

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ТАРАСЕВИЧ ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА

УДК: [796.011:796.01:159.9]

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ СХОЖОСТІ
ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ПІД ВПЛИВОМ ЗАНЯТЬ
РІЗНИМИ ВИДАМИ СПОРТУ**

24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного
виховання та спорту

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

_____ Тарасевич О.А.

Науковий керівник:
Мулик Вячеслав Володимирович,
доктор наук з фізичного виховання та
спорту, професор

Харків – 2021

АНОТАЦІЯ

Тарасевич Олена Анатоліївна. Особливості формування гендерної схожості і гендерних відмінностей під впливом занять різними видами спорту. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. Харківська державна академія фізичної культури, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021.

У дисертації розглянуто проблему формування гендерного типу особистості у спортсменів і спортсменок, їх гендерної схожості і гендерних відмінностей під впливом багаторічних занять різними видами спорту.

Мета дослідження – встановити гендерні схожості і гендерні відмінності спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються у різних видах спорту з урахуванням статі і спортивної кваліфікації.

Під час дослідження вирішувалися наступні завдання:

1. Здійснити аналіз літературних джерел щодо сучасних поглядів на гендерну проблематику у спорті і узагальнити сучасні уявлення про процес формування гендерної ідентичності у чоловіків і жінок.

2. Розширити і уточнити види спорту і спортивні дисципліни, що сприяють формуванню у представників різних видів спорту маскулінних, андрогінних і фемінних властивостей особистості з урахуванням статі і спортивної кваліфікації.

3. Визначити особливості формування психологічної статі у досліджуваних спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у різних видах спорту.

4. Провести кореляційний, факторний і регресійний аналізи особистісних якостей та гендерного типу, встановити їх взаємозв'язок та визначити фактори, що впливають на формування гендерної статі спортсменів і спортсменок у різних групах видів спорту.

5. Встановити вплив різних груп видів спорту та рівня кваліфікації на формування гендерного типу особистості юнаків і дівчат.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися наступні методи: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури й інтернет-ресурсів, педагогічні методи опитування, психологічні методи: методика С. Бем «Маскулінність / фемінність і 16-факторний опитувальник Кеттелла, методи математичної статистики.

У дослідженні брали участь 859 спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються у різних видах спорту і мають спортивну кваліфікацію від спортсменів масових розрядів до заслужених майстрів спорту.

У результаті проведених досліджень розглянуто і узагальнено сучасні уявлення про процес формування гендерної ідентичності чоловіків і жінок під впливом різного виду діяльності та гендерних стереотипів. Розширені й уточнені види спорту і спортивні дисципліни, що найбільш суттєво впливають на формування у представників різних видів спорту маскулінних й андрогінних властивостей особистості з урахуванням статі і спортивної кваліфікації. Визначено особливості формування психологічної статі у досліджуваних спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у видах спорту, які відносяться до різних класифікаційних груп.

Аналіз літературних джерел свідчить, що біологічні відмінності у будові і функціях чоловічого і жіночого організмів породили нерівність між ними. Зазначене також позначилося і на спортивній діяльності, в якій чітко простежуються розподіл видів спорту на суто «чоловічі» і суто «жіночі», але в останні роки, у тому числі і у світлі політики гендерної рівності, що проводить МОК, кількість видів спорту і спортивних дисциплін, в яких не змагаються чоловіки або жінки зменшується, не дивлячись на їх вплив на організм спортсменок. Поряд з цим на сьогодні залишається не визначеним до кінця питання щодо особливостей формування гендерної схожості і гендерних відмінностей під впливом занять різними видами спорту.

Виявлено як впливають заняття різними видами спорту на формування властивостей особистості спортсменів і спортсменок. Заняття циклічними видами спорту переважно формують у юнаків андрогінний (52,00%) і маскулінний (48,00%), у дівчат маскулінний (54,00%) і андрогінний (46,00%) типи особистості. Швидкісно-силові види спорту сприяють формуванню у юнаків маскуліного (55,00%) та андрогінного (45,00%), у дівчат маскуліного (73,00%) та андрогінного (27,00%) гендерного типу. Складнокоординаційні види спорту впливають на формування у юнаків андрогінного (55,00%) і маскуліного (45,00%), а у дівчат навпаки маскуліного (53,00%) і андрогінного (43,00%) типу особистості. У спортивних іграх виявлена більш значуща різниця у показниках гендерних типів особистості і складає у юнаків 60,00% маскуліних та 40,00% андрогінних, у дівчат 59,00% маскуліних і 41,00% андрогінних. У юнаків і дівчат, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах не виявлено суттєвої різниці у співвідношенні маскуліних і андрогінних особистостей і вони складають 58,00% у хлопців та 56,00% у дівчат та 42,00% і 44,00% відповідно.

Спортивна кваліфікація суттєво впливає на формування психологічної статі особистості. У юнаків і дівчат, які спеціалізуються у більшості швидкісно-силових видів спорту і у спортивних єдиноборствах, а також у деяких спортивних іграх (баскетбол, волейбол, гандбол, регбі), а у дівчат ще і у циклічних та складнокоординаційних видах спорту маскуліність формується у процесі підвищення спортивної майстерності, тобто у процесі багаторічної спортивної діяльності. У юнаків, що займаються циклічними і складнокоординаційними видами спорту, а також у юнаків і дівчат, які спеціалізуються у деяких спортивних іграх висока спортивна кваліфікація сприяє формуванню андрогінного гендерного типу у процесі багаторічних занять спортом.

У роботі розглядаються наступні особистісні якості: А – «замкнутість – товариськість», В – «загальний рівень інтелекту», С - «емоційна нестійкість –

емоційна стійкість», Е – «підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», Н – «боязкість – сміливість», І – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», М – «практичність – розвинена уява», N – «прямолінійність – дипломатичність», О – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

Встановлено помітний кореляційний зв'язок (0,59 – 0,70) особистісних якостей з гендерним типом спортсменів. У швидкісно-силових видах спорту показники у дівчат з маскуліним гендерним типом корелюють з особистісними якостями: «В» ($r = 0,61$), «С» ($r = -0,63$), «N» ($r = -0,61$); у юнаків «L» ($r = -0,58$), «N» ($r = 0,60$), «Q3» ($r = 0,59$). У дівчат з андрогінним гендерним типом з чинником «А» ($r = 0,69$), «G» ($r = -0,59$), «L» ($r = 0,64$), «Q3» ($r = -0,63$). Юнаки андрогінного типу з чинниками «Е» ($r = -0,59$), «Q4» ($r = -0,60$). Зазначене свідчить, що зв'язок особистісних якостей з соціокультурною статтю спортсменів існує переважно у чинниках, що належать до комунікативного (46,00%) і емоційно-вольового (42,00%) блоків.

У циклічних видах спорту у дівчат маскулінного типу є взаємозв'язок з чинником «L» ($r = 0,59$), а у юнаків - «N» ($r = -0,63$), «Q2» ($r = 0,52$) і «MD» ($r = -0,62$). У юнаків андрогінного типу – «F» ($r = -0,60$), «Q2» ($r = 0,52$). Отримані дані свідчать, що найбільша кількість чинників належить до комунікативного блоку (62,50%), а також до емоційно-вольового блоку (25,00%) та чинника «адекватність самооцінки» (12,50%).

В спортивних єдиноборствах у дівчат маскулінного типу - з чинниками «F» ($r = -0,61$), «H» ($r = -0,69$) і «I» ($r = 0,59$), у юнаків - з чинником «C» ($r = 0,51$). У дівчат андрогінного типу з особистісними якостями: «I» ($r = -0,61$), «O» ($r = 0,56$) і «MD» ($r = 0,60$), у хлопців суттєвих кореляційних зв'язків не виявлено, що свідчить про незначний вплив занять єдиноборствами на формування їх гендерного типу. Найбільший відсоток чинників, що

корелюють з гендерним типом належать до емоційно-вольової сфери (40,00%), до комунікативної (30,00%), «адекватність самооцінки» (20,00%) та інтелектуальної (10,00%).

У спортивних іграх у дівчат показники маскулітного гендерного типу корелюють з чинниками «N» ($r = -0,60$), у хлопців суттєвих кореляційних взаємозв'язків не виявлено. У дівчат андрогінного типу - з особистісними якостями «G» ($r = -0,59$), у юнаків «N» ($r = 0,56$). Зазначені чинники переважно належать до комунікативного блоку (67%), а також до емоційно-вольового (16,50%) і інтелектуального (16,50%) блоків.

У складнокоординаційних видах спорту у юнаків маскулітного типу існує кореляція переважно з чинником «Q2» ($r = -0,62$), у андрогінних спортсменів - з чинником «E» ($r = -0,59$). У дівчат маскулітного і андрогінного типів значущих кореляційних зв'язків не виявлено ($\geq 0,50$).

Встановлено, що на формування маскулітного гендерного типу особистості в більшій мірі впливають чинники емоційно-вольового блоку (юнаки – 55,00%, дівчата – 50,00%), комунікативного (36,00% і 17,00% відповідно) та інтелектуального (9,00% і 33,00%). На формування андрогінного гендерного типу у дівчат переважно - чинники комунікативного (75,00%) і емоційно-вольового (25,00%) блоків, а у хлопців – чинники емоційно-вольового блоку (82,00%).

Проведений факторний аналіз дозволив визначити латентні фактори із числа особистісних якостей, які найбільше впливають на формування маскулітного або андрогінного типу у представників циклічних видів спорту. У дівчат з маскулітним типом виявлено 4 групи факторів, які пояснюють 75,42% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (24,77%), комунікативно-емоційно-вольовий (20,97%), інтелектуально-емоційно-вольовий (16,64%) і емоційно-вольовий (13,04%); з андрогінним - складають 74,60% від загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (36,26%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (15,37%), комунікативний (15,31%), і емоційно-вольовий (7,66%).

У юнаків маскулінних і андрогінних типів визначено 5 груп факторів, що пояснюють відповідно 69,87% і 75,03% сумарної загальної дисперсії. У спортсменів з маскулінним гендерним типом – комунікативно-емоційно-вольовий (28,53%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (11,25%), комунікативний (14,54%), інтелектуальний (8,45%) і адекватність самооцінки (7,10%). У андрогінних спортсменів – емоційно-вольовий (20,04%), комунікативний (19,55%), комунікативно-емоційно-вольовий (15,88%), інтелектуально-емоційно-вольовий (11,38%) і комунікативно-інтелектуальний (8,18%).

Заняття спортивними єдиноборствами формують у спортсменів маскулінного і андрогінного гендерного типу 4 групи факторів. У маскулінних дівчат: комунікативний (31,15%), емоційно-вольовий (24,48%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (9,69%) і інтелектуальний, що складають 73,78% від сумарної загальної дисперсії. У андрогінних спортсменок встановлено шість латентних факторів, що складають 78,25% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (31,89%), комунікативно-інтелектуальний (15,19%), інтелектуально-емоційно-вольовий (10,20%), адекватність самооцінки (8,22%), емоційно-вольовий (6,77%) і комунікативний (5,98%). У єдиноборців маскулінного і андрогенного типів визначено п'ять латентних факторів: для маскулінного типу комунікативно-емоційно-вольовий (22,76%), емоційно-вольовий (18,27%), інтелектуально-комунікативно-вольовий (10,00%), інтелектуально-емоційно-вольовий (7,77%) і комунікативно-інтелектуальний (6,56%), які пояснюють 65,36% сумарної загальної дисперсії; для андрогінних спортсменів – комунікативно-емоційно-вольовий (22,62%), інтелектуально-емоційно-вольовий (22,22%), емоційно-вольовий (9,32%), комунікативний (7,05%) і комунікативно-інтелектуальний (6,12%), що складають 67,32% від сумарної дисперсії.

Тренування спортсменів, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту впливають на формування соціокультурної статі. У маскулінних спортсменок встановлено 5 факторів, що пояснюють 79,02%

сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (23,34%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (21,86%), комунікативно-інтелектуальний (17,82%), комунікативний (9,17%) і емоційно-вольовий (6,81%). У дівчат з андрогінним типом особистості виявлено 4 фактори, що пояснюють 95,30% сумарної загальної дисперсії: інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (45,60%) емоційно-вольовий (21,32%), комунікативний (16,10%) і інтелектуально-емоційно-вольовий (12,28%).

У маскулінних спортсменів визначено 5 латентних факторів, що складають 74,68% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (29,43%), інтелектуально-емоційно-вольовий (14,71%), комунікативно-емоційно-вольовий (11,08%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (10,35%), емоційно-вольовий (8,12%). У спортсменів андрогінного типу зафіксовано 4 приховані фактори, які пояснюють 77,42% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (30,81%), емоційно-вольовий (20,52%), комунікативно-інтелектуальний (16,67%) і інтелектуальний (9,42%).

Встановлено різну кількість факторів, що впливають на формування соціокультурної статі в спортивних іграх.

У маскулінних спортсменок визначено 4 фактори, які пояснюють 67,31% загальної сумарної дисперсії: комунікативний (21,61%), комунікативно-інтелектуальний (21,34%), емоційно-вольовий (19,48%), інтелектуально-емоційно-вольовий (10,79%). У дівчат андрогінного типу – 6 факторів, які пояснюють 69,19% загальної сумарної дисперсії: емоційно-вольовий (18,90%), комунікативно-емоційно-вольовий (16,11%), інтелектуально-емоційно-вольовий (11,83%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (9,52%), комунікативний (7,21%) і комунікативно-інтелектуальний (5,63%). У маскулінних юнаків виявлено чотири фактори, що складають 56,09% загальної сумарної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (23,17%), комунікативний (15,47%), інтелектуальний (10,13%) і

емоційно-вольовий (8,05%). У гравців з андрогінним типом встановлено 5 факторів, які пояснюють 70,59% загальної сумарної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (36,66%), комунікативно-інтелектуальний (12,13%), інтелектуально-емоційно-вольовий (8,36%), інтелектуальний (7,10%) і емоційно-вольовий (6,33%).

Фактори, що сприяють формуванню гендерного типу у спортсменів, які спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту у маскулінних дівчат склали 4 групи факторів: емоційно-вольовий (23,62%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (19,19%), комунікативний (13,74%) і комунікативно-емоційно-вольовий (9,11%), що складають 65,66% від загальної сумарної дисперсії; у спортсменок андрогінного типу встановлено шість факторів, які пояснюють 68,59% загальної сумарної дисперсії: комунікативний (20,20%), комунікативно-емоційно-вольовий (12,70%), інтелектуальний (12,41%), комунікативно-інтелектуальний (8,95%), емоційно-вольовий (8,36%) і адекватність самооцінки (5,97%).

У спортсменів маскуліного типу визначено п'ять факторів, що складають 79,30% загальної сумарної дисперсії: емоційно-вольовий (17,79%), комунікативно-емоційно-вольовий (15,97%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (15,68%), комунікативний (15,53%), комунікативно-інтелектуальний (14,16%). У андрогінних спортсменів виявлено шість факторів, які пояснюють 71,87% загальної сумарної дисперсії: емоційно-вольовий (18,23%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (14,92%), комунікативно-емоційно-вольовий (13,89%), комунікативний (12,53%), комунікативно-інтелектуальний (12,11%) і інтелектуально-емоційно-вольовий (5,85%).

Встановлено вплив окремих видів спорту і спортивних дисциплін на формування гендерного типу особистості. Маскуліного гендерного типу: в єдиноборствах у хлопців - бокс і кікбоксинг (по 70,00%), греко-римська боротьба (67,00%) та тхеквондо (64,00%), у дівчат - вільна боротьба (100,00%), бокс (75,00%), самбо (70,00%) і дзюдо (64,00%); в швидкісно-

силових видах спорту у хлопців - легкоатлетичні стрибки, метання і спринтерський біг (67,00%), важка атлетика (56,00%), пауерліфтинг (53,00%), у дівчат – пауерліфтинг (80,00%), важка атлетика (78,00%), швидкісно-силові види легкої атлетики (67,00%); в складнокоординаційних видах спорту у хлопців - спортивна акробатика (45,00%), спортивні бальні танці (45,00%) і спортивна гімнастика (40,00%), у дівчат – естетична групово гімнастика (67,00%), спортивна гімнастика (64,00%), синхронне плавання (63,00%), художня гімнастика (61,00%), черлідінг (60,00%); в спортивних іграх у хлопців - волейбол (85,00%), гандбол (67,00%), баскетбол і футбол (63,00%), воднеполо (50,00%), у дівчат – гандбол (82,00%), баскетбол(71,00%) та волейбол(50,00%); в циклічних видах спорту у юнаків – лижні гонки (36,00%), плавання (47,00%), легка атлетика (40,00%), велоспорт (50,00%), у дівчат – лижні гонки (55,00%), плавання (67,00%), легка атлетика (43,00%). Андроґінного гендерного типу: в єдиноборствах у хлопців – карате (67,00%), вільна боротьба(59,00%), дзюдо (56,00%), у дівчат – карате (70,00%), тхеквондо (54,00%) та кікбоксинг (50,00%); в швидкісно-силових видах спорту у хлопців – пауерліфтинг (47,00%), у дівчат – швидкісно-силові види легкої атлетики (33,00%), в складнокоординаційних видах у хлопців – сучасні танці (80,00%), спортивна гімнастика (60,00%), акробатика і бальні танці (по 50,00%), у дівчат - сучасні танці (79,00%); в спортивних іграх у юнаків і дівчат - настільний теніс (70,00% і 60,00% відповідно) та водне поло у хлопців (50,00%) і футбол у дівчат (60,00%); в циклічних видах спорту у хлопців – лижні гонки (64,00%), плавання (53,00%), легка атлетика (бігові дисципліни на витривалість і спортивна ходьба) (60,00%), у дівчат – лижні гонки (45,00%), плавання (33,00%), легка атлетика (бігові види на витривалість) (57,00%).

Визначено вплив особистісних якостей у досліджуваних спортсменів і спортсменок на формування їх гендерного типу в залежності від групи видів спорту. Циклічні види спорту у спортсменок найбільше впливають на формування маскулінності за рахунок збігу чинників особистісних якостей L,

О, MD, F, у спортсменів – за рахунок поєднання чинників N, Q2, MD, L, I, B, M, F, Q1, C, H, O, E, Q4; на формування андрогінності у дівчат впливає збіг чинників C, A, G, B, E, Q1, F, а у юнаків – F, Q4, Q2, H, E, N, Q1, C, L. Формуванню маскуліного типу у спортсменок, які спеціалізуються в швидкісно-силових видах спорту сприяє набір чинників особистісних якостей N, C, Q1, B, I, O, Q2, G; у спортсменів – N, L, F, Q3, Q4, E, B, Q2, M, C; формуванню андрогінності в швидкісно-силових видах спорту у дівчат сприяє поєднання чинників A, G, L, Q3, O, Q1, F, E, а у хлопців – Q4, E, Q3, C, I, M, B, L. Формуванню маскуліного типу спортсменок в спортивних єдиноборствах сприяє наступний набір чинників особистісних якостей H, F, I, MD, M, N, G, B, а спортсменів – C, Q3, O, E; андрогінність дівчат в цій групі видів спорту формується за рахунок збігу таких чинників як MD, O, I, L, Q2, H, Q4, A, юнаків – I, C. Спортивні ігри у спортсменок найбільше впливають на формування маскуліності за рахунок збігу чинників особистісних якостей N, H, F, I, Q4, E, у спортсменів – F, A, H, I; формуванню андрогінного гендерного типу у дівчат сприяють чинники G, Q2, Q3, O, Q1, E, у юнаків – M, A, L, O, MD, Q2, I, G, E. В складнокоординаційних видах спорту вплив на формування маскуліності у дівчат мають чинники N, M, Q4, Q1, Q3, O, у юнаків Q2, F, H, B, Q4, C, Q3, L, Q1, O, G, на формування андрогінності у спортсменок – E, L, A, Q3, у спортсменів – E, H, Q3, C, B, M, Q4, F, O.

В результаті дослідження для кожної класифікаційної групи було встановлено набір чинників особистісних якостей, які сприяють формуванню гендерного типу особистості, що може використовуватися для деталізації і конкретизації переважної спрямованості тієї чи іншої спортивної діяльності у процесі гендерної соціалізації особистості в спорті, також надасть можливість дітям, підліткам і їх батькам визначитися з видом спорту для занять; знання гендерного типу і особистісних якостей спортсменів дозволить підвищити якість відбору для занять певними видами спорту і скоротити час на підготовку спортсменів, створивши модель підготовки.

Ключові слова: маскуліність, фемініність, андрогінність, гендер, гендерний тип, біологічна стать, види спорту.

ABSTRACT

Tarasevich Elena Anatolyevna. Features of the formation of gender similarity and gender differences under the influence of practicing various sports. Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for the Degree of Candidate in Physical Education and Sport (Ph.D.) on specialty 24.00.01 – Olympic and Professional Sports. – Kharkiv State Academy of Physical Culture. Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2021.

The dissertation deals with the problem of the formation of the gender type of personality in male and female athletes, their gender similarity and gender differences under the influence of many years of practicing various sports.

The aim of the study is to establish gender similarities and differences between male and female athletes specializing in various sports, taking into account gender and sports qualifications.

During the study, the following tasks were solved:

1. To carry out an analysis of literary sources on modern views on gender issues in sports and to generalize modern ideas about the process of forming gender identity in men and women.

2. To expand and clarify the types of sports and sports disciplines that contribute to the formation of masculine, androgynous and feminine personality traits among representatives of various sports, taking into account gender and sports qualifications.

3. To determine the peculiarities of the formation of the psychological sex in the studied male and female athletes specializing in various sports.

4. Conduct correlation, factorial and regression analyzes of personal qualities and gender type, establish their relationship and determine the factors

influencing the formation of the gender sex of male and female athletes in various groups of sports.

5. To establish the influence of different groups of sports and the level of qualifications on the formation of the gender type of personality in boys and girls.

To solve the set tasks, the following methods were used: theoretical analysis and generalization of scientific and methodological literature and Internet resources, pedagogical survey methods, psychological methods: S. Bem methodology "masculinity / femininity" and the 16-factor Kettell questionnaire, methods of mathematical statistics.

The study involved 859 male and female athletes specializing in various sports and who have sports qualifications ranging from athletes of mass categories to honored masters of sports.

As a result of the research, modern ideas about the process of the formation of the gender identity of men and women under the influence of various types of activities and gender stereotypes have been reviewed and summarized. The types of sports and sports disciplines have been expanded and specified, the most significant influence on the formation of masculine and androgynous personality traits in representatives of different sports, taking into account gender and sports qualifications. The features of the formation of the psychological gender in the studied athletes and female athletes specializing in sports, which belong to different classification groups, have been determined.

Analysis of literature sources shows that biological differences in the structure and functions of male and female organisms have generated inequality between them. This also affected sports activities, in which the distribution of sports into purely "male" and purely "female" is clearly traced, but in recent years, including in the world of gender equality policy, the IOC conducts, the number of sports and sports disciplines in which men or women compete decreases, despite their effect on the body of athletes. Along with this, today the question of the peculiarities of the formation of gender similarities and gender differences under the influence of practicing various sports remains unclear.

It was revealed how the activities of various kinds of sports influence the formation of the personality traits of male and female athletes. Cyclic sports mainly form androgynous (52.00%) and masculine (48.00%) in boys, masculine (54.00%) and androgynous (46.00%) personality types in girls. Speed-strength sports contribute to the formation of masculine (55.00%) and androgynous (45.00%) in boys, masculine (73.00%) and androgynous (27.00%) of gender type in girls. Complex coordination sports affect the formation of androgynous (55.00%) and masculine (45.00%) in young men, while in girls, on the contrary, masculine (53.00%) and androgynous (43.00%) personality types. In sports games, a more significant difference in indicators of gender personality types was found and was 60.00% masculine and 40.00% androgynous in boys, 59.00% masculine in girls and 41.00% androgynous in girls. There were no significant differences in the ratio of masculine and androgynous personalities in boys and girls specializing in combat sports and they make up 58.00% for men and 56.00% for girls and 42.00% and 44.00%, respectively.

Sports qualifications significantly affect the formation of the psychological gender of a person. In boys and girls who specialize in most speed-strength sports and in combat sports, as well as in some sports games (basketball, volleyball, handball, rugby), and in girls also in cyclic and complex coordination sports, masculinity is formed in the process improving sportsmanship, that is, in the process of many years of sports activity. Among young men involved in cyclic and complex coordination sports, as well as among young men and women who specialize in some sports games, high sports qualifications contribute to the formation of androgynous gender type in the process of many years of sports.

The work considers the following personal qualities: A – "isolation – sociability", B – "general level of intelligence", C – "emotional instability – emotional stability", E – "subordination – dominance", F – "restraint – expressiveness", G – "susceptibility to feelings - high normality of behavior", H – "shyness - courage", I – "rigidity - sensitivity", L – "gullibility - suspiciousness", M – "practicality – developed imagination", N – "straightforwardness –

diplomacy", O – "self-confidence -- anxiety", Q1 – "conservatism - radicalism", Q2 – "conformism – nonconformism", Q3 – "low self-control – high self-control", Q4 – "relaxation – tension", MD – "adequacy self-esteem".

A noticeable correlation (0,59 – 0,70) of personal qualities with the gender type of athletes was established. In speed-strength sports, the indicators of girls with a masculine gender type correlate with personal qualities: "B" ($r = 0,61$), "C" ($r = -0,63$), "N" ($r = -0,61$) for boys "L" ($r = -0,58$), "N" ($r = 0,60$), "Q3" ($r = 0,59$). In girls with androgynous gender type with factor "A" ($r = 0,69$), "G" ($r = -0,59$), "L" ($r = 0,64$), "Q3" ($r = -0,63$). Young men are androgynous type with factors "E" ($r = -0,59$), "Q4" ($r = -0,60$). The above indicates that the connection of personal qualities with the sociocultural article of athletes exists mainly in the factors related to the communicative (46%) and emotional-volitional (42%) blocks.

In cyclic sports for girls of the masculine type, the relationship with the factor "L" ($r = 0,59$), and for boys - "N" ($r = -0,63$), "Q2" ($r = 0,52$) and "MD" ($r = -0,62$). In young men, androgynous types - "F" ($r = -0,60$), "Q2" ($r = 0,52$). The data obtained indicate that the largest number of factors relates to the communicative block (62,50%), as well as to the emotional-volitional block (25,00%) and the factor "adequacy of self-esteem" (12,50%).

In combat sports among girls of the masculine type - with the factors "F" ($r = -0,61$), "H" ($r = -0,69$) and "I" ($r = 0,59$), among boys - with the factor "C" ($r = 0,51$). In girls of the androgynous type with personal qualities: "I" ($r = -0,61$), "O" ($r = 0,56$) and "MD" ($r = 0,60$), no significant correlations were found in the boys, which testifies to the insignificant influence of martial arts classes on the formation of their gender type. The largest percentage of factors that correlate with gender type relate to the emotional-volitional sphere (40,00%), in the communicative (30,00%), "self-esteem adequacy" (20,00%) and intellectual (10,00%).

In sports games among girls, indicators of masculine gender type correlate with factors "N" ($r = -0,60$); in children, no significant correlations were found. In girls, the androgynous type - with personal qualities "G" ($r = -0,59$), in boys "N" (r

= 0,56). These factors mainly relate to the communicative block (67%), as well as to the emotional-volitional (16,5%) and intellectual (16,5%) blocks.

In complex coordination sports among young men of the masculine type there is a correlation mainly with the factor "Q2" ($r = -0,62$), in androgynous sportsmen - with the factor "E" ($r = -0,59$). No significant correlations were found in girls with masculine and androgynous types. ($\geq 0,50$).

It was found that the formation of a masculine gender type of personality is more influenced by the factors of the emotional-volitional block (boys – 55,00%, girls – 50,00%), communicative (36,00% and 17,00%, respectively) and intellectual (9,00% and 33,00%). The formation of androgynous gender type in girls is mainly due to factors of communicative (75,00%) and emotional-volitional (25,00%) blocks, and in boys - factors of emotional-volitional block (82,00%).

The conducted factor analysis made it possible to determine the latent factors from the number of personal qualities that most of all influence the formation of masculine or androgynous types in representatives of cyclic sports. In girls with a masculine type, 4 groups of factors were identified that explain 75,42% of the total variance: communicative (24,77%), communicative-emotional-volitional (20,97%), intellectual-emotional-volitional (16,64%) and emotionally strong-willed (13,04%); with androgynous - make up 74,60% of the total variance: communicative-emotional-volitional (36,26%), intellectual-communicative-emotional-volitional (15,37%), communicative (15,31%), and emotional-volitional (7,66%).

In young men of masculine and androgynous types, 5 groups of factors were identified, explaining, respectively, 69,87% and 75,03% of the total total variance. In athletes with a masculine gender type - communicative-emotional-volitional (28,53%), intellectual-communicative-emotional-volitional (11,25%), communicative (14,54%), intellectual (8,45%) and adequacy self-esteem (7,10%). In androgynous athletes - emotional-volitional (20,04%), communicative (19,55%), communicative-emotional-volitional (15,88%), intellectual-emotional-volitional (11,38%) and communicative-intellectual (8,18%).

Martial arts classes form 4 groups of factors in athletes of masculine and androgynous gender type. In masculine girls: communicative (31.15%), emotional-volitional (24.48%), intellectual-communicative-emotional-volitional (9.69%) and intellectual, accounting for 73,78% of the total variance. In androgynous athletes, six latent factors were identified, accounting for 78,25% of the total total variance: communicative-emotional-volitional (31,89%), communicative-intellectual (15,19%), intellectual-emotional-volitional (10,20%), the adequacy of self-esteem (8,22%), emotional-volitional (6,77%) and communicative (5,98%). In wrestlers of masculine and androgenic types, five latent factors were identified: for the masculine type, communicative-emotional-volitional (22,76%), emotional-volitional (18,27%), intellectual-communicative-volitional (10,00%), intellectually emotional-volitional (7,77%) and communicative-intellectual (6,56%), which explain 65.36% of the total variance; for androgynous athletes - communicative-emotional-volitional (22,62%), intellectual-emotional-volitional (22,22%), emotional-volitional (9,32%), communicative (7,05%) and communicative-intellectual (6,12%), accounting for 67,32% of the total variance.

The training of athletes specializing in speed-strength sports influences the formation of the socio-cultural gender. In masculine athletes, 5 factors were established that explain 79,02% of the total variance: communicative-emotional-volitional (23,34%), intellectual-communicative-emotional-volitional (21,86%), communicative-intellectual (17,82%), communicative (9,17%) and emotional-volitional (6,81%). In girls with an androgynous personality type, 4 factors were identified that explain 95,30% of the total variance: intellectual-communicative-emotional-volitional (45,60%), emotional-volitional (21,32%), communicative (16,10%) and intellectually-emotional-strong-willed (12,28%).

Masculine athletes have 5 latent factors that make up 74.68% of the total variance: communicative (29,43%), intellectual-emotional-volitional (14,71%), communicative-emotional-volitional (11,08%), intellectually – communicative-emotional-volitional (10,35%), emotional-volitional (8,12%). In athletes of the androgynous type, 4 hidden factors were recorded that explain 77,42% of the total

variance: communicative-emotional-volitional (30,81%), emotional-volitional (20,52%), communicative-intellectual (16,67%) and intellectual (9,42%).

A different number of factors influencing the formation of sociocultural sex in sports games have been established.

In masculine athletes, 4 factors were identified that explain 67,31% of the total variance: communicative (21,61%), communicative-intellectual (21,34%), emotional-volitional (19,48%), intellectual-emotional-volitional (10,79%). In girls of androgynous type - 6 factors explaining 69,19% of the total variance: emotional-volitional (18,90%), communicative-emotional-volitional (16,11%), intellectual-emotional-volitional (11,83%), intellectual-communicative-emotional-volitional (9,52%), communicative (7,21%) and communicative-intellectual (5,63%). In masculine young men, four factors were identified that account for 56,09% of the total variance: communicative-emotional-volitional (23,17%), communicative (15,47%), intellectual (10,13%) and emotional-volitional (8,05%). In players with the androgynous type, 5 factors were established that explain 70,59% of the total variance: communicative-emotional-volitional (36,66%), communicative-intellectual (12,13%), intellectual-emotional-volitional (8,36%), intellectual (7,10%) and emotional-volitional (6,33%).

Factors contributing to the formation of a gender type in athletes specializing in complex coordination sports in masculine girls were 4 groups of factors: emotional-volitional (23,62%), intellectual-communicative-emotional-volitional (19,19%), communicative (13,74%) and communicative-emotional-volitional (9,11%), accounting for 65,66% of the total variance; among athletes of androgynous type, six factors were established that explain 68,59% of the total variance: communicative (20,20%), communicative-emotional-volitional (12,70%), intellectual (12,41%), communicative-intellectual (8,95%), emotional-volitional (8,36%) and the adequacy of self-esteem (5,97%).

In athletes of the masculine type, five factors were identified, making up 79,30% of the total variance: emotional-volitional (17,79%), communicative-emotional-volitional (15,97%), intellectual-communicative-emotional-volitional

(15,68 %), communicative (15,53%), communicative-intellectual (14.16%). In androgynous athletes, six factors were identified that explain 71,87% of the total variance: emotional-volitional (18,23%), intellectual-communicative-emotional-volitional (14,92%), communicative-emotional-volitional (13,89 %), communicative (12,53%), communicative-intellectual (12,11%) and intellectual-emotional-volitional (5,85%).

The influence of certain kinds of sports and sports disciplines on the formation of the gender type of personality is established. Masculine gender type: in martial arts among boys - boxing and kickboxing (70.00% each), Greco-Roman wrestling (67.00%) and taekwondo (64.00%), girls - freestyle wrestling (100.00%) boxing (75,00%), sambo (70,00%) and judo (64,00%); in speed-power sports among children - athletics jumping, throwing and sprint running (67,00%), weightlifting (56.00%), powerlifting (53,00%), girls - powerlifting (80,00%) , weightlifting (78.00%), speed-strength types of athletics (67,00%); in complex coordination sports for children - sports acrobatics (45.00%), sports ballroom dancing (45.00%) and artistic gymnastics (40,00%), among girls - aesthetic group gymnastics (67.00%), artistic gymnastics (64,00%), synchronized swimming (63.00%), rhythmic gymnastics (61,00%), cheerleading (60,00%); in sports games among children - volleyball (85,00%), handball (67.00%), basketball and football (63,00%), water polo (50,00%), girls - handball (82,00%) , basketball (71,00%) and volleyball (50.00%); in cyclic sports for boys - cross-country skiing (36,00%), swimming (47,00%), athletics (40,00%), cycling (50,00%), girls - cross-country skiing (55,00 %), swimming (67,00%), athletics (43,00%). Androgynous gender type: in martial arts among children - karate (67,00%), freestyle wrestling (59,00%), judo (56,00%), girls - karate (70,00%), taekwondo (54,00 %) and kickboxing (50,00%); in speed-strength sports among children - powerlifting (47,00%), among girls - speed-strength types of athletics (33,00%), in complex coordination sports among men - modern dances (80,00%), artistic gymnastics (60,00%), acrobatics and ballroom dancing (50,00% each), among girls - modern dances (79,00%); in sports games for boys and girls - table tennis (70,00% and

60,00%, respectively) and water polo for men (50,00%) and football for girls (60,00%); in cyclic sports among children - cross-country skiing (64,00%), swimming (53,00%), athletics (running disciplines for endurance and race walking) (60,00%), girls - cross-country skiing (45,00%), swimming (33,00%), athletics (cross-country endurance) (57,00%).

The influence of personal qualities in the studied athletes and female athletes on the formation of their gender type, depending on the group of sports, has been determined. Cyclic sports among female athletes most of all affect the formation of masculinity due to the coincidence of factors of personal qualities L, O, MD, F, in athletes - due to a combination of factors N, Q2, MD, L, I, B, M, F, Q1, C, H, O, E, Q4; the formation of androgyny in girls is influenced by the coincidence of factors C, A, G, B, E, Q1, F, and in boys - F, Q4, Q2, H, E, N, Q1, C, L. A set of factors of personal qualities N, C, Q1, B, I, O, Q2, G contributes to the formation of a masculine type in athletes specializing in speed-strength sports; for athletes - N, L, F, Q3, Q4, E, B, Q2, M, C; the formation of androgyny in speed-strength sports in girls is facilitated by a combination of factors A, G, L, Q3, O, Q1, F, E, and in boys - Q4, E, Q3, C, I, M, B, L. the masculine type of female athletes in combat sports is promoted by the following set of factors of personal qualities H, F, I, MD, M, N, G, B, and athletes - C, Q3, O, E; androgyny of girls in this group of sports is formed due to the coincidence of such factors as MD, O, I, L, Q2, H, Q4, A, boys - I, C. Sports games among female athletes most of all affect the formation of masculinity due to the coincidence of factors of personal qualities N, H, F, I, Q4, E, among athletes - F, A, H, I; the formation of androgynous gender type in girls is facilitated by factors G, Q2, Q3, O, Q1, E, in boys - M, A, L, O, MD, Q2, I, G, E. girls have factors N, M, Q4, Q1, Q3, O, in unaktiv Q2, F, H, B, Q4, C, Q3, L, Q1, O, G, on the formation of androgyny among athletes - E, L, A, Q3, in athletes – E, H, Q3, C, B, M, Q4, F, O.

As a result of the study, for each classification group, a set of factors of personal qualities was established that contribute to the formation of a gender type of personality, which can be used to detail and concretize the predominant

orientation of one or another sports activity in the process of gender socialization of a personality in sports, and will also allow children, adolescents and their parents decide on the type of sport to practice; knowledge of the gender type and personal qualities of athletes will improve the quality of selection for certain sports and reduce the time for training athletes by creating a training model.

Keywords: masculinity, femininity, androgyny, gender, gendertype, biologicalsex, sports

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Тарасевич Е. А. Гендерные отличия спортсменов в различных классификационных группах видов спорта и спортивных дисциплин. *Слобожанский науково-спортивний вісник*. Харків. 2016. № 2 (52). С. 117 – 120.

2. Тарасевич О. А., Камаєв О. І. Особливості гендерних відмінностей у спортсменів, що займаються спортивними єдиноборствами. *Єдиноборства*. Харьков. 2019. № 4 (14). С.117-126.

3. Тарасевич О. А., Камаєв О. І., Окунь Д. О. Гендерна ідентифікація спортсменів різної кваліфікації відносно класифікаційних груп видів спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків. 2019. № 6 (74). С. 10 – 15.

4. Тарасевич О. А. Формування жіночої олімпійської програми у спортивних іграх. *Спортивні ігри*. № 1 (15). Харків. 2020. С. 58 – 73.

5. Тарасевич О. А., Мулик В. В. Особливості гендерної ідентичності у спортсменів, що спеціалізуються в швидкісно-силових видах спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків. 2020. № 1 (75). С. 69 – 74.

6. Олена Тарасевич, Вячеслав Мулик, Жанна Гращенко, Дар'я Окунь. Гендерні схожості і гендерні відмінності спортсменів і спортсменок в циклічних видах спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків. 2020. № 2 (76). С. 73 – 90.

7. Тарасевич О. А. Особливості гендерних схожостей і відмінностей у спортсменів, що спеціалізуються у спортивних іграх. *Спортивні ігри*. № 3 (17). С. 103 – 114.

8. Тарасевич О. А., Канунова Л. В., Мулик В. В. Особливості гендерної ідентичності у спортсменів, які спеціалізуються у різних складнокоординаційних видах спорту, у тому числі і силової спрямованості. *World Science*. No 1(62). 2021. С. 1 – 10.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Тарасевич Е. А. Обоснование деления видов спорта на «мужские» и «женские»: *збірник статей XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України»*. 8 – 9 грудня 2016 р. Харків: ХДАФК. 2016. С. 444 – 448.

10. Тарасевич О. А. Мотивація до занять обраним видом спорту у осіб чоловічої і жіночої статі: *збірник тез X Міжнародної наукової конференції молодих учених «Молодь та олімпійський рух»*. 24 – 25 травня 2017 р. Київ. 2017. С. 319 – 320.

11. Тарасевич О. А., Камаєв О. І. Гендерные различия в оценке роли занятий спортом как один из показателей качества жизни спортсменов. *Фізична активність і якість життя людини. Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції 22 – 24 травня 2018 р.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки. 2018. С. 71.

12. Тарасевич Е. А. Женская тяжелая атлетика как олимпийский вид спорта. *Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи».* Харків, 14 грудня 2018 р. Харків: ХДАФК. 2018. С.119 – 121.

13. Тарасевич О. А. Особенности гендерной схожести і гендерних відмінностей у спортсменів, які спеціалізуються в олімпійських і неолімпійських видах спорту. *Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи».* Харків, 6 грудня 2019 р. Харків: ХДАФК. 2019. С. 93 – 95.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

14. Надеждина О. А., Тарасевич Е. А. Формирование спортивных программ Олимпийских игр. *Студентський слобожанський науково-спортивний вісник. Матеріали III Всеукраїнської студентської наукової конференції в рамках XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я».* Харків, 5 – 6 грудня 2013 р. Харків: ХДАФК. 2013. С.114 – 117.

15. Тарасевич Е. А., Надеждина О. А. Формирование женской олимпийской программы в спортивных единоборствах. *Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях: сборник статей XI Международной научной конференции.* 6 – 7 февраля 2015 г. Белгород Харьков Красноярск: ХДАФК. 2015. С.144 – 149.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 СУЧАСНИЙ СТАН ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У СПОРТІ	11
1.1 Поняття «стать» і «гендер»	11
1.2 Становлення поняття «гендер» у науці	16
1.3 Гендерна ідентичність особистості - уявлення про психологічну стать	19
1.4 Гендерні відмінності між чоловіками і жінками, зокрема і тими, що займаються спортом.....	24
1.5 Морфологічні і психологічні відмінності між чоловіками і жінками .	29
1.6 Фізіологічні відмінності між особистостями чоловічої і жіночої статі	33
1.7 Відмінності між особами чоловічої і жіночої статі у темпах моторного розвитку та у прояві властивостей нервової системи і темпераменту	36
Висновки до першого розділу.....	388
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	40
2.1 Методи дослідження.....	40
2.2 Організація дослідження.	51
РОЗДІЛ 3 ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ СПОРТСМЕНІВ І СПОРТСМЕНОК РІЗНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ВІДНОСНО КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ГРУП ВИДІВ СПОРТУ І СПОРТИВНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ОКРЕМИХ ВИДІВ СПОРТУ	53
3.1 Визначення співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів в окремих класифікаційних групах видів спорту.....	53
3.2 Співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів в окремих видах спорту різних класифікаційних груп	66
3.3 Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів відносно їх спортивної кваліфікації	73

3.4. Ступінь маскулінності / фемінності у спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у видах спорту різних класифікаційних груп.....	97
Висновки до розділу 3	98
РОЗДІЛ 4 АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНІВ І СПОРТСМЕНОК У РІЗНИХ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ГРУПАХ ВИДІВ СПОРТУ І СПОРТИВНИХ ДИСЦИПЛІН З УРАХУВАННЯМ БІОЛОГІЧНОЇ СТАТІ І СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ТИПУ	106
4.1 Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у циклічних видах спорту з їх гендерним типом	106
4.2. Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах з їх гендерним типом.....	120
4.3 Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту з їх гендерним типом.....	133
4.4 Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у спортивних іграх з їх гендерним типом.	148
4.5 Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту з їх гендерним типом.....	160
Висновки до розділу 4.....	174
РОЗДІЛ 5 АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	190
ВИСНОВКИ.....	2077
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	216
ДОДАТКИ.....	239

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

УМ. ОД. – умовні одиниці

КМС – кандидат у майстри спорту

МС – майстер спорту

МСМК – майстер спорту міжнародного класу

ЗМС – заслужений майстер спорту

ВСТУП

Актуальність. Історично склалося, що людство за анатомічно-біологічними показниками поділяється на чоловіків і жінок. Однак життєвий досвід свідчить, що таке уявлення, особливо у сучасних умовах життя, застаріле. Це пов'язано з тим, що в сучасному суспільстві все більше розповсюджується рух за гендерну рівність. Велика кількість розвинених країн переживає кризу фемінності й маскулінності, оскільки класичні стереотипні уявлення про жіночість і мужність постійно змінюються і нині не відповідають сучасним поглядам. Таке явище пов'язане з тим, що людство об'єктивно розподіляється не тільки на біологічних підставах на чоловічу і жіночу стать, а також і на соціально-психологічних підставах – на гендерні статі: маскулінну, фемінну й андрогінну.

У зв'язку з цим для визначення соціо-психологічних засад міжстатевих відмінностей чоловіків і жінок з'явився такий термін як «гендер». Введення до наукового поля цього поняття продиктовано прагненням змінити стійке уявлення про незмінність основ біологічного детермінізму – мужності або жіночості. Гендером у сучасній науці називають соціальну або психологічну стать, що визначає поведінку людини в суспільстві (Вем S. L., 1980).

Уявлення про мужність (маскулінність) і жіночість (фемінність) пов'язані не лише з біологічною статтю людини, а також і з соціально-психологічною. Розуміння схожості й відмінності біологічної та соціально-психологічної статі допомагає визначитися людині у житті, а зокрема й у спортивній діяльності (Артамонова Т.В., Шевченко Т.А., 2009; Ільїн Є.П., 2003).

Більшість сучасних наукових публікацій (Клецина І.С. (1998, 2003), Вершиніна Д.Б. (2017), Воронова А.В. (2014, 2015, 2018), Скоморохова Н.А. (2018), Ганчар І.Л. (2018, 2020), Приходько В.В. (2020) та інші) присвячено особливостям гендерної психології. У цих працях встановлено, що діяльність, якою займається той чи інший індивідуум, її характер, впливає та змінює структуру особистості.

Проблема формування маскулінності або феміності викликає багато суперечок і розбіжностей, зокрема у питанні – чи є ці особистісні компоненти вродженими чи набутими у ході розвитку особистості (Бендас Т.В., (2006); Вороніна О.А., (2002); Вяткін Б.А., (1993); Іль'їн Є.П., (2002); Клецина І.С.,(2004)).

Нині деякі дослідники (Артамонова Т.В., Шевченко Т.А. (2009), Балахнічев В.В. (2007), Врублевський Е.П. (2008), Марченко О.Ю. (2013), Цикунова Н.Г. (2003), Anshel A. (1996, 1997), Colker R., Widom C.S. (1980)) та інші здійснювали спроби сформуванню гендерні типи спортсменів у різних видах спорту. Але питання про те, які види спортивної діяльності в більшій мірі сприяють формуванню у спортсменів маскулінних, фемінних або андрогінних властивостей вивчені недостатньо. У зв'язку з цим ця робота, яка спрямована на визначення гендерних схожостей і відмінностей спортсменів та спортсменок, що займаються видами спорту, які належать до різних класифікаційних груп, є своєчасною і актуальною.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до ініціативної теми науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту Харківської державної академії фізичної культури на 2016 – 2020 роки, за темою «Психосенсорна регуляція рухової діяльності спортсменів ситуативних видів спорту», номер держреєстрації 0116U008943, та на 2020 – 2024 роки, за темою «Перспективні напрями вдосконалення теоретичного та методичного забезпечення тренувальної діяльності у сучасному спорті», номер держреєстрації 0120U101061.

Внесок дисертанта як співвиконавця теми полягає у виявленні особливостей формування гендерної схожості і гендерних відмінностей у спортсменів, які спеціалізуються у видах спорту, що належать до різних класифікаційних груп з урахуванням статі і спортивної кваліфікації.

Мета дослідження: встановити гендерні схожості й гендерні відмінності спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються у різних видах спорту з урахуванням статі і спортивної кваліфікації.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз літературних джерел щодо сучасних поглядів на гендерну проблематику у спорті й узагальнити сучасні уявлення про процес формування гендерної ідентичності у чоловіків і жінок.

2. Розширити й уточнити види спорту і спортивні дисципліни, що сприяють формуванню у представників різних видів спорту маскулінних, андрогінних і фемінних властивостей особистості з урахуванням статі і спортивної кваліфікації.

3. Визначити особливості формування психологічної статі у досліджуваних спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у різних видах спорту.

4. Провести кореляційний, факторний і регресійний аналізи особистісних якостей та гендерного типу, встановити їх взаємозв'язок та визначити фактори, що впливають на формування гендерної статі спортсменів і спортсменок у різних групах видів спорту.

5. Встановити вплив різних груп видів спорту на формування гендерного типу особистості юнаків і дівчат.

Об'єкт дослідження: процес формування гендерних якостей у спортсменів і спортсменок під впливом занять різними видами спорту.

Предмет дослідження: гендерні схожості й відмінності спортсменів і спортсменок у різних групах видів спорту.

Методи дослідження:

1. Теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичних літературних джерел й інтернет-ресурсів з досліджуваної проблеми.

2. Педагогічні методи досліджень: метод опитування: анкетування й бесіда.

3. Психологічні методи досліджень: методика С. Бем «Маскуліність / фемінність», що діагностує психологічну стать і виявляє ступінь андрогінності, маскуліності і фемінності особистості; 16-факторний опитувальник Кеттелла, який діагностує риси особистості.

4. Методи математичної статистики: кореляційний аналіз, факторний аналіз, багатомірний регресійний аналіз.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у результаті проведених досліджень уперше:

- встановлено, що на формування гендерного типу особистості окремі групи видів спорту і спортивних дисциплін впливають по різному;

- визначено, що заняття різними видами спорту та рівень спортивної кваліфікації суттєво впливають на формування психологічної статі особистості;

- встановлено кореляційний зв'язок особистісних якостей з гендерним типом особистості спортсменів і спортсменок у різних видах спортивної діяльності;

- встановлено факторну структуру із числа особистісних якостей, що впливають на формування маскулінного й андрогінного типів у спортсменів і спортсменок у різних класифікаційних групах видів спорту;

- з'ясовано вплив різних видів спорту на формування гендерного типу особистості спортсменів за рахунок окремих психологічних чинників.

Підтверджено наукові дані, що спортивна діяльність є специфічною сферою, яка сприяє формуванню гендерного типу особистості у юнаків і дівчат.

Доповнено і розширено дані щодо видів спорту, які впливають на формування особистісних якостей спортсменів і спортсменок, дані щодо впливу багаторічних занять різними видами спорту на поведінку юнаків і дівчат, на формування тих чи інших рис характеру.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що:

- виявлено рівень маскуліності / фемінності спортсменів і спортсменок та проведено його аналіз у різних класифікаційних групах видів спорту і спортивних дисциплін, що дозволило деталізувати і конкретизувати переважну

спрямованість тієї чи іншої спортивної діяльності у процесі гендерної соціалізації у спорті;

- надано можливість юнакам і дівчатам свідомо обирати для занять вид спорту, а також надано можливість батькам юних спортсменів віддати свою дитину у той чи інший вид спорту у залежності від формування гендерної статі та у повній мірі уявляти собі всі наслідки прийнятого ними рішення;

- знання гендерного типу юних спортсменів дозволить підвищити якість відбору для занять певними видами спорту і скоротити час на підготовку спортсменів.

Особистий внесок здобувача полягає у самостійному визначенні спрямованості, мети, завдань дослідження, обробці експериментального і теоретичного матеріалу, аналізі отриманих даних.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і висновки викладені на:

1. XI Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у вищих навчальних закладах» 6 – 7 лютого 2015 року. Харків: ХДАФК.

2. XVI Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України» 8 – 9 грудня 2016 року. Харків:ХДАФК.

3. X Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух» 24 – 25 травня 2017 року. Київ: НУФВСУ.

4. XIV Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у вищих навчальних закладах» 9 – 10 лютого 2018 року. Харків: ХДАФК.

5. II Міжнародна науково-практична конференція «Фізична активність і якість життя людини» 22 – 24 травня 2018 року. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки.

6. XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи» 14 грудня 2018 року. Харків: ХДАФК.

7. XIX Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи» 6 грудня 2019 року. Харків: ХДАФК.

8. XX Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи» 17 - 18 грудня 2020 року. Харків: ХДАФК.

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковано у 15 наукових працях, серед яких 7 у фахових виданнях України та 1 у зарубіжному виданні.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку літератури й додатків. Роботу викладено на 204 сторінках основного тексту, ілюстровано 50 таблицями, 52 рисунками, 27 додатками. Бібліографія містить 256 джерел, із них 41 іноземними мовами.

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНИЙ СТАН ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У СПОРТІ

1.1 Поняття «стать» і «гендер»

З моменту свого зародження людство поділялося на чоловіків і жінок, тобто розподіл існував тільки на біологічних підставах. Такий розподіл на протязі століть був головною установкою того, як людина сприймає себе і оточуючих.

У 1935 році американська антрополог, засновниця Інституту порівняльної культурології Маргарет Мід у своїй книзі «Стать і темперамент у трьох примітивних суспільствах» уперше висловила думку про необхідність відокремлювати біологічну й соціальну стать [248].

Стать є природною характеристикою людини. Поняття «стать» - описує біологічні відмінності між людьми. Розділення людей на чоловіків і жінок спочатку виходило з наявності того чи іншого дітородного органу у людини. Раніше термін «стать» визначався як сукупність морфологічних особливостей організму, що забезпечує статеве розмноження, сутність якого у підсумку зводиться до запліднення [19].

Сучасна наука трактує поняття «біологічна стать» наступним чином. Біологічна стать – це сукупність анатомічних, фізіологічних, біохімічних і генетичних характеристик, що відрізняють чоловічий організм від жіночого і, які можуть застосовуватися окремо або у комплексі для ідентифікації або виявлення відмінностей й схожостей між чоловіком і жінкою [43].

З точки зору сучасної біології виділяють наступні основні компоненти статі:

- генетичну стать (або хромосомну стать) – визначається набором статевих хромосом. Чоловіча генетична стать є гетерогаметною, а жіноча – гомогаметною, тобто у чоловіків одна X хромосома і одна Y хромосома (патерн XY), а жінок дві X хромосоми (патерн XX);

- гонадну стать, тобто стать, яка обумовлена будовою статевих залоз (у чоловіків - яєчка, які виробляють сперматозоїди; у жінок – яєчники, продуктом яких є яйцеклітини);

- гормональну стать – переважання у крові певного виду статевих гормонів: чоловічих – андрогенів або жіночих – естрогенів;

- морфологічну стать (або соматичну стать):

- а) внутрішню генітальну стать (або стать внутрішніх статевих органів) – у чоловіків – це простата і сім'яні міхурці, а у жінок – матка і маткові труби;

- б) зовнішню генітальну стать (або стать зовнішніх статевих органів) – у чоловіків – це пеніс і мошонка, у жінок – клітор, піхва і статеві губи;

- в) стать вторинних статевих ознак – оволосіння тіла за чоловічим або жіночим типом, наявність або відсутність розвинених молочних залоз, голос, будова скелету, розподіл підшкірно-жирового прошарку і т.п. Розвиток вторинних статевих ознак визначається як рівнем статевих гормонів, так і расовими або іншими генетичними особливостями та характеристиками зовнішнього середовища.

- церебральну стать – диференціація мозку під впливом тестостерону [81].

Поєднання різних характеристик того чи іншого компонента біологічної статі утворює різноманіття конституціональних особливостей кожної людини. Генетичні, гонадні, гормональні, морфологічні, церебральні складові статі визначають рівень психічної і рухової активності організму, тобто можливості застосування м'язової сили у різних видах діяльності, швидкість психофізіологічних реакцій, збудливість нервових процесів, рухливість, стійкість вестибулярних реакцій, м'язово-суглобову чутливість тощо, а не психологічні відмінності між чоловіками і жінками [81].

Відмінності між чоловіками і жінками проявляються не тільки на біологічному рівні, вони існують між ними також і на психологічному, і на соціальному рівнях.

Поширена думка, що психологічні відмінності між чоловіками і жінками пов'язані з генетичними, анатомічними й фізіологічними особливостями

чоловічого і жіночого організму. Протягом тривалого часу лише різницею репродуктивних функцій людство намагалося пояснити наявність психологічних і соціальних відмінностей між чоловіками і жінками. Але це припущення не є аксіомою. Біологічна несхожість чоловіків і жінок ще не є доказом того, що вони відрізняються психологічно і соціально [14].

Біологічні відмінності між представниками чоловічої і жіночої статі можна розглядати з точки зору соціокультурного контексту, що визначає, які поведінкові й особистісні характеристики у певному суспільстві у певний час очікуються від чоловіків, а які – очікуються від жінок; які характеристики вважаються суспільством значущими для сильної половини людства, а які - для представниць прекрасної статі. Культурними факторами визначається і те, як різні суспільства у різні часи сприймають біологічні відмінності між статями [6].

У соціально-психологічному плані різні аспекти біологічної статі особистості пов'язані з процесом соціального сприйняття, з системою соціальних відносин, що виникають на основі будь-якого із аспектів сексуальності. Поведінка людини, яка також пов'язана з сексуальною функцією, регулюється не тільки біологічними причинами, але і соціальними. Чоловіки і жінки у своїй поведінці керуються соціальними нормами, ролями, стереотипами відносно чоловічих і жіночих якостей і призначення. Протягом віків ролі чоловіка і жінки у суспільстві, норми їх поведінки, соціальні стереотипи щодо сприйняття чоловіка і жінки змінювалися у зв'язку зі зміною історичних, економічних й соціальних умов. Однак незмінним залишалося переконання, що в основі соціально-психологічних відмінностей між чоловіками і жінками лежить їх статеві конституція [9].

Представники чоловічої і жіночої статі з моменту свого народження потрапляють у систему відносин, в якій їм відведено певні чоловічі або жіночі ролі. У більшості культур чоловіки виконують активну роль, а жінки задовольняються пасивною роллю. Активна роль – це діяльність, що спрямована на освоєння світу й панування у ньому, тобто роль суб'єкта в

історії. За жінками була перш за все закріплена роль матері і хранительки домівки. Ця роль виявилася підпорядкованою чоловічому авторитету і жінки стали об'єктом чоловічої влади. Тільки такий - біологічно детермінований підхід, що повинно вважатися чоловічим, а що – жіночим, на протязі тисячоліть вважався вірним [15].

Біологічні відмінності чоловіків і жінок, що обумовлені різницею у будові тіла і різницею статевих функцій було положено в основу розподілу праці між чоловіками і жінками; також ці відмінності закріпили у суспільній свідомості впевненість про природне походження різниці у психологічних характеристиках, здібностях й можливостях чоловіків і жінок [99].

Біологічні відмінності між чоловіками і жінками, на підставі яких будувалися теорії про панування у суспільстві однієї групи (чоловіків) над іншою (жінками) привели до виникнення нерівності між статями.

Крім біологічної складової людина має ще психічну складову. Психіка виникла й формувалася як здатність живих організмів активно взаємодіяти з навколишнім світом на основі нейрофізіологічного кодування життєво значущих впливів і способів взаємодії з ними, як здатність адаптації організмів до навколишнього середовища [92].

Психічні властивості людини можуть змінюватися у процесі життя під впливом діяльності, зовнішніх впливів й біологічних факторів. До психічних властивостей відносять темперамент, характер, здатності особистості [158].

У психологічному сенсі особистість чоловіка і жінки характеризується якостями, що придбані ними і реалізуються у процесі спілкування й соціальної взаємодії у контексті міжособистісних й суспільних відносин. Це потрібно враховувати, щоб зрозуміти природу й походження відмінностей між жінками і чоловіками. Неможливо стверджувати, що відмінності, які проявляються у чоловічій і у жіночій поведінці мають тільки біологічне походження, так як у поведінці людини біологічні й соціальні характеристики тісно переплітаються між собою. Таким чином, існують природні й соціокультурні причини міжстатевих відмінностей [98].

Для того, щоб не виникало непорозуміння про які, природні або психологічні, відмінності між чоловіками і жінками йде мова було введено поняття «гендер».

Наприкінці 50-х років ХХ століття американський психоаналітик Роберт Столлер запропонував розділити людську сексуальність на біологічну і соціальну для того, щоб більш зручно було вивчати біологічні й соціально-психологічні аспекти чоловічої і жіночої поведінки. За біологічним аспектом було закріплено термін «стать», а за соціально-психологічним - термін «гендер». Існують різні трактовки поняття «гендер», але всі вони зводяться до того, що «гендер» - це соціально-психологічна (або соціокультурна) стать, що визначає поведінку людини у суспільстві, і те, як ця поведінка сприймається оточуючими. Цей термін використовується для опису соціально-психологічних характеристик статі на відміну від біологічних характеристик [104].

Американські соціальні психологи Кесслер С. и Маккенн У. прийшли до наступного висновку, що бути чоловіком або жінкою в психологічному плані означає, що кожен представник тієї, чи іншої біологічної статі має специфічні особистісні й поведінкові характеристики, які відповідають чоловічій або жіночій статі. Отже, стать у соціальній взаємодії виступає, насамперед, як когнітивна схема, тобто зумовлені культурою уявлення про те, які особистісні ознаки властиві людям тієї чи іншої статі [94].

В суспільних науках «гендер» має більш вузьке значення, що визначає «соціальну стать», тобто соціально обумовлені ролі, ідентичності і сфери діяльності чоловіків і жінок, які залежать не від біологічних відмінностей, а від соціальної організації суспільства.

У психології «гендер» - це соціальна, а не біологічна характеристика, за допомогою якої люди дають визначення таким поняттям як «чоловік» і «жінка» [74].

У науковий контекст поняття «гендер» було включено, насамперед, для того, щоб підкреслити не біологічну, а соціокультурну причину відмінностей між статями. Клецина І.С. [93,95] визначає, що «гендер» - це не фізичні

відмінності між чоловіком і жінкою, а соціально організовані, соціально сформовані, такі що відтворюються і змінюються особливості чоловіків і жінок. На думку автора такі поняття як «стать» і «гендер» не можна ототожнювати, тому що «стать» є біологічною характеристикою, у відповідності до якої люди поділяються на категорії «чоловіки» і «жінки», а «гендер» є соціальною й соціально-психологічною характеристикою, яка поділяє людей на такіж самі категорії [90].

У сучасній науці існує два методологічних підходи, що пояснюють природу статевих відмінностей чоловіків і жінок:

- перший підхід – біологічний, в якому акцент роблять на біологічні обумовленості відмінностей і використовують термін «стать»;
- другий підхід – соціально орієнтований підхід, прихильники якого користуються терміном «гендер» [101].

1.2 Становлення поняття «гендер» у науці

Термін «гендер» ввів у науку в 1958 році американський психоаналітик Роберт Столлер. «Гендер» - сукупність соціальних і культурних норм, які у суспільстві за допомогою влади і домінування пропонується виконувати людям у залежності від статі [33].

Усі дослідники при визначенні поняття «гендер» виходять із наступних положень:

- Гендер не є природно заданим. Він має своє джерело у культурі й позначає соціальні уявлення про відмінності статей, їх призначення і їх ролі у суспільстві.
- Гендер є сукупність символів, норм і законів, вироблених суспільством у процесі свого розвитку, що регулюють життя людини і суспільства, тобто – це система культурних значень, які присвоєні статі, отже він є штучним, соціально сконструйованим і його треба розуміти як абсолютно незалежну категорію.

- Гендер вказує на соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, які суспільство пропонує чоловікам і жінкам на підставі їх статевих відмінностей [44].

Соціолог Ентоні Гідденс дає наступне визначення поняттю «гендер» - це не фізичний розподіл між чоловіком і жінкою, а особливості мужності і жіночості, що соціально формуються. Таким чином, гендер означає «соціальні очікування щодо поведінки, що розглядаються як відповідні для чоловіків і жінок» [18].

Кириліна А. – фахівець у сфері гендерної лінгвістики, так пояснює виникнення поняття «гендер»: в англійській мові термін «gender» означає граматичну категорію роду. Цей термін був вилучений із лінгвістичного контексту і перенесений у дослідницьке поле інших наук – психології, соціології, соціальної філософії, а також і у сферу спорту. Це було зроблено для того, щоб піти від терміну «sex», який з англійської перекладається як «біологічна стать» [26].

Становлення поняття «гендер» у науці йшло на протязі тривалого часу. Бендас Т.В. виділяє п'ять періодів становлення даного поняття в науці:

I період – від античних часів до кінця XIX століття – розробка відповідних ідей у філософії. У цей період найбільш вагомий внесок було зроблено давньогрецьким мислителем Платоном, який у рамках своїх філософських пошуків ввів поняття «андрогінів».

II період – кінець XIX – початок XX століття – формування предмету і розділів гендерної психології. У першій половині XIX століття у французькій мові з'явилося таке поняття як «фемінізм». У 1830 році з'явилося поняття «емансипована жінка». Цьому сприяли дослідження етнографа з психологічною освітою Маргарет Мід., які були відображені в її праці «Дорослішання на Самоа», що була видана в 1928 році.

III період – початок XX століття – 1930-і роки – «психоаналітичний» або «фрейдівський період», пов'язаний з ім'ям Зигмунда Фрейда і психоаналізом. В СРСР у 20 – 30-ті роки XX століття були зроблені спроби розробки гендерної

проблематики. Найбільш відомими і значущими є праці Аркіна Є.А. «Про вивчення дитячого колективу», що була видана в 1927 році і Блонського П.П. «Нариси дитячої сексуальності», яку опублікували в 1935 році. Наприкінці 30-х років минулого століття дослідження щодо гендерної проблематики в СРСР було припинено.

IV період – 1950 – 1980 роки – початок широких експериментальних досліджень і поява нових теорій. У цей період було видано близько 30 тисяч наукових праць з питань гендерних відмінностей. Серед закордонних фахівців можна виділити таких авторів, як Ненсі Ходоров, Мартіна Хорнер, Керол Гілліган, Сандра Бем, Елеонор Маккобі. В СРСР з 1960-х років знову почали проводитися дослідження з гендерної проблематики. Великий внесок у розвиток даного напрямку зробив Ананьєв Б.Г., засновник ленінградсько-петербурзької школи психологів. На даному етапі було науково обґрунтовано принцип статевого диморфізму. Статевий диморфізм – це анатомічні відмінності між самцями і самками одного і того ж біологічного виду [1]. Багруновим В.П. було доказано гіпотезу про високу видову мінливість у чоловіків й індивідуальну мінливість у жінок [9].

V період – з 1990-х років по теперішній час – характеризується бурним розвитком гендерної психології. Гендерні і статеві відмінності досліджують у різних культурах, у різних суспільствах, у різних видах діяльності тощо [14].

У цей період гендерна психологія заявила про себе як про окрему галузь психологічного знання, що сприяло виходу досліджень у сфері гендерних і статевих відмінностей на якісно новий рівень вивчення [14].

Починаючи з 70-х років ХХ століття у різних галузях опубліковано багато наукових праць на гендерну тематику авторів: Массобу Е.Е., Jacklin С.Н. (1974), Кона І.С. (1975, 1981), Bem S.L. (1979, 1983, 1993), Deaux К., Major В. (1987), Gentile D.A. (1993), Unger R.К., Crawford M. (1993), Feingold А. (1994), Homsby J. (1995), Trew К., Kremer J. (1998), Клециної І.С. (1998, 2003, 2009), Радіної Н.К. (1999), Бьорн Ш. (2001), Ільїна Є.П. (2003), Цикунової Н.Г. (2003), Таран І.І. (2004), Бендас Т.В. (2006), Афіногенової С.В. (2007), Ворожбітової

О.Л. (2008, 2011), Артамонової Т.В., Шевченко Т.А. (2008, 2009, 2014), Давидової Ю.А. (2009), Дамадаєвої А.С. (2010, 2011, 2013), Круцевич Т.Ю., Імас Т.В. (2015), Ганчар І.Л. (2018, 2020), Приходько В.В. (2020) тощо.

Цикунова Н.Г. зазначає, що виникненню й розвитку гендерного напрямку у психології сприяли три фундаментальних дослідження:

- Наукова праця Массобу Е., Jacklin С., яка була присвячена аналізу психології статевих відмінностей. У результаті дослідження зроблено висновок, що у багатьох областях не існує фундаментальних уроджених відмінностей у психологічних особливостях чоловіків і жінок, хоча раніше такі відмінності у цих областях були визнані. Наприклад, у результаті дослідження, проведеного авторами, було спростовано той факт, що такі риси як активність, здатність до творчої діяльності, змагальність притаманні тільки чоловікам, а емоційність, залежність, пасивність – тільки жінкам [246].

- Концепція андрогінії, що внесла суттєві корективи в уявлення про маскуліність й феміність, яку сформулювала американська дослідниця гендерних проблем й андрогінії Сандра Бем.

- Дослідження Мани Дж. і Ерхарда А., які показали суттєву значущість ефекту соціалізації щодо становлення відмінностей у поведінці чоловіків і жінок.

Сьогодні більшість дослідників гендерної проблематики вважають, що в основі формування гендерних особистісних характеристик лежить біологічно задана стать, але провідну роль відіграє вплив на особистість соціальних умов і культурних традицій суспільства [210].

1.3 Гендерна ідентичність особистості - уявлення про психологічну стать

Кожна людина є володарем безлічі психологічних рис характеру. Деякі риси не мають статі, тобто вони є універсальними, а деякі – традиційно пов'язують з типово чоловічою або типово жіночою психологією. Вважається,

що одні типово чоловічі або типово жіночі риси мають еволюційно-генетичні й фізіологічні підстави, а інші риси формуються у процесі соціалізації, виховання й розвитку особистості. Не випадково у суспільстві існують стереотипи, що вважати суто чоловічим, а що – суто жіночим. Але наукою вже доведено, що придбання тих, або інших типово чоловічих або типово жіночих психологічних рис відбувається у результаті спільного впливу біологічних й соціальних факторів. Таким чином, психологічна стать суттєво відрізняється від статі біологічної [122].

Психологічна стать – це характеристика індивіда за критерієм відповідності його поведінки маскулінній або фемінній статевій ролі [69].

Виділяють чотири варіанти психологічної статі: маскулінна, фемінна, андрогінна, недиференційована [74].

Поняття «маскулінність» не треба плутати з таким поняттям як «мужність». Мужність – це насамперед сукупність морально-психологічних якостей, по-іншому – це перевага над власними страхами, тобто в уявленні суспільства – це те, чим чоловік повинен бути і, що очікується від нього [187].

Маскулінність – це поєднання соматичних, індивідуальних і соціальних особливостей, що є характерними для чоловіків [158].

У зміст маскулінності входять характеристики активної, домінантної, незалежної, інструментальної поведінки (самотійність, напористість, агресивність, схильність до ризику, здатність керувати, сила, впевненість у собі, наполегливість, раціональність, бажання домінувати, безстрашність тощо) [26].

«Жіночність» також не є синонімом «фемінності». Жіночність – це сукупність якостей, що характеризують особливості психічної структури й емоційної сфери жінки, її зовнішню привабливість для чоловіків [187].

Фемінність - це поєднання тілесних, індивідуальних і поведінкових особливостей, що є характерними для жінок [158].

Основними характеристиками фемінності вважаються характеристики, що є необхідними для встановлення близьких міжособистісних відносин (поступливість, м'якість, чутливість, ніжність, вірність, здатність до емпатії,

сором'язливість, сердечність, здатність до співчуття, до співпереживання, доброта, любов до дітей, бажання дарувати турботу тощо) [26].

Таким чином, маскуліність і фемініність – це нормативні уявлення про соматичні, психічні й поведінкові властивості, що характерні для чоловіків і для жінок, тобто уявлення, якими повинні бути, і отже, чим повинні займатися чоловіки і жінки у даному суспільстві у даний час. Маскуліність і фемініність є соціальними, а не біологічними категоріями. Вони визначають нашу гендерну ідентичність і безпосередньо пов'язані з нашими уявленнями про себе та інших [209].

Нині найчастіше для пояснення природи маскуліності і фемініності використовують два підходи:

1. Відповідно до есенціального підходу, який неодноразово піддавався критиці, основу маскуліності складають біологічні властивості, завдяки яким чоловіки відрізняються від жінок. При даному підході чоловіків розглядають як незалежну природну групу, яка володіє певними біологічними якостями, що притаманні сильній статі. Тобто маскуліність – це те, що чоловік представляє собою, виходячи з природної основи. Таким же чином, з точки зору есенціалізму, пояснюється і фемініність, де також основою є біологічні особливості, що притаманні жінкам з народження.

Даний підхід підлягає критиці тому, що у кожній культурі, у кожному суспільстві у різні часи були встановлені свої моделі й еталони того, якими якостями повинні наділятися чоловіки і жінки. Тому з позиції есенціального підходу не існує загальних параметрів для чоловіків і жінок.

2. Відповідно до соціально-конструктивіського підходу існує думка, що у кожному соціумі люди різної статі отримують виховання, яке спирається на норми і цінності, характерні для даного суспільства. У наслідок чого, коли вони виростають, то відповідають нормам свого соціуму [214].

Та чи інша особистість необов'язково є носієм чітко вираженої маскуліності або фемініності. У собі вона в однаковій мірі поєднує психологічні властивості обох статей. При цьому передбачається, що у такої

особистості ці властивості представлені гармонійно і є взаємодоповнюваними. Таких особистостей називають андрогінними [255].

Термін андрогінність походить від двох латинських слів: andros – чоловічий і gynes – жіночий. Для андрогінності властиве поєднання характеристик маскулінної і фемінної ролей, а також гнучкість переходу від однієї ролі до іншої у залежності від вимог тієї чи іншої ситуації, і тим самим показуючи більш високу пристосованість. Таким чином, андрогінія – це характеристика цілісної особистості, інтеграція чоловічого інструментального і жіночого емоційно-експресивного стилів. Наприклад, представники андрогінної статі демонструють маскулінну твердість, наполегливість, раціональність, рішучість, коли вирішують якісь завдання, йдуть до своєї мети, і фемінну ніжність, доброту, ласкавість, лагідність, чутливість, коли грають з дитиною або піклуються про батьків [255].

Вважається, що гармонічна інтеграція маскулінних і фемінних рис підвищує адаптивні можливості андрогінного типу. При цьому притаманна андрогінному гендерному типу більша м'якість, стійкість у соціальних контактах і відсутність чітко вираженої домінантно-аргесивної поведінки у спілкуванні ніяк не пов'язані зі зменшенням впевненості у собі, а навпаки ці риси проявляються на фоні збереження високої самоповаги, впевненості у собі і своїх діях, у самопринятті себе таким, яким є. У дослідженні, яке було проведено Lau Sing (1989) зазначено, що андрогінні особистості не поступаються особистостям, що мають маскулінний гендерний тип, ні по рівню самоповаги у цілому, ні по рівню самооцінки академічних досягнень, ні у плані власної зовнішності [245].

Сучасна наука ні у біологічному, ні у психологічному, ні у соціальному плані не дає чіткого розподілу на «чоловіче» і «жіноче». Ще на початку ХХ століття австрійський філософ Отто Вейнінгер, автор книги «Стать і характер», відзначав, що кожна людина є бісексуальною. Він писав: «Диференціація статей, розподіл їх ніколи не буває абсолютно завершеним. Усі особливості чоловічої статі можна знайти, хоча б і у самому слабкому розвитку, і у жіночої

статі. Усі статеві ознаки жінки є і у чоловіка, хоча б тільки у зародковому, рудиментарному виді. Можна навіть сказати, що в області досвіду нема ні чоловіка, ні жінки. Існує тільки мужнє і жіноче» [29].

Дослідження Сандри Бем і її послідовників показали, що гендерні якості багатогранні й мають безліч вимірів і, що маскуліність і фемінність – це не два протилежних полюси однієї і тієї ж осі, скоріше вони представляють собою дві різні і незалежні шкали, два різні виміри людяності [28].

Психологи, що працюють у сфері соціології, відзначають, що люди, які мають високі показники маскуліності й фемінності, є повними, цілісними особистостями. А люди, у яких спостерігаються низькі показники по обом цим характеристикам, є психологічно нейтральними або їх ще називають психологічно незрілими особистостями. Таких особистостей відносять до недиференційованої психологічної статі [126].

Недиференційована психологічна стать зустрічається рідко. Представники цієї статі характеризуються відсутністю або недостатнім проявом як маскулічних, так і фемінних якостей. В особистостей недиференційованої статі не відбувається чіткого розподілу на чоловічу та жіночу моделі поведінки і це є перепорою для їх гендерної ідентичності [158].

Гендерна ідентичність – це усвідомлення людиною своєї належності до певної статі та готовність дотримуватися відповідних суспільних гендерних норм. Це внутрішнє самовідчуття людини як представника того чи іншого гендеру, яке пов'язане з соціальними і культурними стереотипами про поведінку і якості представників тієї чи іншої біологічної статі [136].

У багатьох людських суспільствах існує набір гендерних категорій, які можуть служити основою для формування у людини соціальної ідентичності по відношенню до інших членів суспільства. У сучасних суспільствах переважно діє бінарна гендерна система, тобто спосіб організації суспільства, при якому люди розподіляються на дві категорії: чоловіків і жінок, при цьому передбачається відповідність між приписаною при народженні статтю, гендерною ідентичністю, гендерним виразом і сексуальністю. [95].

Проте у сучасній науці уявлення про обов'язковість збігу приписаної при народженні статі і внутрішнього самовідчуття людини не приймаються як аксіома, а розглядаються з точки зору різноманітності особистостей. Спортивна наука не є винятком у цьому питанні.

У різних видах спорту до особистості спортсменів висуваються і різні вимоги. В одних видах – від них вимагають прояву більш високого рівня агресивності, сміливості, рішучості, напористості, сили, витривалості, раціональності; в інших – підвищеної артистичності, чуттєвості, експресивності, емоційності, граціозності; у третіх – прояву логічного мислення, здатності швидко орієнтуватися і приймати рішення у нестандартних ситуаціях, гарної пам'яті і т.п. Таким чином, той чи інший вид спортивної діяльності має вплив на формування гендерного типу спортсменів [192].

1.4 Гендерні відмінності між чоловіками і жінками, зокрема і тими, що займаються спортом

Під гендерними відмінностями розуміють відмінності у поведінці людей. Перед сучасною наукою стоїть питання: існують чи ні гендерні відмінності між представниками різних статей? Одні науковці дотримуються думки, що такі відмінності існують, інші, – що представники різних гендерів практично не мають відмінностей і майже в усьому схожі один на одного [178].

Думку вчених про те, що відмінностей між чоловіками і жінками майже не існує підтверджено дослідженнями. Одні з перших досліджень цього питання були проведені в 70-х роках ХХ століття. За їх результатами встановлено лише чотири параметри, в яких спостерігалися невеликі відмінності між чоловіками і жінками. Це мовні здібності, математичні здібності, здатності до просторового сприйняття і агресивність поведінки. Дослідження, які було проведено у наступні роки, дозволили уточнити результати попередніх досліджень. Отже, було з'ясовано, що гендерних відмінностей у мовних здібностях між представниками чоловічої і жіночої статі

виявлено не було. Хоча на протязі тривалого часу вважалося, що наявність відмінностей у мовних здібностях – це аксіома, яка не потребує доказів. І пальма першості за цим параметром належить жінкам. За іншими параметрами були виявлені деякі відмінності, які залежать від впливу гендерних стереотипів [122].

Гендерні стереотипи – це стійкі, такі, що повторюються, загальноприйняті уявлення про місце і ролі, які виконуються тим чи іншим гендером у суспільстві, а також уявлення про особистості тієї чи іншої гендерної ідентичності [158].

В 1974 році побачила світ книга американських психологів Елеонор Маккобі і Керол Джеклін «Психологія статевих відмінностей», де було зібрано й систематизовано більше 2000 наукових праць, в яких вивчалося питання гендерних відмінностей. Цю книгу можна вважати першою і досить достовірною науковою працею з даного питання. У результаті у переважній більшості досліджуваних параметрів, наприклад, таких як емоційні реакції, сприйняття оточуючого світу органами чуття, самооцінка, процеси навчання і процеси запам'ятовування тощо, встановлено відсутність гендерних відмінностей. Навпаки, між представниками різних гендерних типів виявили схожості за багатьма параметрами. І як результат було зроблено висновок, що гендерні схожості є більш значущими, ніж гендерні відмінності. Але, Маккобі Е. і Джеклін К. виділили чотири групи вище зазначених параметрів, в яких було зафіксовано відмінності: мовні здібності, математичні здібності, здатності до просторового сприйняття, агресивність поведінки [99, 246].

За даними дослідження Стамбулової Н.Б. [185] встановлено, що жінки раніше за чоловіків починають займатися спортом, раніше досягають високих спортивних результатів і раніше завершують свою спортивну кар'єру. Таким чином, спортивне життя більшості жінок триває менше порівняно з чоловіками. Це підтверджують дані, що були отримані при опитуванні спортсменок: 60% почали займатися спортом у віці до 10 років і тільки 3,5% опитуваних прийшли

у спорт у віці 15 років і старше. Біля половини спортсменок до 20 років припинили заняття спортом [124].

Дівчата починають раніше сприймати серйозно заняття спортом, намагаючись досягти певних цілей. Представниці жіночої статі більше за юнаків стурбовані відсутністю стабільності у спортивних досягненнях, вони більш відповідально відносяться до розподілення сил на весь змагальний сезон і до психологічної підготовки до стартів. Спортсменки більше уваги приділяють формуванню індивідуального стилю діяльності. Відношення з тренером для них важливіші, ніж відношення з подругами по команді. Жінки більш успішно пов'язують заняття спортом з іншими видами діяльності, наприклад, з навчанням, вони більш оптимістично відносяться до закінчення своєї спортивної кар'єри, швидше за чоловіків адаптуються у суспільстві, знаходять свою справу після закінчення спортивної кар'єри [184].

Юнаки починають займатися спортом у більш старшому віці порівняно з дівчатами. Вони достатньо довго сприймають спортивні заняття як гру, як розвагу. До того, як обрати для себе той вид спорту, в якому вони захочуть удосконалюватися, чоловіки змінять набагато більше видів, чим жінки. Відношення з товаришами по команді для них більш важливі, ніж відношення з тренером, хоча взаємовідносини з тренером у юнаків гарні. Для того, щоб досягти високих спортивних результатів, успіху на спортивному поприщі, чоловіки частіше за жінок обмежують себе в інших сферах життя, особливо на етапі завершення спортивної кар'єри. Після припинення занять спортом їм важче, чим жінкам пристосуватися до нового стилю життя [2].

Основними причинами закінчення занять спортом за даними досліджень Ільїної Н. Л. у чоловіків є фінансові труднощі, а у жінок – одруження і народження дитини [82]. Дослідження Лубишевої Л.І. доповнили список причин припинення занять спортом жінками. Це – травми, хвороби, не здатність витримувати високі навантаження, спортивні невдачі, розчарування у спорті, бажання отримати освіту. Ці ж причини і для чоловіків є підставою закінчення спортивної кар'єри, але для жінок вони є більш значущими [124].

Дослідження Ільїна Є.П., які пов'язані з вивченням нейротизму у спортсменів, виявили, що у висококваліфікованих спортсменок, які спеціалізуються в ігрових видах спорту, високий нейротизм зустрічається значно частіше, ніж у чоловіків, що займаються волейболом, баскетболом, гандболом, тенісом тощо (34% - у жінок і 12% - у чоловіків). Втім, на показники нейротизму, що були виявлені у результаті дослідження, заняття спортом можуть і не мати впливу, це лише може бути підтвердженням факту, що нейротизм у жінок вище, ніж у чоловіків [81].

Пархоменко О.О. зазначає, що у дівчат і хлопців молодшого й середнього шкільного віку, які займаються спортом, виявлена різниця по соціально-психологічній адаптованості. У хлопців порівняно з дівчатами зафіксовано перевагу по більшості параметрів, наприклад, таких як самоприйняття, емоційна комфортність, інтернальність, домінування та інші. У хлопців і дівчат, які не займаються спортом, виявлена не суттєва різниця, і по ряду показників вона на користь дівчат, наприклад, за такими параметрами як самоприйняття і домінування [146; 147].

У результаті дослідження Цикунової Н.С., в якому приймали участь юні тхеквондисти і тхеквондистки, які тренуються у групах початкової підготовки, встановлено, що у дівчаток порівняно з хлопчиками більш виражені такі якості як рішучість, сміливість, тяга до ризику й гострих відчуттів, емоційна стійкість і товариськість, а ось показники самоконтролю були вищі у хлопчиків. На початковому етапі навчання дівчата були більш успішними [210].

За даними Краєва Ю.В. і Мяконькова В.Б. спортсменки і спортсмени, які спеціалізуються в дзюдо, не показують значних відмінностей у рівні агресивності, а в айкідо виявлена тенденція підвищення агресивності у жінок [108; 109].

За даними дослідження Лубишевої Л.І. 45% опитаних спортсменок заперечують, що у результаті занять спортом вони стали агресивними і жорсткими, втім 5% жінок вважають, що їх спортивна діяльність сприяла

формуванню у них агресивності, а 7,8% спортсменок говорять про те, що заняття спортом є причиною прояву в їх поведінці жорсткості [124].

У ході дослідження, яке було проведено Ільїним Є.П., встановлено, що більшість дівчат вважають, що заняття спортом пішли їм на користь. Спорт не тільки відіграє позитивну роль у формуванні їх характеру, а і робить їх тіло струнким і атлетичним. У результаті, із тих, хто прийняв участь в опитуванні, 87% спортсменок відмітили – вони вважають, що стали більш привабливими для чоловіків. Дівчата також повідомили, що завдяки спортивним заняттям вони стали більш зібраними й дисциплінованими, більш комунікабельними, більш цілеспрямованими, у них з'явилося прагнення до лідерства. І тільки 14% спортсменок не вдоволені своїм тілом, вони вважають, що заняття спортом явилися причиною диспропорції у їх тілобудові (насамперед це представниці таких видів спорту як плавання, баскетбол і швидкісний біг на ковзанах) [79; 81].

Такі автори, як Дамадаєва А.С., Хвацька О.Є., Шаболтас А.В., Щербаков І.І. вивчали відмінності між дівчатами і юнаками щодо мотивації занять спортом.

В дослідженнях Дамадаєвої А.С. показано, що спортивна спеціалізація накладає відбиток на статеву диференціацію спортсменів у сфері мотивації спортивної діяльності. Причому суттєвою зміною, що сприяє формуванню мотивів щодо занять спортом, є спортивна спеціалізація. Маскулінні види спорту сприяють формуванню «чоловічої» моделі мотивації у спортсменів обох статей [61; 64; 65; 67].

У результаті досліджень, які були проведені Хвацькою О.Є., встановлено, що між хлопцями і дівчатами на початковому етапі їх спортивної кар'єри існують статеві відмінності у мотивації щодо занять спортом. Для хлопчиків характерним є більш високий рівень прагнень і переважання орієнтації на успіх. У дівчат більш виражені пізнавальні мотиви й орієнтація на оволодіння знаннями і вміннями [207; 208].

Шаболтас А.В. у своїх працях відмічає, що у юнаків мотивами щодо занять спортом є компоненти повинності – соціально-моральний і громадсько-патріотичний, а у дівчат – емоційні компоненти – задоволення і соціально-емоційний компонент [213].

За даними, що були отримані Щербаковим І.І., виявлено відмінності щодо мотивації занять фізичними вправами дорослих чоловіків і жінок. Так для жінок більш значущим мотивом є укріплення здоров'я за допомогою занять фізичною культурою, а для чоловіків – спортивне вдосконалення [4].

Також серед спортсменів і спортсменок були проведені дослідження - в якому віці у тому чи іншому виді спорту жінки і чоловіки досягають високих спортивних результатів. Встановлено, що у ряді видів спорту, наприклад, таких як плавання, спортивна гімнастика, фігурне катання та деякі інші, жінки раніше чоловіків виходять на рівень високих спортивних досягнень. Так, у спортивній гімнастиці і у фігурному катанні вік дівчат, що входять до збірних команд країн переважно складає 14 – 17 років, а юнаків – від 17 років і старше [11].

1.5 Морфологічні і психологічні відмінності між чоловіками і жінками

Морфологічні відмінності між чоловіками і жінками встановлені на всіх рівнях існування живих організмів: від клітинного до організменного. Статева належність насамперед впливає на такі ознаки чоловічої або жіночої статі як хромосомний набір, розміри і маса тіла, його окремих частин і органів, переважний розвиток жирової чи м'язової тканини, особливості будови скелету, розвиток окремих частин опорно-рухового апарату, наявність тих або інших вторинних статевих ознак і т.п.

Носієм спадкової інформації є хромосомний апарат. У людини у кожній клітині – 23 пари хромосом: 22 пари аутосом, однакових у чоловіків і жінок, і одна пара статевих хромосом, яка у них відрізняється. У чоловіків у цій парі одна Х- хромосома, а друга – У- хромосома (паттерн ХУ), а у жінок обидві Х-

хромосоми (паттерн XX). Тому чоловіча генетична стать є гетерогаметною, а жіноча – гомогаметною [79].

Чоловічий і жіночий організми відрізняються по довжині й масі, обхватним і поперечним розмірам. Відмінності у цих розмірах і масі не є постійними у представників чоловічої і жіночої статі, у різному віці вони стають або більш, або менш помітними. У перші три-чотири роки життя суттєвих відмінностей між хлопчиками і дівчатками не має. Потім хлопчики починають випереджати дівчаток і по довжині тіла, і по масі, але не значно. Приблизно в 8 – 9 років дівчата наздоганяють хлопців по масі тіла, в 10-річному віці і по зросту. З 9 до 14 років дівчата випереджають хлопців по масі тіла, а з 10 до 13 – по довжині тіла, це пов'язано з тим, що початок статевого созрівання у дівчат настає на 1 – 1,5 роки раніше, ніж у хлопців. Після 12 років темпи збільшення зросту, а з 14-років темпи збільшення маси у дівчат починають знижуватися, тому що статеве созрівання у них не є вже таким інтенсивним, як раніше. У хлопців у цьому віці (з 13 – 14 років) навпаки фізичний розвиток починає проходити інтенсивно, у них значно збільшується довжина і маса тіла. Вже в 17-річному віці маса тіла юнаків перевищує масу тіла дівчат на 12%, а зріст і окружність грудної клітини – на 9%. У підлітковому віці у хлопців і дівчат вже явно видно різницю у пропорціях тіла. Юнаки мають більш широкі плечі і спину ніж дівчата, а ось таз у них суттєво вужчий, чим у дівчат. У хлопців довші кінцівки і центр тяжіння знаходиться вище поясу, тоді як у дівчат – нижче. У юнаків, у своїй більшості, м'язова тканина розвинена значно краще у порівнянні з дівчатами, тому що для жіночого організму характерним є наявність жирової тканини [79].

У результаті своїх досліджень Таннер Дж. виявив, що по осифікації скелету вже з народження дівчатка випереджають хлопчиків приблизно на 20%. Заміщення у скелеті хрящової тканини кістковою у дівчат у віці 10 – 12 років на 2 – 3 роки випереджає такі процеси у хлопців. Проте вже у зрілому віці у жінок скелет є більш тендітним порівняно з чоловіками. Таннер Дж. також відмічав, що темпи, з якими розвиваються кінцівки у дівчат є вищими, ніж у хлопців. За

пропорціями тіла вже з народження дівчата ближче до остаточного стану розвитку скелета у порівнянні з хлопцями [79].

У дівчат спостерігаються більш високі темпи росту і созрівання організму порівняно з хлопцями, це можна пояснити тим, що у крові дівчат міститься більша, ніж у юнаків концентрація соматотропіну – гормону росту. Але у дорослому віці, жінки поступаються чоловікам у фізичному розвитку, хоча соматотропіну в їх крові, як і раніше, більше, ніж у чоловіків. Така перевага дорослих чоловіків над жінками пояснюється тим, що на фізичний розвиток людини також мають вплив андрогени – чоловічі статеві гормони, яких у чоловіків після статевого созрівання стає набагато більше, чим у жінок. Також андрогени, як вважають деякі науковці, не тільки самі мають вплив на розвиток організму, але і посилюють вироблення соматотропіну. Андрогени навіть в якості синергістів посилюють дію соматотропіну у чоловіків у набагато більшому ступеню порівняно з жінками [211].

У жінок порівняно з чоловіками менша довжина і маса тіла (у середньому на 10 – 15 кг), більш довгий тулуб і коротші кінцівки (приблизно на 10%), менш сильний зв'язковий апарат, більш вузькі плечі, коротша й ширша грудна клітина, ширший і нижче розташований таз. Центр тяжіння у жінок розташовується нижче, чим у чоловіків. У жінок ріст тіла завершується в 17 – 18 років, а у чоловіків – в 25 – 32 роки [8].

Чоловіки і жінки відрізняються один від одного і по співвідношенню окремих складових маси тіла. У осіб чоловічої статі м'язова (активна) маса тіла більше, ніж у осіб жіночої статі. Ці відмінності починають проявлятися вже у маленьких дітей, коли після першого збільшення жирових відкладень у віці від 0 до 6 місяців вони починають зменшуватися більш помітніше у хлопчиків, чим у дівчаток. У підлітковому віці у юнаків ця тенденція зберігається, а у дівчат знову починає зростати підшкірно-жировий прошарок [8].

У дорослих чоловіків м'язова маса складає близько 40% маси тіла (у середньому близько 30 кг), у чоловіків-спортсменів іноді цей показник доходить до 50%, а у жінок – понад 30% (у середньому 18 кг). При цьому

скелетні м'язи жінок складаються в основному з повільних м'язових волокон, тобто такі волокна скорочуються повільніше, що біологічно доцільно у зв'язку із зтяжними пологами і необхідністю тривалого напруження. Жирова тканина, навпаки, більш розвинена у жінок унаслідок уродженої здатності більш ефективно виробляти жирові речовини. У середньому у жінок вона складає 25% від маси тіла, а у чоловіків – 15%. Абсолютна кількість жиру у жінок більше, ніж у чоловіків на 4 – 8 кг. Оскільки жирова тканина майже не містить води, загальний вміст води у тілі жінок менше, ніж у чоловіків. На частку скелету (кісткової маси) у жінок припадає у середньому 16%, у чоловіків – 18% від загальної маси тіла, у новонароджених хлопчиків і дівчаток цей показник складає 14% [8].

Чоловічий і жіночий організми відрізняються і за розвитком окремих частин опорно-рухового апарату. Найбільш сильно виявляються відмінності у будові скелету. Це має різні причини. З одного боку, мускулатура у чоловіків більш розвинена, ніж у жінок. Формуючий вплив на скелет механічних навантажень, що пов'язані з м'язовою діяльністю, гарно відомо. Отже, розвиток мускулатури не може не відбитися на особливостях будови скелету. З іншого боку, розвиток скелету знаходиться у тісному зв'язку з ендокринними органами, з особливостями гормонального стану організму. Особливості статевого диморфізму найбільш виражені у будові тазу і черепа [12].

Особливо чітко статеві відмінності виявляються у будові тазу. Жінка носить у порожнині тазу протягом 9 місяців, аж до моменту розродження, дитину. Природно, що репродуктивна функція не може не відбитися на особливостях будови жіночого тазу. Таз жінки за своїми широтними і переднезадніми розмірами більше тазу чоловіка. Специфіка будови тазу відображується на особливостях будови хребта і на його вигинах [79].

Крім того, доведено, що жирова тканина є активним гормональним органом, в якому відбувається синтез естрогенів, що впливають на розвиток фемінних якостей. Так, для нормальної менструальної функції жінці необхідно мати не менше 22% жирової маси. В той же час переважання м'язової маси у

чоловіків має значення для їх маскулінізації, так як у м'язах відбувається метаболізм андрогенів [79].

За думкою багатьох авторів (Гордіна А.В., Панасюк Т.В., 1975; Дарська С.С., 1975; Лукоянов Ю.Є., Детлаф С.А., 1975; Рисєва Є.С. з співавторами, 1975; Соловйова В.С., 1975) існують статеві відмінності у представленості морфологічних типів конституції в осіб чоловічої і жіночої статі. Хоча спостерігається велика мінливість типів конституції з віком і способом життя, все ж таки можна відмітити, що в осіб чоловічої статі частіше відзначається м'язовий тип статури, а у осіб жіночої статі - астеноїдний або торакальний. За даними Соловйової В.С. чисельність хлопчиків чистого м'язового типу з віком збільшується: з 8 до 13 років – від 20 до 40%, а в більш старшому віці – до 50%. Але на протязі шкільного віку у хлопчиків зменшується відсоток чистого торакального і в особливості дигестивного типів, які стають змішаними з ознаками м'язового типу [81].

Ще однією морфологічною відмінністю чоловіків і жінок є те, що жінки мають більш гнучку шию. Щоб обернутися назад, жінкам потрібно повернути лише голову, а чоловікам для цього потрібно повернути весь корпус [9].

1.6 Фізіологічні відмінності між особистостями чоловічої і жіночої статі

Організм кожної статі є по-своєму унікальним. Фізіологічні відмінності чоловіків і жінок не обмежуються тільки статевою системою.

Дівчатка швидше за хлопчиків просуваються до свого дорослого статусу як за морфологічними параметрами, так і за фізіологічними функціями, прикладом чого є їх більш раннє статеве созрівання. Зберігається відносно розвитку фізіологічних функцій і інша закономірність онтогенетичного розвитку: з кожним роком відмінності між хлопцями і дівчатами збільшуються на користь перших [79].

Дані фізіологів показують, що в дошкільному і молодшому шкільному віці темпи розвитку дівчаток вище порівняно з хлопцями. За даними дослідження Калюжної Р.А., якщо у хлопчиків найбільш координована діяльність серця і гемодинаміки спостерігається в 11 – 12 років, то у дівчаток - у віці 7 – 8 і 10 років [88]. Корнієнко І.А. виявлено, що перебудова фізичної терморегуляції (брадікардична реакція на охолодження) починається у дівчаток у 5,5 – 6 років, а у хлопчиків – в 7 років [102]. На думку автора, це узгоджується з даними Вульфсон І.Н. і Солдащенського А.Д., які свідчать, що у дівчаток 5 – 6 років швидкість проведення пульсової хвилі по м'язовим судинам і тонус м'язових судин вище, ніж у хлопчиків цього віку [46].

Є дані, що у жінок все ж таки основні параметри гемодинаміки є меншими, ніж у чоловіків, наприклад, об'єм серця – на 100 – 200 мл, вага серця – на 50 г, систолічний об'єм – на 30 – 40%, хвилиний об'єм – на 10 – 15% (незважаючи на більшу, ніж у чоловіків частоту серцевих скорочень у спокої – на 6 – 8 уд/хв), маса циркулюючої крові – на 1,2 л, вміст гемоглобіну у крові – на 1,5 г/л. У жінок менша тривалість діастоли при більш тривалій фазі вигнання крові. Також у жінок серцеві скорочення слабкіші, що є однією з причин більш низького рівня артеріального тиску. За даними деяких авторів, об'ємна швидкість кровотоку у хлопців 6 – 11 років вище, ніж у дівчаток того ж самого віку [46].

Корнієнко І.А. виявлено, що ємність анаеробних енергетичних систем (АТФ, КФ, глікоген) у жінок нижче, ніж у чоловіків, що пов'язано не з меншою концентрацією цих енергоджерел у м'язах (вона у чоловіків і жінок приблизно однакова), а насамперед, з меншою м'язовою масою у жінок. Звідси і більш низька працездатність жінок при короткочасній інтенсивній роботі [102].

До періоду статевого созрівання, коли відмінності у розмірах і складі тіла між хлопцями і дівчатами мінімальні, максимальне споживання кисню (МПК) теж майже однакове. У молодих чоловіків МПК у середньому на 20 – 30 % більше, ніж у жінок. Чим старше за віком стають чоловіки і жінки, тим менше стає різниця між ними по показникам МПК. Розраховане на кілограм ваги тіла

МПК у жінок менше, ніж у чоловіків. Однак серед чоловіків і жінок одного віку спостерігаються значні індивідуальні варіації у величинах МПК. У жінок, які фізично більш підготовлені МПК таке ж саме, як і у чоловіків зі слабкою фізичною підготовленістю [117].

Більш низьке МПК у жінок обумовлено тим, що максимальна кількість кисню, яка може переноситися з легень у тканини, у жінок менше, ніж у чоловіків. Ця відмінність пов'язана з меншою кількістю еритроцитів у жінок, отже, і меншою кількістю гемоглобіну, меншим об'ємом циркулюючої крові (600 мл у жінок проти 800 мл у чоловіків), меншим об'ємом серця і порожнин шлуночків, меншим систолічним об'ємом [117].

До періоду статевого созрівання концентрація гемоглобіну у крові у хлопців і дівчат майже однакова [117].

За даними досліджень Кузнецової Т.Д., до 12 років статеві відмінності за величиною легеневих об'ємів виражені слабо. Це пояснюється тим, що приріст об'єму дихання у дівчат з 6 до 14 років вище, ніж у хлопців того ж віку, і у результаті величина об'єму дихання дівчат стає практично такою як і у хлопців [117].

У дорослих жінок частота дихання більше, ніж у чоловіків, а глибина – менше; у наслідок чого життєва ємність легень (ЖЄЛ) у жінок у середньому менше на 1 л (на 1,7 л – за даними інших авторів), ніж у чоловіків, а максимальна легенева вентиляція менше на 30%. Таким чином, з віком статеві відмінності за життєвим об'ємом легень збільшуються. Так, у ранньому дитинстві у хлопчиків ЖЄЛ у середньому вище на 7%, чим у дівчаток, а у дорослому віці ця різниця між чоловіками і жінками досягає вже 35% [117].

Активність системи серотоніну вище у дівчат порівняно з хлопцями, а гістаміну – навпаки, вище у хлопців [211].

Найбільш суттєві відмінності у гормональній системі осіб чоловічої і жіночої статі є у кількості чоловічих (андрогени) і жіночих (естрогени, прогестерон) статевих гормонів. Жіночі яєчники виробляють естрогени – гормони, що відповідають за зміни у організмі. Чоловічим організмом

естрогени теж виробляються, але у значно меншій кількості. В естрогену є безліч корисних властивостей: він знижує рівень важкого холестерину, забезпечує здоровий стан головного мозку, сприяє відкладенню кальцію у кістковій тканині, прискорює обмін речовин, поліпшує кисневий обмін, робить позитивний вплив на здоров'я шкіри, нормалізує роботу нервової системи. Жінки живуть довше теж завдяки естрогенам, що захищають кровоносні судини. До настання менопаузи жінки менше за чоловіків схильні до серцево-судинних захворювань [211].

1.7 Відмінності між особами чоловічої і жіночої статі у темпах моторного розвитку та у прояві властивостей нервової системи і темпераменту

За даними Бабкіна П.С., статеві відмінності у психомоториці починають проявлятися у дітей на безумовно-рефлекторному рівні. Так, у дівчаток перевага за такими рефlekсами як ковтальний, хоботковий, Майєра, Керніга, контрлатеральний, Будзінського, черевна гіпо- і арефлексія спостерігається частіше, чим у хлопчиків. І тільки за рефлексом Тромнерагіпо- і арефлексія частіше спостерігаються у хлопчиків, ніж у дівчаток [8].

Хлопчики на 2 – 3 місяця пізніше, ніж дівчатка починають ходити, і на 4 – 6 місяців пізніше – говорити. Однак терміни моторного розвитку хлопчиків і дівчаток грудного віку сильно залежать від типу статури. По здатності тримати голову дівчата торокального типу випереджають хлопчиків усіх типів. За здатністю перевертатися дівчата м'язового типу випереджають хлопчиків м'язового і дигестивного типів, а дівчата торокального типу відстають в термінах від хлопчиків всіх типів [8; 79].

За даними Сухаревої А.М., збільшення з віком кількості осіб, що мають велику й середню силу нервової системи, виражено як у осіб чоловічої, так і жіночої статі, але у останніх більш значно. Це відбувається за рахунок того, що дівчат 7 – 8 років зі слабкою нервовою системою більше, ніж хлопців того ж

віку, а у віці 18 – 25 років відмінностей між особами чоловічої і жіночої статі у кількості осіб з сильною і слабкою нервовою системою майже не має [188].

За даними досліджень Висотної Н.Є. і Пінчукова А.Г. встановлено, що серед хлопців 7 – 16 років кількість осіб з процесами як збудження, так і гальмування більше, ніж серед дівчат. Потім з процесами збудження більше стає жінок [47; 150].

Істотних відмінностей між хлопцями і дівчатами шкільного віку по «зовнішньому» балансу нервових процесів не зафіксовано. До періоду статевого созрівання, а також після його закінчення осіб з перевагою процесів гальмування дещо більше серед дівчат, а у пубертатному віці – більше серед хлопців. Можливо, це пов'язано з тим, що пубертатний період настає у дівчат раніше і, як наслідок, кількість осіб з перевагою процесів гальмування зменшується раніше. За кількістю осіб, в яких переважають процеси збудження відмінностей між особами чоловічої і жіночої статі практично не виявлено у всіх вікових групах [47].

За даними Вороніна Є.В., суттєвих відмінностей по лабільності нервових процесів між чоловіками і жінками не виявлено: лабільність на світло у середньому дорівнювала у чоловіків 39,2 одиниці, а у жінок 38,9 одиниць, а на звук – 75,9 і 74,5 одиниць відповідно [37]. Проте Пейсахов Н.М. і Прохоров А.О. знайшли статистично достовірні відмінності по критичній частоті миготіння на користь чоловіків [148].

Владимирова І. М., використовуючи опитувальник Кейрсі Д. для виявлення типів темпераменту, встановила, що у виборці чоловіків виявилось вдвічі більше осіб сенсорного плануючого типу і вчетверо – інтуїтивного розумового типу, а у групі жінок – вдвоє більше осіб інтуїтивного емоційного типу. Дівчата виявилися більш екстравертованими, емоційними, з більш розвиненою інтуїцією, більш спонтанними, ніж юнаки. Юнаки ж відрізнялися вдумливістю і планомірністю [32].

Висновки до першого розділу

1. На біологічних підставах людство поділяється на представників чоловічої і жіночої статі. Біологічна стать – це природна характеристика людини, яка означає сукупність анатомічних, фізіологічних, біохімічних і генетичних характеристик, що відрізняють чоловічий організм від жіночого і, які можуть застосовуватися окремо або у комплексі для ідентифікації або виявлення відмінностей і схожостей між чоловіком і жінкою. Крім біологічної статі є психологічна стать. Існує чотири психологічні статі: маскулінна, фемінінна, андрогінна і недиференційована.

2. В будові і функціях чоловічого і жіночого організмів існують біологічні і фізіологічні нерівності між статями.

3. Існує чітке розмежування понять «стать» і «гендер». «Стать» - природна ознака людини, набір біологічних характеристик. «Гендер» - це поведінка, ролі, очікування і дії людини в суспільстві. Гендер пояснює не природну детермінованість, а статевороловий розподіл праці, неоднакові вимоги до чоловіків і жінок, різну суспільну цінність у залежності від статі.

4. Відношення чоловіків і жінок до андрогінності різне. Жінки вважають за краще бути андрогінними, ніж фемінінними, а чоловіки - маскулінними, ніж андрогінними. Це у нашому суспільстві пов'язане з соціальними факторами, які дають певні переваги чоловічій ролі перед жіночою.

5. У кожний віковий період дитинства за темпами морфологічного розвитку дівчата випереджають хлопчиків, але це не обумовлює їх перевагу в абсолютних морфологічних показниках, які з кожним роком збільшуються на користь хлопців. Так, середня вага хлопчиків при народженні приблизно на 5% більше, ніж у дівчат, а к 20 рокам ця різниця збільшується до 20%; збільшення різниці у зрості відбувається від 1 – 2% у дитинстві до 10% к 20 рокам.

6. Статевий диморфізм розмірів тіла і його будова у дорослих може пояснюватися: наявністю постнатальних градієнтів созрівання, різною

тривалістю препубертатної стадії впливу соматотропіну, відмінностями у механізмі впливу андрогенів і естрогенів на кісткову систему.

7. У цілому дівчата від народження ближче до своїх кінцевих пропорцій, у пубертатному періоді вони декілька обганяють хлопчиків у зрості, пубертатний стрибок у них спостерігається раніше і він менш інтенсивний. Відношення довжини тіла до довжини кінцівок у дівчат достовірно вище, ніж у юнаків. Це пов'язано з відносним укороченням фази дії соматотропіну і раннім закриттям епіфізарних щілин.

8. Фізіологічні і морфологічні відмінності чоловіків і жінок пов'язані з їх життєвими функціями. Чоловіки, виступаючи перетворювачами зовнішнього світу, можуть, як створювати, так і руйнувати його, вони перші освоюють час і простор, а також нові сфери діяльності. Виконання цієї життєвої функції досягається за рахунок наступних фізичних якостей: високий зріст, широкі плечі, виражений рельєф м'язів, фізична сила, більша вага, груба шкіра та інше. Усі ці якості необхідні для виконання фізичних навантажень, боротьби і активної перебудови зовнішнього світу. Жінки, життєвою функцією яких є народження нового життя і збереження людського роду, прагнуть все стабілізувати, зберігаючи мир, спокій, благополуччя, досягнуті успіхи у родині й суспільстві. Це забезпечується за рахунок специфічних фізичних явищ: широкий таз, грудний тип дихання, розвинені молочні залози та інше – все це напряму впливає на дітонародження і годування немовляти, а виражена жирова тканина – це резерв енергії організму на майбутнє.

9. За морфологічними й фізіологічними відмінностями, які проявляються у дорослому віці, наприклад такими, як м'язова сила, швидкість, аеробна витривалість та інше особи чоловічої статі мають перевагу над особами жіночої статі.

10. Основною фізіологічною особливістю жінок є наявність у них специфічного біологічного циклу, який поділяється на п'ять фаз (менструальну, постменструальну, овуляторну, постовуляторну, предменструальну); працездатність жінок (фізична і психологічна) в цих фазах не однакова, що потребує урахування при побудові тренувального процесу.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методи дослідження.

В роботі використані такі методи дослідження.

1. Теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел і інтернет-ресурсів з досліджуваної проблеми.
2. Педагогічні методи досліджень: метод опитування: анкетування і бесіда.
3. Психологічні методи досліджень: методика С. Бем «Маскулінність / фемінність», що діагностує психологічну стать і виявляє ступінь андрогінності, маскулінності й фемінності особистості; 16-факторний опитувальник Кеттелла, який діагностує риси особистості.
4. Методи математичної статистики: кореляційний аналіз, факторний аналіз, багатомірний регресійний аналіз.

Аналіз та узагальнення літературних джерел і інтернет-ресурсів з досліджуваної проблеми.

Даний метод застосовувався з метою виявлення основних підходів до вирішення досліджуваної наукової проблеми. По темі, що розробляється вивчалися джерела вітчизняних та зарубіжних авторів з питань гендерних досліджень: статті, монографії, книги, автореферати дисертаційних робіт, навчально-методичні посібники, періодична література та інші матеріали.

Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури й інтернет-ресурсів здійснювався як на попередньому етапі дослідження, так і у процесі експериментальної роботи, вирішуючи відповідні кожному етапу завдання. На початковій стадії дослідження аналіз літератури та інтернет-ресурсів проводився з метою вивчення досліджуваної проблеми, її розробленості і ступеню практичного освоєння. Цей метод сприяв обґрунтуванню актуальності

теми дослідження, формуванню гіпотези, постановці завдань, вибору адекватних методів дослідження [39].

Усього у роботі проаналізовано 256 літературних джерел і інтернет-ресурсів, з них 41 зарубіжних авторів, що дозволило сформувавши уявлення про такі поняття як гендер, гендерна ідентичність, гендерні стереотипи, гендерна диференціація, гендерні ролі, гендерна рівність; ознайомитися з особливостями становлення особистості з урахуванням гендерного типу в умовах спортивної діяльності, з впливом гендерних стереотипів на мотивацію спортсменів, з роллю гендерних характеристик особистості у соціальній адаптації спортсменів та іншими питаннями. Матеріали використаних літературних джерел безпосередньо відображені у даній роботі.

Анкетування – метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків - анкет. Анкетування відноситься до групи методів, які у соціології, педагогіці та психології носять назву «опитування». У цю групу, крім анкетування, ще входять інтерв'ю і бесіда. Застосовується з метою з'ясування даних біографічного характеру, поглядів, ціннісних орієнтацій, соціальних установок і особистісних рис опитуваних [11]. У дослідженні використовувалися авторські анкети [додатки А, Б, В], які було розроблено для спортсменів, що спеціалізуються у різних видах спорту: у спортивних єдиноборствах, спортивних іграх, циклічних, швидкісно-силових, складнокоординаційних видах спорту.

Психологічні методи.

Методика С. Бем «Маскулінність / фемінність».

Методика «Маскулінність / фемінність» (Bem Sex Role Inventory, BSRI) була запропонована Сандрою Бем (Sandra Lapsitz Bem) в 1974 році для діагностики психологічної статі і для визначення ступеню андрогінності, маскулінності й фемінності особистості. Опитувальник містить 60 тверджень

(якостей), на кожне з яких досліджуваний відповідає «так» або «ні», оцінюючи тим самим наявність чи відсутність у себе названих якостей [122].

Обробка і інтерпретація результатів за опитувальником С.Бем «Маскулінність / фемінність» здійснювалася за підрахунком, який представлений у додатках [додаток Г].

Опитувальник Кеттелла.

16-факторний особистісний опитувальник Кеттелла (або 16 PF) – один із самих відомих у світі психологічних тестів. Він відноситься до числа методик, що вивчають особистість по цілому ряду взаємопов'язаних характеристик, які сприяють виявленню основних властивостей особистості.

На даний момент розроблено декілька форм багатофакторного опитувальника Кеттелла. Їх різноманіття пов'язане не тільки з подальшими адаптаціями та доробками «вихідних» варіантів, але і з тим, що для досліджуваних різного віку і з різним рівнем освіти були потрібні різні питання. У роботі використано форму С, що містить 105 питань. Ця форма розрахована на повнолітніх опитуваних зі середньою та вищою освітою [додаток Д].

Мета опитувальника Кеттелла, що містить перелік біполярних показників, - оцінити розвиненість наступних особистісних якостей, що складають 16 чинників:

- 1) А – «замкнутість – товариськість»;
- 2) В – «загальний рівень інтелекту»;
- 3) С - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»;
- 4) Е – «підпорядкованість – домінантність»;
- 5) F – «стриманість – експресивність»;
- 6) G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки»;
- 7) Н – «боязкість – сміливість»;
- 8) І – «жорсткість – чутливість»;

- 9) L – «довірливість – підозрілість»;
- 10) M – «практичність – розвинена уява»;
- 11) N – «прямолінійність – дипломатичність»;
- 12) O – «впевненість у собі – тривожність»;
- 13) Q1 – «консерватизм – радикалізм»;
- 14) Q2 – «конформізм – нонконформізм»;
- 15) Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль»;
- 16) Q4 – «розслабленість – напруженість»;

Крім того виявляється якість: MD – «адекватність самооцінки».

Опитувальник Кеттелла надає багатогранну інформацію про індивідуальність людини. Він діагностує риси особистості. Найбільше розповсюдження опитувальник отримав у медичній психології і у спорті, при діагностиці професійно важливих якостей і у наукових дослідженнях [71].

Обробка отриманих даних виконується за допомогою ключа. Збіг відповідей досліджуваного з «ключем» оцінюється в 2 бала для відповідей «а» і «с» і 1 бал для відповіді «b». Сума балів по кожній виділеній групі питань дає у результаті значення чинника. Винятком є чинник «B» - за цим чинником будь-який збіг відповіді з «ключем» дає 1 бал (ключ представлено у додатку) [додаток Д].

Отримане значення кожного чинника переводиться в стени (стандартні одиниці) за допомогою приведеної таблиці (таблиця представлена у додатках) [додаток Д].

З наявних показників за всіма чинниками будується так названий «профіль особистості».

Виходячи з якісного і кількісного аналізу змісту особистісних чинників і їх взаємозв'язку було виділено наступні блоки чинників:

1. Чинники комунікативного блоку:
 - «А» - «замкнутість – товариськість»;
 - «Е» - «підпорядкованість – домінантність»;
 - «F» - «стриманість – експресивність»;

- «Н» - «боязкість – сміливість»;
- «L» - «довірливість – підозрілість»;
- «N» - «прямолинійність – дипломатичність»;
- «Q2» - «конформізм – нонконформізм».

2. Чинники інтелектуального блоку:

- «В» - «загальний рівень інтелекту»;
- «М» - «практичність – розвинена уява»;
- «Q1» - «консерватизм – радикалізм».

3. Чинник емоційно-вольового блоку:

- «С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»;
- «G» - «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність

поведінки»;

- «I» - «жорсткість – чутливість»;
- «O» - «впевненість у собі – тривожність»;
- «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль»;
- «Q4» - «розслабленість – напруженість».

Чинник «MD» - «адекватність самооцінки» [4].

Методи математичної статистики.

Кореляційний аналіз.

Кореляційний аналіз – це метод обробки статистичних даних, що полягає у вивченні коефіцієнтів кореляції між змінними. При цьому порівнюються коефіцієнти кореляції між однією парою або безліччю пар ознак для встановлення між ними статистичних взаємозв'язків.

Метою кореляційного аналізу є виявлення оцінки сили зв'язку між випадковими величинами (ознаками), які характеризують деякий реальний процес.

Кореляція – це взаємозв'язок двох (X та Y) випадкових величин, представлений кореляційним полем, або математичним розрахунком коефіцієнту кореляції (r) за формулою:

$$r_{XY} = \frac{\sum(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum(x_i - \bar{x})^2 \sum(y_i - \bar{y})^2}}$$

де, r_{xy} – коефіцієнт кореляції між ознаками x та y ;

x_i та y_i – значення досліджуваних показників,

\bar{x} , \bar{y} – середні значення досліджуваних показників.

Коефіцієнт кореляції Браве-Пірсона – це параметричний метод, який використовується з метою статистичного вивчення зв'язку між явищами. У дослідженні визначається фактична ступінь паралелізму між двома кількісними рядами досліджуваних ознак і дається оцінка тісноти встановленого зв'язку за допомогою кількісно вираженого коефіцієнта.

При використанні коефіцієнта рангової кореляції умовно оцінюють тісноту зв'язку між ознаками у діапазоні $(-1 \leq r_{XY} \leq +1)$. Чим ближче отриманий показник тяжіє до 1, тим тіснішим є рівень взаємозв'язку між факторами X та Y , чим ближчим до 0, тим слабшим.

Критерії ступеню взаємозв'язку між ознаками визначаються за шкалою Чеддока [144]:

$0,90 \leq r_{xy} \leq 0,99$ – дуже високий;

$0,70 \leq r_{xy} < 0,90$ – високий;

$0,50 \leq r_{xy} < 0,70$ – помітний;

$0,30 \leq r_{xy} < 0,50$ – помірний;

$0,10 \leq r_{xy} < 0,30$ – слабкий.

Показник коефіцієнту кореляції також залежить від об'єму досліджуваної вибірки. У дослідженні всього приймало участь 859 спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються у різних видах спорту і спортивних дисциплінах, що відносяться до спортивних єдиноборств, спортивних ігор, циклічних, швидкісно-силових і складнокоординаційних видів спорту і мають маскулінний або андрогінний гендерний тип. Тобто всі досліджувані були поділені на вибірки відносно їх біологічної статі, гендерного типу особистості і відношення до тієї чи іншої групи видів спорту:

Вибірка 1. Швидкісно-силові види спорту – маскулінні дівчата: при кількості студенток $n = 22$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,42$, $p > 0,05$; $r \geq 0,54$, $p > 0,01$; $r \geq 0,65$, $p > 0,10$.

Вибірка 2. Швидкісно-силові види спорту – андрогінні дівчата: при кількості студенток $n = 8$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,71$, $p > 0,05$; $r \geq 0,83$, $p > 0,01$; $r \geq 0,92$, $p > 0,10$.

Вибірка 3. Швидкісно-силові види спорту – маскулінні юнаки: при кількості студентів $n = 29$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,37$, $p > 0,05$; $r \geq 0,47$, $p > 0,01$; $r \geq 0,58$, $p > 0,10$.

Вибірка 4. Швидкісно-силові види спорту – андрогінні юнаки: при кількості студентів $n = 24$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,40$, $p > 0,05$; $r \geq 0,52$, $p > 0,01$; $r \geq 0,63$, $p > 0,10$.

Вибірка 5. Циклічні види спорту - маскулінні дівчата: при кількості студенток $n = 29$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,37$, $p > 0,05$; $r \geq 0,47$, $p > 0,01$; $r \geq 0,58$, $p > 0,10$.

Вибірка 6. Циклічні види спорту - андрогінні дівчата: при кількості студенток $n = 25$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,40$, $p > 0,05$; $r \geq 0,51$, $p > 0,01$; $r \geq 0,62$, $p > 0,10$.

Вибірка 7. Циклічні види спорту – маскулінні юнаки: при кількості студентів $n = 29$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,37$, $p > 0,05$; $r \geq 0,47$, $p > 0,01$; $r \geq 0,58$, $p > 0,10$.

Вибірка 8. Циклічні види спорту – андрогінні юнаки: при кількості студентів $n = 32$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,35$, $p > 0,05$; $r \geq 0,45$, $p > 0,01$; $r \geq 0,55$, $p > 0,10$.

Вибірка 9. Складнокоординаційні види спорту – маскулінні дівчата: при кількості студенток $n = 96$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,20$, $p > 0,05$; $r \geq 0,26$, $p > 0,01$; $r \geq 0,32$, $p > 0,10$.

Вибірка 10. Складнокоординаційні види спорту – андрогінні дівчата: при кількості студенток $n = 86$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,22$, $p > 0,05$; $r \geq 0,29$, $p > 0,01$; $r \geq 0,38$, $p > 0,10$.

Вибірка 11. Складнокоординаційні види спорту – маскулінні юнаки: при кількості студентів $n = 25$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,40$, $p > 0,05$; $r \geq 0,51$, $p > 0,01$; $r \geq 0,62$, $p > 0,10$.

Вибірка 12. Складнокоординаційні види спорту – андрогінні юнаки: при кількості студентів $n = 30$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,36$, $p > 0,05$; $r \geq 0,46$, $p > 0,01$; $r \geq 0,57$, $p > 0,10$.

Вибірка 13. Спортивні ігри – маскулінні дівчата: при кількості студенток $n = 48$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,29$, $p > 0,05$; $r \geq 0,37$, $p > 0,01$; $r \geq 0,47$, $p > 0,10$.

Вибірка 14. Спортивні ігри – андрогінні дівчата: при кількості студенток $n = 33$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,35$, $p > 0,05$; $r \geq 0,45$, $p > 0,01$; $r \geq 0,55$, $p > 0,10$.

Вибірка 15. Спортивні ігри – маскулінні юнаки: при кількості студентів $n = 68$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,25$, $p > 0,05$; $r \geq 0,33$, $p > 0,01$; $r \geq 0,41$, $p > 0,10$.

Вибірка 16. Спортивні ігри – андрогінні юнаки: при кількості студентів $n = 45$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,29$, $p > 0,05$; $r \geq 0,38$, $p > 0,01$; $r \geq 0,42$, $p > 0,10$.

Вибірка 17. Спортивні єдиноборства – маскулінні дівчата: при кількості студенток $n = 41$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,31$, $p > 0,05$; $r \geq 0,40$, $p > 0,01$; $r \geq 0,50$, $p > 0,10$.

Вибірка 18. Спортивні єдиноборства – андрогінні дівчата: при кількості студенток $n = 32$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,35$, $p > 0,05$; $r \geq 0,45$, $p > 0,01$; $r \geq 0,55$, $p > 0,10$.

Вибірка 19. Спортивні єдиноборства – маскулінні юнаки: при кількості студентів $n = 83$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,22$, $p > 0,05$; $r \geq 0,29$, $p > 0,01$; $r \geq 0,38$, $p > 0,10$.

Вибірка 20. Спортивні єдиноборства – андрогінні юнаки: при кількості студентів $n = 60$, які приймали участь у дослідженні, $r \geq 0,25$, $p > 0,05$; $r \geq 0,33$, $p > 0,01$; $r \geq 0,41$, $p > 0,10$.(за В.С. Івановим) [144].

Завданнями кореляційного аналізу є:

а) зміна ступеню пов'язаності двох і більш явищ;

б) відбір факторів, що роблять найбільш істотний вплив на результативну ознаку на підставі зміни ступеня пов'язаності між явищами. Істотні у даному аспекті чинники використовують далі у регресійному аналізі;

в) виявлення невідомих причинних зв'язків.

Якщо коефіцієнт кореляції негативний, це означає наявність протилежного зв'язку: чим вище значення однієї змінної, тим вище значення іншої.

Регресійний аналіз.

Регресійний аналіз – це розділ математичної статистики, що об'єднує практичні методи дослідження регресійної залежності між випадковими величинами за статистичними даними; це статистичний аналітичний метод, який дозволяє обчислити передбачувані відносини між залежною змінною однієї або декількох незалежних змінних.

Регресійний аналіз дозволяє дізнатися: які з чинників діють на відгук, а які ні; ранжувати чинники за ступенем впливу на відгук; спрогнозувати значення відгуку. У нашому дослідженні відгуком є гендерний тип особистості.

У дослідженні було використано багатовимірний регресійний аналіз.

Багатовимірний регресійний аналіз визначає: значення однієї залежної змінної за безліччю значень інших незалежних змінних; міру і статистичну значущість взаємозв'язку результативної ознаки у сукупності факторних ознак; значущість внеску кожної факторної ознаки в оцінку результативної ознаки; точність передбачення і ймовірність помилок оцінки результативної ознаки; невідомі значення результативної ознаки за рівнянням регресії.

Усі змінні, що були визначені у ході дослідження, було переведено у кількісну шкалу.

Гендерний тип особистості було визначено як залежну змінну (Y), а особистісні якості – як незалежні змінні ($X_1 \dots X_k$). Зв'язок між однією

залежною змінною (Y) і декількома незалежними змінними (X) можна представити у вигляді лінійного рівняння: $Y = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_kX_k + \varepsilon$, де:

b_0 – вільний член (Intercept);

b_1, \dots, b_k – коефіцієнти регресії;

ε – помилка передбачень (Residual).

Крім передбачення і визначення ступеня його точності багатомірний регресійний аналіз дозволяє визначити і те, які незалежні змінні (особистісні якості) найбільш суттєві й важливі для передбачення, а якими змінними можна знехтувати і виключити їх з аналізу.

R – регресійний коефіцієнт, він показує наскільки сильна лінійна залежність.

Якщо регресійний коефіцієнт 0,7 і більше можна робити висновок, що залежність є лінійною від обраних чинників, тобто ця залежність сильна. Силу залежності визначають по аналогії з коефіцієнтом кореляції [7].

Факторний аналіз.

Факторний аналіз – це багатовимірний метод, що використовується для вивчення взаємозв'язків між значеннями змінних [7].

Факторний аналіз дозволяє з безлічі вимірюваних характеристик об'єкта виділити нові (латентні) фактори, які більш адекватно відображають властивості об'єкта [7]. Даний метод дає можливість із задовільною точністю розрахувати структуру кореляційних залежностей між відносно великим числом факторів, що спостерігаються, при незрозумілому зв'язку між ними, і замінити на менше число факторів, які приймають як основні значущі змінні [105].

Мета факторного аналізу – зменшення розмірності вихідних даних, тобто зменшення та економний опис експериментальних даних без втрати вихідної інформації. Іншими словами факторний аналіз дає можливість більш економно описувати вихідні взаємозв'язки при використанні меншого числа факторів,

ніж вихідних показників [7; 105]. Результатом факторного аналізу є перехід від безлічі вихідних змінних до істотно меншої кількості нових змінних більш високого рівня – факторів, які розглядаються як латентна причина спільної мінливості декількох вихідних змінних [7].

Вихідними змінними факторного аналізу є показники особистісних якостей досліджуваних спортсменів і спортсменок різної соціокультурної статі, що обумовлена показниками індексу IS (маскулінність / фемінність) для кожного спортсмена або кожної спортсменки. Змінні заносяться до таблиці й дозволяють побудувати матрицю, яка складає вихідну математичну систему факторного аналізу [105].

Об'єктами для факторного аналізу служать кореляційні матриці, отримані емпіричним шляхом. На їх основі виявляють наявність зв'язків між гендерним типом досліджуваних і їх особистісними якостями, тобто з'ясовується вплив особистісних якостей на той чи інший гендерний тип. Для оцінки такого впливу визначають коефіцієнти кореляції, які також розміщують у матриці, яка має назву кореляційна матриця R [105]. У факторному аналізі факт кореляції інтерпретується як спільна мінливість змінних під впливом прихованих причин-факторів. Саме їх виділяють методами факторного аналізу [7].

В основі методу факторного аналізу лежить математична модель головних компонент, яка перетворює набір вихідних змінних, що корелюють у другий набір змінних, що не корелюють [7]. Тобто під час проведення факторного аналізу використовують опрацювання кореляційної матриці методом головних компонент. Аналіз головних компонент є методом скорочення даних [105].

Потім факторна матриця підлягає варімаксному обертанню для досягнення простої факторної структури, в якій у більшій мірі спостерігаються існуючі зв'язки змінних. Перевернута матриця факторних навантажень є основним джерелом аналізу [105].

Завершальним етапом факторного аналізу є інтерпретація факторів, яка полягає у вивченні та розподілі значущих факторних навантажень по кожному із факторів [105].

2.2 Організація дослідження.

Дослідження проводилося в 2016–2021 рр., у ході якого поставлені завдання вирішувалися поетапно.

На першому етапі (2016 р.) проводився теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, вироблялася гіпотеза, були визначені об'єкт і предмет дослідження, поставлена мета, сформульовані завдання, підібрані методи дослідження.

На другому етапі (2017 – 2018 рр.) були розроблені анкети, за допомогою яких була отримана загальна інформація про досліджуваних (вік, стать, вид спорту, в якому спеціалізується респондент, загальний стаж занять спортом і стаж занять тим видом, яким займається нині й т.п.), з'ясовані ціннісні орієнтації, погляди, особистісні риси, відношення до тих чи інших питань, гендерні стереотипи досліджуваних. Також проведено анкетування за 16-факторним опитувальником Кеттелла, який діагностує риси особистості і за методикою С. Бем «Маскуліність / фемінність», що діагностує психічну стать і виявляє ступінь андрогінності, маскуліності й фемінності особистості.

На третьому етапі (2018 – 2020 рр.) визначалося відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів у різних класифікаційних групах видів спорту та окремих видах спорту й у спортивних дисциплінах [додаток АГ], а також відсоткове співвідношення досліджуваних маскулінного, андрогінного й фемінного типів відносно їх спортивної кваліфікації. У дослідженні приймали участь 859 студентів і студенток віком 17 – 28 років, які навчаються у Харківській державній академії фізичної культури, Національному університеті фізичного виховання і спорту України та Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка, що

займаються олімпійськими і неолімпійськими видами спорту і мають різну спортивну кваліфікацію (від спортсменів масових розрядів до тих, що мають звання ЗМС). З'ясовувалася ступінь маскулінності / фемінності у спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у циклічних, швидко-силових, складнокоординаційних видах спорту, спортивних іграх і єдиноборствах. Проводився порівняльний аналіз показників особистості юнаків і дівчат з урахуванням їх гендерного типу, спортивної кваліфікації та класифікаційної групи видів спорту. Встановлювався взаємозв'язок гендерного типу спортсменів і спортсменок з показниками факторів особистості досліджуваних, які спеціалізуються у видах спорту, що належать до різних класифікаційних груп.

На четвертому етапі (2020 - 2021 рр.) проводилася математична обробка даних, їх аналіз та інтерпретація. За показниками кореляційного, регресійного й факторного аналізів встановлювалися взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у різних видах спорту з їх гендерним типом. Математично оброблялися результати дослідження, формулювалися висновки, оформлювалася дисертаційна робота.

РОЗДІЛ 3

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ СПОРТСМЕНІВ І СПОРТСМЕНОК РІЗНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ВІДНОСНО КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ГРУП ВИДІВ СПОРТУ І СПОРТИВНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ОКРЕМИХ ВИДІВ СПОРТУ

3.1 Визначення співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів в окремих класифікаційних групах видів спорту

У процесі дослідження спортсменів і спортсменок, як кваліфікованих (ЗМС, МСМК, МС, КМС), так і масових розрядів виявлено відсоткове співвідношення маскулінних, фемінних і андрогінних типів особистості серед студентів і студенток, що займаються різними видами спорту. У дослідженні прийняли участь 859 юнаків ($n = 431$) і дівчат ($n = 428$), які спеціалізуються у спортивних іграх ($n = 194$, із них 81 спортсменка і 113 спортсменів) (волейбол, баскетбол, гандбол, хокей, футбол, регбі, водне поло, настільний теніс, теніс, бадмінтон, шахи, бейсбол, боулінг, петанк); спортивних єдиноборствах ($n = 216$, із них 73 спортсменки і 143 спортсмена) (дзюдо, самбо, бокс, ММА, вільна боротьба, греко-римська боротьба, греплінг, тайський бокс, рукопашний бій, кікбоксинг, карате, капоейра, тхеквон-до); у циклічних ($n = 115$, із них 53 спортсменки і 61 спортсмен) (лижні гонки, плавання, шорт-трек, академічне веслування, спортивне орієнтування, велоспорт, спортивний туризм, бігові дисципліни легкої атлетики та спортивна ходьба); швидкісно-силових ($n = 83$, із них 30 спортсменок і 53 спортсмена) (важка атлетика, пауерліфтинг, гирьовий спорт, армспорт, бодібілдинг, легкоатлетичні стрибки і метання), складнокоординаційних видах спорту ($n = 237$, із них 182 спортсменки і 55 спортсменів) (кінний спорт, парусний спорт, парашутний спорт, весловий слалом, фітнес, сучасні танці, фігурне катання, стрибки у воду, синхронне плавання, художня гімнастика, естетична групова гімнастика, спортивна гімнастика, воркаут, стрибки на акробатичній доріжці, стрибки на батуті, спортивна акробатика, акробатичний рок-н-рол, спортивна аеробіка, черлідінг,

спортивні бальні танці, стрільба з луку, автоспорт, мотоспорт, скелелазіння), у багатоборствах і комбінованих видах спорту ($n = 14$, із них 8 спортсменок і 6 спортсменів) (біатлон, триатлон, легкоатлетичні багатоборства).

Із загальної кількості досліджуваних спортсменів з маскулінним типом особистості виявлено 238, що складає 55% всіх досліджуваних юнаків, а з андрогінним – 193, відповідно – 45%, у той час юнаків, які мають фемінний тип особистості під час дослідження виявлено не було (таблиця 3.1).

Аналогічні результати виявлено і у дівчат. У дослідженні, в якому прийняли участь 428 спортсменок, дівчат з фемінним типом особистості не виявлено. Поряд з цим спортсменок маскуліного типу виявлено 238 осіб, тобто 56%, а андрогінного - 190, що складає 44% (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Відсоткове співвідношення маскулінних, фемінних й андрогінних типів особистості серед студентів і студенток, що займаються різними видами спорту

Гендерний тип особистості	Біологічна стать	
	юнаки, $n = 431$	дівчата, $n = 428$
Маскулінний	55%, $n = 238$	56%, $n = 238$
Андрогінний	45%, $n = 193$	44%, $n = 190$
Фемінний	0	0

Таким чином, відносно загальної кількості досліджуваних, відсоткове співвідношення маскулінних юнаків і дівчат, й андрогінних юнаків і дівчат, що займаються різними видами спорту майже однакове. Імовірно пояснити це можна тим, що особливості формування гендерного типу особистості залежать також і від того, що різні ситуації, які виникають у спортивній практиці, чоловіки і жінки вирішують одними і тими ж способами, особливо у тих видах спорту, де вони тренуються разом.

Відсутність спортсменів і спортсменок з фемінним гендерним статусом свідчить про те, що спортивна діяльність висуває певні вимоги до особистості людини і позначається певним чином на людях, що займаються спортом.

Розроблене графічне зображення гендерних особливостей у спортивній діяльності дає можливість наглядно побачити вираженість фемінних, андрогінних та маскулінних рис у респондентів, що брали участь у дослідженні:

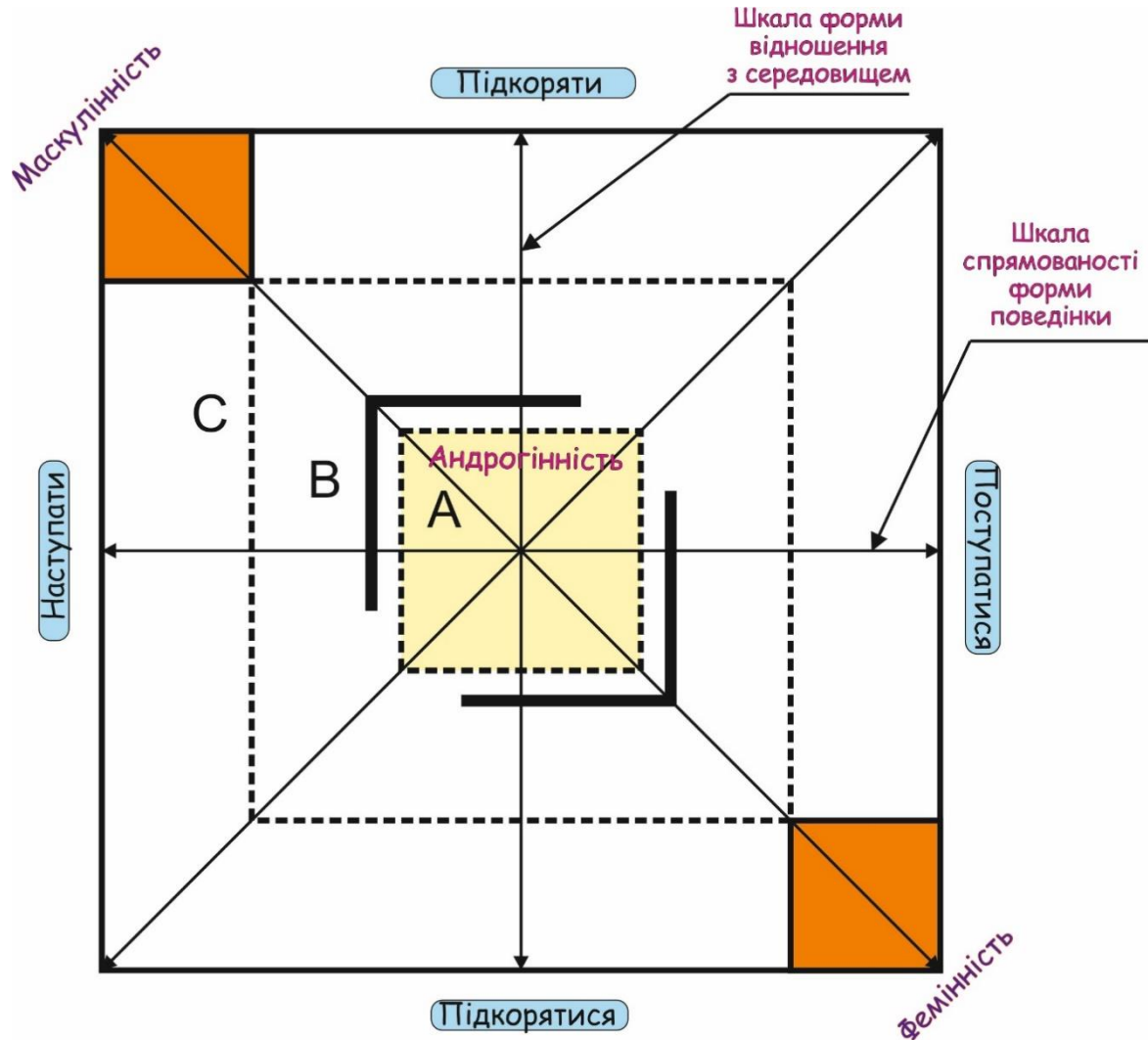

Рис. 3.1. Гендерні особливості у спортивній діяльності

На даному графічному зображенні приведена вираженість фемінних та маскулінних рис особистостей, що брали участь у дослідженні. Так, площина А, що окреслена пунктиром, визначає вираженість у людини андрогінних рис. Згідно з показниками, що були отримані у процесі дослідження, вираженість фемінності та маскулінності межує з показниками андрогінії, тобто з площиною А. Жирними лініями на межі з площиною А позначені показники вираженості фемінності та маскулінності. Вираженість маскулінності респондентів, що

брали участь у дослідженні, у своїй більшості знаходиться у площині В, що також окреслена пунктирною лінією, і яка позначає маскулінність та фемінність. У площині С, що позначає яскраво виражену маскулінність та фемінність, спостерігаються поодинокі випадки маскулінності. Фемінних респондентів у проведеному дослідженні не виявлено.

Усі види спорту, якими займаються досліджувані, було поділено на групи відносно класифікації, що відображує специфіку рухів і структуру змагальної і тренувальної діяльності: швидко-силові, циклічні, складнокоординаційні види спорту, спортивні ігри і спортивні єдиноборства [153][додаток АГ].

Відносно класифікаційних груп видів спорту і статевої ознаки було виявлено соціокультурну стать досліджуваних і відсоткове співвідношення представників різних гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у складнокоординаційних, швидко-силових, циклічних видах спорту, спортивних іграх і єдиноборствах. Юнаків і дівчат, які займаються багатоборствами і комбінованими видами спорту недостатньо, щоб проводити аналіз (6 спортсменів і 8 спортсменок). Тому ця група не розглядалася у проведеному дослідженні.

Гендерний тип досліджуваних було встановлено за методикою С.Бем «Маскулінність/фемінність». Досліджувані, в яких величина індексу IS знаходиться у межах від -1 до +1 вважаються особами з андрогінним типом; досліджувані, в яких величина індексу IS менше -1 вважаються особами маскуліного типу; досліджувані, у яких величина індексу IS більше +1 вважаються фемінними особами [додаток АД].

У швидко-силових видах спорту спортсменів з андрогінним типом особистості під час дослідження виявлено більше, ніж спортсменок з таким же типом (45% юнаків і 27% дівчат). А спортсменів маскуліного типу менше, ніж спортсменок цього типу (55% юнаки і 73% дівчата) (таблиця 3.2).

Відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок у швидкісно-силових видах спорту

Гендерний тип особистості	Біологічна стать	
	юнаки, n = 53	дівчата, n = 30
Маскулінний	55%, n = 29	73%, n = 22
Андрогінний	45%, n = 24	27%, n = 8
Фемінний	0	0

Однак, і серед спортсменів і серед спортсменок, що займаються важкою атлетикою, пауерліфтингом, гирьовим спортом, армрестлінгом, бодібілдингом, легкоатлетичними стрибками і метаннями переважають юнаки і дівчата маскулінного типу, але різниця між маскулінними і андрогінними спортсменами не суттєва (10%), а у спортсменок ця різниця досить велика (46%), тобто маскулінних дівчат у швидкісно-силових видах спорту у ході дослідження виявлено майже втричі більше ніж дівчат з андрогінним типом особистості, а маскулінних спортсменок порівняно з маскулінними спортсменами майже в 1,5 рази більше.

Досить високий відсоток дівчат маскулінного типу у порівнянні з відсотком маскулінних хлопців, і у порівнянні з відсотком андрогінних спортсменок свідчить про те, що у цій класифікаційній групі представлені види спорту, які традиційно вважаються «чоловічими» (важка атлетика, пауерліфтинг тощо). Спеціалізація у швидкісно-силових видах спорту дівчат, які перейняли також і типові для чоловіків принципи тренування у цих видах, відкладає певний відбиток на їх характер і, як наслідок впливає на формування маскулінного гендерного типу.

Що стосується різниці між маскулінними юнаками і дівчатами та андрогінними юнаками і дівчатами, то вона є однаковою і складає 18% і серед маскулінних особистостей, і серед андрогінних, відмінність тільки у тому, що у першому випадку ця різниця є на користь дівчат, а у другому – на користь юнаків.

Порівняння спортсменок і спортсменів, що займаються циклічними видами спорту відносно їх належності до тієї чи іншої соціокультурної статі свідчить, що серед дівчат більше осіб маскулінного типу (54%), а серед юнаків – андрогінного (52%). Різниця між маскулініними й андрогінними юнаками складає 4% на користь спортсменів андрогінного типу, а між маскулініними й андрогінними дівчатами 8% на користь маскулініних дівчат, що не є суттєвим ні у першому, ні у другому випадку (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок у циклічних видах спорту

Гендерний тип особистості	Біологічна стать	
	юнаки, n= 61	дівчата, n = 54
Маскуліний	48%, n = 29	54%, n = 29
Андрогінний	52%, n = 32	46%, n = 25
Фемінний	0	0

Це свідчить про те, що такі види спорту як плавання, лижні гонки, бігові дисципліни легкої атлетики, шорт-трек, спортивний туризм, спортивне орієнтування, академічне веслування, велоспорт є гендерно нейтральними. Первісно у ці види спорту приходять приблизно однакова кількість хлопчиків і дівчаток, які протягом багатьох років тренуються разом. І як наслідок переймають один у одного і способи поведінки, і стиль життя, і відношення до тих чи інших питань, що згладжує їх гендерні відмінності. Що стосується різниці між маскулініними спортсменами і спортсменками та андрогінними спортсменами і спортсменками виявлено, що вона є однаковою і складає 6% і серед маскулініних особистостей, і серед андрогінних. Відмінність тільки у тому, що у першому випадку ця різниця є на користь дівчат, а у другому – на користь юнаків.

У складнокоординаційних видах спорту маскулініними є 45% юнаків, а андрогінними – 55%. У жінок цей показник: 53% - маскулініних спортсменок і 47% - андрогенних (таблиця 3.4). Таким чином, у юнаків переважають особи

андрогінного типу, а у дівчат – маскулінного типу. Різниця між маскулініми і андрогінними юнаками складає 10% на користь андрогінних особистостей, а між маскулініми і андрогінними дівчатами – 6% на користь дівчат маскулінного типу. Різниця між юнаками і дівчатами маскулінного типу складає 8% на користь дівчат, різниця між юнаками і дівчатами андрогінного типу – також 8%, але на користь юнаків.

Таблиця 3.4

Відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок у складнокоординаційних видах спорту

Гендерний тип особистості	Біологічна стать	
	юнаки, n= 55	дівчата, n = 182
Маскулінний	45%, n = 25	53%, n = 96
Андрогінний	55%, n = 30	47%, n = 86
Фемінний	0	0

Складнокоординаційні види спорту у більшості є гендерно прийнятними і для чоловіків, і для жінок, крім художньої гімнастики, синхронного плавання, черлідінгу, естетичної групової гімнастики, якими переважно займаються дівчата. Хоча нині у цих видах спорту вже можна зустріти невелику кількість і представників чоловічої статі, які виступають на змаганнях міжнародного рівня, але у проведеному дослідженні юнаків, які спеціалізуються у традиційно жіночих видах спорту, не було.

Більший відсоток спортсменок маскулінного типу у групі складнокоординаційних видів спорту можливо пояснити тим, що у суто жіночих видах спорту, таких як художня й естетична групової гімнастика, синхронне плавання й черлідінг, за даними дослідження переважають дівчата маскулінного типу, що пояснюється особливостями взаємовідносин у суто жіночих колективах. У цих видах спорту дівчата змагаються таким чином, що на дії своїх суперниць вони відповідають заздалегідь складеними і відпрацьованими автономними діями. Також ці види спорту характеризуються суб'єктивною системою оцінювання і судді (як правило теж жінки) можуть

допускати навмисні помилки. До того ж дуже велика конкуренція потребує від спортсменок максимальної зібраності, стресостійкості, віри у свої сили і т.і. Це «загартовує» представниць прекрасної статі, робить їх більш жорсткими, амбітними, рішучими, у деяких випадках навіть агресивними, такими, що прагнуть за всяку ціну отримати більш високі бали у змаганнях. Усе це не може не відбиватися на їх характері і, як наслідок, сприяє маскулінізації особистості.

Юнаки, що спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту, є більш дипломатичними ніж дівчата, у них підвищується емоційна стійкість, вони достатньо експресивні, але у той же час мають меншу тривожність, чим спортсменки, у них високий рівень самоконтролю. Все це впливає на формування їх гендерного типу.

У спортивних іграх виявлена перевага і маскулінних спортсменів, і маскулінних спортсменок над андрогінними (у юнаків співвідношення 60% - маскулінних і 40% - андрогінних; у дівчат – 59% - маскулінних і 41% - андрогінних) (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5

Відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок у спортивних іграх

Гендерний тип особистості	Біологічна стать	
	юнаки, n= 113	дівчата, n = 81
Маскулінний	60%, n = 68	59%, n = 48
Андрогінний	40%, n = 45	41%, n = 33
Фемінний	0	0

Порівняння юнаків і дівчат відносно їх гендерного типу свідчить, що спортсменів маскуліного типу не на багато більше, чим спортсменок цього ж типу (60% - юнаків і 59% - дівчат), а серед респондентів з андрогінним типом спостерігається незначна перевага з боку спортсменок (41% - дівчат і 40% - юнаків). Таким чином, можна зробити висновок, що у результаті дослідження у спортивних іграх виявлена майже однакова кількість спортсменів і спортсменок маскуліної й андрогінної статі.

Різниця між маскулінними й андрогінними юнаками, що займаються різними спортивними іграми, складає 20% на користь маскулінних спортсменів, а у дівчат – вона є 18% і теж на користь спортсменок маскулінного типу. Між спортсменами і спортсменками маскулінного типу різниця складає 1% на користь юнаків, і між спортсменами і спортсменками андрогінного типу – теж 1%, тільки на користь дівчат.

Спортивні ігри, представники яких приймали участь у дослідженні, а це волейбол, гандбол, баскетбол, футбол, регбі, хокей, водне поло є командними іграми; настільний теніс, теніс, бадмінтон, петанк відноситься до особисто-командних ігор. Особливість цих видів спорту визначається специфікою змагальної діяльності. Змагання у спортивних іграх – протиборство двох команд, яке проходить за встановленими правилами з використанням технічних і тактичних прийомів, які притаманні конкретній грі. Спортивна команда – це єдине ціле. У командних іграх виграє або програє команда у цілому, а не окремі спортсмени. Тому у командних видах спорту до спортсменів висувається ряд вимог. Однією з головних є прагнення до повного підпорядкування власних дій інтересам команди. Специфіка командних ігор позначається на поглядах, установках, особистісних якостях спортсменів. Також важливими є особливості міжособистісних стосунків між членами команди. Усе це та інше формує гендерний тип особистості спортсменів у спортивних іграх.

У спортивних єдиноборствах спостерігається схожість зі спортивними іграми. І у спортсменів, і у спортсменок виявлена більша кількість осіб маскулінного типу (56% - дівчат і 58% - юнаків) (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6

Відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок в спортивних єдиноборствах

Гендерний тип особистості	Біологічна стать	
	юнаки, n= 143	дівчата, n = 73
Маскулінний	58%, n = 83	56%, n = 41
Андрогінний	42%, n = 60	44%, n = 32
Фемінний	0	0

Що стосується порівняння співвідношення маскулінних спортсменів-єдиноборців і спортсменок, - виявлена більша кількість маскулінних юнаків (58%), ніж дівчат (56%). А ось спортсменок, що мають андрогінний тип особистості більше (44%), ніж спортсменів (42%). Але ця перевага незначна і для маскулінного, і для андрогінного типів особистості.

Різниця між маскулінними й андрогінними юнаками складає 16% на користь маскулінних, а між маскулінними і андрогінними дівчатами – 12%, також на користь маскулінних особистостей. Якщо порівнювати маскулінних спортсменів і спортсменок та андрогінних спортсменів і спортсменок, то різниця між ними в обох випадках складає 2%, у маскулінних особистостей ця різниця на користь юнаків, а у андрогінних – на користь дівчат.

Під час дослідження було зроблено аналіз відсоткового співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів особистості, які спеціалізуються у видах спорту і спортивних дисциплінах, що належать до різних класифікаційних груп відносно специфіки рухів та структури змагальної і тренувальної діяльності.

Найбільша кількість спортсменок маскулінного типу спостерігається у швидкісно-силових видах спорту, таких як важка атлетика і пауерліфтінг (73%), а найменша – у складнокоординаційних видах спорту (53%) (рис. 3.2).

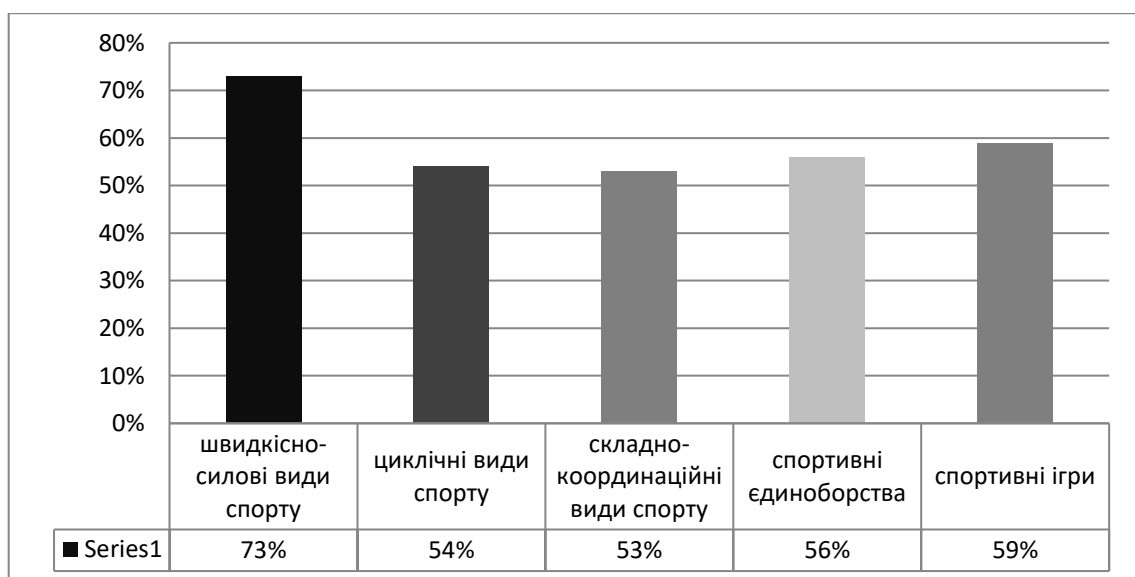

Рис. 3.2 Відсоткове співвідношення маскулінних спортсменок у різних класифікаційних групах видів спорту

Маскулінних чоловіків більше всього у спортивних іграх (60%), а найменше – у складнокоординаційних видах спорту (45%) (рис. 3.3).

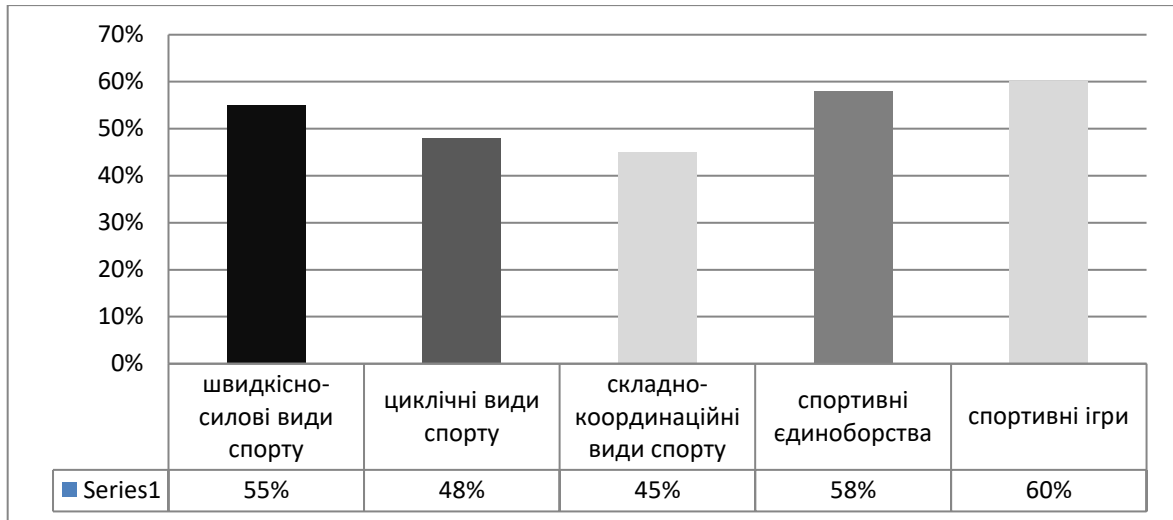

Рис. 3.3 Відсоткове співвідношення маскулінних спортсменів у різних класифікаційних групах видів спорту

Що стосується андрогінних спортсменок, то вони не мають переваги у жодній із класифікаційних груп видів спорту і спортивних дисциплін. Найбільша їх кількість спостерігається у складнокоординаційних (47%) і циклічних (46%) видах спорту, а найменша – у швидкісно-силових (27%) (рис.3.4).

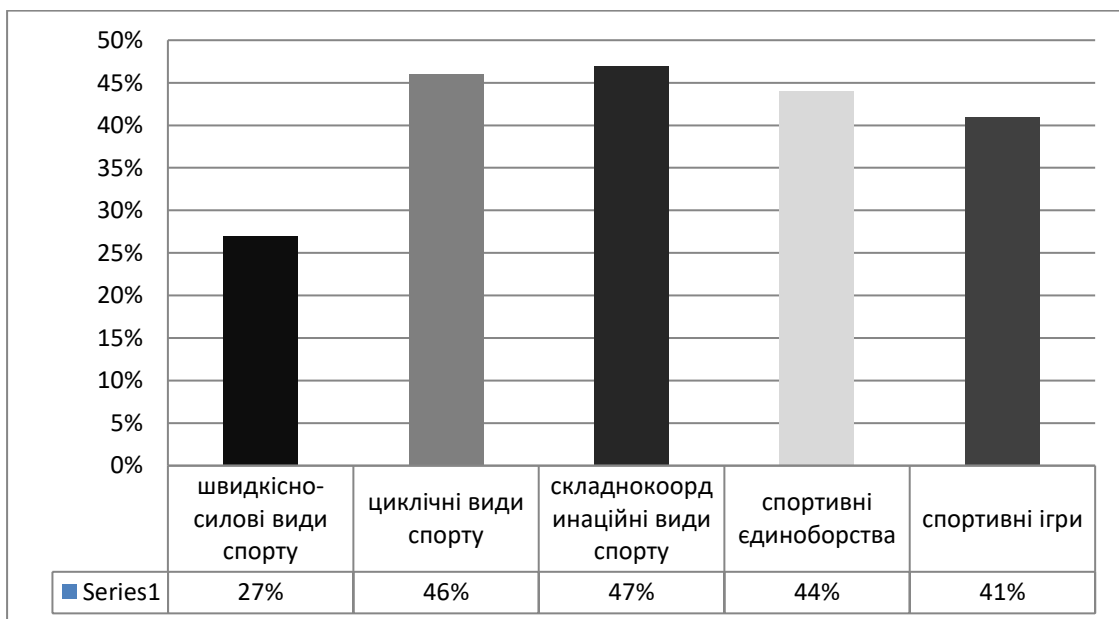

Рис. 3.4 Відсоткове співвідношення андрогінних спортсменок у різних класифікаційних групах видів спорту

Андрогінних юнаків більше всього у складнокоординаційних видах спорту (55%), а менше всього у спортивних іграх (40%). У швидкісно-силових видах спорту, спортивних єдиноборствах і спортивних іграх спостерігається перевага маскулінних хлопців, андрогінних - більше у циклічних і складнокоординаційних видах спорту (рис. 3.5).

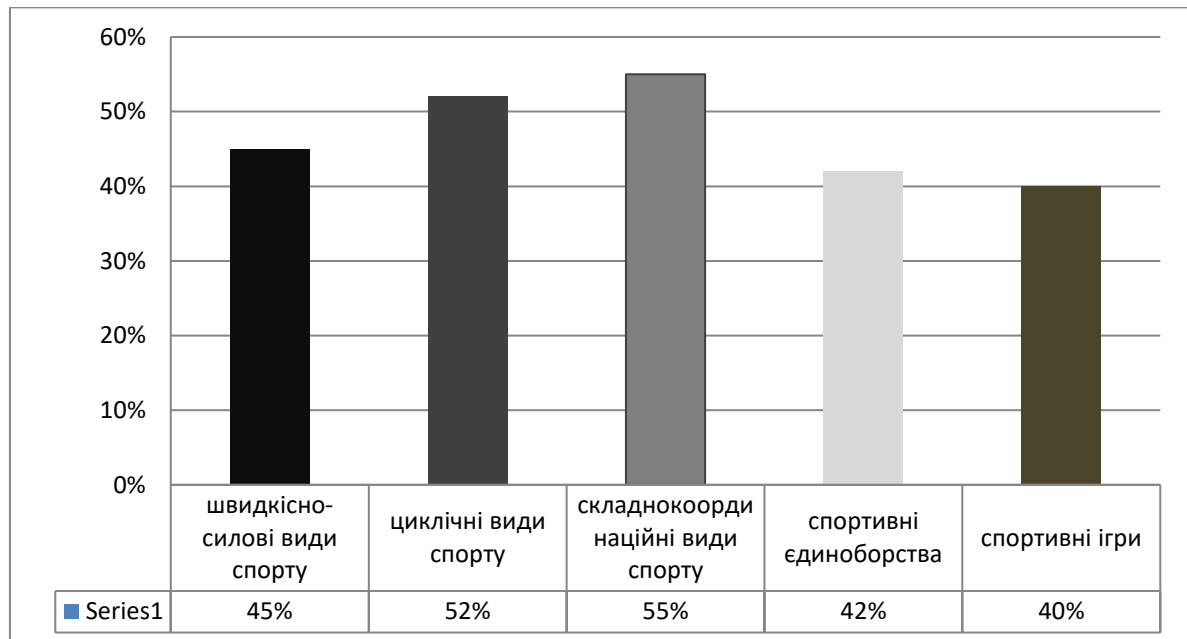

Рис. 3.5 Відсоткове співвідношення андрогінних спортсменів у різних класифікаційних групах видів спорту

Якщо проаналізувати відсоткове співвідношення маскулінних спортсменок і спортсменів та андрогінних спортсменок і спортсменів у різних класифікаційних групах видів спорту, можна зробити висновок, що і у дівчат, і у юнаків спостерігається відносна рівновага між особистостями цих гендерних типів, за винятком групи швидкісно-силових видів спорту у спортсменок, в якій значну перевагу, на 46%, мають маскулінні дівчата.

Проаналізувавши відсоткове співвідношення гендерних типів особистості та різницю між ними у спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у видах спорту, які належать до різних класифікаційних груп, виявили, що у швидкісно-силових, циклічних і складнокоординаційних видах спорту, а також у спортивних єдиноборствах різниця між маскулінними юнаками і дівчатами та андрогінними юнаками і дівчатами співпадає.

У результаті дослідження виявлено, що у відсотках різниця між маскулініними юнаками і дівчатами та андрогінними юнаками і дівчатами у всіх класифікаційних групах видів спорту співпадає. Найбільшою ця різниця є у швидкісно-силових видах спорту – 18%, а найменшою – 1% у спортивних іграх (рис 3.6 і рис. 3.7).

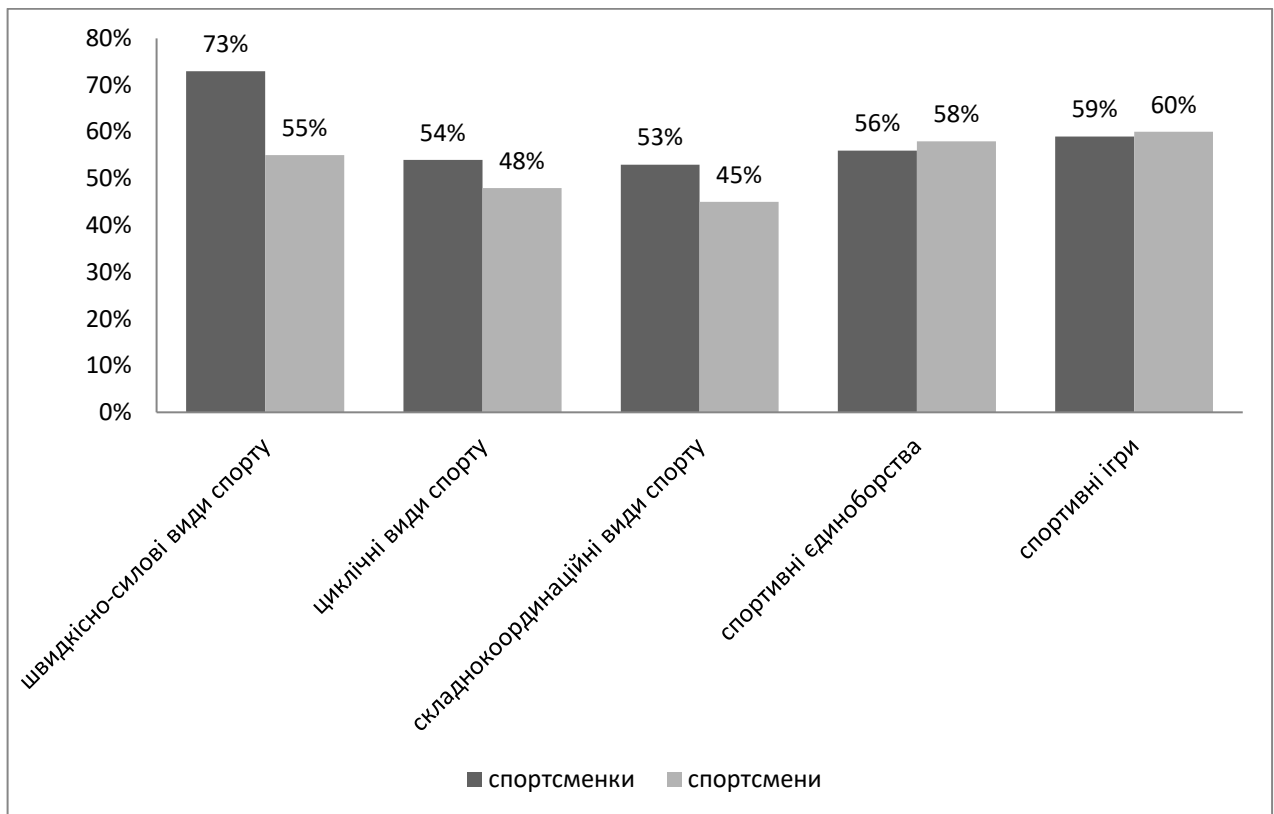

Рис. 3.6 Відсоткове співвідношення спортсменок і спортсменів маскуліного гендерного типу у різних класифікаційних групах видів спорту

Серед досліджуваних спостерігаємо особистостей тільки маскуліного і андрогінного типів. Спортсменів і спортсменок фемінного типу виявлено не було. Цей факт підтверджує те, що спортивна діяльність сприяє маскулінізації особистості. Це відбувається не тільки на психологічному рівні, а й на фізіологічному (гормональному).

У юнаків і дівчат, які займаються різними видами спорту, дуже розвинена м'язова тканина. Переважання м'язової маси впливає на маскулінізацію

спортсменів і спортсменок, тому що у м'язах відбувається метаболізм андрогенів (чоловічих статевих гормонів) [79].

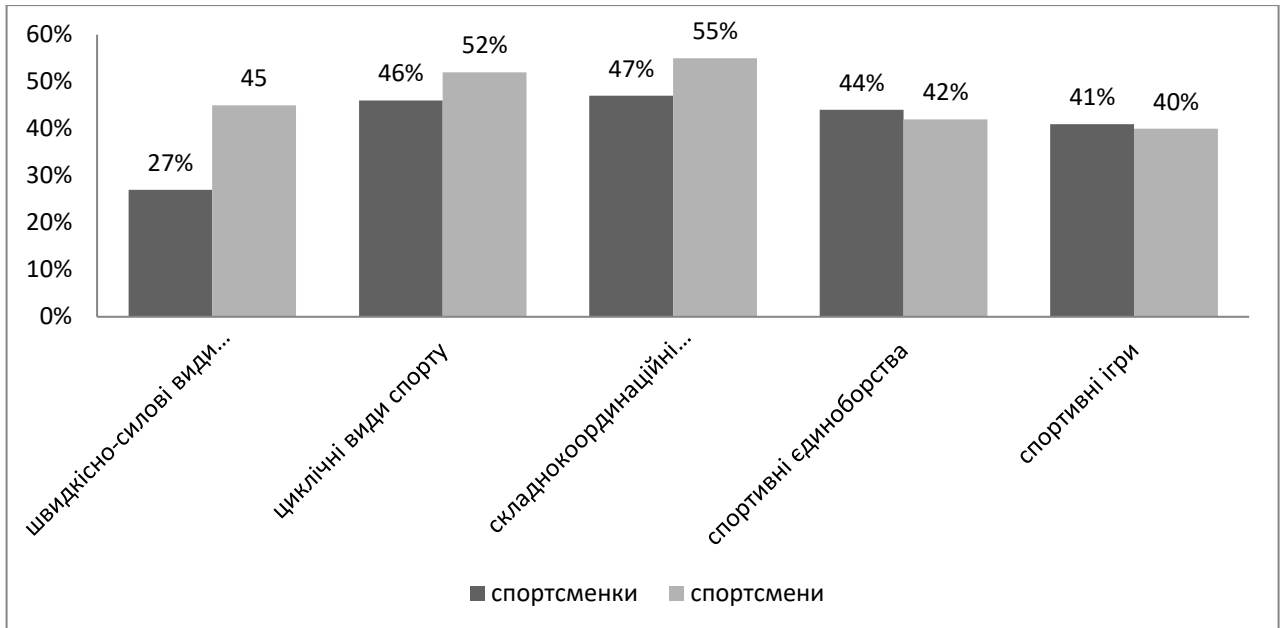

Рис. 3.7 Відсоткове співвідношення спортсменок і спортсменів андрогінного гендерного типу у різних класифікаційних групах видів спорту

3.2 Співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів в окремих видах спорту різних класифікаційних груп

Проведені дослідження виявили відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів в окремих видах спорту тієї чи іншої класифікаційної групи з урахуванням статевої ознаки.

Нами розглядалися тільки види спорту, в яких серед досліджуваних були представники і чоловічої, і жіночої статі, а також ті види спорту і спортивні дисципліни, в яких спеціалізуються або тільки чоловіки (наприклад, греко-римська боротьба), або тільки жінки (наприклад, художня гімнастика).

Так, із спортивних єдиноборств нами були розглянуті такі види спорту і спортивні дисципліни як: дзюдо, самбо, бокс, вільна боротьба, кікбоксинг, карате, тхеквондо, в яких були представники і чоловічої, і жіночої статі та греко-римська боротьба, у цій спортивній дисципліні досліджуваними були тільки юнаки (таблиця 3.7).

Таблиця 3.7

Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних груп в окремих видах спортивних єдиноборств

Вид спорту або спорт. дисципліна	Юнаки		Дівчата	
	Маскулінні	Андрогінні	Маскулінні	Андрогінні
Дзюдо	44%, n = 8	56%, n = 10	64%, n = 7	36%, n = 4
Самбо	60%, n = 9	40%, n = 6	70%, n = 7	30%, n = 3
Бокс	71%, n = 17	29%, n = 7	75%, n = 9	25%, n = 3
Вільна боротьба	41%, n = 7	59%, n = 10	100%, n = 8	0
Кікбоксінг	71%, n = 12	29%, n = 5	50%, n = 5	50%, n = 5
Карате	33%, n = 4	67%, n = 8	30%, n = 3	70%, n = 7
Тхеквондо	64%, n = 9	36%, n = 5	46%, n = 6	54%, n = 7
Греко-римська б.	67%, n = 6	33%, n = 3	-----	-----

У юнаків найбільший відсоток маскулінних спортсменів спостерігається у боксі (71%) і кікбоксингу (71%), у дівчат – у вільній боротьбі (100%).

При аналізі видів єдиноборств, представлених у таблиці 3.7, виявили, що у спортсменів, які спеціалізуються у самбо (60%), боксі (71%), кікбоксингу (71%), тхеквондо (64%) і греко-римській боротьбі (67%) кількість маскулінних особистостей більше, ніж андрогінних. У спортсменок, що займаються дзюдо (64%), самбо (70%), боксом (75%) і вільною боротьбою (100%) виявлено перевагу особистостей маскулінного типу над особистостями андрогінного типу. У кікбоксингу у дівчат співвідношення маскулінних і андрогінних спортсменок є 50% : 50% (таблиця 3.7).

Таким чином, можна констатувати, що такі види спортивних єдиноборств як самбо і бокс сприяють маскулізації і юнаків, і дівчат. Самбо, бокс, кікбоксинг, тхеквондо і греко-римська боротьба справляють маскулінну дію на спортсменів, а дзюдо, самбо, бокс і вільна боротьба – на спортсменок.

Із швидкісно-силових видів спорту, в яких є представники і чоловічої, і жіночої статі, проаналізовано важку атлетику, пауерліфтинг і швидкісно-силові дисципліни легкої атлетики (спринтерський біг, стрибки і метання) (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8

Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів в окремих швидкісно-силових видах спорту

Вид спорту або спорт. дисципліна	Юнаки		Дівчата	
	Маскулінні	Андрогінні	Маскулінні	Андрогінні
Важка атлетика	56%, n = 9	44%, n = 7	78%, n = 7	22%, n = 2
Пауерліфтинг	53%, n = 8	47%, n = 7	80%, n = 8	20%, n = 2
Легка атлетика (спринт, стрибки, метання)	67%, n = 8	33%, n = 4	67%, n = 10	33%, n = 5

В окремих видах спорту, що відносяться до групи швидкісно-силових, і у юнаків, і у дівчат спостерігається більшість представників маскулінного типу в усіх проаналізованих видах спорту. Але у спортсменів тільки у швидкісно-силових видах легкої атлетики їх суттєво більше (на 34%), а у важкій атлетиці й у пауерліфтингу різниця між маскулінними і андрогінними юнаками не перевищує 12%.

У спортсменок осіб маскулінного типу і у важкій атлетиці, і у пауерліфтингу, і у швидкісно-силових видах легкої атлетики набагато більше, чим осіб андрогінного типу (ця різниця складає від 60% у пауерліфтингу до 34% у спринтерському бігу, стрибках і метаннях). Найбільший відсоток маскулінних спортсменок виявлено у пауерліфтингу (80%).

Аналізуючи відсоткове співвідношення маскулінних і андрогінних спортсменів і спортсменок у швидкісно-силових видах спорту, можна зробити висновок, що важка атлетика, пауерліфтинг і швидкісно-силові види легкої

атлетики сприяють формуванню маскулітного типу особистості і у юнаків, і у дівчат (таблиця 3.8).

Серед циклічних видів спорту було проаналізовано лижні гонки, плавання і бігові дисципліни легкої атлетики на витривалість (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9

Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних груп в окремих циклічних видах спорту

Вид спорту або спорт. дисципліна	Юнаки		Дівчата	
	Маскулінні	Андрогінні	Маскулінні	Андрогінні
Лижні гонки	36%, n = 4	64%, n = 7	55%, n = 6	45%, n = 5
Плавання	47%, n = 7	53%, n = 8	67%, n = 8	33%, n = 4
Легка атлетика (бігові дисципліни)	40%, n = 4	60%, n = 6	43%, n = 6	57%, n = 8

Таким чином, у проаналізованих видах спорту, що належать до групи циклічних видів, у спортсменів виявлена більшість представників андрогінного типу особистості (лижні гонки – 64%, плавання – 53%, бігові дисципліни легкої атлетики на витривалість і спортивна ходьба – 60%). У спортсменок, встановлено більшість представниць андрогінного типу тільки у бігових дисциплінах легкої атлетики (57%), а маскулінні дівчата переважають у лижних гонках (55%) і плаванні (67%) (таблиця 3.9).

Складнокоординаційні види спорту у проведеному дослідженні були представлені сучасними танцями, спортивною гімнастикою, спортивною акробатикою, спортивними бальними танцями. В цих видах спорту серед досліджуваних були і юнаки, і дівчата. А також - представлені суто жіночими видами спорту, такими як синхронне плавання, художня гімнастика, естетична групова гімнастика, черліденг (таблиця 3.10).

Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних груп в окремих складнокоординаційних видах спорту

Вид спорту або спорт. дисципліна	Юнаки		Дівчата	
	Маскулінні	Андрогінні	Маскулінні	Андрогінні
Сучасні танці	20%, n = 2	80%, n = 8	21%, n = 4	79%, n = 15
Спорт. гімнастика	40%, n = 4	60%, n = 6	64%, n = 7	36%, n = 4
Спорт. акробатика	45%, n = 5	55%, n = 6	53%, n = 9	47%, n = 8
Спорт. бальні танці	45%, n = 5	55%, n = 6	53%, n = 10	47%, n = 9
Синхрон. плавання	-----	-----	63%, n = 10	37%, n = 6
Худож. гімнастика	-----	-----	61%, n = 25	39%, n = 16
Естетична групова гімнастика	-----	-----	67%, n = 10	33%, n = 5
Черлідинг	-----	-----	60%, n = 6	40%, n = 4

Серед спортсменів, що мають андрогінний гендерний тип, 80% займаються сучасними танцями, 60% спортивною гімнастикою, 55% спортивною акробатикою і 55% спортивними бальними танцями. Тобто можна припустити, що перелічені види спорту не сприяють формуванню у юнаків маскулінних якостей у тій мірі, яка потрібна для маскулізації особистості.

Що стосується спортсменок, то тільки у тих, хто займається сучасними танцями (79%) виявлена перевага андрогінних дівчат над маскулінними. В інших видах спорту, які було проаналізовано, зафіксована більшість маскулінних спортсменок (таблиця 3.10).

Таким чином можна зробити висновок, що такі складнокоординаційні види спорту як спортивна гімнастика, спортивна акробатика, спортивні бальні танці, синхронне плавання, художня гімнастика, естетична групова гімнастика, черлідинг формують у дівчат якості, які сприяють їх маскулізації.

Серед спортивних ігор проаналізовано такі види спорту як волейбол, гандбол, баскетбол, настільний теніс, футбол і водне поло (таблиця 3.11).

У таких спортивних іграх як волейбол (85%), гандбол (67%), баскетбол (63%) і футбол (63%) у юнаків спостерігаємо перевагу маскулінних

спортсменів, і тільки у настільному тенісі (70%) більше особистостей андрогінного типу. А у водному поло співвідношення маскулінних і андрогінних юнаків склало 50% : 50% (таблиця 3.11).

Таблиця 3.11.

Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних груп в окремих спортивних іграх

Вид спорту або спорт. дисципліна	Юнаки		Дівчата	
	Маскулінні	Андрогінні	Маскулінні	Андрогінні
Волейбол	85%, n = 11	15%, n = 2	50%, n = 8	50%, n = 8
Гандбол	67%, n = 6	33%, n = 3	82 %, n = 9	18%, n = 2
Баскетбол	63%, n = 12	37%, n = 7	71%, n = 10	29%, n = 4
Настільний теніс	30%, n = 3	70%, n = 7	40%, n = 4	60%, n = 6
Футбол	63%, n = 20	37%, n = 12	40%, n = 6	60%, n = 9
Водне поло	50%, n = 4	50%, n = 4	-----	-----

У спортсменок, що займаються волейболом виявлено співвідношення маскулінних і андрогінних дівчат 50% : 50%. У настільному тенісі (60%) і футболі (60%) більшість спортсменок мають андрогінну стать. І тільки у гандболі (82%) і баскетболі (71%) переважають маскулінні спортсменки (таблиця 3.11).

Таким чином, формуванню маскулінного типу особистості сприяють такі спортивні ігри як гандбол і баскетбол і у юнаків, і у дівчат. А у юнаків – ще футбол і волейбол.

Аналізуючи окремі види спорту, які відносяться до різних класифікаційних груп, бачимо, що у юнаків кількість видів спорту, котрі сприяють маскулізації особистості (11) і видів спорту, в яких переважають андрогінні хлопці (12) - майже однакова. А у спортсменок кількість видів спорту, які сприяють маскулізації (18) втричі більша за кількість видів спорту, в яких дівчата ідентифікуються як андрогінні (6).

У спортсменів і у спортсменок усі розглянуті види спорту і спортивні дисципліни, що належать до групи швидко-силових (важка атлетика,

пауерліфтинг, легкоатлетичні стрибки і метання, спринтерський біг) сприяють маскулінізації юнаків і дівчат.

У юнаків накладають відбиток андрогінності на особистість усі циклічні (лижні гонки, плавання, бігові види легкої атлетики і спортивна ходьба) і складнокоординаційні (сучасні танці, спортивна гімнастика, спортивна акробатика, спортивні бальні танці) види спорту і спортивні дисципліни, які представлено у дослідженні. У спортсменок і у складнокоординаційних (7 – спортивна гімнастика, художня гімнастика, естетична групова гімнастика, синхронне плавання, спортивна акробатика, спортивні бальні танці, черлідінг), і у циклічних (2 – плавання, лижні гонки) видах спорту більше тих видів, що сприяють маскулінізації дівчат.

У групі спортивних єдиноборств у хлопців кількість видів спорту, що впливають на формування маскулінного типу – 5. Це - самбо, бокс, кікбоксинг, тхеквондо, греко-римська боротьба. А видів спорту, що формують андрогінну особистість – 3 (дзюдо, вільна боротьба, карате). У спортсменок, що спеціалізуються у проаналізованих спортивних єдиноборствах, вплив на формування маскуліності мають 4 види: дзюдо, самбо, бокс, вільна боротьба. У 2 видах (карате і тхеквондо) переважають андрогінні спортсменки, а в 1 виді спорту (кікбоксингу) маскулічних і андрогінних дівчат 50% : 50%. Тобто цей вид спорту можна віднести до нейтральних щодо впливу на формування тієї чи іншої соціокультурної статі.

У спортивних іграх маскулінізації юнаків сприяють 4 види (волейбол, гандбол, баскетбол і футбол). Андрогінний гендерний тип у юнаків формується у настільному тенісі, а водне поло не дає переваги для маскулінізації спортсменів, так як у результаті дослідження у цьому виді спорту зафіксована однакова кількість маскулічних і андрогінних спортсменів. У дівчат, що спеціалізуються у спортивних іграх маскулінізації особистості сприяють 2 вида (гандбол і баскетбол). На формування андрогінності впливають заняття настільним тенісом і футболом, а волейбол для дівчат за даними дослідження є нейтральним щодо формування тієї чи іншої соціокультурної статі.

3.3 Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів відносно їх спортивної кваліфікації

У результаті дослідження виявлено відсоткове співвідношення гендерних типів особистості серед спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються у видах спорту, що відносяться до різних класифікаційних груп, відносно їх спортивної кваліфікації.

Усі досліджувані відносно їх біологічної статі були поділені на дві групи. Перша група – це кваліфіковані спортсмени і спортсменки. До них відносяться ті, хто мають звання ЗМС, МСМК, МС і КМС. Друга група – це спортсмени-розрядники (1 і 2 спортивні розряди) (таблиця 3.12).

Таблиця 3.12

Відсоткове співвідношення кваліфікованих спортсменів і спортсменок, і тих, хто мають масові розряди відносно гендерного типу особистості

Гендерний тип особистості	Біологічна стать			
	юнаки (n = 431)		дівчата (n= 428)	
	Кваліфіковані n = 218	Розрядники n = 213	Кваліфіковані n = 262	Розрядниці n = 166
Маскулінні	58%, n = 127	52%, n = 111	63%, n = 164	45%, n = 74
Андрогінні	42%, n = 91	48%, n = 102	37%, n = 98	55%, n = 92
Фемінні	0	0	0	0

При порівнянні усіх досліджуваних юнаків і дівчат відносно їх гендерного типу і їх кваліфікації виявили, що кваліфікованих маскулінних спортсменок (63%) більше за кваліфікованих маскулінних спортсменів (58%). Серед кваліфікованих андрогінних осіб виявлено більше спортсменів (42%) ніж спортсменок (37%). Але і у першому, і у другому випадках ця різниця не є суттєвою.

Серед спортсменів-розрядників – юнаків маскулінного типу (52%) більше, чим маскулінних дівчат (45%). Серед андрогінних осіб, що мають 1 і 2 спортивні розряди спостерігається невелика перевага на користь спортсменок (55%) (спортсменів – 48%).

При порівнянні спортсменів і спортсменок, що мають високі спортивні досягнення відносно їх гендерної статі, з'ясовано, що серед кваліфікованих спортсменів і спортсменок більше осіб маскулінного типу (відповідно 58% і 63%), а серед спортсменів і спортсменок, що мають спортивні розряди – у юнаків спостерігаємо співвідношення маскуліnnих й андрогінних осіб 52% : 48%, а у дівчат – спортсменок з андрогінним типом (55%) більше, чим з маскуліnnим (45%).

Таким чином, можна зробити висновок, що маскуліnnий тип особистості у більшій мірі сприяє досягненню високих спортивних результатів у дівчат, ніж у юнаків. Для того, щоб досягти високих спортивних результатів треба багато і плідно тренуватися, ставити перед собою цілі й досягати їх, бути психічно і фізично готовими до великих навантажень, в потрібний час вміти мобілізувати усі резерви свого організму і ще багато чого. Для реалізації усього цього треба володіти комплексом якостей, які у соціумі характеризуються, як маскуліnnі.

При виявленні й порівнянні відсоткового співвідношення гендерних типів спортсменів і спортсменок відносно їх спортивної кваліфікації у різних класифікаційних групах видів спорту з'ясовано, що найбільша кількість кваліфікованих маскуліnnих спортсменок (90%) і кваліфікованих маскуліnnих спортсменів (71%) є у спортивних єдиноборствах. Кваліфікованих андрогінних дівчат – у складнокоординаційних видах спорту (63%), а андрогінних юнаків – у спортивних єдиноборствах (60%) і у циклічних видах спорту (59%). Серед спортсменок-розрядниць маскуліnnих дівчат більше у швидкісно-силових видах спорту (50%), а маскуліnnих спортсменів невисокої спортивної кваліфікації – у спортивних іграх (74%). Андрогінні дівчата, що мають 1 і 2 спортивні розряди переважають у циклічних видах спорту (68%), а юнаки цього гендерного типу – у спортивних іграх (69%) та у швидкісно-силових видах спорту (67%) (таблиця 3.13).

Таблиця 3.13

Відсоткове співвідношення кваліфікованих спортсменів і спортсменок та спортсменів і спортсменок, що мають масові розряди, які відносяться до різних гендерних типів у класифікаційних групах видів спорту і спортивних дисциплін, які представлені у дослідженні

Стать, гендерний тип особистості, кваліфікація	Юнаки, n = 425				Дівчата, n = 420			
	Маскулінний тип, n = 234		Андрогінний тип, n = 191		Маскулінний тип, n = 236		Андрогінний тип, n = 184	
	Квал.	Розр.	Квал.	Розр.	Квал.	Розр.	Квал.	Розр.
Групи видів спорту								
Спортивні єдиноборства	71%, n = 59	29%, n = 24	60%, n = 36	40%, n = 24	90%, n = 37	10%, n = 4	59%, n = 19	41%, n = 13
Швидкісно-силові види спорту	55%, n = 16	45%, n = 13	33%, n = 8	67%, n = 16	50%, n = 11	50%, n = 11	38%, n = 3	62%, n = 5
Циклічні види спорту	62%, n = 18	38%, n = 11	59%, n = 19	41%, n = 13	59%, n = 17	41%, n = 12	32%, n = 8	68%, n = 17
Складнокоординаційні види спорту	60%, n = 15	40%, n = 10	40%, n = 12	60%, n = 18	75%, n = 72	25%, n = 24	63%, n = 54	37%, n = 32
Спортивні ігри	26%, n = 18	74%, n = 50	31%, n = 14	69%, n = 31	52%, n = 25	48%, n = 23	39%, n = 13	61%, n = 20

При порівнянні кваліфікованих спортсменів і спортсменок з урахуванням їх гендерного типу виявлено, що у швидкісно-силових видах спорту маскулінних юнаків (55%) і дівчат (50%) більше, ніж андрогінних юнаків (33%) і дівчат (38%).

При порівнянні спортсменів і спортсменок, що мають масові спортивні розряди, виявили, що серед хлопців (67%) і серед дівчат (62%) перевагу мають особистості андрогінного типу.

У класифікаційних групах видів спорту і спортивних дисциплін розглянуто окремі види спорту і дисципліни.

Так, група швидкісно-силових видів спорту представлена 5 видами: важкою атлетикою, пауерліфтингом, швидкісно-силовими видами легкої атлетики, де серед досліджуваних були представники і чоловічої, і жіночої статі, а також гирьовим спортом і армспортом, в яких у дослідженні приймали

участь тільки юнаки, оскільки у зазначених видах спорту тренується незначна кількість дівчат.

У швидкісно-силових видах спорту серед дівчат, що приймали участь у дослідженні, виявлено майже однакову кількість кваліфікованих спортсменок ($n = 14$) і спортсменок масових розрядів ($n = 16$). У юнаків спостерігаємо аналогічні цифри (кваліфікованих спортсменів – 24, розрядників – 29). В обох випадках розрядників було зафіксовано на декілька осіб більше порівняно з кваліфікованими спортсменами і спортсменками (таблиця 3.13).

Аналізуючи окремі швидкісно-силові види спорту виявлено, що серед кваліфікованих спортсменів і спортсменок більше особистостей маскулінного гендерного типу, ніж андрогінного спостерігається у важкій атлетиці (67% спортсменів і 100% спортсменок), у пауерліфтингу (83% і 67% відповідно) і у легкоатлетичних стрибках, метаннях і спринтерському бігу (71% і 78% відповідно). В армспорті співвідношення кваліфікованих маскулінних і андрогінних спортсменів складає 50% на 50%, і тільки у гирьовому спорті серед кваліфікованих спортсменів переважають представники андрогінної соціокультурної статі (67%) (рис.3.8).

Рис. 3.8 Відсоткове співвідношення кваліфікованих спортсменів і спортсменок маскулінного й андрогінного гендерних типів в окремих швидкісно-силових видах спорту

У важкій атлетиці (100% - спортсменки і 67% - спортсмени) і у швидкісно-силових видах легкої атлетики (78% - спортсменки і 71% - спортсмени) маскулінних спортсменок більше, чим маскулінних спортсменів, а у пауерліфтингу – більше юнаків маскулінного типу (спортсменки – 67%, спортсмени – 83%) (рис. 3.8).

Серед спортсменів, що мають масові спортивні розряди представників маскулінного гендерного типу більше у швидкісно-силових видах легкої атлетики (60%), а у гирьовому спорті 100% досліджуваних юнаків мають маскулінний гендерний тип. Андроґінні особистості превалюють у пауерліфтингу (67%), а у важкій атлетиці і армспорті співвідношення маскулінних і андроґінних спортсменів складає 50% : 50% (рис. 3.9).

У дівчат невисокої спортивної кваліфікації маскулінних спортсменок більше у важкій атлетиці (71%), а у пауерліфтингу їх взагалі 100%, у легкоатлетичних метаннях, стрибках і спринтерському бігу спостерігаємо 50% маскулінних і 50% андроґінних особистостей (рис.3.9).

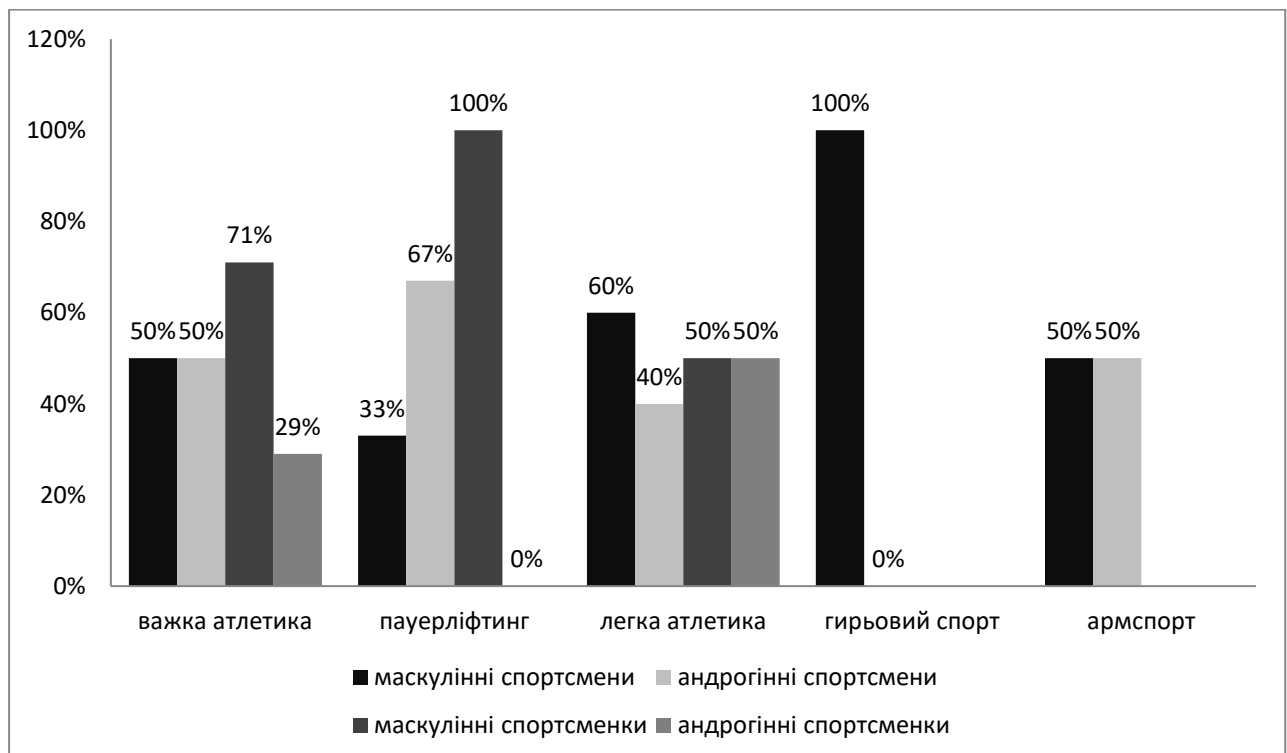

Рис. 3.9 Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок масових розрядів маскулінного й андроґінного гендерних типів в окремих швидкісно-силових видах спорту

Таким чином з'ясовано, що висока спортивна кваліфікація і у юнаків, і у дівчат, які спеціалізуються у різних швидкісно-силових видах спорту, сприяє маскулінізації особистості. А той факт, що серед дівчат, які досягли значних спортивних успіхів, відсоток маскулінних дівчат вищий за відсоток андрогінних свідчить про те, що багаторічне тренування у таких видах спорту як важка атлетика, пауерліфтинг та легкоатлетичні стрибки, метання і спринтерський біг впливають на формування маскулінного гендерного типу у дівчат. Біологічно взагалі чоловіки сильніші за жінок, у них краще розвинена м'язова тканина, чоловіки у своїй більшості мають більший зріст і масу тіла, тому заняття швидкісно-силовими видами спорту не у такій мірі впливають на їх маскулінізацію. У жінок, яким не притаманні такі види діяльності, процес формування маскулінності більш виражений.

У результаті опитування встановлено, що всі дівчата, які приймали участь у дослідженні займалися швидко-силовими видами спорту не менше 4 років. Аналіз отриманих даних свідчить, що серед кваліфікованих спортсменок у всіх швидкісно-силових видах спорту, що представлені у дослідженні, спостерігається більше дівчат маскулінного типу. Серед спортсменок масових розрядів у важкій атлетиці (71%) і у пауерліфтингу (100%) теж більшість мають маскулінні спортсменки, а у легкій атлетиці співвідношення маскулінних й андрогінних спортсменок складає 50% на 50% (рис. 3.10).

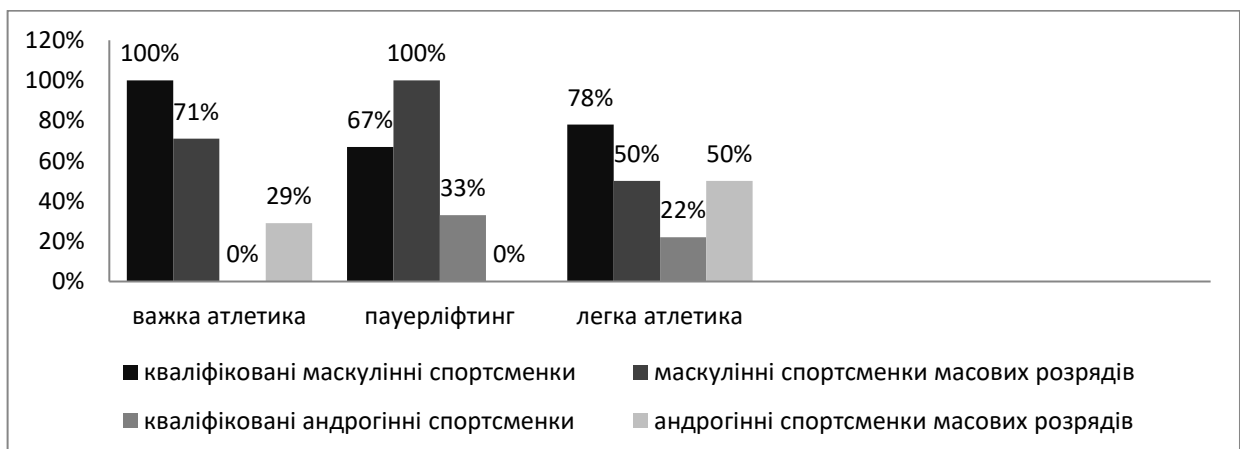

Рис. 3.10 Відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних кваліфікованих спортсменок і спортсменок масових розрядів в окремих швидкісно-силових видах спорту

Таким чином, можна припустити, що багаторічні заняття швидкісно-силовими видами спорту мають вплив на формування маскулінності у дівчат. А особистісні якості, що формують маскулінний гендерний тип допомагають досягти високих спортивних результатів і як наслідок стати більш кваліфікованими в обраних видах спорту.

У юнаків у важкій атлетиці (67%), у пауерліфтингу (83%) і у легкоатлетичних стрибках, метаннях і спринтерському бігу (71%) кваліфікованих маскулінних спортсменів більше, чим кваліфікованих андрогінних спортсменів, і більше чим маскулінних спортсменів, що мають масові спортивні розряди. Але у гирьовому спорті й армспорті така тенденція не спостерігається (рис. 3.11).

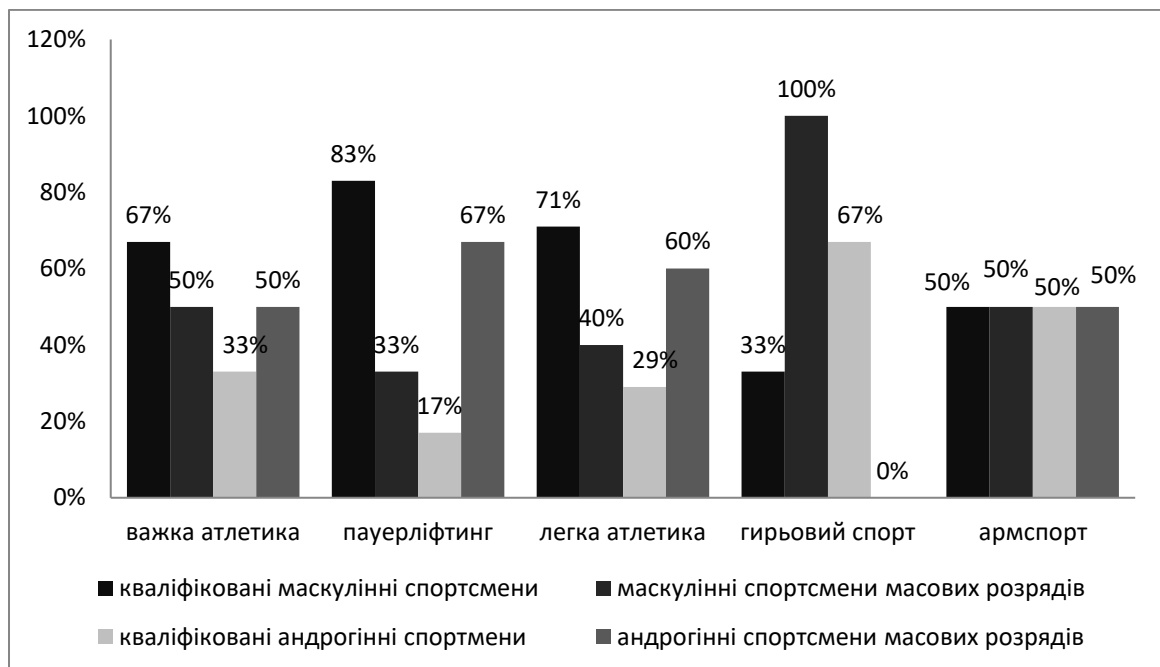

Рис. 3.11 Відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних кваліфікованих спортсменів і спортсменів масових розрядів в окремих швидкісно-силових видах спорту

Можна припустити, що заняття цими видами спорту і висока кваліфікація у них у меншій мірі впливають на маскулінізацію юнаків, ніж важка атлетика, пауерліфтинг і швидкісно-силові види легкої атлетики.

Група спортивних єдиноборств представлена: дзюдо, самбо, боксом, вільною боротьбою, кікбоксингом, карате, тхеквондо і греко-римською боротьбою. В усіх представлених видах єдиноборств, окрім греко-римської боротьби, серед досліджуваних були представники і чоловічої, і жіночої статі. Із літніх олімпійських видів спорту греко-римська боротьба є єдиною дисципліною, де не змагаються жінки.

Серед досліджуваних, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах кількість кваліфікованих дівчат в 3,3 рази, а юнаків майже в 2 рази більша за кількість спортсменів-розрядників.

Серед кваліфікованих спортсменів кількість маскулінних осіб (71%) перевищує кількість андрогінних (60%). Серед спортсменів невисокої спортивної кваліфікації співвідношення між маскулінними й андрогінними юнаками складає 29% : 40% на користь андрогінних. У дівчат, що мають високу спортивну кваліфікацію виявили схожу тенденцію співвідношення між маскулінними й андрогінними спортсменками, відповідно 90% складають маскулінні єдиноборки і 59% - андрогінні. А ось у спортсменок-розрядниць спостерігається перевага андрогінних особистостей (41%) над маскулінними (10%) (таблиця 3.13).

При аналізі окремих видів єдиноборств встановлено, що серед кваліфікованих спортсменів і спортсменок більше маскулінних особистостей, ніж андрогінних у самбо (58% спортсменів і 71% спортсменок), боксі (80% спортсменів і 75% спортсменок) і кікбоксингу (67% спортсменів і 71% спортсменок). Кваліфіковані маскулінні єдиноборки також переважають у дзюдо (86%), а у вільній боротьбі таких дівчат 100%. У карате (67%) і тхеквондо (55%) серед кваліфікованих спортсменок більше представниць андрогінного типу. У кваліфікованих юнаків-єдиноборців особистостей маскулінного гендерного типу виявлено більше за андрогінних ще у тхеквондо (73%) і греко-римській боротьбі (63%) (рис.3.12).

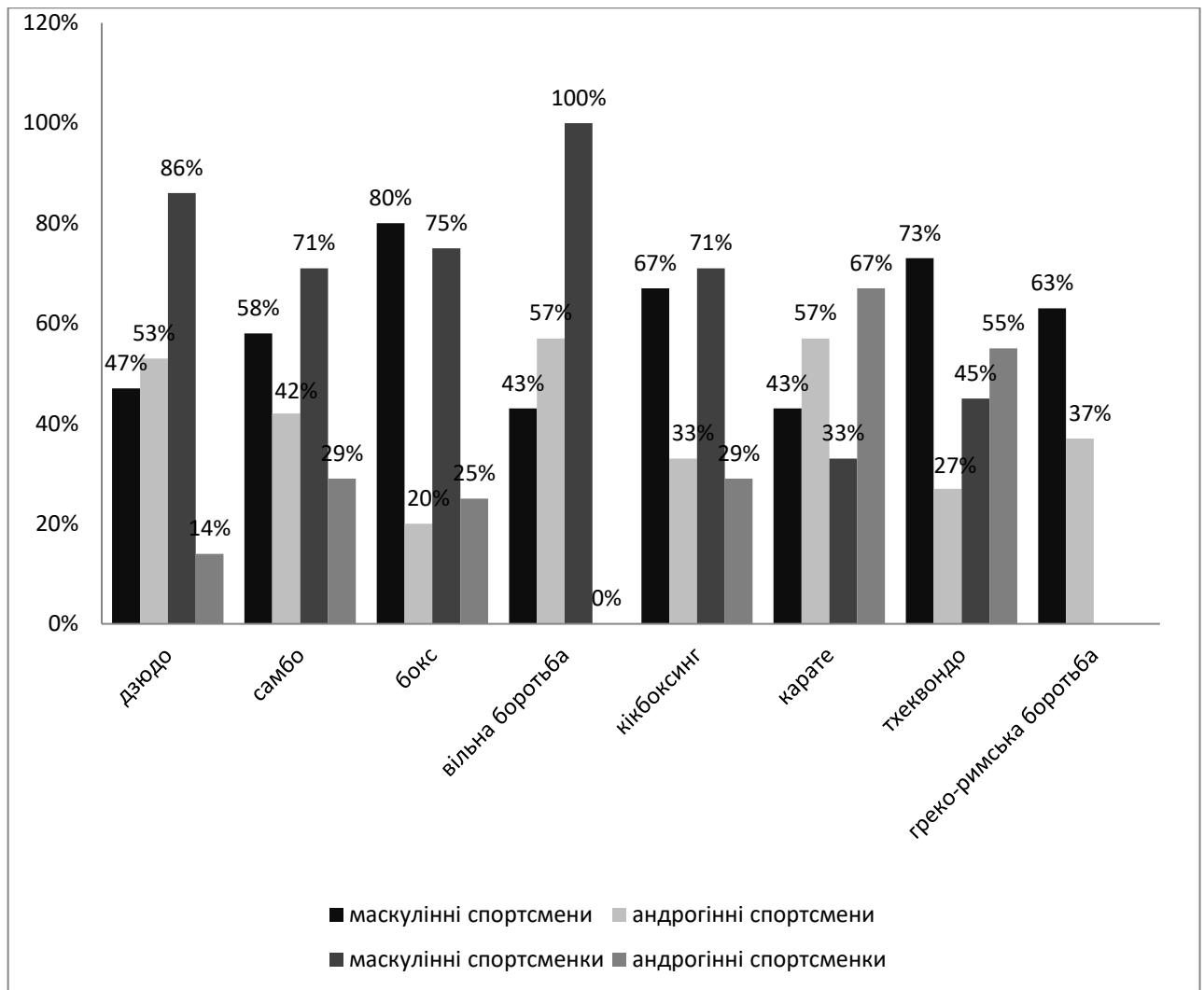

Рис. 3.12 Відсоткове співвідношення кваліфікованих спортсменів і спортсменок маскулінного й андрогінного гендерних типів в окремих видах спортивних єдиноборств

Серед спортсменів, які не досягли високих спортивних результатів, маскулінних юнаків більше у самбо (67%), боксі (56%), кікбоксингу (75%) і греко-римській боротьбі (100%), а особистості андрогінного типу переважають у дзюдо (67%), вільній боротьбі (60%), карате (80%) і тхеквондо (67%) (рис.3.13).

Серед спортсменок, що мають невисоку спортивну кваліфікацію маскулінних дівчат більше тільки у самбо (67%), у тхеквондо співвідношення маскулінних і андрогінних спортсменок складає 50% : 50%, а у дзюдо, карате і кікбоксингу превалюють дівчата андрогінного типу. У жіночому боксі і у

жіночій вільній боротьбі не виявлено спортсменок-розрядниць. У цих видах спорту всі дівчата, які приймали участь у дослідженні, мають спортивне звання КМС і МС (рис. 3.13).

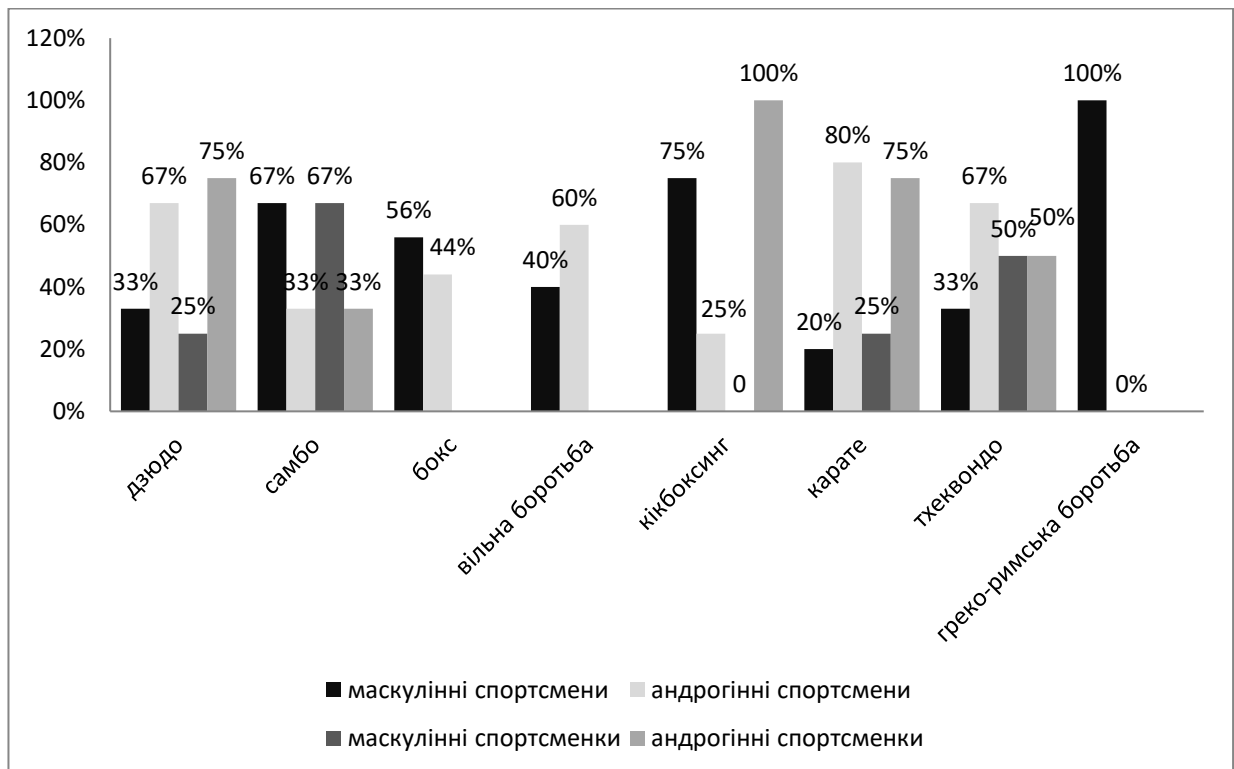

Рис. 3.13 Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок масових розрядів маскулінного й андрогінного гендерних типів в окремих видах спортивних єдиноборств

Відсоткове співвідношення кваліфікованих маскулінних спортсменок і маскулінних спортсменок, що мають 1 і 2 спортивні розряди показує, що у таких видах спорту, як дзюдо (86% : 25% відповідно), самбо (71% : 67% відповідно), кікбоксинг (71% : 0 відповідно) і карате (33% : 25% відповідно) кваліфікованих спортсменок більше за спортсменок масових розрядів. Серед дівчат, що спеціалізуються у боксі і у вільній боротьбі взагалі не зафіксовано спортсменок, які мають масові розряди. І тільки у тхеквондо маскулінні спортсменки невисокої спортивної кваліфікації переважають над кваліфікованими спортсменками (50% : 45% відповідно) (рис.3.14).

Серед дівчат андрогінного гендерного типу тільки у тхеквондо виявлено більше спортсменок з невисокими спортивними досягненнями.

При аналізі окремих видів спортивних єдиноборств виявлено, що серед маскулінних юнаків кваліфікованих спортсменів більше, чим спортсменів масових розрядів у дзюдо (47% : 33% відповідно), самбо (67% : 58% відповідно), боксі (80% : 56% відповідно), карате (43% : 20% відповідно), тхеквондо (73% : 33% відповідно) і вільній боротьбі (43% : 40% відповідно) (рис.3.15).

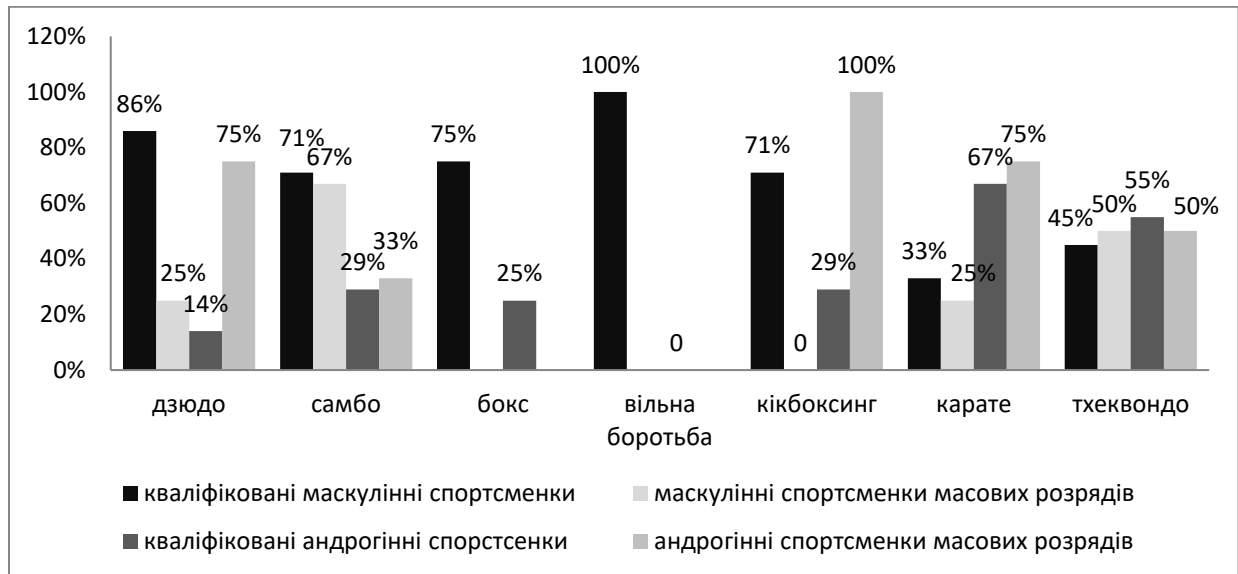

Рис. 3.14 Відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних кваліфікованих спортсменок і спортсменок масових розрядів в окремих видах спортивних єдиноборстві

Серед юнаків андрогінного гендерного типу у всіх цих видах спорту більше спортсменів з невисокою спортивною кваліфікацією і тільки в кікбоксингу (33% : 25% відповідно) і греко-римській боротьбі (37% : 0% відповідно) більше єдиноборців, які досягли високих спортивних результатів (рис. 3.14 і 3.15).

Таким чином, встановлено, що висока кваліфікація спортсменок і спортсменів сприяє їх маскулізації в таких видах спорту як самбо і бокс; у дівчат ще дзюдо, кікбоксинг і вільна боротьба, а у юнаків – тхеквондо. Заняття карате і у дівчат, і у юнаків впливають на формування андрогінної соціокультурної статі, на дівчат такий же вплив мають заняття тхеквондо, а на хлопців – дзюдо і вільною боротьбою.

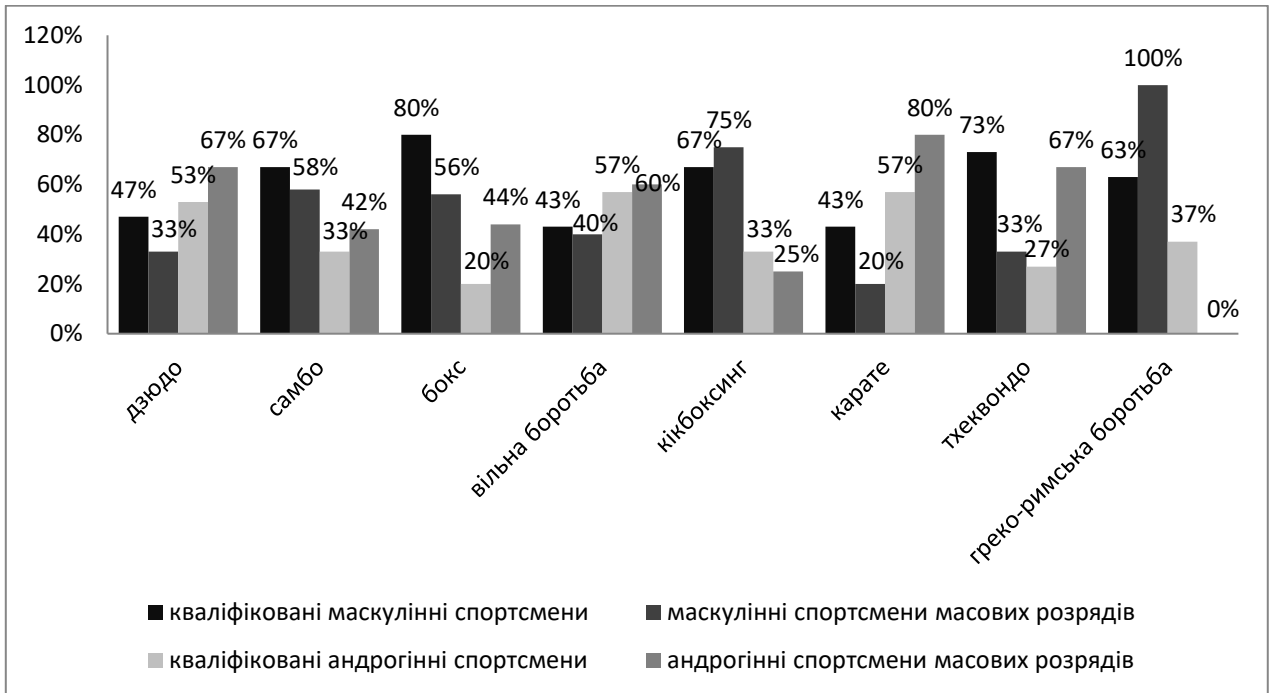

Рис. 3.15 Відсоткове співвідношення маскулінних і андрогінних кваліфікованих спортсменів і спортсменів масових розрядів в окремих видах спортивних єдиноборств

Група циклічних видів спорту представлена лижними гонками, плаванням, біговими видами на витривалість легкої атлетики – у цих видах спорту і спортивних дисциплінах у дослідженні приймали участь і юнаки, і дівчата; а також спортивним туризмом, де серед досліджуваних були тільки спортсменки і велоспортом, де досліджуваними були тільки спортсмени.

У циклічних видах спорту серед досліджуваних встановлена майже рівна кількість кваліфікованих спортсменок ($n = 25$) і спортсменок, які мають масові розряди ($n = 29$), а серед юнаків виявлено більше кваліфікованих спортсменів ($n = 37$), чим тих, хто не має високої спортивної кваліфікації ($n = 24$) (таблиця 3.13).

При порівнянні кваліфікованих спортсменок з урахуванням їх соціокультурної статі встановлено, що серед дівчат у всіх циклічних видах спорту, що були представлені у дослідженні, переважають спортсменки з маскулінним гендерним типом (59%). Кваліфікованих андрогінних

спортсменок виявлено 32%. Серед юнаків, які мають звання КМС і МС, маскулінних (62%) і андрогінних (59%) спортсменів зафіксовано майже рівні відсотки, з невеликою перевагою на користь маскулінних (таблиця 3.13).

Щодо спортсменок масових спортивних розрядів, то у даній групі переважають спортсменки, що мають андрогінний гендерний тип (68%), маскулінних спортсменок невисокої спортивної кваліфікації виявлено 41%. У спортсменів 1 і 2 спортивних розрядів встановлена приблизно однакова кількість юнаків маскулінного і андрогінного гендерного типу (у відсотковому співвідношенні це виражається, як 38% маскулінних спортсменів і 41% андрогінних спортсменів) з невеликою перевагою хлопців андрогінного гендерного типу (таблиця 3.13).

Також було розглянуто і проаналізовано окремі види спорту, що відносяться до класифікаційної групи «циклічні види спорту». У даних видах спорту і спортивних дисциплінах проаналізовано юнаків і дівчат з урахуванням їх спортивної кваліфікації і гендерного типу особистості.

Серед кваліфікованих спортсменів більшу кількість маскулінних юнаків порівняно з андрогінними зафіксовано лише у плаванні (63%). У лижних гонках (33%), бігових дисциплінах легкої атлетики (33%), велоспорті-шосе (30%) маскулінних спортсменів менше, ніж андрогінних (рис.3.16).

Рис. 3.16 Відсоткове співвідношення кваліфікованих спортсменів і спортсменок маскулінного й андрогінного гендерних типів в окремих циклічних видах спорту

У спортсменок навпаки виявлено, що висока спортивна кваліфікація впливає на формування маскулітного гендерного типу. Так, у всіх циклічних видах спорту, що представлено у дослідженні, а саме у лижних гонках (83%), плаванні (75%), бігових видах легкої атлетики (75%) і спортивному туризмі (100%) маскулітних дівчат більше у порівнянні з андрогінними (рис. 3.16).

У спортсменів масових розрядів у велоспорті-шосе виявили співвідношення маскулітних й андрогінних особистостей 50% : 50%, а у лижних гонках (60%), плаванні (71%), легкій атлетиці – бігу на витривалість (57%) юнаків з андрогінним гендерним типом більше, чим з маскулітним. Таким чином, встановлено, що на хлопців, які спеціалізуються у більшості досліджуваних циклічних видах спорту, тренування і кваліфікація не сприяють їх маскулізації (рис. 3.17).

У дівчат, що мають 1 і 2 спортивні розряди, у лижних гонках (80%) і легкій атлетиці (67%) у ході дослідження виявлено більше андрогінних спортсменок, а у плаванні і спортивному туризмі їх співвідношення становить 50% : 50% (рис. 3.17).

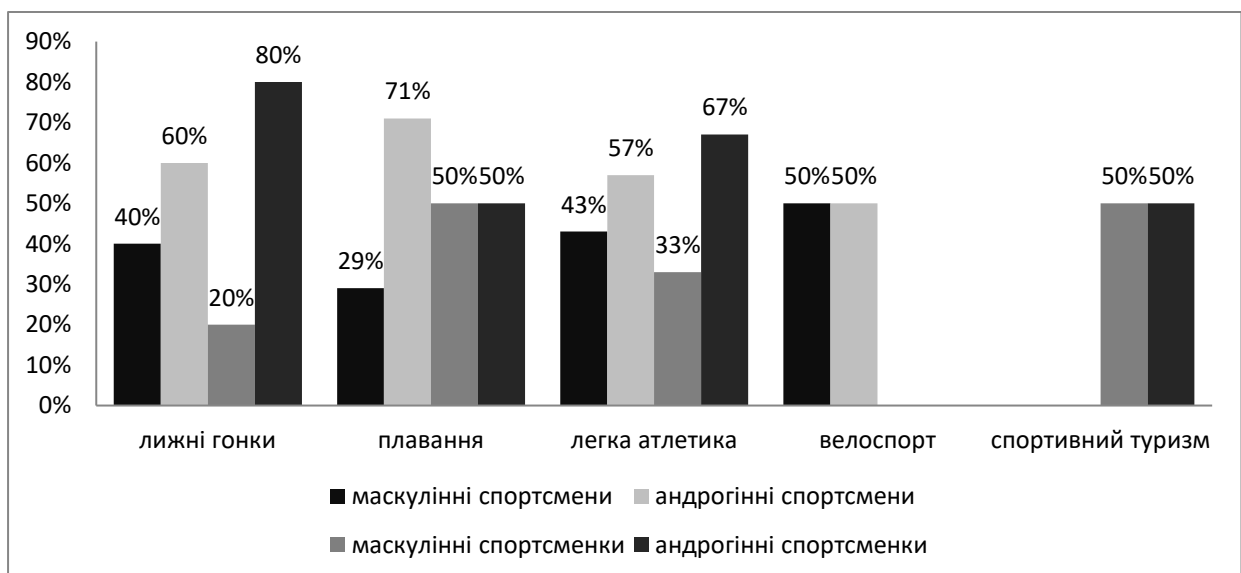

Рис. 3.17 Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок масових розрядів маскулітного й андрогінного гендерних типів в окремих циклічних видах спорту

Відсоткове співвідношення кваліфікованих маскулінних спортсменок і маскулінних спортсменок-розрядниць більше на користь кваліфікованих спортсменок у лижних гонках (83% : 20%), плаванні (75% : 50%), легкій атлетиці (75% : 33%), і у спортивному туризмі (100% : 50%). У спортсменок андрогінного гендерного типу у всіх зазначених видах спорту більше спортсменок, що мають масові спортивні розряди (рис. 3.18).

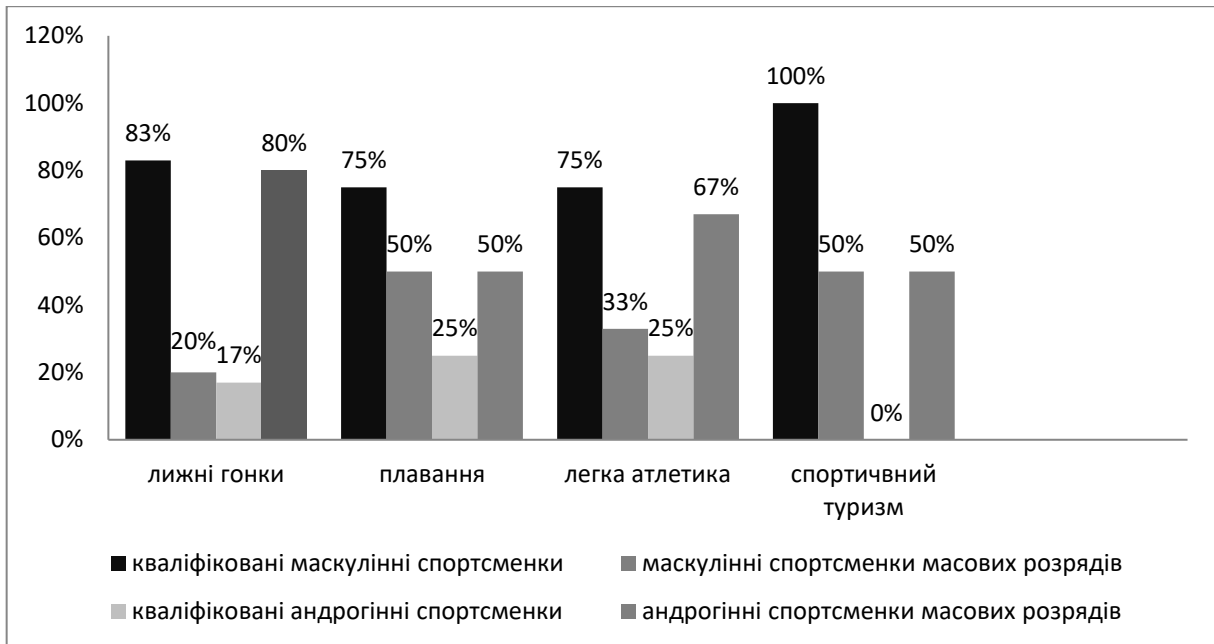

Рис. 3.18 Відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних кваліфікованих спортсменок і спортсменок масових розрядів в окремих циклічних видах спорту

У юнаків тільки у плаванні (63%) серед маскулінних спортсменів більше кваліфікованих. А в лижних гонках (40% : 33%), в легкій атлетиці (43% : 33%) і в велоспорті (50% : 30%) встановлено співвідношення на користь спортсменів-розрядників (рис. 3.19).

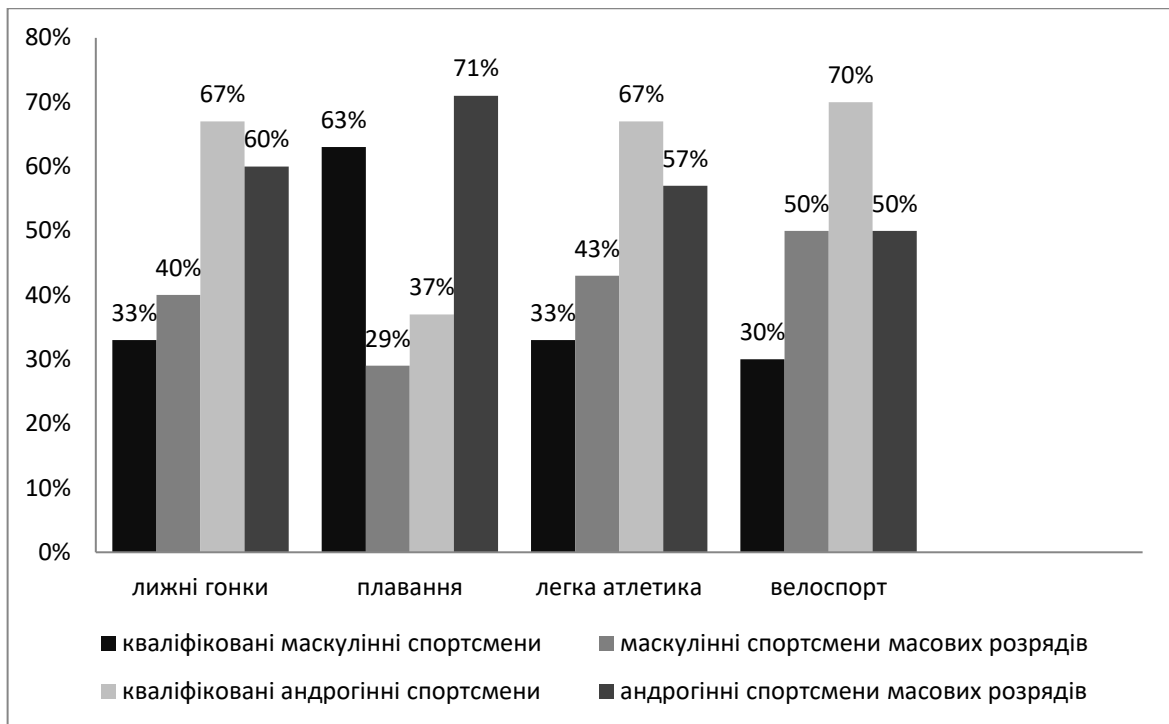

Рис. 3.19 Відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних кваліфікованих спортсменів і спортсменів масових розрядів в окремих циклічних видах спорту

У дослідженні розглянуто різні спортивні ігри. У волейболі, баскетболі, гандболі, футболі і настільному тенісі серед досліджуваних були представники і чоловічої, і жіночої статі, у хокеї і водному поло – тільки юнаки, а у регбі – тільки дівчата.

У дослідженні встановлено, що серед дівчат, які займаються різними ігровими видами спорту кваліфікованих спортсменок і спортсменок-розрядниць приблизно однаково, з незначною перевагою на користь спортсменок невисокої кваліфікації. Серед юнаків, що прийняли участь у дослідженні в 2,5 рази більше спортсменів, що мають 1 і 2 розряди (таблиця 3.13).

При детальному розгляді окремих спортивних ігор виявлено, що серед кваліфікованих гравців – осіб з маскулінним гендерним типом більше тільки у волейболі (78%) і гандболі (100%), у баскетболі і настільному тенісі співвідношення маскулінних й андрогінних спортсменів складає 50% : 50%, у водному поло більше МС і КМС з андрогінним гендерним типом, у хокеї 100%

кваліфікованих гравців – андрогінні, а у футболі – у дослідженні взагалі не брали участь спортсмени високої кваліфікації (рис. 3.20).

Серед досліджуваних кваліфікованих спортсменок кількість дівчат маскулінного типу більше у баскетболі (100%), гандболі (86%), регбі (71%). По 50% маскулінних ігровичок зафіксовано у волейболі та у футболі і тільки у настільному тенісі (40%) – спортсменок з маскулінным гендерним типом менше у порівнянні з дівчатами андрогінного типу (60% відповідно) (рис. 3.20).

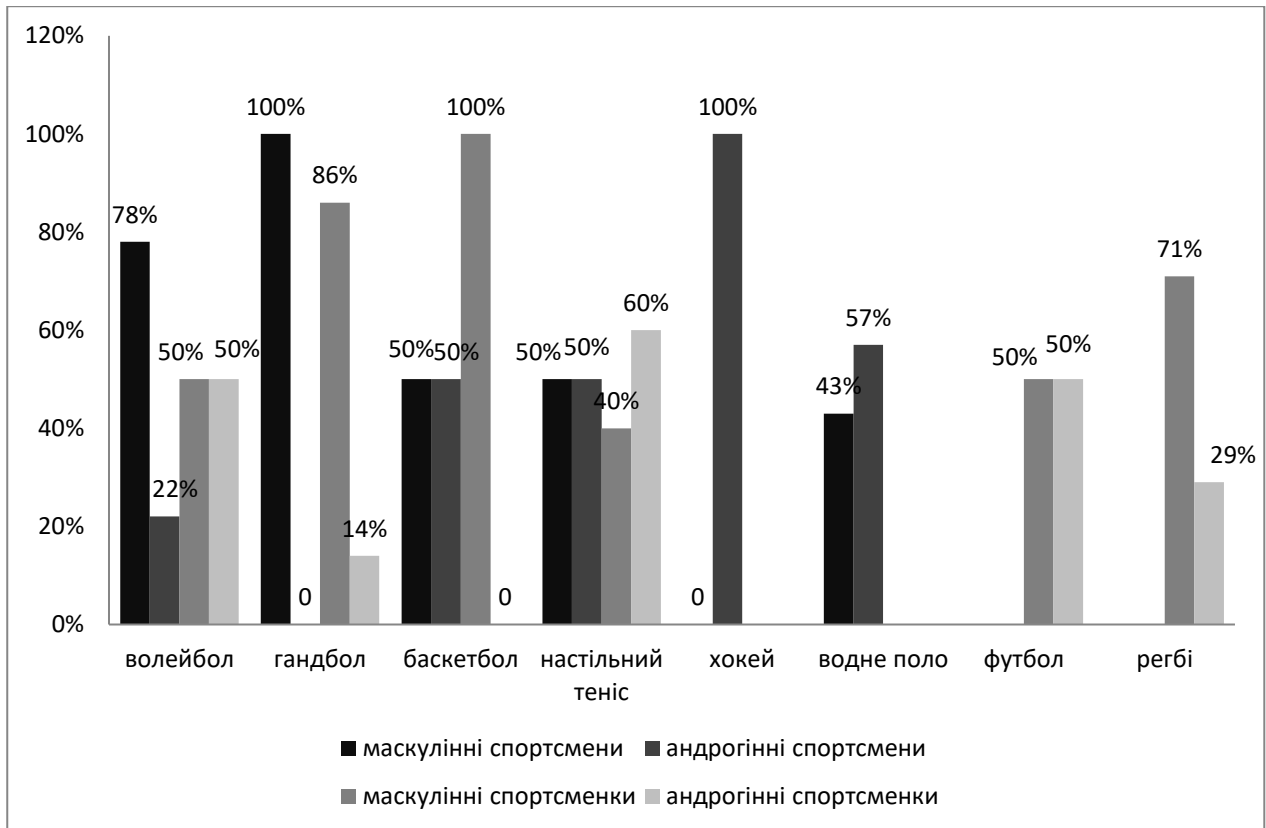

Рис. 3.20 Відсоткове співвідношення кваліфікованих спортсменів і спортсменок маскулінного й андрогінного гендерних типів в окремих спортивних іграх

Серед спортсменів, що мають масові розряди, осіб маскулінного гендерного типу виявлено більше у волейболі (100%), баскетболі (67%), хокеї (67%) і футболі (65%); у гандболі таких хлопців 50%, а у настільному тенісі більше юнаків андрогінного типу (86%). У спортсменок-розрядниць у гандболі (75%) і у баскетболі (64%) переважають особистості маскулінного типу, у

настільному тенісі (60%) і у футболі (80%) – андрогінного, а у волейболі маскулінних і андрогінних спортсменок 1 і 2 розрядів по 50% (рис. 3.21).

При аналізі дівчат, які мають маскулінний гендерний тип, виявлено більше кваліфікованих спортсменок у гандболі (86% : 75%), баскетболі (100% : 64%) і у футболі (50% : 20%). У регбі взагалі у дослідженні прийняли участь тільки кваліфіковані регбістки (рис.3.20 і 3.21).

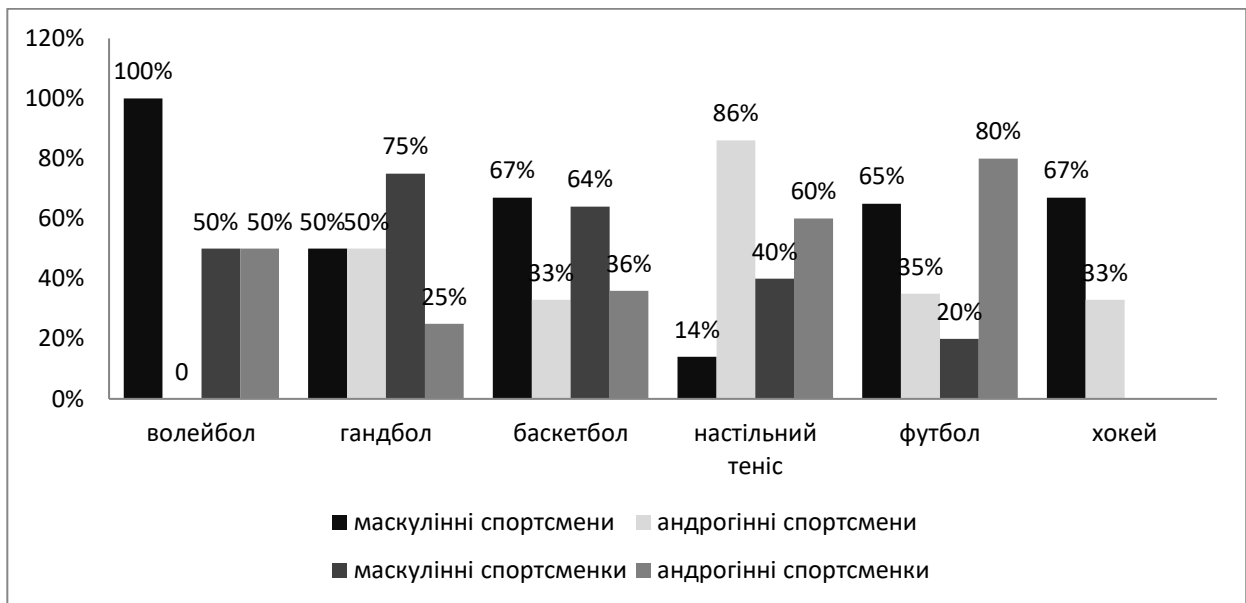

Рис. 3.21 Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок масових розрядів маскулінного й андрогінного гендерних типів в окремих спортивних іграх

Кваліфікованих спортсменок андрогінного типу зафіксовано більше тільки у настільному тенісі (60%). У волейболі та футболі співвідношення кваліфікованих спортсменок маскулінного й андрогінного типів складає 50% на 50% (рис. 3.22).

У юнаків серед маскулінних особистостей кваліфікованих спортсменів виявлено більше ніж спортсменів масових розрядів у гандболі (100% : 50%) і настільному тенісі (50% : 14%), у водному поло всі спортсмени, що приймали участь у дослідженні мали звання КМС або МС. У волейболі (100% : 78%), у баскетболі (67% : 50%) і у хокеї (67% : 0) маскулінних спортсменів масових розрядів більше чим кваліфікованих. У футболі взагалі серед досліджуваних,

що мають маскулінний гендерний тип не було виявлено кваліфікованих спортсменів, тільки спортсмени-розрядники (65%) (рис. 3.23).

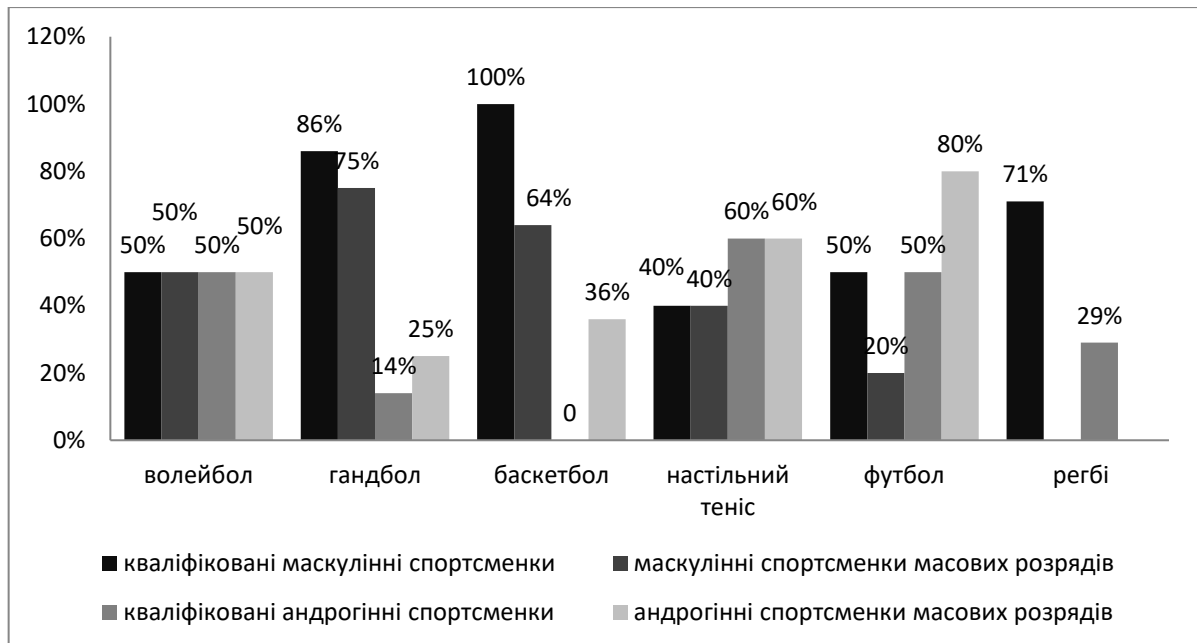

Рис. 3.22 Відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних кваліфікованих спортсменок і спортсменок масових розрядів в окремих спортивних іграх

Серед кваліфікованих спортсменів андрогінних гравців більше чим спортсменів масових розрядів у волейболі (22% : 0), баскетболі (50% : 33%) і хокеї (100% : 33%). У водному поло всі досліджувані спортсмени мали звання МС і КМС, а у футболі, навпроти, у дослідженні не приймали участь кваліфіковані гравці. Андрогінних спортсменів масових розрядів зафіксовано більше ніж кваліфікованих у гандболі (50% : 0) і настільному тенісі (86% : 50%), а у футболі серед андрогінних спортсменів не виявлено осіб, що мають високі спортивні досягнення (рис. 3.23).

Таким чином, можна припустити, що у даній групі видів спорту на формування гендерного типу спортсменів і спортсменок має вплив заняття конкретними спортивними іграми.

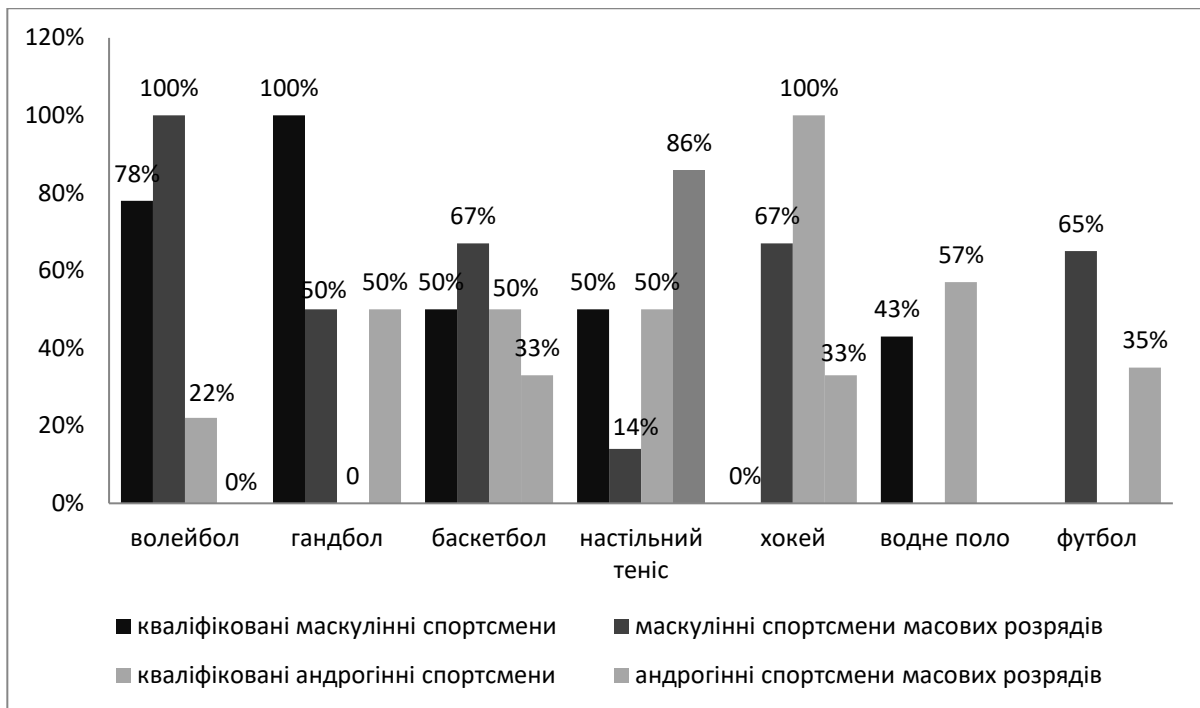

Рис. 3.23 Відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних кваліфікованих спортсменів і спортсменів масових розрядів в окремих спортивних іграх

У дослідженні група складнокоординаційних видів спорту представлена спортивною гімнастикою, спортивними бальними танцями, спортивною акробатикою. У цих видах спорту досліджуваними були і дівчата, і юнаки. А також синхронним плаванням, художньою гімнастикою, естетичною груповою гімнастикою, акробатичним рок-н-ролом, спортивною аеробікою, черлідінгом і сучасними танцями. У цих видах спорту у дослідженні приймали участь тільки дівчата.

Кількість кваліфікованих дівчат у представлених видах спорту більше чим у 2 рази перевищує кількість спортсменок масових розрядів (126 кваліфікованих спортсменок і 56 спортсменок-розрядниць відповідно). Серед юнаків спостерігається рівновага між кваліфікованими спортсменами ($n = 27$) і спортсменами з 1 і 2 спортивними розрядами ($n = 28$) (табл. 3.13).

Серед дівчат, які мають спортивні звання ЗМС, МСМК, МС, КМС маскулінних спортсменок зафіксовано 1,3 рази більше, ніж андрогінних. Серед спортсменок-розрядниць маскулінних і андрогінних осіб виявлено майже

однакову кількість, з невеликою перевагою (у 8 осіб) на користь спортсменок з андрогінним гендерним типом. Серед юнаків – кваліфікованих спортсменів маскулінного й андрогінного типів виявлено майже однаково (15 осіб і 12 осіб відповідно). Серед спортсменів масових розрядів юнаків з маскулінным типом в 1,8 менше, ніж з андрогінним (таблиця 3.13).

При аналізі видів спорту, в яких спеціалізуються хлопці, виявлено, що у спортивній гімнастиці і спортивних бальних танцях серед кваліфікованих спортсменів спостерігається співвідношення 50% на 50% між особистостями з маскулінным й андрогінним гендерним типом. У спортивній акробатиці переважають хлопці маскулінного типу (рис. 3.24).

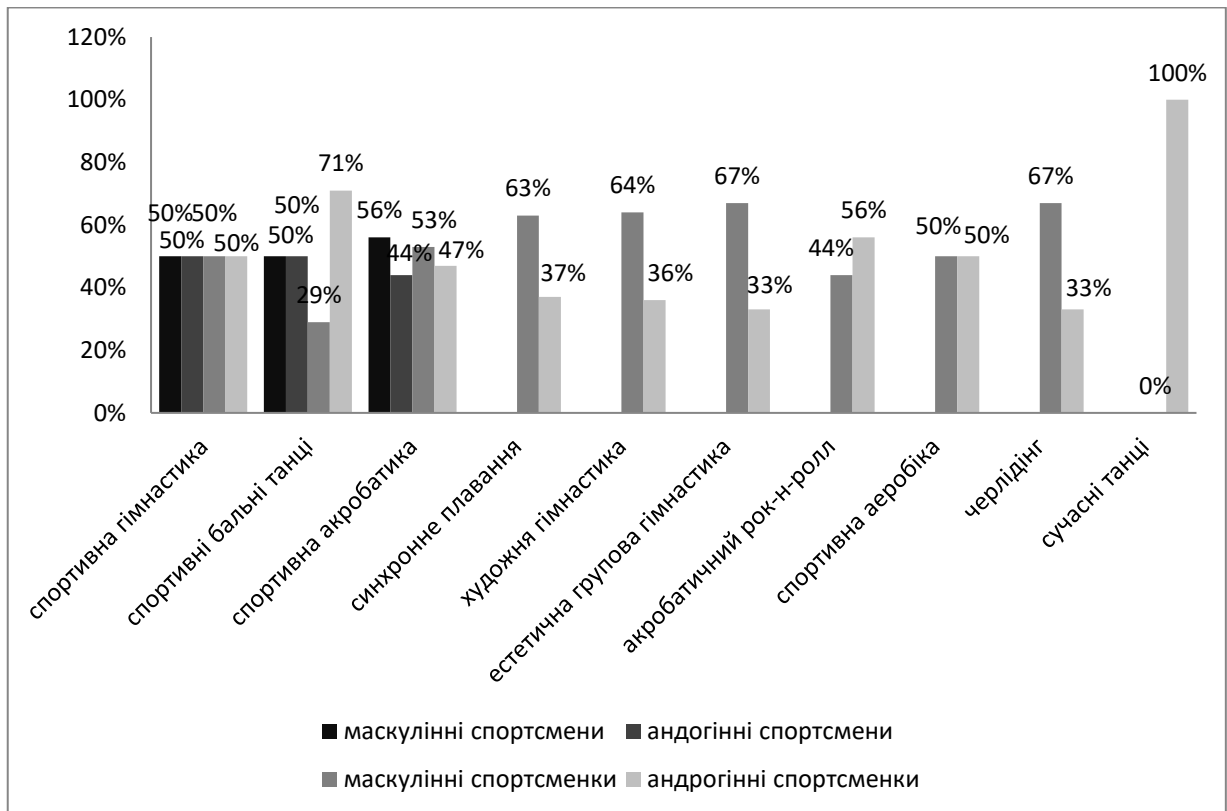

Рис. 3.24. Відсоткове співвідношення кваліфікованих спортсменів і спортсменок маскулінного й андрогінного гендерних типів в окремих складнокоординаційних видах спорту

Серед кваліфікованих спортсменок особистостей, що мають маскулільний гендерний тип виявлено більше у спортивній акробатиці (53%), синхронному плаванні (63%), художній гімнастиці (64%), естетичній груповій гімнастиці

(67%) і черлідінгу (67%). У спортивній гімнастиці і спортивній аеробіці маскулінних й андрогінних спортсменок зафіксована рівна кількість, а у спортивних бальних танцях (71%), акробатичному рок-н-ролі (56%) і сучасних танцях (100%) більше дівчат андрогінного гендерного типу (рис. 3.24).

Аналізуючи відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних спортсменів масових розрядів встановлено, що у всіх складнокоординаційних видах спорту, в яких досліджувалися юнаки, більше особистостей з андрогінним гендерним типом, а саме, у сучасних танцях їх 80%, спортивній гімнастиці – 75%, спортивних бальних танцях – 57% і у спортивній акробатиці – 100% (рис.3.25).

Рис. 3.25. Відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок масових розрядів маскулінного й андрогінного гендерних типів в окремих складнокоординаційних видах спорту

У спортсменок масових розрядів маскулінних осіб більше виявлено тільки у спортивних бальних танцях (67%), а у сучасних танцях (78%), спортивній гімнастиці (60%), художній гімнастиці (100%), спортивній аеробіці (75%), черлідінгу (100%) виявлено більше осіб андрогінного гендерного типу. У спортивній акробатиці співвідношення маскулінних й андрогінних

спортсменок 50% на 50% (рис. 3.25). Таким чином, взагалі у складнокоординаційних видах спорту високий рівень підготовки у дівчат і у юнаків впливає на їх маскулінізацію.

Аналіз окремих складнокоординаційних видів спорту, якими займаються дівчата, дав змогу встановити, що кваліфікованих дівчат маскулінного гендерного типу більше, ніж маскулічних спортсменок масових розрядів у черлідінгу (67% : 0), художній гімнастиці (64% : 0), спортивній гімнастиці (50% : 40%), спортивній акробатиці (50% : 47%) і у спортивній аеробіці (50% : 25%), у таких видах спорту як синхронне плавання і групова естетична гімнастика спортсменки масових розрядів взагалі не брали участь у дослідженні. Кваліфікованих спортсменок, що мають андрогінний гендерний тип, виявили більше у порівнянні зі спортсменками невисокої кваліфікації у спортивних бальних танцях (71% : 33%) і у сучасних танцях (100% : 78%) (рис. 3.26).

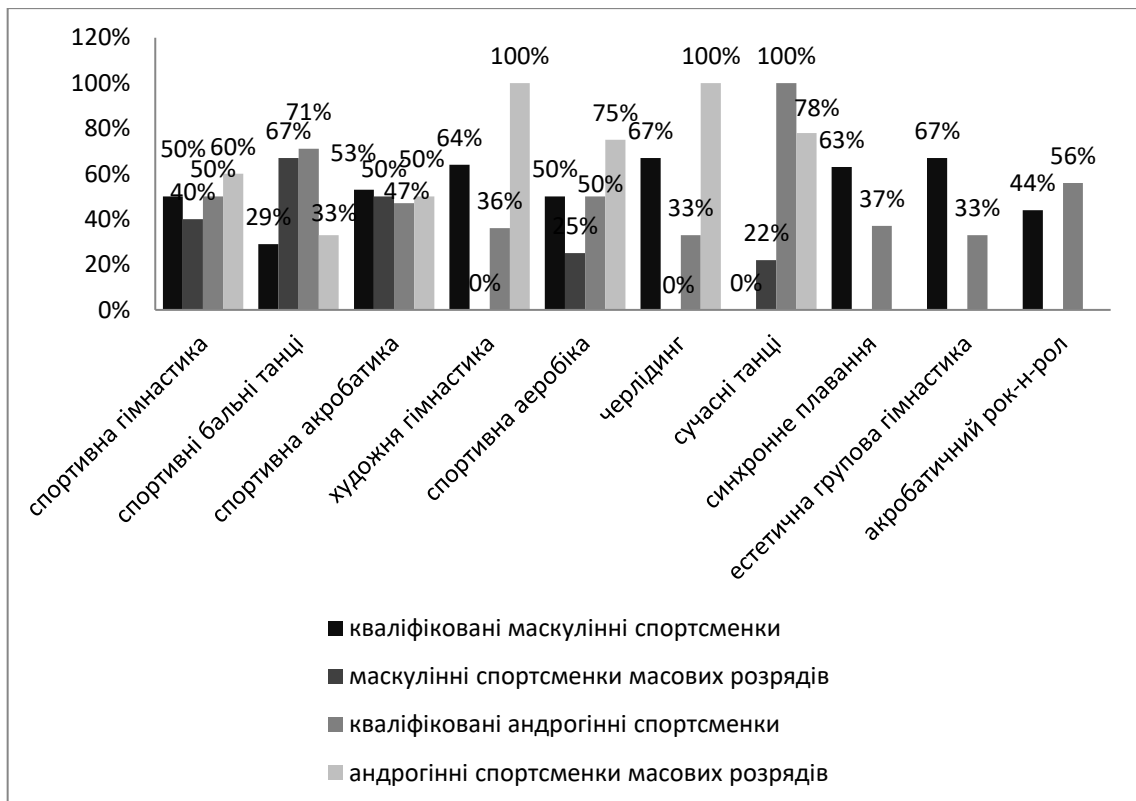

Рис. 3.26. Відсоткове співвідношення маскулічних й андрогінних кваліфікованих спортсменок і спортсменок масових розрядів в окремих складнокоординаційних видах спорту

Кваліфікованих спортсменів маскулінного типу більше ніж спортсменів 1 і 2 розрядів у спортивній акробатиці (56% : 0), спортивній гімнастиці (50% : 25%) і у спортивних бальних танцях (50% : 43%). Більшості андрогінних спортсменів високої кваліфікації не виявлено у жодному з видів спорту, що були представлені у дослідженні (рис. 3.27).

Таким чином, у переважній більшості проаналізованих складнокоординаційних видів спорту у дівчат зафіксовано більшу кількість кваліфікованих спортсменок маскулінного гендерного типу, чим маскулінних спортсменок масових розрядів, у дівчат андрогінного типу навпаки – у переважній більшості видів спорту виявлено більше спортсменок, що мають масові розряди.

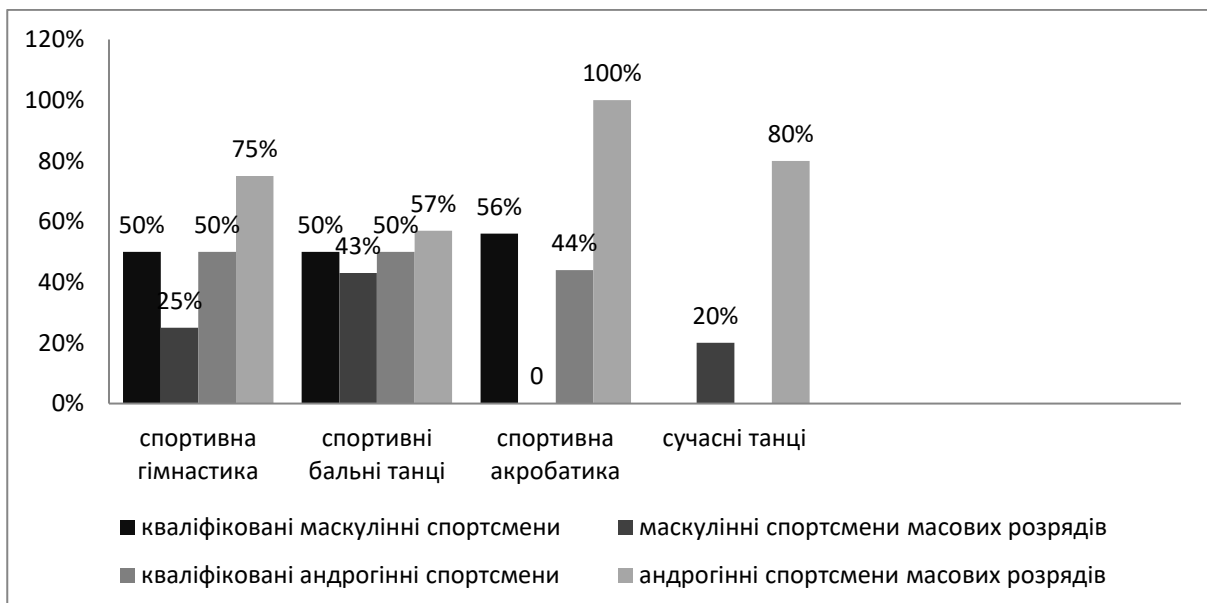

Рис. 3.27 Відсоткове співвідношення маскулінних й андрогінних кваліфікованих спортсменів і спортсменів масових розрядів в окремих складнокоординаційних видах спорту

У юнаків спостерігається аналогічна картина. Отже, можна зробити висновок, що у складнокоординаційних видах спорту і у дівчат, і у юнаків висока спортивна кваліфікація сприяє маскулізації спортсменок і спортсменів.

3.4. Ступінь маскулінності / фемінності у спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у видах спорту різних класифікаційних груп

Більш повне уявлення про особливості гендерної ідентифікації спортсменів і спортсменок у видах спорту, що належать до різних класифікаційних груп надає аналіз індексу маскулінності / фемінності особистості (IS), який був розрахований при використанні методики С.Бем.

Таблиця 3.14

Середні показники індексу «маскулінності / фемінності» у спортсменів і спортсменок у залежності від біологічної статі, гендерного типу і класифікаційних груп видів спорту

Групи видів спорту і спортивних дисциплін	IS – індекс «Маскулінність / фемінність»					
	Гендерний тип особистості					
	Юнаки		Всі юнаки	Дівчата		Всі дівчата
	Маскулінні	Андрогінні		Маскулінні	Андрогінні	
Спортивні єдиноборства	-1,43 n = 83	-0,74 n = 60	-1,14 n = 143	-1,36 n = 41	-0,69 n = 32	-1,07 n = 73
Циклічні види спорту	-1,35 n = 29	-0,47 n = 32	-0,89 n = 61	-1,34 n = 29	-0,56 n = 25	-0,98 n = 54
Складнокоординаційні види	-1,39 n = 25	-0,69 n = 30	-1,00 n = 55	-1,26 n = 96	-0,67 n = 86	-0,98 n = 182
Спортивні ігри	-1,34 n = 68	-0,60 n = 45	-1,05 n = 113	-1,33 n = 48	-0,61 n = 33	-1,04 n = 81
Швидкісно-силові види	-1,32 n = 29	-0,61 n = 24	-1,00 n = 53	-1,41 n = 22	-0,55 n = 8	-1,18 n = 30

У маскулінних спортсменів найвищий середній показник індексу(-1,43) спостерігається у представників спортивних єдиноборств, а найменший середній (-1,32) - у спортсменів, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту. У спортсменів з андрогінним типом особистості середній показник (-0,74) є найвищим і його виявлено також у єдиноборців, найменший середній показник індексу «маскулінність / фемінність» (-0,47) зафіксовано у юнаків, які спеціалізуються у циклічних видах спорту (табл. 3.14).

У маскулінних спортсменок найвищий середній показник індексу «маскулінність/фемінність» (-1,41) встановлено у швидкісно-силових видах спорту, а найменший середній показник (-1,26) – у спортсменок, що спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту. У дівчат з андрогінним типом особистості найвищий середній показник IS (-0,69) бачимо у спортивних єдиноборствах, а найменший (-0,55) у швидкісно-силових видах спорту.

У результаті дослідження встановлено, що найвищий загальний показник індексу «маскулінність / фемінність» у спортсменів маскуліного і андрогінного типів складає (-1,14). Він притаманний представникам спортивних єдиноборств. Найменший загальний для всіх юнаків показник індексу «маскулінність / фемінність», який дорівнює (-0,89), зафіксовано у спортсменів, що займаються циклічними видами спорту. Але цей показник близький до (-1), тобто він також свідчить про процес маскулінізації представників цієї групи видів спорту.

У спортсменів - представників складнокоординаційних і швидкісно-силових видів спорту загальні показники дорівнюють (-1,00), у представників спортивних ігор (-1,05).

У спортсменок найвищий загальний показник індексу (-1,18) для особистостей з маскулінним й андрогінним гендерним типом виявили у швидкісно-силових видах спорту.

Такі індекси показника «маскулінність / фемінність» дозволяють надати видам спорту і спортивним дисциплінам, що входять у ці групи статус маскулінних. Це ще раз доводить, чому спорт розглядається як маскулінний вид діяльності і для чоловіків, і для жінок, і що така діяльність істотно впливає на формування їх соціокультурної статі.

Висновки до розділу 3

1. Серед досліджуваних спортсменів і спортсменок, що займаються різними видами спорту, виявлено особистостей маскулінного й андрогінного гендерних типів. Так, маскулінному типу відповідають 55% юнаків та 56% дівчат, а андрогінному 45% юнаків і 44% дівчат. Спортсменів і спортсменок з фемінним гендерним статусом не виявлено, що свідчить про особливості спортивної діяльності, яка впливає на формування особистості людини.

2. Встановлено гендерний тип досліджуваних спортсменів і спортсменок за методикою С. Бем «Маскуліність / фемінінність» під впливом тренувань у різних класифікаційних групах видах спорту.

У спортсменів, що займаються швидкісно-силовими видами спорту (важка атлетика, пауерліфтинг, гирьовий спорт, армрестлінг, бодібілдинг, спринтерський біг і легкоатлетичні стрибки і метання) встановлено 55% осіб з маскулінным гендерним типом, у спортсменок особистостей цього типу - 73%, до андрогінного типу відносяться 45% юнаків та 27% дівчат.

Заняття циклічними видами спорту (плавання, лижні гонки, трекові дисципліни легкої атлетики, шорт-трек, спортивний туризм, спортивне орієнтування, академічне веслування, велоспорт) у юнаків формують андрогінний (52%) і маскуліний (48%) гендерний тип особистості, у дівчат – маскуліний (54%) і андрогінний (46%).

Складнокоординаційні види спорту (спортивна гімнастика, спортивні бальні танці, спортивна акробатика, синхронне плавання, художня гімнастика, естетична групова гімнастика, акробатичний рок-н-рол, спортивна аеробіка, черлідінг і сучасні танці) у більшій мірі впливають на формування у юнаків андрогінного (55%) гендерного типу особистості, у дівчат навпаки – маскулінного (53%).

В спортивних іграх (волейбол, гандбол, баскетбол, настільний теніс, хокей, водне поло, футбол, регбі) виявлена більш значна різниця у показниках

гендерних типів особистості, яка складає у юнаків 60% маскулінних та 40% андрогінних, у дівчат 59% маскулінних і 41% андрогінних.

Між юнаками і дівчатами, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах (дзюдо, самбо, бокс, вільна боротьба і греко-римська боротьба, кікбоксинг, карате, тхеквондо) не виявлено суттєвої різниці у співвідношенні маскулінних й андрогінних особистостей. Так, у юнаків зафіксовано 58% маскулінних спортсменів, а у дівчат – 56%. Осіб андрогінного типу відповідно 42% і 44%. Таким чином, багаторічне тренування у спортивних єдиноборствах має майже однаковий вплив на спортсменів і спортсменок щодо формування їх гендерного типу. Проведені дослідження свідчать, що заняття єдиноборствами сприяють маскулінізації представників як чоловічої, так і жіночої статі.

Аналіз відсоткового співвідношення маскулінних спортсменок і спортсменів та андрогінних спортсменок і спортсменів у різних класифікаційних групах видів спорту, виявив, що і у дівчат, і у юнаків спостерігається відносна рівновага між особистостями цих гендерних типів, за винятком групи швидкісно-силових видів спорту у спортсменок, в якій значну перевагу, в 2,7 рази, мають маскулінні дівчата.

3. Визначено відсоткове співвідношення спортсменів і спортсменок різних гендерних типів в окремих видах спортивних єдиноборств. Найбільша кількість юнаків з маскуліним типом припадає на бокс і кікбоксинг (по 71%), греко-римську боротьбу (67%) та тхеквондо (64%), у дівчат – на вільну боротьбу (100%), бокс (75%), самбо (70%) і дзюдо (64%). Андрогінний гендерний тип більше притаманний юнакам, що займаються карате (67%), вільною боротьбою (59%) та дзюдо (56%), а дівчатам, які спеціалізуються у карате (70%), тхеквондо (54%) та у кікбоксингу (50%).

4. Серед швидкісно-силових видів спорту найбільш впливовими на формування маскулінного гендерного типу у юнаків є легкоатлетичні стрибки, метання і спринтерський біг (67%), важка атлетика (56%) та пауерліфтинг (53%), а у дівчат – пауерліфтинг (80%), важка атлетика (78%) і швидкісно-силові види легкої атлетики (67%). Тобто всі швидкісно-силові види спорту, які

представлені у дослідженні, і у спортсменів, і у спортсменок у більшій мірі впливають на формування маскулінної соціокультурної статі. Певний відсоток осіб, що займаються швидкісно-силовими видами спорту мають андрогінний гендерний тип. У юнаків найбільший відсоток андрогінних спортсменів виявлено у пауерліфтингу (47%), а у дівчат – у швидкісно-силових видах легкої атлетики (33%). Зазначене свідчить, що швидкісно-силові види спорту сприяють формуванню маскулінного гендерного типу особистості і у юнаків, і у дівчат.

5. Всі складнокоординаційні види спорту, в яких спеціалізуються досліджувані спортсмени (сучасні танці – 80%, спортивна гімнастика – 60%, спортивна акробатика і спортивні бальні танці по 55%), сприяють формуванню у них андрогінного гендерного типу. У спортсменок тільки заняття сучасними танцями (79%) сприяють андрогінності дівчат. На формування маскулінного типу особистості у дівчат впливають заняття у більшості видів спорту, представлених у дослідженні, які характеризуються переважно як жіночі або такі, що підходять і для жінок, і для чоловіків, а саме: естетична групово-гімнастика (67%), спортивна гімнастика (64%), синхронне плавання (63%), художня гімнастика (61%), черлідінг (60%), спортивні бальні танці та спортивна акробатика (по 53%). У свою чергу формуванню маскулінності у юнаків сприяють заняття спортивною акробатикою (45%), спортивними бальними танцями (45%) і спортивною гімнастикою (40%).

6. Заняття спортивними іграми переважно сприяють формуванню маскулінності у юнаків при заняттях волейболом (85%), гандболом (67%), баскетболом (63%), футболом (63%) та водним поло (50%), у дівчат – гандболом (82%), баскетболом (71%) та волейболом (50%). Заняття настільним тенісом позитивно впливають на формування андрогінного типу особистості у юнаків і дівчат (70% і 60% відповідно), також заняття водним поло у хлопців (50%) і футболом у дівчат (60%) мають вплив на формування андрогінності.

7. Виявлено різний рівень формування гендерних типів у спортсменів і спортсменок у залежності від спортивної кваліфікації. В окремих швидкісно-

силових видах спорту, таких як пауерліфтинг (83%), швидкісно-силові види легкої атлетики (71%) і важка атлетика (67%) серед маскулінних юнаків переважають кваліфіковані спортсмени. У дівчат маскулінного гендерного типу у важкій атлетиці (100%), у легкоатлетичних стрибках і метаннях та спринті (78%) теж більше кваліфікованих спортсменок. Кваліфікованих спортсменів андрогінного гендерного типу більше у гирьовому спорті (67%), у андрогінних дівчат більше кваліфікованих спортсменок спостерігається у пауерліфтингу (33%). Таким чином, висока спортивна кваліфікація сприяє маскулінізації юнаків у важкій атлетиці, у швидкісно-силових видах легкої атлетики і у пауерліфтингу; а дівчат – у важкій атлетиці і швидкісно-силових видах легкої атлетики. Висока кваліфікація у таких видах спорту як гирьовий спорт для юнаків і пауерліфтинг для дівчат впливають у більшій мірі на формування андрогінної соціокультурної статі.

8. У таких спортивних єдиноборствах як вільна боротьба (100%), дзюдо (86%), бокс (75%), самбо (71%) і кікбоксинг (71%) спортсменки з маскуліним гендерним типом частіше досягають високих спортивних результатів, а спортсменки андрогінного типу частіше показують високі досягнення у карате (67%) і тхеквондо (55%). Маскулінні юнаки частіше стають КМС і МС у боксі (80%), тхеквондо (73%), самбо (67%), кікбоксингу (67%) і греко-римській боротьбі (63%), а андрогінні – у дзюдо (53%), вільній боротьбі (57%) і карате (57%). Таким чином, встановлено, що висока кваліфікація спортсменок і спортсменів сприяє їх маскулінізації у таких видах спорту як самбо і бокс; у дівчат ще дзюдо, кікбоксинг і вільна боротьба, а у юнаків – тхеквондо. Заняття карате і у дівчат, і у юнаків впливають на формування андрогінної соціокультурної статі, на дівчат такий же вплив мають заняття тхеквондо, а на хлопців – дзюдо і вільною боротьбою.

9. В окремих циклічних видах спорту, таких як лижні гонки (33%), трекові дисципліни легкої атлетики (33%) і велоспорт-шосе (30%), виявлено найменшу кількість кваліфікованих маскулінних спортсменів порівняно з іншими видами спорту, що відносяться до різних класифікаційних груп. Це

свідчить, що у цих видах спорту серед кваліфікованих спортсменів переважають юнаки андрогінного гендерного типу. Отже, висока кваліфікація спортсменів у лижних гонках, бігових дисципліни легкої атлетики і велоспорті-шоє сприяє формуванню андрогінності у хлопців. Показники кількості маскулінних кваліфікованих спортсменів виявили їх перевагу у плаванні (63%). У дівчат серед кваліфікованих спортсменок більше особистостей маскуліного типу було виявлено у всіх видах спорту, що були представлені у дослідженні: спортивний туризм (100%), лижні гонки (83%), плавання (75%) і трекові види легкої атлетики (75%). Таким чином, встановлено, що у дівчат на їх маскулінізацію впливають їх висока кваліфікація і заняття плаванням, лижними гонками, спортивним туризмом і легкою атлетикою (біговими видами), а у юнаків – плаванням.

10. Встановлено, що у спортивних іграх кількість кваліфікованих дівчат маскуліного типу більше, чим андрогінного у баскетболі (100%), гандболі (86%) і регбі (71%). По 50% кваліфікованих маскулінних ігровичок виявлено у волейболі та футболі, тобто у цих видах спорту стільки ж спортсменок і андрогінного типу. Тільки у настільному тенісі більше кваліфікованих андрогінних спортсменок (40%) порівняно з маскулінними, у тенісисток-розрядниць теж переважають спортсменки андрогінного типу (60%). У спортсменок, що мають масові розряди, також у гандболі (75%) і у баскетболі (64%) переважають особистості маскуліного гендерного типу. Отже, можна зробити висновок, що не скільки кваліфікація спортсменок сприяє їх маскулінізації, скільки заняття такими спортивними іграми, як баскетбол і гандбол. Серед досліджуваних дівчат, що спеціалізуються у регбі, не виявлено спортсменок невисокої спортивної кваліфікації. Отже, заняття регбі і висока кваліфікація спортсменок у цьому виді спорту має вплив на формування маскуліного гендерного типу. Жіночій волейбол і футбол можна віднести до нейтральних видів спорту, тобто видів, які в однаковій мірі впливають на формування маскуліного і андрогінного типів особистості. І тільки настільний

теніс впливає на формування андрогінності і у кваліфікованих спортсменок і у спортсменок масових розрядів.

Кваліфіковані гравці мають маскулінний тип у гандболі (100%) і волейболі (78%), у баскетболі і настільному тенісі співвідношення маскулінних і андрогінних спортсменів складає 50% на 50%, у хокеї 100% кваліфікованих гравців є андрогінними. Серед спортсменів, що мають масові спортивні розряди, виявлено більше осіб маскуліного гендерного типу у волейболі (100%), баскетболі (67%), хокеї (67%) і футболі (65%), у гандболі їх співвідношення складає 50% на 50% і тільки у настільному більше юнаків андрогінного типу (86%). Отже, можна зробити висновок, що на маскулінізацію юнаків, які займаються різними спортивними іграми, впливає не скільки їх спортивна кваліфікація, скільки багаторічна спеціалізація у таких спортивних іграх як волейбол, гандбол, баскетбол і футбол.

11. У кваліфікованих спортсменок, що спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту, у спортивній акробатиці (53%), синхронному плаванні (63%), художній гімнастиці (64%), естетичній груповій гімнастиці (67%) і черлідінгу (67%) переважають особи маскуліного гендерного типу, серед спортсменок масових розрядів більше маскуліних дівчат тільки у спортивних бальних танцях (67%). У кваліфікованих спортсменів більше маскуліних юнаків тільки у спортивній акробатиці (56%). У спортивній гімнастиці і спортивних бальних танцях маскуліних і андрогінних спортсменів виявлено рівну кількість (50% на 50%). Серед спортсменів, що мають 1 і 2 розряди, виявлено більше юнаків андрогінного гендерного типу у всіх проаналізованих видах спорту. Отже, можна зробити висновок, що у дівчат висока спортивна кваліфікація у таких видах як черлідінг, естетична групова гімнастика, художня гімнастика, синхронне плавання, спортивна акробатика має вплив на формування маскуліного гендерного типу. У юнаків невисока спортивна кваліфікація і заняття сучасними танцями, спортивною гімнастикою і спортивними бальними танцями впливають на формування андрогінного гендерного типу.

12. Заняття спортом суттєво впливають на формування психологічної статі особистості. У юнаків і дівчат, які спеціалізуються у більшості швидкісно-силових видів спорту і спортивних єдиноборствах, а також у деяких спортивних іграх, а у дівчат ще у циклічних і складнокоординаційних видах спорту маскулінність формується у процесі підвищення спортивної кваліфікації, тобто у процесі багаторічної спортивної діяльності. У юнаків, що займаються циклічними і складнокоординаційними видами спорту, а також у юнаків і дівчат, які спеціалізуються у деяких спортивних іграх висока спортивна кваліфікація сприяє формуванню андрогінного гендерного типу у процесі багаторічних занять спортом.

13. Проведений розрахунок індексу маскулінність / фемінність за методикою С. Бем свідчить, що спортивна діяльність сприяє маскулінізації особистості, особливо жінок, також у процесі формування маскулінного або андрогінного гендерного типу дуже важлива роль відводиться спортивній спеціалізації.

РОЗДІЛ 4

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНІВ І СПОРТСМЕНОК У РІЗНИХ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ГРУПАХ ВИДІВ СПОРТУ І СПОРТИВНИХ ДИСЦИПЛІН З УРАХУВАННЯМ БІОЛОГІЧНОЇ СТАТІ Й СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ТИПУ

Використовуючи кореляційний, регресійний й факторний аналізи було з'ясовано взаємозв'язок і залежність між гендерним типом і особистісними якостями досліджуваних, які спеціалізуються у спортивних іграх, спортивних єдиноборствах, швидкісно-силових, циклічних і складнокоординаційних видах спорту.

Гендерний тип 859 досліджуваних юнаків і дівчат встановлено за методикою С. Бем «маскулінність / фемінність». У результаті виявлено особистостей з маскуліним і андрогінним гендерним типом, у той час фемінних юнаків і дівчат, які займаються різними видами спорту виявлено не було.

Особистісні якості досліджуваних, які були визначені за 16-факторним опитувальником Кеттелла, належать до трьох блоків: емоційно-вольового, комунікативного і інтелектуального, також окремо виділяють чинник «адекватність самооцінки».

4.1 Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у циклічних видах спорту з їх гендерним типом

У результаті досліджень, проведених у циклічних видах спорту (плавання, лижні гонки, велоспорт трек і шосе, академічне веслування, бігові дисципліни легкої атлетики і спортивна ходьба, шорт-трек, спортивний туризм і спортивне орієнтування) встановлено зв'язок і залежність між гендерним типом досліджуваних і їх особистісними якостями, що представлено в таблиці 4.1.

Зв'язок особистісних якостей та індексу IS у представників циклічних видів спорту (за даними кореляційного аналізу) (ум.од.)

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	29	-0,19	-0,04	-0,21	0,07	0,18	0,24	-0,08	-0,08	0,59	-0,09	-0,08	0,51	0,12	-0,03	-0,09	-0,06	-0,25
Андрогінні дівчата	25	-0,09	0,26	0,19	-0,07	-0,09	-0,18	-0,21	0,14	-0,09	-0,16	0,17	0,24	-0,25	0,06	0,14	-0,10	-0,15
Маскулінні юнаки	29	-0,04	-0,03	0,16	-0,13	0,08	0,16	0,01	-0,13	-0,22	0,08	0,63	-0,11	-0,22	0,57	-0,13	-0,24	-0,62
Андрогінні юнаки	32	-0,18	0,10	-0,11	0,01	-0,60	0,20	-0,16	-0,03	0,14	0,27	-0,06	-0,22	0,03	0,52	-0,09	-0,51	-0,09

А – «замкнутість – товариськість», В – «загальний рівень інтелекту», С - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», Е–«підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», Н– «боязкість – сміливість», І – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», М – «практичність – розвинена уява», N– «прямолінійність – дипломатичність», О – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

Аналізуючи ті особистісні якості, за якими було встановлено кореляційний зв'язок з соціокультурною статтю спортсменів і спортсменок, бачимо, що найбільша кількість чинників належить до комунікативного блоку (62,5%). До емоційно-вольового блоку належить 25% чинників, ще 12,5% - до адекватності самооцінки. Чинників, що належать до інтелектуального блоку у представників і представниць циклічних видів спорту виявлено не було.

При розгляді даних регресійного аналізу встановлено залежності між показниками особистісних якостей та гендерним типом, як залежної мінливої, на яку впливають декілька незалежних мінливих (особистісні якості досліджуваних) (таблиця 4.2).

Таблиця 4.2

Залежність гендерного типу від особистісних якостей у досліджуваних, які спеціалізуються у циклічних видах спорту з урахуванням їх біологічної і соціокультурної статі (за даними регресійного аналізу) (ум.од.)

Маскулінні дівчата n = 29 (R = 0,71)		Андрогінні дівчата n = 25 (R = 0,70)		Маскулінні юнаки n = 29 (R = 0,87)		Андрогінні юнаки n = 32 (R = 0,78)	
Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*
L	0,53	E	0,66	L	-0,98	Q4	-0,69
O	0,42	Q1	-0,64	N	-0,92	F	-0,55
MD	-0,37	G	-0,64	Q2	0,81	L	0,52
F	-0,35	A	-0,46	O	0,74	N	-0,40
		C	0,41	F	0,63	H	-0,39
		F	-0,41	Q4	0,55	E	0,38
		B	0,37	M	-0,52	C	-0,22
				Q3	0,51	Q1	0,14
				H	-0,43		
				Q1	0,40		
				I	-0,38		
				C	0,34		
				B	0,34		
				E	-0,34		

A – «замкнутість – товарицькість», B – «загальний рівень інтелекту», C - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E–«підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», H– «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N– «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

І у спортсменів, і у спортсменок, які займаються циклічними видами спорту незалежно від їх соціокультурної статі спостерігається сильна лінійна залежність їх гендерного типу від їх особистісних якостей, тобто особистісні якості мають вплив на формування маскулінного або андрогінного типу.

За даними регресійного аналізу встановлено, що і маскулічний, і андрогінний гендерні типи у спортсменів і у спортсменок найбільшу залежність мають від чинників, що належать до комунікативної сфери (рис. 4.1).

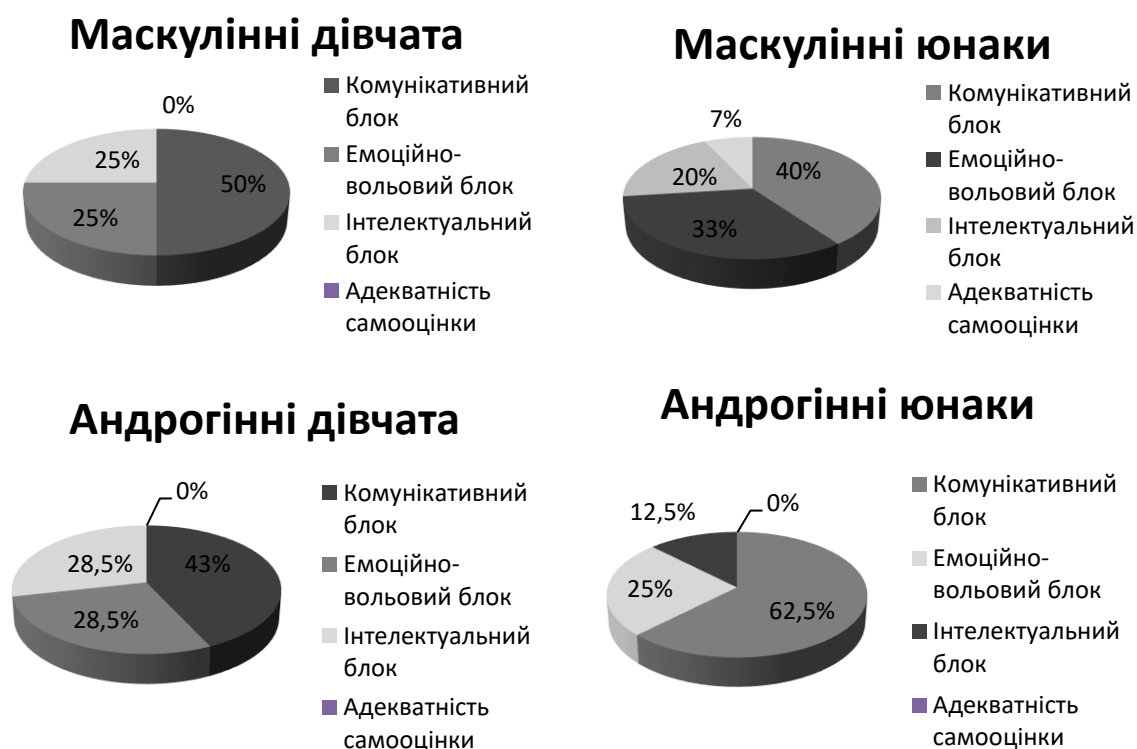

Рис. 4.1 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей у представників циклічних видів спорту (за даними регресійного аналізу).

За показниками, які були отримані у результаті використання методики С.Бем «Маскулінність / фемінність» і 16-факторного опитувальника Кеттелла (таблиця 4.3), був проведений факторний аналіз за методом головних компонент. Цей аналіз проводився для того, щоб виявити латентні фактори із числа особистісних якостей, які найбільше впливають на формування того чи

іншого гендерного типу у спортсменів і спортсменок, що займаються різними видами спорту, які належать до групи циклічних видів спорту.

Для аналізу були відібрані і виділені чинники зі значенням коефіцієнту кореляції більше ніж 0,500, тобто статистично значущі чинники. Інтерпретація факторів виконана відповідно до методики багатофакторного дослідження особистості по Кеттеллу.

Проведений факторний аналіз дозволив виявити такі латентні фактори, які найбільше впливають на формування маскулітного або андрогінного гендерного типу у представників різних циклічних видів спорту. Так, у маскулітних дівчат виявлено чотири фактори, які пояснюють 75,42% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (24,77% від загальної дисперсії), комунікативно-емоційно-вольовий (20,97%), інтелектуально-емоційно-вольовий (16,64%) і емоційно-вольовий (13,04%). У дівчат, що мають андрогінний гендерний тип встановлено також чотири фактори, які складають 74,60% від загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (36,26%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (15,37%), комунікативний (15,31%) і емоційно-вольовий (7,66%). У маскулітних і андрогінних юнаків зафіксовано по 5 латентних факторів, що пояснюють відповідно 69,87% і 75,03% суммарної загальної дисперсії. У спортсменів з маскулітним гендерним типом – це комунікативно-емоційно-вольовий (28,53%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (11,25%), комунікативний (14,54%), інтелектуальний (8,45%) і адекватність самооцінки (7,10%).

У андрогінних спортсменів – емоційно-вольовий (20,04%), комунікативний (19,55%), комунікативно-емоційно-вольовий (15,88%), інтелектуально-емоційно-вольовий (11,38%) і комунікативно-інтелектуальний (8,18%). У додатках Е, Ж, К, Л вказано латентні фактори і особистісні якості, що їх визначили.

Таблиця 4.3

Середні показники особистісних якостей досліджуваних (за Кеттеллом), що спеціалізуються у циклічних видах спорту (ум.од.)

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	29	8,17	4,17	7,69	6,45	6,28	9,07	8,07	6,72	5,48	6,17	4,55	6,28	7,48	5,10	6,59	5,66	7,20
Андрогінні дівчата	25	7,52	4,48	7,04	6,00	4,92	8,80	6,96	7,04	6,12	6,60	4,92	7,28	6,36	5,64	7,12	5,92	6,40
Маскулінні юнаки	29	7,59	4,07	7,52	7,28	5,55	8,79	8,17	5,31	5,83	6,38	5,48	6,17	6,97	5,66	7,21	4,76	7,72
Андрогінні юнаки	32	7,31	4,53	7,16	6,28	5,06	7,91	7,09	5,47	5,13	6,84	5,00	5,78	6,63	6,00	6,72	4,50	6,47

А – «замкнутість – товариськість», В – «загальний рівень інтелекту», С - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», Е–«підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», Н– «боязкість – сміливість», І – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрлість», М – «практичність – розвинена уява», N– «прямолінійність – дипломатичність», О – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

Отримані результати дозволили згрупувати чинники за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів у таблицях 4.4, 4.5, 4.6, 4.7 і проаналізувати їх.

Таблиця 4.4

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізів у маскулінних спортсменок, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«L» - «довірливість – підозрілість» «O» - «впевненість у собі – тривожність»	«O» - «впевненість у собі – тривожність» «L» - «довірливість – підозрілість» «MD» - «адекватність самооцінки» «F» - стриманість – експресивність»	«L» - «довірливість – підозрілість» «O» - «впевненість у собі – тривожність» «MD» - «адекватність самооцінки» «F» - «стриманість – експресивність»

У маскулінних дівчат, які спеціалізуються у циклічних видах спорту дані факторного, кореляційного і регресійного аналізу співпали за чинниками «L» комунікативного блоку і «O» емоційно-вольового блоку (таблиця 4.4). Так, ці чинники є найбільш значущими у формуванні маскулінного гендерного типу у цих дівчат. Середній показник чинника «довірливість – підозрілість» є високим, а середній показник чинника «впевненість у собі – тривожність» є близьким до високого. Тобто досліджувані дівчата, які займаються легкою атлетикою (біговими видами і спортивною ходьбою), плаванням, лижними гонками та іншими циклічними видами спорту характеризуються як самостійні і незалежні у соціальній поведінці, егоцентричні, такі, що мають власну думку, що не піддаються омані, насторожені по відношенню до людей, підозрілі, інколи їм притаманне почуття провини, інколи вони можуть бути роздратованими, депресивними і тривожними.

За результатами факторного і регресійного аналізів виявлено збіг чинників «F» комунікативного блоку і «MD» (таблиця 4.4). Їх показники свідчать, що такі спортсменки є життєрадісними, імпульсивними і безтурботними, з адекватною самооцінкою. Для них дуже важлива емоційна

значущість соціальних контактів, емоційна яскравість у відношеннях між людьми, динамічність спілкування, яка передбачає емоційне лідерство у групах. Вони відрізняються виразністю як у мові, так і у рухах. Буває, що вони бурхливо на все реагують, легко збуджуються і роздратовуються. Але їм все ж таки притаманні розсудливість і обережність. Усе це сприяє формуванню у них маскулінного гендерного типу.

У дівчат андрогінного типу співпали чинники тільки за даними регресійного і факторного аналізу: «А» «Е», «F» комунікативного блоку; «С» і «G» - емоційно-вольового блоку та «Q1» і «В» інтелектуального блоку (таблиця 4.5).

Таблиця 4.5

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізів у андрогінних спортсменок, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
—————	«С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «А» - «замкнутість – товарицькість» «G» - «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки» «В» - «загальний рівень інтелекту» «Е» - «підпорядкованість – доміантність» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «F» - «стриманість – експресивність»	«Е» - «підпорядкованість – доміантність» «G» - «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «А» - «замкнутість – товарицькість» «С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «F» - «стриманість – експресивність» «В» - «загальний рівень інтелекту»

Ці чинники мають вплив на формування соціокультурної статі таких спортсменок. Кореляційний зв'язок показників особистісних якостей і андрогінного гендерного типу є слабким, тому дані кореляційного аналізу у цій групі спортсменок ми не розглядали.

За встановленими чинниками спортсменкам андрогінного типу притаманні розвинене почуття обов'язку і відповідальності, абстрактне

мислення, усвідомлене дотримання загальноприйнятих моральних правил і норм, наполегливість у досягненні цілей, ділова спрямованість, високий рівень загальної культури, працездатність, відкритість у міжособистісних контактах, здатність до безпосереднього спілкування, стриманість й розсудливість у встановленні соціальних контактів, обережність і сором'язливість, а також не тільки виражені вольові риси особистості, але і схильність до співпраці й конформізму. Вони характеризуються як емоційно стійкі, такі, що тверезо оцінюють дійсність, активні. Вони сумлінно виконують свої обов'язки, якщо дали обіцянку, то обов'язково її дотримаються, стабільні, на них можна покластися, врівноважені, наполегливі, совісні, розумні, орієнтовані на реальність, стійкі у своїх інтересах, самостійні, незалежні, наполегливі, зі стійким ставленням до традицій, їм подобається домінувати у колективі, люблять експериментувати, але іноді можуть бути і консервативними.

У юнаків з маскулінним типом особистості, що займаються легкою атлетикою, плаванням, спортивним орієнтуванням, велоспортом, лижними гонками та іншими циклічними видами спорту дані кореляційного, регресійного й факторного аналізу співпали за чинниками «N» і «Q2», які представляють комунікативну сферу. Дані кореляційного і факторного аналізів співпали за чинником «MD» (таблиця 4.6).

Тобто ці чинники більше ніж інші впливають на формування маскулінності у цих спортсменів. І характеризують юнаків, як вільно мислячих, аналітичних, ліберальних, критичних, таких, що люблять експериментувати, відвертих, простих, природних, безпосередніх, емоційних, але інколи вони бувають стримані у прояві емоцій, з адекватною самооцінкою.

Збіг за факторним і регресійним аналізами встановлено за чинниками «L», «F», «H» і «E», які відносяться до комунікативного блоку; за чинниками емоційно-вольової сфери: «O», «Q4», «C» і «I» та за чинниками, що належать до інтелектуального блоку «M», «Q1» і «B» (таблиця 4.6).

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізів у маскулінних спортсменів, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«N» - «прямолінійність – дипломатичність» «MD» - «адекватність самооцінки» «Q2» - «конформізм» - «нонконформізм»	«L» - «довірливість – підозрілість» «Q2» - «конформізм – нонконформізм» «I» - «жорсткість – чутливість» «B» - «загальний рівень інтелекту» «M» - «практичність – розвинена уява» «F» - «стриманість – експресивність» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «H» - «боязкість – сміливість» «O» - «впевненість у собі – тривожність» «MD» - «адекватність самооцінки» «E» - «підпорядкованість – доміантність» «Q4» - «розслабленість – напруженість» «N» - «прямолінійність – дипломатичність»	«L» - «довірливість – підозрілість» «N» - «прямолінійність – дипломатичність» «Q2» - «конформізм – нонконформізм» «O» - «впевненість у собі – тривожність» «F» - «стриманість – експресивність» «Q4» - «розслабленість – напруженість» «M» - «практичність – розвинена уява» «H» - «боязкість – сміливість» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «I» - «жорсткість – чутливість» «E» - «підпорядкованість – доміантність» «B» - «загальний рівень інтелекту»

Показники чинників комунікативного блоку характеризують юнаків цієї гендерної групи як досить відкритих, поступливих, лагідних особистостей, що вміють без ворожнечі ставитися до думки інших, їм невідомо почуття заздрості, вони розсудливі, серйозні, намагаються бути обережними, усі важливі для себе речі тримати під контролем, час від часу можуть заглиблюватися у себе, щоб проаналізувати свої дії, але вони готові до ризику і співпраці з незнайомими людьми у незнайомих обставинах. Вони самостійні, наполегливі, сміливі і активні, мають емоційні інтереси, їм притаманна винахідливість, що поєднується

з енергійністю і практичністю, здатність приймати неординарні рішення, схильність до прояву лідерських якостей.

Показники чинників емоційно-вольового блоку свідчать про витриманість, працездатність, емоційну стійкість, життєрадісність, сміливість, холонокровність, вміння справлятися зі всілякими негараздами, впевненість у собі і своїх силах, що притаманні маскулініним легкоатлетам, лижникам, плавцям тощо. З'ясовано, що у цієї групи досліджуваних інколи впевненість у своїх силах може бути надмірною, це призводить до зайвої задоволеності собою і своїми досягненнями, що може привести до розслабленості, апатії і зниженню мотивації. Але таке буває не часто і взагалі ці спортсмени характеризуються оптимальним емоційним тонусом і стресостійкістю. Вони орієнтовані на реальність і тверезо оцінюють дійсність, не бояться складних ситуацій і не бояться брати на себе відповідальність, мають надію тільки на себе.

Показники чинників інтелектуального блоку вказують на багату уяву таких спортсменів, вміння оперувати абстрактними поняттями, захопленість своїми ідеями й інколи внутрішніми ілюзіями, але також їм характерні і розвинена конкретна уява, і орієнтація на зовнішню реальність, і висока швидкість рішення практичних завдань, врівноваженість та здатність тверезо і толково мислити. Вони більш схильні до радикалізму, ніж до консерватизму, їм подобається експериментувати й аналізувати, вони критично відносяться як до себе, так і до інших. Але разом з цим вони поважно відносяться до деяких традицій.

У спортсменів андрогінного типу співпали чинники «F» комунікативної сфери і «Q4» емоційно-вольової сфери, які найбільше впливають на формування гендерного типу особистості (таблиця 4.7). Ці чинники характеризують юнаків як спокійних, незворушних, апатичних, розслаблених, із зайвою задоволеністю і з низькою мотивацією, розсудливих, обережних, серйозних, стриманих у прояві емоцій, поглиблених у себе, не дуже балакучих, таких, що звикли все контролювати. Вони дуже ретельно вибирають партнерів по спілкуванню. Їм притаманна схильність до заклопотаності, до занепокоєння про майбутнє, до

песимістичного сприйняття світу. Але для них є також природно проявляти почуття, бути веселими і радісними, навіть інколи безтурботними.

Збіг за кореляційним і факторним аналізами виявлено за чинником комунікативної сфери «Q2» (таблиця 4.7). У відповідності до методики багатофакторного дослідження особистості за Кеттеллом показники цього чинника свідчать про незалежність спортсменів, такі юнаки надають перевагу власним рішенням, прямують шляхом, який обрали самі, але вони не завжди домінують, тобто маючи власну думку, вони не прагнуть її нав'язувати оточуючим. Інколи їм не вистачає ініціативи і їм потрібне схвалення колективу і товаришів.

Таблиця 4.7

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізів у андрогінних спортсменів, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«F» - «стриманість – експресивність»	«Q4» - «розслабленість – напруженість»	«Q4» - «розслабленість – напруженість»
«Q2» - «конформізм – нонконформізм»	«N» - «боязкість – сміливість»	«F» - «стриманість – експресивність»
«Q4» - «розслабленість – напруженість»	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»	«L» - «довірливість – підозрілість»
	«E» - «підпорядкованість – домінантність»	«N» - «прямолінійність – дипломатичність»
	«N» - «прямолінійність – дипломатичність»	«E» - «підпорядкованість – домінантність»
	«F» - «стриманість – експресивність»	«N» - «боязкість – сміливість»
	«Q1» - «консерватизм – радикалізм»	«C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»
	«C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«Q1» - «консерватизм – радикалізм»
	«L» - «довірливість – підозрілість»	

Аналізуючи результати факторного й регресійного аналізів встановили збіг за чинниками комунікативної сфери «L», «N», «E» і «N», а також за чинником «C» емоційно-вольового блоку та за чинником «Q1» інтелектуального блоку (таблиця 4.7). Показники чинників, що відносяться до комунікативного блоку характеризують андрогінних спортсменів, що

спеціалізуються у циклічних видах спорту як у міру довірливих, так і у міру підозрілих: у них переплелися терпимість і дратівливість, відкритість і скритність, лагідність і непоступливість; як дипломатичних і проникливих, яким трохи притаманна деяка прямолінійність, наївність і безпосередність поведінки. Вони самостійні й незалежні, наполегливі і вперті, іноді бувають конфліктними і проявляють агресію, також їх можна охарактеризувати як сміливих і активних, що не бояться братися за щось нове й незнайоме.

Маскулінність спортсменок, які спеціалізуються у циклічних видах спорту, визначило поєднання наступних чинників «довірливість – підозрілість» і «стриманість – експресивність» комунікативного блоку (50%), «впевненість у собі – тривожність» емоційно-вольового блоку (25%) та чинник «адекватність самооцінки» (25%) (рис.4.2).

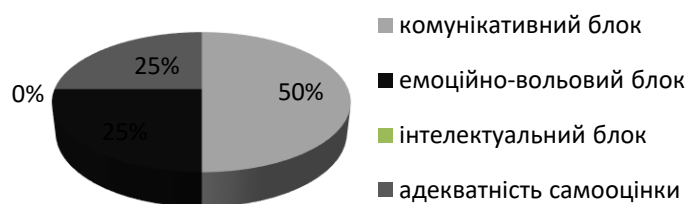

Рис. 4.2 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскулінності у спортсменок, що спеціалізуються у циклічних видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів)

Маскулінність спортсменів – легкоатлетів, плавців, велосипедистів, лижників обумовлена поєднанням чинників особистісних якостей таких як «прямолінійність – дипломатичність», «конформізм – нонконформізм», «довірливість – підозрілість», «стриманість – експресивність», «боязкість – сміливість» і «підпорядкованість – домінантність» комунікативної сфери (43%), «жорсткість – чутливість», «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «впевненість у собі – тривожність» і «розслабленість – напруженість» емоційно-вольової сфери (29%), «загальний рівень інтелекту», «практичність –

розвинена уява» і «консерватизм – радикалізм» інтелектуальної сфери (21%) та чинник «адекватність самооцінки» (7%) (рис.4.3.).

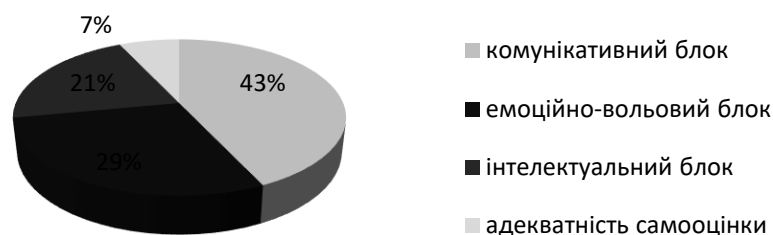

Рис. 4.3 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскулінності у спортсменів, що спеціалізуються у циклічних видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

На формування андрогінності у дівчат, які займаються веслуванням, бігом, плаванням, лижними гонками, велоспортом тощо вплив має поєднання чинників, які належать до емоційно-вольової сфери (28,5%): «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» і «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки»; чинників, які відносяться до комунікативної сфери (43%): «замкнутість – товариськість», «підпорядкованість – домінантність» і «стриманість – експресивність» та чинників інтелектуального блоку (28,5%) «загальний рівень інтелекту» і «консерватизм – радикалізм» (рис. 4.4.).

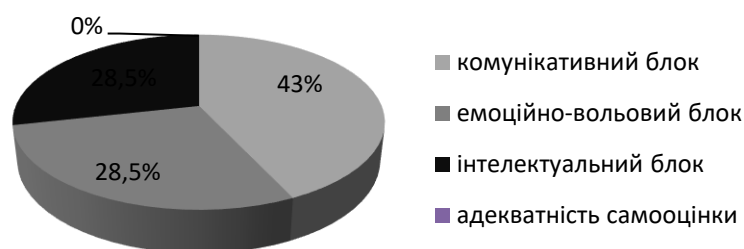

Рис. 4.4 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменок, що спеціалізуються у циклічних видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

Андрогінність юнаків, що займаються різними циклічними видами спорту, визначена чинниками «стриманість – експресивність», «конформізм – нонконформізм», «довірливість – підозрілість», «прямолінійність – дипломатичність», «підпорядкованість – домінантність» і «боязкість – сміливість», які відносяться до комунікативної сфери (67%); чинниками «розслабленість – напруженість» і «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» емоційно-вольової сфери (22%) та чинником «консерватизм – радикалізм» інтелектуальної сфери (11%) (рис.4.5).

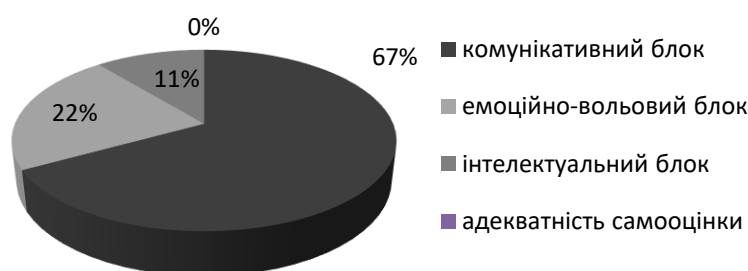

Рис. 4.5 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменів, що спеціалізуються у циклічних видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

4.2. Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах з їх гендерним типом

У результаті дослідження були розглянуті види спорту, що належать до групи спортивних єдиноборств (дзюдо, самбо, бокс, кікбоксинг, карате, тхеквондо, вільна і греко-римська боротьба, ММА, тайський бокс, рукопашний бій), якими займаються як юнаки, так і дівчата, і встановлено залежність і зв'язок між особистісними якостями досліджуваних та їх гендерним типом (таблиця 4.8).

Зв'язок особистісних якостей та індексу IS у представників спортивних єдиноборств(за даними кореляційного аналізу) (ум.од.)

Гендерний тип	Кіль-кість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	41	-0,05	0,10	-0,04	0,19	-0,61	-0,26	-0,69	0,54	0,12	0,56	-0,25	-0,12	-0,10	0,09	-0,00	0,17	0,51
Андрогінні дівчата	32	0,14	-0,06	-0,11	0,00	-0,13	-0,26	0,10	-0,61	0,52	0,07	-0,13	0,56	-0,19	0,03	-0,04	0,27	0,60
Маскулінні юнаки	83	-0,02	-0,05	-0,51	-0,14	-0,02	-0,12	-0,16	0,02	0,01	0,00	0,10	0,02	0,01	0,10	0,08	0,14	-0,14
Андрогінні юнаки	60	-0,18	-0,03	-0,16	-0,12	0,18	0,13	-0,13	-0,23	0,04	0,03	0,15	0,17	-0,06	0,02	-0,06	0,16	-0,05

А – «замкнутість – товариськість», В – «загальний рівень інтелекту», С - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», Е–«підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», Н– «боязкість – сміливість», І – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», М – «практичність – розвинена уява», N– «прямолінійність – дипломатичність», О – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

За даними кореляційного аналізу значного або високого ступеню зв'язків гендерного типу досліджуваних з їх особистісними якостями виявлено не було. Найбільший відсоток чинників, які корелюють з гендерним типом належать до емоційно-вольової сфери (40%), до комунікативної сфери належить 30% чинників, чинник «адекватність самооцінки» складає 20% і до інтелектуальної сфери належить 10% чинників.

Дані регресійного аналізу встановили залежність гендерного типу від особистісних якостей у спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються у різних спортивних єдиноборствах (таблиця 4.9).

Таблиця 4.9

Залежність гендерного типу від особистісних якостей у досліджуваних, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах з урахуванням їх біологічної і соціокультурної статі (за даними регресійного аналізу) (ум.од.)

Маскулінні дівчата n = 41 (R = 0,76)		Андрогінні дівчата n = 32 (R = 0,77)		Маскулінні юнаки n = 83 (R = 0,50)		Андрогінні юнаки n = 60 (R = 0,36)	
Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*
H	-0,35	MD	0,66	Q3	-0,35	I	-0,30
F	0,32	O	0,55	MD	-0,25	C	-0,18
I	0,27	Q2	0,34	C	-0,25		
G	-0,23	A	0,20	O	-0,22		
MD	0,20	Q4	0,19	E	-0,19		
L	0,17	H	0,16				
N	-0,15						
B	0,14						

A – «замкнутість – товариськість», B – «загальний рівень інтелекту», C – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E – «підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», H – «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», N – «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

І у маскулінних ($R = 0,76$), і у андрогінних ($R = 0,77$) спортсменок, які спеціалізуються в єдиноборствах встановлена сильна лінійна залежність їх гендерного типу від їх особистісних якостей. На підставі цього можна зробити висновок, що у єдиноборок особистісні якості, які формуються у наслідок занять дзюдо, карате, самбо, кікбоксингом, боксом, тайським боксом, тхеквондо, рукопашним боєм, вільною боротьбою, ММА впливають на становлення їх гендерного типу. Щодо спортсменів-єдиноборців з маскулінним ($R = 0,50$) і андрогенним ($R = 0,36$) гендерним типом, то у них відповідно виявлена помітна і помірна лінійна залежність їх соціокультурної статі від особистісних якостей. Тобто у юнаків вплив особистісних якостей, які виховуються під впливом занять спортом, є незначним на формування їх гендерного типу.

У юнаків і у дівчат з маскулінним гендерним типом співпав тільки один чинник, що має вплив на становлення психологічної статі – «адекватність самооцінки». У хлопців і дівчат андрогінного типу взагалі не виявлено збігу таких чинників.

У спортсменок маскулінної й андрогінної гендерної статі співпали чинники «боязкість – сміливість» і «адекватність самооцінки», а у маскулінних й андрогінних спортсменів – тільки чинник «емоційна нестійкість – емоційна стійкість».

За даними регресійного аналізу з'ясовано, що формування маскулінного й андрогінного гендерних типів у єдиноборок більше залежить від чинників комунікативної сфери, а у єдиноборців - від чинників емоційно-вольової сфери (рис. 4.6).

За даними факторного аналізу визначено приховані чинники із числа особистісних якостей, які мають вплив на формування соціокультурної статі досліджуваних, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах.

Для аналізу були відібрані чинники, які є статистично значущими, тобто зі значенням коефіцієнту кореляції більше ніж 0,500.

Рис. 4.6 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей у представників спортивних єдиноборств (за даними регресійного аналізу).

Пояснення факторів здійснено відповідно до методики багатофакторного дослідження особистості по Кеттеллу (таблиця 4.10).

Так, у маскулінних дівчат виявлено чотири фактори, які пояснюють 73,78% сумарної загальної дисперсії: комуникативний (31,15%), емоційно-вольовий (24,48%), інтелектуально-комуникативно-емоційно-вольовий (9,69%) і інтелектуальний (8,46%). У андрогінних спортсменок встановлено шість латентних факторів, які складають 78,25% сумарної загальної дисперсії: комуникативно-емоційно-вольовий (31,89%), комуникативно-інтелектуальний (15,19%), інтелектуально-емоційно-вольовий (10,20%), адекватність самооцінки (8,22%), емоційно-вольовий (6,77%) і комуникативний (5,98%). У єдиноборців маскулінного типу визначено п'ять латентних факторів: комуникативно-емоційно-вольовий (22,76%), емоційно-вольовий (18,27%), інтелектуально-комуникативно-емоційно-вольовий (10,00%), інтелектуально-емоційно-вольовий (7,77%) і комуникативно-інтелектуальний (6,56%), які пояснюють 65,36% сумарної загальної дисперсії.

**Середні показники особистісних якостей досліджуваних (за Кеттеллом), що спеціалізуються у спортивних
єдиноборствах (ум.од.)**

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	41	7,83	4,56	7,17	6,51	5,63	8,49	8,49	5,27	6,00	5,90	4,80	7,07	6,46	5,73	6,49	6,12	6,41
Андрогінні дівчата	32	6,84	4,59	7,19	7,16	5,38	8,50	7,56	5,22	6,22	6,56	5,44	5,75	7,50	6,72	5,72	5,69	6,13
Маскулінні юнаки	83	8,08	4,17	7,12	6,41	5,70	8,34	8,00	5,76	5,94	6,27	5,45	5,95	6,19	5,61	6,43	5,30	7,58
Андрогінні юнаки	60	7,83	4,50	7,48	6,88	4,95	7,73	7,97	5,90	5,68	6,10	5,87	5,73	7,53	5,48	6,97	4,75	7,48

A – «замкнутість – товариськість», B – «загальний рівень інтелекту», C – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E – «підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», H – «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N – «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

У андрогінних спортсменів було визначено також п'ять факторів, що складають 67,32% від сумарної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (22,62%), інтелектуально-емоційно-вольовий (22,22%), емоційно-вольовий (9,32%), комунікативний (7,05%) і комунікативно-інтелектуальний (6,12%) [додатки М, Н, П, Р].

Отримані результати дозволили згрупувати чинники за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів у таблицях 4.11, 4.12, 4.13, 4.14 і проаналізувати їх.

У спортсменок, що займаються спортивними єдиноборствами і мають маскулінний гендерний тип дані факторного, регресійного й кореляційного аналізів співпали за чинниками «F» і «H» комунікативного блоку, «I» емоційно-вольового блоку і чинником «адекватність самооцінки» (таблиця 4.11).

Таблиця 4.11

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів у маскулінних спортсменок, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«Н» - «боязкість - сміливість» «F» - «стриманість - експресивність» «M» - «практичність – розвинена уява» «I» - «жорсткість – чутливість» «MD» - «адекватність самооцінки»	«M» - «практичність – розвинена уява» «H» - «боязкість – сміливість» «N» - «прямолінійність – дипломатичність» «MD» - «адекватність самооцінки» «G» - «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» «F» - «стриманість – експресивність» «I» - «жорсткість – чутливість» «B» - «загальний рівень інтелекту»	«H» - «боязкість – сміливість» «F» - «стриманість – експресивність» «I» - «жорсткість – чутливість» «G» - «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» «MD» - «адекватність самооцінки» «N» - «прямолінійність – дипломатичність» «B» - «загальний рівень інтелекту»

Тобто ці чинники є найбільш значущими у формуванні маскуліного гендерного типу у єдиноборок. Показники чинника «стриманість – експресивність» є середніми, що свідчить про певну обережність,

розсудливість, стриманість у прояві емоцій, інколи песимистичність у сприйнятті дійсності, про схильність до занепокоєння про майбутнє таких спортсменок. Показники чинника «боязкість – сміливість» середні, але наближені до високих. Вони характеризують дівчат як активних, готових мати справи з незнайомими людьми і обставинами. Їм притаманна соціальна сміливість, підприємливість, розкутість у спілкуванні, здатність приймати нестандартні самостійні рішення, схильність до ризику і авантюризму, до прояву лідерських якостей. Низькі показники чинника «жорсткість – чутливість» говорять про розсудливість, самовпевненість, несентиментальність, раціональність, логічність, реалістичність, певну жорсткість і суворість у відношенні до людей представниць спортивних єдиноборств. Вони адекватно оцінюють всі свої переваги і недоліки і не схильні звеличувати чи принижувати себе.

За даними кореляційного й факторного аналізів збіг зафіксовано за чинником «М» інтелектуального блоку (таблиця 4.11). Його показники характеризують спортсменок як таких, що швидко вирішують практичні задачі, що орієнтовані на зовнішню реальність, з розвиненою практичною уявою, але одночасно вони мають і багату уяву, як реалістичних, вони можуть оперувати абстрактними поняттями й бути мрійливими.

За даними факторного й регресійного аналізів співпали показники чинників «G» емоційно-вольового блоку, «N» комунікативного блоку та «B» інтелектуального блоку (таблиця 4.11). Їх показники описують досліджуваних як сумлінних, відповідальних, наполегливих, цілеспрямованих, врівноважених, стабільних, розумних, таких, що соромляться щось робити несправедливо, з розвиненим почуттям обов'язку і усвідомленим дотриманням загальноприйнятих моральних прав і норм. Вони природні, прямі, відкриті, безпосередні, кмітливі, викликають довіру і симпатію, особливо у дітей. У них достатньо високий рівень загальної культури, особливо вербальної.

Єдиноборки з андрогінним типом особистості показали співпадіння даних кореляційного, факторного й регресійного аналізів за чинниками «O» і «MD» (таблиця 4.12). Враховуючи показники даних чинників, можна досліджуваним

дівчатам, що тренуються в секціях боротьби, боксу, східних єдиноборств, надати наступну характеристику: вони безтурботні, життєрадісні, спокійні, впевнені у собі і своїх силах, сміливі; можуть проаналізувати і виправити свої помилки, не зациклюються на своїх невдачах, їм не властиве почуття провини. Їм притаманна певна психологічна зрілість й адекватна оцінка себе і своїх можливостей.

Таблиця 4.12

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів у андрогінних спортсменок, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«MD» - «адекватність самооцінки»	«L» - «довірливість – підозрілість»	«MD» - «адекватність самооцінки»
«I» - «жорсткість – чутливість»	«MD» - «адекватність самооцінки»	«O» - «впевненість у собі – тривожність»
«O» - «впевненість у собі – тривожність»	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»
«L» - «довірливість – підозрілість»	«O» - «впевненість у собі – тривожність»	«A» - «замкнутість – товариськість»
	«H» - «боязкість – сміливість»	«Q4» - «розслабленість – напруженість»
	«Q4» - «розслабленість – напруженість»	«H» - «боязкість – сміливість»
	«I» - жорсткість – чутливість»	
	«A» - «замкнутість – товариськість»	

За даними кореляційного й факторного аналізів був зафіксований збіг чинників «L» комунікативної сфери і «I» емоційно-вольової сфери (таблиця 4.12). Високі показники чинника «довірливість – підозрілість» свідчать, що такі спортсменки з ревностями відносяться до успіхів інших, вони – заздрісні, замкнуті, замислені, характеризуються підозрілістю, їм властива велика зарозумілість. Їх інтереси спрямовані на самих себе, зазвичай вони обережні у своїх вчинках. Низькі показники чинника «жорсткість – чутливість» характеризують спортсменок як мужніх, самовпевнених, розсудливих,

практичних, реалістичних щодо своїх суджень, з деякою жорсткістю, суворістю, черствістю до оточуючих.

За результатами факторного й регресійного аналізів встановлено збіг чинників «Q2», «А» і «Н», які належать до комунікативного блоку та «Q4» емоційно-вольового блоку (таблиця 4.12). Показники цих чинників характеризують спортсменок як таких, що прагнуть до самостійних рішень і дій, незалежних у своїх поглядах, таких, що віддають перевагу власній думці, слідують за обраним ними самими шляхом. Вони критично приймають порядок, норми і цінності, які панують у конкретній групі. Їм притаманні наміри здолати догматичні стереотипи і замість пасивної безособової позиції проявити індивідуальну. Але власну думку і власні цінності вони не прагнуть нав'язувати оточуючим. Дуже рідко вони все ж таки потребують соціального схвалення і визнання. Вони не дуже товариські, але не можна сказати, що вони замкнуті й потайливі. Час від часу вони можуть вести себе відокремлено і відчужено, вони живуть за правилом «довіряй, але пере провіряй», їм притаманне критичне ставлення до людей і подій, схильність до об'єктивності та зайвої строгості в оцінці людей. Іноді їм буває важко адаптуватися до нових умов, які продиктовані об'єктивними змінами ззовні та встановити міжособистісні контакти. Показники чинника «боязкість – сміливість» у таких спортсменок висвітлюють активність, сміливість, деяку схильність до авантюризму, готовність до ризику, але до певної межі. Їм подобається приймати нестандартні самостійні рішення. Андрогінні дівчата характеризуються оптимальним емоційним тонусом і стресостійкістю.

У юнаків маскулінного гендерного типу, що займаються боксом, кікбоксингом, вільною і греко-римською боротьбою, дзюдо, самбо, карате і т.п. збіг чинників за даними факторного, кореляційного й регресійного аналізів зафіксовано лише за чинником «С» (таблиця 4.13).

Тобто цей чинник має найбільший вплив на формування соціокультурної статі у цієї групи досліджуваних юнаків порівняно з іншими чинниками. Показники чинника характеризують спортсменів як емоційно стійких і зрілих,

стриманих, спокійних, активних, працездатних, орієнтованих на реальність і тверезо оцінюючих дійсність, зі стійкими інтересами, іноді ригідних.

Таблиця 4.13

**Збіг чинників за даними кореляційного, факторного й регресійного
аналізів у маскулінних спортсменів, які спеціалізуються у спортивних
єдиноборствах**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «О» - «впевненість у собі – тривожність» «Е» - «підпорядкованість – домінантність» «С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «О» - «впевненість у собі – тривожність» «Е» - «підпорядкованість – домінантність»

За результатами факторного й регресійного аналізів співпали чинники «Q3» і «О» емоційно-вольової сфери та чинник «Е» комунікативної сфери (таблиця 4.13). За показниками цих чинників маскулінні єдиноборці мають наступну характеристику: цілеспрямовані, наполегливі, свідомі, з сильною волею, вміють контролювати свої емоції і поведінку, доводять будь-яку розпочату справу до логічного завершення. Такі спортсмени схильні до організаторської діяльності та добиваються успіху там, де потрібні об'єктивність, рішучість, врівноваженість. Також вони впевнені у своїх силах, спокійні, сміливі, життєрадісні, самостійні бувають занадто безтурботні і вперті, їм байдуже, що про них говорять і думають інші, іноді конфліктні й агресивні, не визнають зовнішньої влади, схильні до авторитарної поведінки.

У андрогінних юнаків, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах, не зафіксовано збігу за даними трьох аналізів (кореляційного, факторного й регресійного), що проводилися в рамках дослідження. Співпадіння встановлено тільки за результатами факторного й регресійного аналізів. Бачимо, що співпали чинники емоційно-вольового блоку «І» і «С» (таблиця 4.14).

**Збіг чинників за даними кореляційного, факторного й регресійного
аналізів у андрогінних спортсменів, які спеціалізуються у спортивних
єдиноборствах**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
_____	«І» - «жорсткість – чутливість» «С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«І» - «жорсткість – чутливість» «С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»

Показники цих чинників про андрогінних спортсменів говорять, що вони більше схильні до романтизму, у них краще розвинене художнє сприйняття світу, вони більш чутливі і вразливі ніж єдиноборці з маскулінним гендерним типом. Їм притаманні естетичні інтереси, артистичність, схильність до співчуття іншим та їх розуміння. Але також вони відрізняються практичністю, раціональністю і розсудливістю. Це активні, емоційно стійкі, спокійні, працездатні особистості, яким не позичати витримки.

Маскуліність дівчат, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах, визначена сукупністю чинників «боязкість – сміливість», «стриманість – експресивність», «прямолінійність – дипломатичність» комунікативного блоку, «жорсткість – чутливість», «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» емоційно-вольового блоку, «практичність – розвинена уява», «загальний рівень інтелекту» інтелектуального блоку та чинник «адекватність самооцінки» (рис. 4.7).

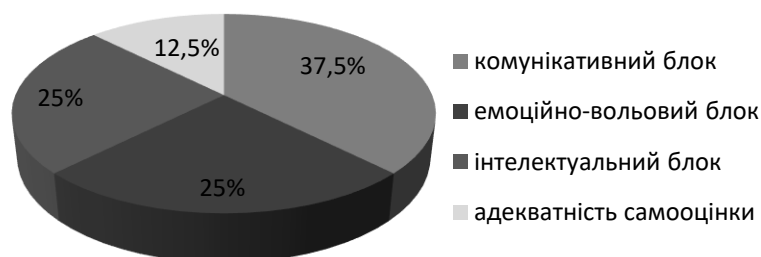

Рис. 4.7 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскуліності у спортсменок, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

Маскуліність спортсменів-єдиноборців визначили насамперед чинники емоційно-вольового блоку «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «низький самоконтроль – високий самоконтроль» і «впевненість у собі – тривожність» та чинник «підпорядкованість – домінантність» комунікативного блоку (рис. 4.8).

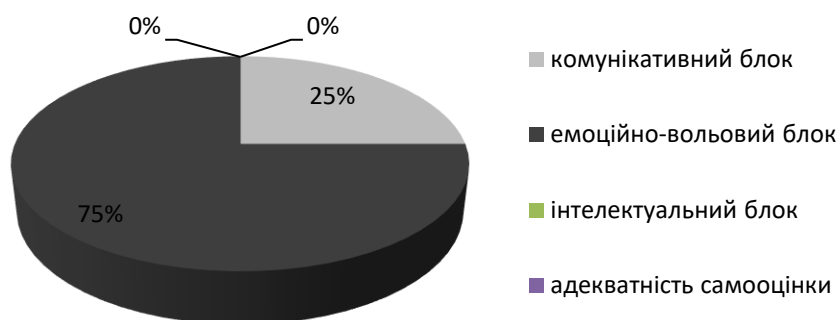

Рис. 4.8 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскуліності у спортсменів, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

Андрогінність спортсменок, що займаються боксом, кікбоксингом, тхеквондо, дзюдо, самбо тощо обумовило поєднання чинників «довірливість – підозрілість», «конформізм – нонконформізм», «замкнутість – товариськість», «боязкість – сміливість» комунікативної сфери, «впевненість у собі – тривожність», «жорсткість – чутливість», «розслабленість – напруженість» емоційно-вольової сфери та чинник «адекватність самооцінки» (рис.4.9).

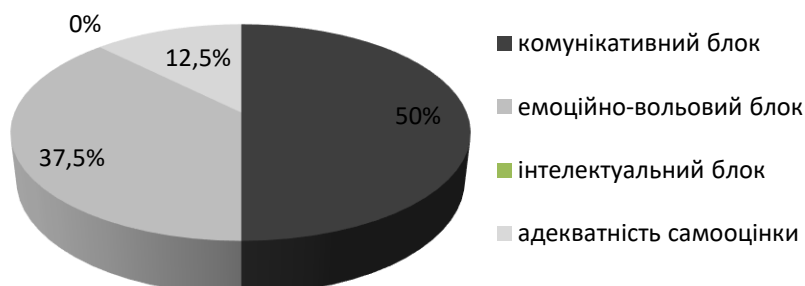

Рис. 4.9 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменок, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

Андрогінність дзюдоїстів, каратистів, самбістів, боксерів, борців, тхеквондистів тощо визначило поєднання лише двох чинників, які відносяться до емоційно-вольової сфери. Це чинник « жорсткість – чутливість» і чинник «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» (рис 4.10).

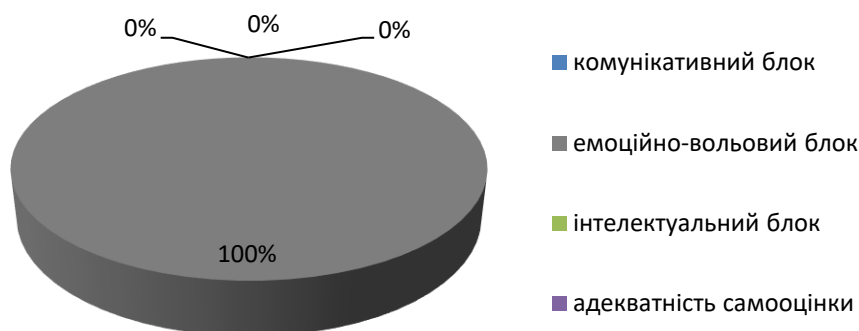

Рис. 4.10 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменів, що спеціалізуються у спортивних єдиноборствах (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

4.3 Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту з їх гендерним типом.

У процесі дослідження були розглянуті такі швидкісно-силові види спорту: важка атлетика, пауерліфтинг, гирьовий спорт, армспорт, бодібілдинг і спортивні дисципліни легкої атлетики: спринтерський біг, стрибки й метання. Встановлено зв'язок і залежність між гендерним типом досліджуваних спортсменів і спортсменок і їх особистісними якостями (таблиця 4.15).

Зв'язок особистісних якостей та індексу IS у представників швидкісно-силових видів спорту(за даними кореляційного аналізу) (ум.од.)

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	22	-0,19	0,61	-0,63	0,23	-0,18	-0,09	0,06	0,54	0,11	0,08	-0,61	0,51	0,52	0,10	-0,24	0,13	-0,22
Андрогінні дівчата	8	0,69	0,23	0,09	0,51	0,57	-0,59	-0,11	-0,18	0,64	-0,15	0,13	0,50	-0,57	-0,26	-0,63	-0,15	-0,13
Маскулінні юнаки	29	0,08	0,30	-0,06	-0,50	-0,55	0,13	-0,13	0,18	-0,58	0,03	0,60	-0,02	0,03	0,30	0,59	-0,53	-0,00
Андрогінні юнаки	24	-0,06	-0,25	-0,50	-0,59	-0,15	-0,03	-0,21	-0,20	-0,09	0,21	0,02	0,08	-0,08	-0,04	-0,58	-0,60	0,03

A – «замкнутість – товариськість», B – «загальний рівень інтелекту», C - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E–«підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», H– «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N– «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

За результатами кореляційного аналізу високого і вельми високого зв'язку між особистісними якостями і гендерним типом досліджуваних спортсменів і спортсменок, що займаються швидкісно-силовими видами спорту виявлено не було.

Зв'язок особистісних якостей з соціокультурною статтю юнаків і дівчат, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту за даними кореляційного аналізу у своїй більшості виявлено за чинниками, що належать до комунікативного (46%) і емоційно-вольового (42%) блоків. За чинниками інтелектуального блоку встановлено зв'язок 11%, а за чинником «адекватність самооцінки» зв'язок не виявлено.

Розглядаючи результати регресійного аналізу, визначено залежності між особистісними якостями і гендерним типом досліджуваних юнаків і дівчат, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту (таблиця 4.16).

Таблиця 4.16

Залежність гендерного типу від особистісних якостей у досліджуваних, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту з урахуванням їх біологічної і соціокультурної статі (за даними регресійного аналізу) (ум.од.)

Маскулінні дівчата n = 22 (R = 0,74)		Андрогінні дівчата n = 8		Маскулінні юнаки n = 29 (R = 0,83)		Андрогінні юнаки n = 24 (R = 0,79)	
Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*
N	-0,46	----	-----	Q3	0,41	Q4	-0,47
Q1	0,40	----	-----	L	-0,38	C	-0,43
C	- 0,27	----	-----	Q2	0,37	L	0,42
Q2	0,25			B	0,37	Q3	-0,31
G	-0,23			M	-0,24	Q1	0,27
				N	0,22	E	-0,27
				F	-0,17	M	0,27
				C	-0,16	B	-0,26
						I	-0,17

А – «замкнутість – товаришкість», В – «загальний рівень інтелекту», С - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», Е–«підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», Н– «боязкість – сміливість», І – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрливість», М – «практичність – розвинена уява», N– «прямолінійність – дипломатичність», О – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

У маскулінних спортсменок ($R = 0,74$) і у спортсменів маскулінного ($R = 0,83$) і андрогінного ($R = 0,79$) типів виявлена сильна лінійна залежність їх соціокультурної статі від особистісних якостей. Це доказує, що особистісні якості мають вплив на формування гендерного типу досліджуваних.

У дівчат і у юнаків маскулінного типу співпали чинники «прямолінійність – дипломатичність», «конформізм – нонконформізм» і «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», тобто вони є найбільш значущими у маскулізації спортсменів і спортсменок, які займаються швидкісно-силовими видами спорту.

За даними регресійного аналізу з'ясовано, що у представниць швидкісно-силових видів спорту на формування маскулінного гендерного типу більший вплив мають особистісні якості, що належать до комунікативного (40%) і емоційно-вольового (40%) блоків. А у спортсменів – найбільше впливають особистісні якості комунікативного блоку (50%). На андрогінність важкоатлетів, спринтерів, метальників, стрибунів, бодібіддерів більший вплив мають якості емоційно-вольової сфери (45%) (рис.4.11).

На основі матриць факторного аналізу приведених у таблицях додатків С, Т, У, Ф, отриманих з використанням методу головних компонент встановлено чинники, що визначають структурні основи маскулінності спортсменів і спортсменок, які тренуються у швидкісно-силових видах спорту (важка атлетика, пауерліфтинг, гирьовий спорт, армспорт, бодібілдинг, швидкісно-силові види легкої атлетики). Значення факторних навантажень отримані у результаті обергання методом варимакс.

Для аналізу були відібрані і виділені чинники зі значенням коефіцієнта кореляції більше 0,5, тобто статистично значущі чинники.

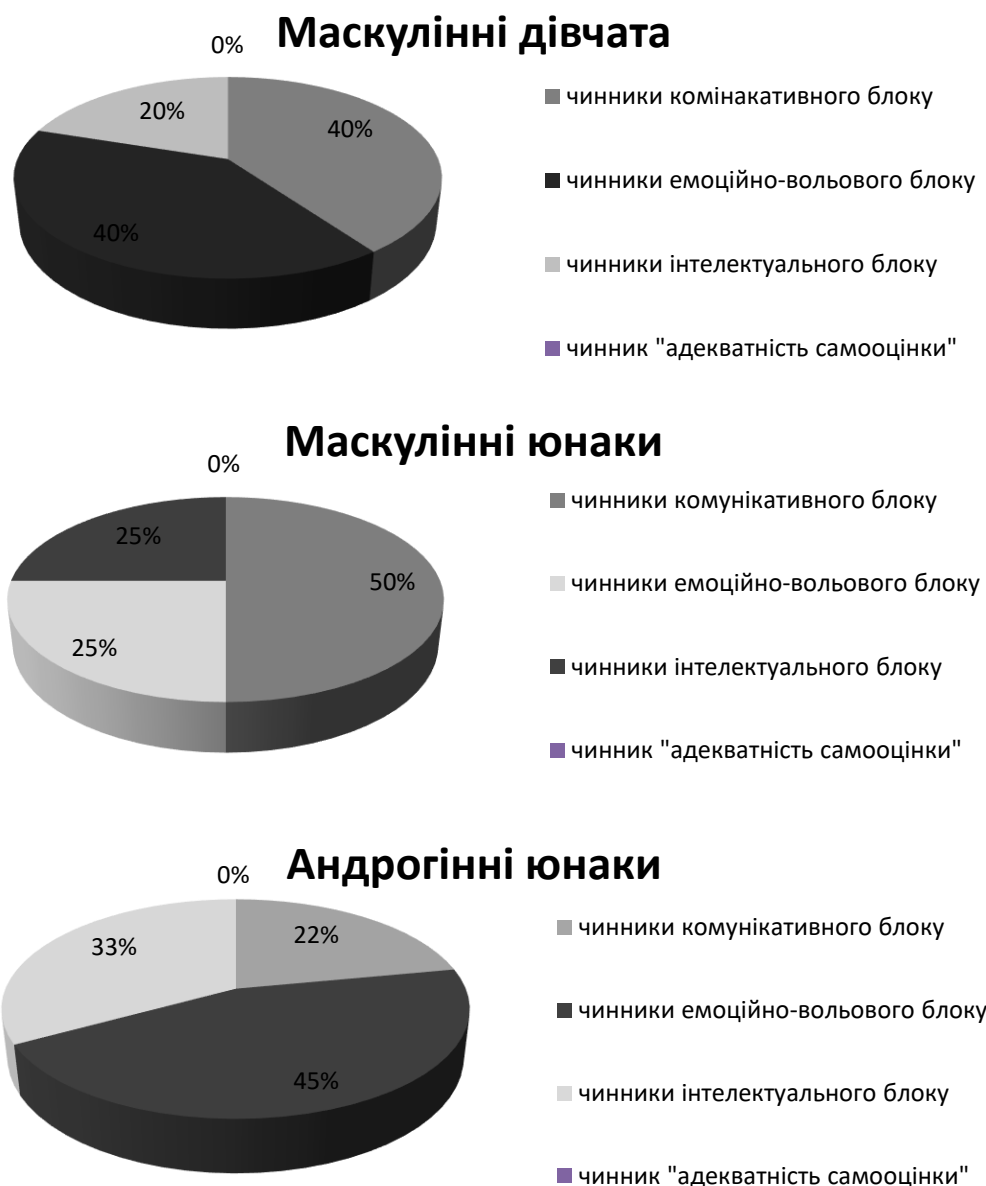

Рис. 4.11 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей у представників швидкісно-силових видів спорту (за даними регресійного аналізу)

Інтерпретація чинників виконана відповідно до методики багатофакторного дослідження особистості за Кеттеллом (таблиця 4.17).

Таблиця 4.17

**Середні показники особистісних якостей досліджуваних, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту
(за Кеттеллом) (ум.од.)**

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	22	7,91	4,23	6,41	6,05	5,09	8,23	8,00	5,23	6,27	6,50	4,95	7,00	6,32	6,09	6,59	7,05	7,05
Андрогінні дівчата	8	8,75	3,75	5,88	5,75	6,63	8,38	6,50	7,13	5,88	6,00	4,25	7,25	6,25	6,00	7,00	6,25	6,25
Маскулінні юнаки	29	7,59	4,41	7,86	6,10	5,59	8,90	7,97	4,90	5,93	5,52	5,17	6,21	6,28	5,90	6,66	4,69	7,48
Андрогінні юнаки	24	8,00	4,71	7,29	7,00	5,21	8,75	7,79	5,33	5,71	6,38	4,75	5,83	6,88	5,96	5,42	4,54	7,29

A – «замкнутість – товариськість», B – «загальний рівень інтелекту», C - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E–«підпорядкованість – доміантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», H– «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N– «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

Факторний аналіз виявив приховані фактори, що впливають на формування соціокультурної статі у спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту [додатки С, Т, У, Ф]. У маскулінних спортсменок встановлено 5 факторів, що пояснюють 79,02% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (23,34%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (21,86%), комунікативно-інтелектуальний (17,82%), комунікативний (9,17%) і емоційно-вольовий (6,81%). У дівчат з андрогінним типом особистості виявлено 4 фактори, що пояснюють 95,30% сумарної загальної дисперсії: інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (45,60%), емоційно-вольовий (21,32%), комунікативний (16,10%) і інтелектуально-емоційно-вольовий (12,28%). У маскулінних спортсменів визначено 5 латентних фактори, що складають 73,68% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (29,43%), інтелектуально-емоційно-вольовий (14,71%), комунікативно-емоційно-вольовий (11,08%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (10,35%), емоційно-вольовий (8,12%). У юнаків андрогінного типу зафіксовано 4 прихованих фактори, які пояснюють 77,42% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (30,81%), емоційно-вольовий (20,52%), комунікативно-інтелектуальний (16,67%) і інтелектуальний (9,42%).

Отримані результати дозволили згрупувати чинники за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів у таблицях 4.18, 4.19, 4.20, 4.21 і проаналізувати їх.

У спортсменок маскулінного типу, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту, дані, що були отримані у результаті кореляційного, факторного й регресійного аналізів співпали за чинниками «N» комунікативної сфери, «С» емоційно-вольової сфери і «Q1» інтелектуальної сфери (таблиця 4.18). Таким чином встановлено, що ці чинники є найбільш значущими у формуванні маскулінного гендерного типу у даної групи спортсменок.

**Збіг чинників за даними кореляційного, факторного й регресійного
аналізів у маскулінних спортсменок, які спеціалізуються у швидкісно-
силових видах спорту**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«N» - «прямолінійність – дипломатичність»	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»	«N» - «прямолінійність – дипломатичність»
«С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«G» - «сприйнятливість до почуттів – висока нормативність поведінки»	«Q1» - «консерватизм – радикалізм»
«В» - «загальний рівень інтелекту»	«I» - «жорсткість – чутливість»	«С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»
«I» - «жорсткість – чутливість»	«С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»
«Q1» - «консерватизм – радикалізм»	«N» - «прямолінійність – дипломатичність»	«G» - «сприйнятливість до почуттів – висока нормативність поведінки»
«O» - «впевненість у собі – тривожність»	«O» - «впевненість у собі – тривожність»	
	«В» - «загальний рівень інтелекту»	
	«Q1» - «консерватизм – радикалізм»	

Показники цих чинників характеризують таких дівчат як природніх, прямолінійних, нехитрих, сентиментальних. Вони повільні і консервативні у своїх поглядах. Це особистості, яким властива наївна емоційна щирість, прямота і невимушеність. Вони відрізняються експресивністю, добротою і теплотою. Вони викликають довіру й симпатію в оточуючих, в особливості у дітей. Інколи вони перешкоджають прийняттю групових рішень. Їм притаманна стійкість по відношенню до традицій, сумніви щодо нових ідей, схильність до моралізації і навіювання моральних правил, опір змінам, орієнтація на конкретну діяльність, низька толерантність по відношенню до ситуації невідповідності бажань наявним можливостям, емоційна нестійкість, імпульсивність, дратівливість, стомлюваність. Такі дівчата знаходяться під впливом почуттів, для них характерні мінливість настрою і нестійкість інтересів, вони легко засмучуються.

За результатами кореляційного й факторного аналізів збіг спостерігається за чинниками «В» інтелектуального блоку та «І» і «О» емоційно-вольового блоку (таблиця 4.18). Показники цих чинників свідчать, що маскулітні дівчата, які займаються важкою атлетикою, пауерліфтингом, спринтерським бігом, легкоатлетичними стрибками і метаннями характеризуються як чутливі та вразливі, але їм притаманні самовпевненість й деякий раціоналізм і практичність. Вони чутливі до схвалення або критики оточуючих, буває, що їх непокоять почуття і вони невдоволені собою. Їм притаманне занепокоєння, заклопотаність, вразливість. У них досить розвинене абстрактне мислення і високий рівень загальної культури.

За результатами факторного й регресійного аналізів зафіксовано збіг чинників «Q2» комунікативного блоку і «G» емоційно-вольового блоку (таблиця 4.18). Їх показники характеризують дівчат даної групи як відповідальних, сумлінних, розумних, совісних, схильних до моралізування, наполегливих. У них розвинене почуття обов'язку. Вони усвідомлено дотримуються загальноприйнятих моральних правил і норм. Вони у міру товариські, можуть бути незалежними і приймати самостійні рішення, а можуть прислуховуватися до думки колективу і приймати рішення орієнтуючись на думку інших.

У андрогінних важкоатлеток і легкоатлеток виявили збіг чинників тільки за результатами кореляційного й факторного аналізів. Співпали чинники комунікативної сфери «А», «L», «F», «E»; чинники емоційно-вольової сфери «G», «Q3», «O» та чинник інтелектуальної сфери «Q1» (таблиця 4.19).

Відповідно до результатів оцінки особистості за Кеттеллом перелічені показники характеризують спортсменок даної групи як товариських, відкритих, природних, вільних, готових до співпраці, веселих, з добрим і м'яким характером, таких, що вміють ладити з іншими, терпимих, поступливих, незаздрісних, життєрадісних, імпульсивних, захоплених, безтурботних, тактичних.

**Збіг чинників за даними кореляційного, факторного й регресійного
аналізів у андрогінних спортсменок, які спеціалізуються у швидкісно-
силових видах спорту**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«А» - «замкнутість – товарицькість» «G» - «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки» «L» - «довірливості – підозрливості» «Q3» - «низький самоконтроль – високий са-моконтроль» «O» - «впевненості у собі – тривожності» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «F» - «стриманості – експресивності» «E» - «підпорядкованості – домінантності»	«G» - «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки» «O» - «впевненості у собі – тривожності» «F» - «стриманості – експресивності» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «L» - «довірливості – підозрливості» «Q3» - «низький самоконтроль – високий са-моконтроль» «А» - «замкнутість – товарицькість» «E» - «підпорядкованості – домінантності»	_____

Іноді вони бувають занадто сором'язливими й покірними, і можуть потрапити у залежність від інших, але у силу їх характеру довго так продовжуватися не буде. Їм притаманна здатність пристосовуватися до чого-небудь або кого-небудь, увага і інтерес до людей, готовність до спільної праці, легкість у встановленні міжособистісних контактів, емоційна сприйнятливості, динамічність спілкування, експресивності. Для таких спортсменок важливим є соціальне схвалення й емоційна значущість соціальних контактів. Вони йдуть у ногу з часом, їм подобається перебувати у гушчині подій. Спортсменки даної групи сумлінні, свідомі та відповідальні, вони наполегливі у досягненні своєї мети і вимогливі до себе, не бояться брати на себе відповідальність, на них можна покластися. Вони цілеспрямовані, з сильною волею, і хоча вони й

імпульсивні, але вміють контролювати свої емоції і поведінку. У важких життєвих ситуаціях на деякий час вони можуть втратити самовладання, але згодом вони беруть себе у руки і справляються зі своїми невдачами. Вони консервативні, схильні до навіювання моральних правил іншим, стійкі по відношенню до традицій, орієнтовані на конкретну діяльність.

У юнаків, що займаються швидко-силовими видами спорту за результатами факторного, регресійного й кореляційного аналізів співпали чинники «N», «L» і «F» комунікативної сфери (таблиця 4.20). Показники цих чинників характеризують спортсменів даної групи як прямолінійних, довірливих, природних, спонтанних у поведінці, відкритих, спокійних, без почуття заздрості, життєрадісних, у міру обережних і розсудливих, вони готові поступитися у чомусь або комусь без суперечок, вміють уживатися з іншими людьми. Але вони часто не аналізують мотиви поведінки оточуючих, хоча і здатні до осмислених укладень.

За даними кореляційного й факторного аналізів зафіксовано збіг чинників «Q4» емоційно-вольового блоку та «E» комунікативного блоку, показники яких свідчать, що таким юнакам притаманна як збудженість, дратівливість так і апатичність, розслабленість. Вони самостійні, наполегливі, нетерплячі, впевнені у собі і з зайвою задоволеністю (таблиця 4.20).

Збіг чинників «B», «M» інтелектуального блоку, «Q2» комунікативного блоку і «C» емоційно-вольового блоку виявлено за результатами факторного й регресійного аналізів (таблиця 4.20). Аналіз особистісних показників маскулінних важкоатлетів, стрибунів, метальників, бодіблдерів тощо дає можливість відмітити, що ці спортсмени орієнтовані на зовнішню реальність і загальноприйняті норми, надійні, серйозні, інтелектуальні й культурні, приділяють увагу дрібницям.

Вони цікавляться фактами, їх інтереси спрямовані безпосередньо на успіх, їм притаманна жива реакція на практичні питання, не бояться складних ситуацій, емоційно стійкі. Однак іноді їм не вистачає творчої уяви.

**Збіг чинників за даними кореляційного, факторного й регресійного
аналізів у маскулінних спортсменів, які спеціалізуються у швидкісно-
силових видах спорту**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«N» - «прямолінійність – дипломатичність»	«В» - «загальний рівень інтелекту»	«Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль»
«Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль»	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»	«L» - «довірливість – підозрілість»
«L» - «довірливість – підозрілість»	«L» - «довірливість – підозрілість»	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»
«F» - «стриманість – експресивність»	«M» - «практичність – розвинена уява»	«В» - «загальний рівень інтелекту»
«Q4» - «розслабленість – напруженість»	«N» - «прямолінійність – дипломатичність»	«M» - «практичність – розвинена уява»
«E» - «підпорядкованість – домінантність»	«C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«N» - «прямолінійність – дипломатичність»
	«F» - «стриманість – експресивність»	«F» - «стриманість – експресивність»
	«Q4» - «розслабленість – напруженість»	«C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»
	«E» - «підпорядкованість – домінантність»	

Що стосується конформізму, то такі спортсмени здатні прислуховуватися до думки інших - більш досвідчених товаришів і наставників, а потім самостійно приймати рішення. Вони незалежні у своїх поглядах, але для них також важливим є соціальне схвалення. Це ще більше надає їм впевненості у собі, своїх силах і тих справах, що вони роблять.

За даними кореляційного й регресійного аналізів співпав лише один чинник «Q3» (таблиця 4.20). Дані цього чинника вказують, що такі юнаки мають гарний контроль за своїми емоціями, хоча вони і можуть повести себе спонтанно й імпульсивно.

У андрогінних спортсменів за результатами регресійного, факторного й кореляційного аналізів встановлено збіг наступних чинників: «Q4», «Q3» і «C» емоційно-вольового блоку та «E» комунікативного блоку (таблиця 4.21).

**Збіг чинників за даними кореляційного, факторного й регресійного
аналізів у андрогінних спортсменів, які спеціалізуються у швидкісно-
силових видах спорту**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«Q4» - «розслабленість – напруженість»	«I» - «жорсткість – чутливість»	«Q4» - «розслабленість – напруженість»
«E» - «підпорядкованість – домінантність»	«M» - «практичність – розвинена уява»	«C» - «емоційна нестій- кість – емоційна стійкість»
«Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль»	«Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль»	«L» - «довірливість – підозрілість»
«C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«B» - «загальний рівень інтелекту»	«Q3» - «низький само- контроль – високий са- моконтроль»
	«L» - «довірливість – підозрілість»	«E» - «підпорядкованість – домінантність»
	«E» - «підпорядкованість – домінантність»	«M» - «практичність – розвинена уява»
	«C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	«B» - «загальний рівень інтелекту»
	«Q4» - «розслабленість – напруженість»	«I» - «жорсткість – чутливість»

Об'єднання цих чинників свідчить про те, що андрогінні юнаки, які займаються швидкісно-силовими видами спорту і спортивними дисциплінами характеризуються як апатичні, розслаблені, спокійні, з недостатньою мотивацією і не цілком виправданою задоволеністю, їм притаманні внутрішня конфліктність, недисциплінованість, спонтанність у поведінці, підпорядкованість своїм пристрастям. Вони впевнені у собі, не бояться складних ситуацій, незалежні, наполегливі, самостійні, норовливі, іноді конфліктні й агресивні.

За даними факторного й регресійного аналізів співпали чинники «I» - «жорсткість – чутливість» емоційно-вольового блоку, «M» і «B» інтелектуального блоку та «L» комунікативного блоку (таблиця 4.21). Показники даних чинників дають наступну характеристику андрогінним

спортсменам: вони реалісти та скептики, які сподіваються самі на себе, суворі й жорсткі, бувають цинічними, заглиблені у себе, цікавляться сенсом життя, з багатою уявою, розвиненим мисленням і вмінням аналізувати різні ситуації.

Маскуліність спортсменок, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту обумовило поєднання чинників, більшість з яких належить до емоційно-вольової сфери: «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «жорсткість – чутливість», «впевненість у собі – тривожність», «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки»; чинники «прямолинійність – дипломатичність» і «конформізм – нонконформізм» комунікативного блоку і чинники «консерватизм – радикалізм» і «загальний рівень інтелекту» інтелектуального блоку у меншій, але в рівній мірі впливають на формування маскулінного гендерного типу у таких дівчат (рис 4.12).

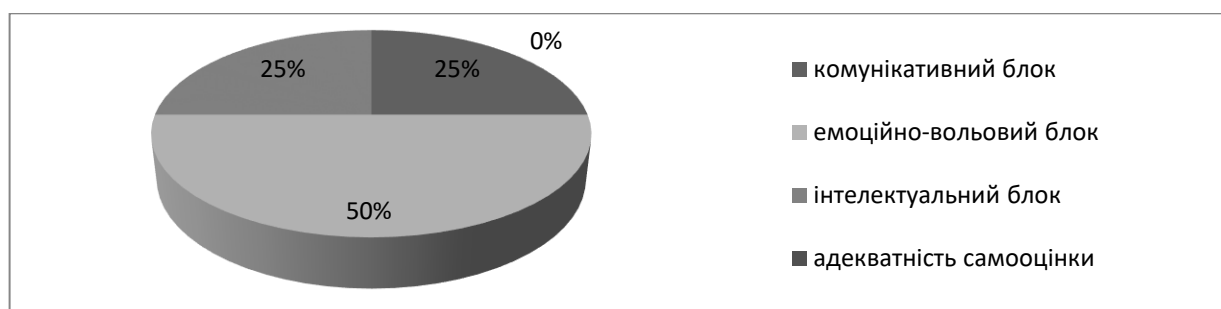

Рис. 4.12 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскуліності у спортсменок, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізу).

На формування маскуліності у спортсменів, які займаються гирьовим спортом, армспортом, важкою атлетикою, пауерліфтингом, бодібілдингом, швидкісно-силовими видами легкої атлетики перш за все впливають чинники комунікативної сфери: «підпорядкованість – домінантність», «довірливість – підозрілість», «стриманість – експресивність», «прямолинійність – дипломатичність» і «конформізм – нонконформізм»; у меншій мірі – чинники емоційно-вольової сфери: «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «розслабленість – напруженість» і «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»;

і ще у меншій мірі вплив мають чинники інтелектуальної сфери «загальний рівень інтелекту» і «практичність – розвинена уява» (рис. 4.13).

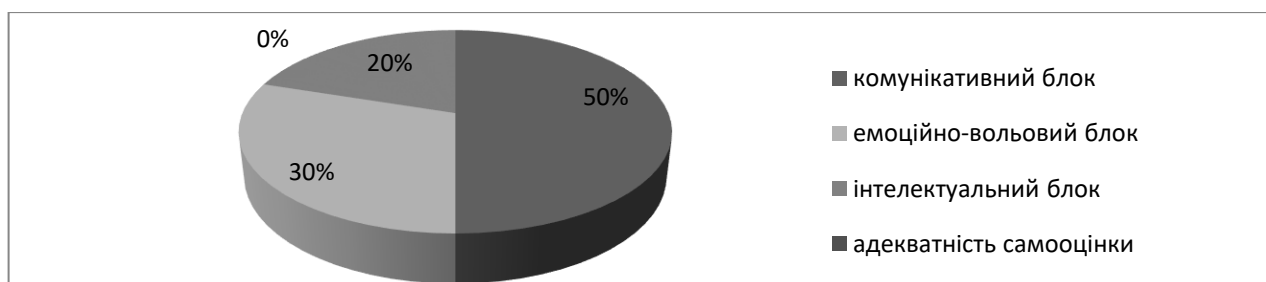

Рис. 4.13 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскуліності у спортсменів, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

Андрогінність спортсменок у швидкісно-силових видах спорту пов'язана з поєднанням чинників трьох блоків, де найбільший внесок мають чинники комунікативного блоку: «замкнутість – товариськість», «довірливість – підозрілість», «стриманість – експресивність» і «підпорядкованість – домінантність»; вагомий внесок мають чинники емоційно-вольового блоку: «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «впевненість у собі – тривожність» і незначний – чинники інтелектуального блоку: «консерватизм – радикалізм» (рис. 4.14).

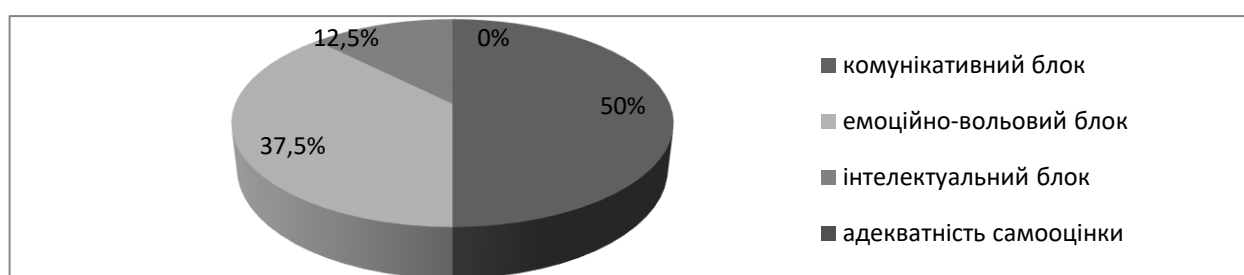

Рис. 4.14 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменок, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

Формування андрогінності у спортсменів важкоатлетів, пауерліфтерів тощо обумовлено поєднанням показників чинників емоційно-вольового блоку: «розслабленість – напруженість», «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» і «жорсткість – чутливість» (50%); комунікативного блоку: «підпорядкованість – домінантність» і «довірливість – підозрілість» (25%); інтелектуального блоку: «практичність – розвинена уява» і «загальний рівень інтелекту» (25%) (рис.4.15).

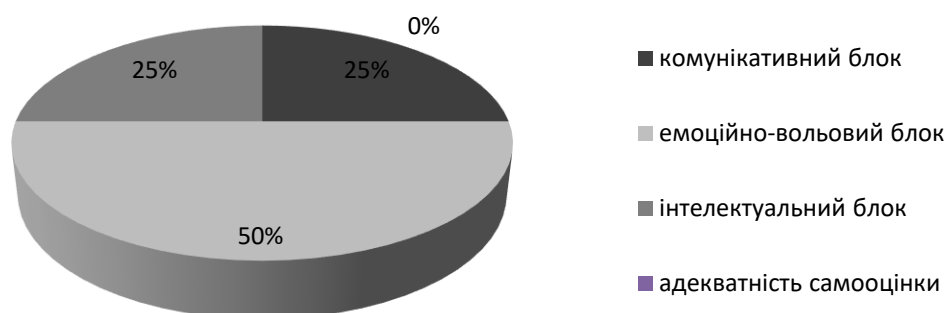

Рис. 4.15 Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменів, що спеціалізуються у швидко-силових видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

4.4 Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у спортивних іграх з їх гендерним типом.

У результаті дослідження розглянуто такі спортивні ігри: баскетбол, водне поло, волейбол, гандбол, настільний теніс, петанк, регбі, теніс, футбол, хокей на льоду з шайбою, шахи. Встановлено зв'язок і залежність між гендерним типом досліджуваних спортсменів і спортсменок та їх особистісними якостями (таблиця 4.22).

Зв'язок особистісних якостей та індексу IS у представників спортивних ігор (за даними кореляційного аналізу)

(ум.од.)

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	48	0,00	0,07	-0,07	0,24	0,01	0,08	0,58	0,13	0,06	0,01	-0,60	-0,07	0,06	-0,03	-0,27	0,12	-0,17
Андрогінні дівчата	33	-0,21	0,08	-0,04	-0,25	0,03	-0,59	-0,21	-0,06	-0,14	0,15	-0,25	-0,02	-0,15	0,54	0,02	-0,04	0,25
Маскулінні юнаки	68	0,27	0,18	0,04	0,10	-0,21	0,18	-0,12	0,18	0,09	0,04	-0,17	-0,06	-0,04	0,01	0,06	-0,11	-0,01
Андрогінні юнаки	47	-0,51	-0,13	-0,12	-0,24	-0,11	-0,28	-0,21	-0,25	0,15	0,56	0,02	-0,03	-0,04	0,20	-0,22	0,18	-0,13

A – «замкнутість – товариськість», B – «загальний рівень інтелекту», C – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E – «підпорядкованість – доміантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», H – «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N – «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

За даними кореляційного аналізу зв'язок між гендерним типом і особистісними якостями досліджуваних встановлено за чинниками, які насамперед належать до комунікативного блоку (67%), а також у меншій мірі до емоційно-вольового (16,5%) та інтелектуального (16,5%).

У спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у спортивних іграх за даними регресійного аналізу виявлені залежності між показниками особистісних якостей і їх соціокультурною статтю (таблиця 4.23).

Таблиця 4.23

Залежність гендерного типу від особистісних якостей у досліджуваних, які спеціалізуються у спортивних іграх з урахуванням їх біологічної і соціокультурної статі (за даними регресійного аналізу) (ум.од.)

Маскулінні дівчата n = 48 (R = 0,64)		Андрогінні дівчата n = 33 (R = 0,62)		Маскулінні юнаки n = 68 (R = 0,45)		Андрогінні юнаки n = 47 (R = 0,72)	
Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*
N	-0,50	Q2	0,44	A	0,31	M	0,45
H	0,31	G	-0,32	H	-0,21	E	-0,30
Q4	0,28	Q1	-0,28	F	-0,20	L	0,29
F	-0,22	Q3	0,25	I	0,20	I	-0,28
I	0,192	E	-0,22	Q4	-0,17	O	-0,26
E	0,13	O	-0,18			G	-0,23
						MD	-0,22
						Q2	0,15

A – «замкнутість – товариськість», B – «загальний рівень інтелекту», C – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E – «підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», H – «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N – «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

За результатами отриманими у ході регресійного аналізу встановлено, що маскулінний гендерний тип і у спортсменів, і у спортсменок найбільшу

залежність має від чинників, що належать до комунікативного блоку, відповідно 60% і 67%. У андрогінних дівчат їх гендерний тип найбільшим чином залежить від чинників емоційно-вольового блоку. А залежність гендерного типу андрогінних спортсменів-ігровиків в однаковій мірі виявлена від чинників, які відносяться до комунікативного (37,5%) і емоційно-вольового (37,5%) блоків (рис. 4.16).

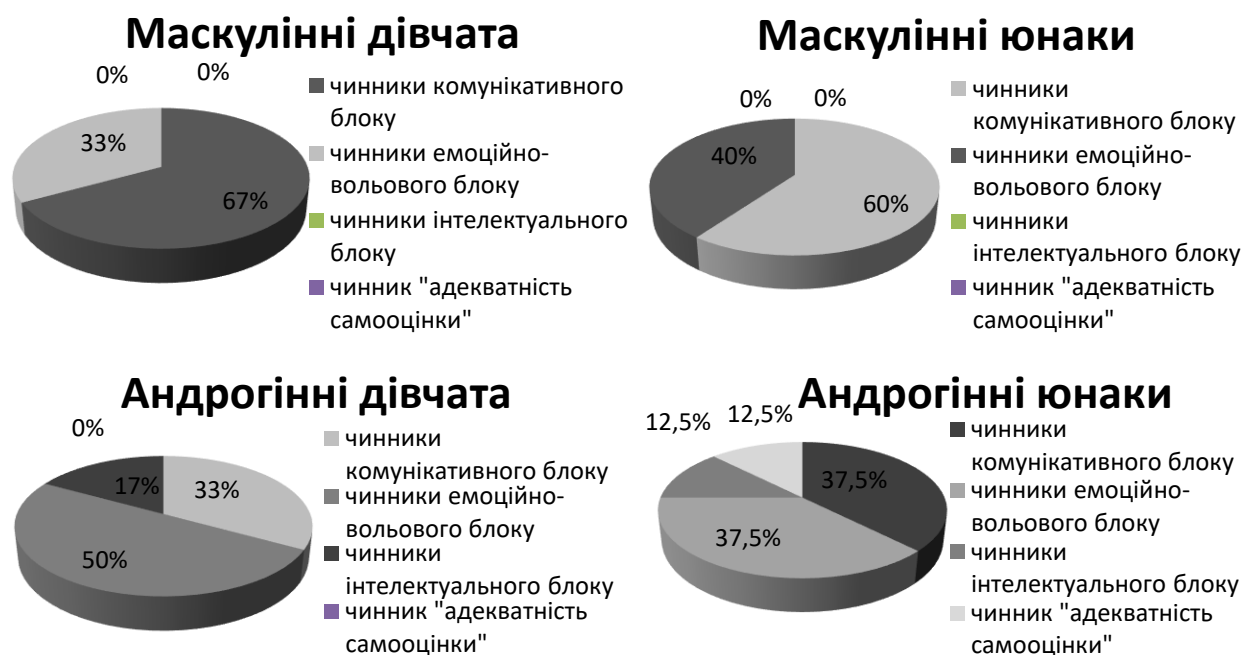

Рис.4.16. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей у представників спортивних ігор (за даними регресійного аналізу).

На підставі показників особистісних якостей, які були отримані у результаті використання 16-факторного опитувальника Кеттелла і показників індексу «маскулінність/фемінність», що були визначені за методикою запропонованою С. Бем проведено факторний аналіз за методом головних компонент, у результаті якого виявлені латентні фактори із числа особистісних якостей, які мають вплив на формування соціокультурної статі у досліджуваних представників і представниць різних спортивних ігор.

Для аналізу відібрані й виділені статистично значущі чинники зі значенням коефіцієнту кореляції більше ніж 0,500.

Інтерпретація факторів виконана відповідно до методики багатфакторного дослідження особистості по Кеттеллу (таблиця 4.24).

Таблиця 4.24

Середні показники особистісних якостей досліджуваних, що спеціалізуються в ігрових видах спорту (за Кеттеллом) (ум.од.)

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	48	8,27	4,54	7,48	6,48	6,02	9,00	8,42	6,32	5,50	5,82	5,08	6,67	7,38	4,65	7,08	6,07	7,02
Андрогінні дівчата	33	8,09	4,03	7,12	5,91	5,88	8,55	7,55	6,58	5,45	6,30	4,93	6,88	6,67	4,94	6,70	6,42	7,12
Маскулінні юнаки	68	7,88	4,12	7,72	6,87	5,88	8,75	8,18	5,78	5,76	5,75	5,76	5,97	6,84	4,94	7,49	4,87	7,34
Андрогінні юнаки	47	7,44	4,24	6,96	6,89	5,31	8,40	7,78	5,84	5,62	5,73	6,16	5,40	6,33	5,56	6,11	4,78	7,24

A – «замкнутість – товарищкість», B – «загальний рівень інтелекту», C – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E – «підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», H – «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N – «прямолинійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

Латентні фактори, що впливають на формування соціокультурної статі, було виявлено для всіх груп досліджуваних, які спеціалізуються у спортивних іграх. У маскулінних спортсменок визначено 4 фактори, які пояснюють 67,31% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (21,61%), комунікативно-інтелектуальний (21,34%), емоційно-вольовий (19,48%), інтелектуально-емоційно-вольовий (10,79%). У дівчат андрогінного типу – 6 факторів, які пояснюють 69,19% сумарної загальної дисперсії: емоційно-вольовий (18,90%), комунікативно-емоційно-вольовий (16,11%), інтелектуально-емоційно-вольовий (11,83%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (9,52%), комунікативний (7,21%) і комунікативно-інтелектуальний (5,63%). У маскулінних юнаків виявлено чотири фактори, що складають 56,09% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (23,17%), комунікативний (15,47%), інтелектуальний (10,13%) і емоційно-вольовий (8,05%). У гравців з андрогінним гендерним типом встановлено 5 факторів, які пояснюють 70,59% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (36,66%), комунікативно-інтелектуальний (12,13%), інтелектуально-емоційно-вольовий (8,36%), інтелектуальний (7,10%) і емоційно-вольовий (6,33%) [додатки X, Ц, Ш, Щ].

Отримані результати дозволили згрупувати чинники за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів у таблицях 4.25, 4.26, 4.27, 4.28 і проаналізувати їх.

Дані факторного, регресійного й кореляційного аналізів у спортсменок маскулінного типу, що спеціалізуються у різних спортивних іграх співпали за чинниками «Н» і «N», які належать до комунікативного блоку (таблиця 4.25). Ці чинники мають найбільший вплив, ніж інші чинники, на формування маскулінного гендерного типу у даної групи спортсменок. Показник чинника «боязкість - сміливість» свідчить, що таким дівчатам притаманні сміливість, активність, підприємливість; вони можуть знайти вихід із складної ситуації, приймаючи неординарні рішення; вони готові до ризику і співробітництва з незнайомими людьми у незнайомих умовах, схильні до прояву лідерських якостей, можуть витримувати емоційні навантаження.

Таблиця 4.25

**Збіг чинників за даними кореляційного, факторного, регресійного аналізів
у маскулітних спортсменок, які спеціалізуються у спортивних іграх**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«N» - «прямолінійність – дипломатичність»	«F» - «стриманість – експресивність»	«N» - «прямолінійність – дипломатичність»
«H» - «боязкість – сміливість»	«I» - «жорсткість – чутливість»	«H» - «боязкість – сміливість»
	«Q4» - «розслабленість – напруженість»	«Q4» - «розслабленість – напруженість»
	«E» - «підпорядкованість – доміантність»	«F» - «стриманість – експресивність»
	«H» - «боязкість – сміливість»	«I» - «жорсткість – чутливість»
	«N» - «прямолінійність – дипломатичність»	«E» - «підпорядкованість – доміантність»

Для цієї групи за середнім показником чинника «прямолінійність – дипломатичність» спостерігається поєднання якостей завдяки яким водночас таких дівчат можна характеризувати і як відвертих, простих, наївних, природних, безпосередніх, емоційних, довірливих, і як таких, яким притаманні якості, що обумовлюють дипломатичність поведінки: обережність, проникливість, розважливість, вишуканість, вміння вести себе у суспільстві, емоційна витриманість тощо.

За даними факторного й регресійного аналізів зафіксовано збіг чинників комунікативного блоку «F» і «E» та чинників емоційно-вольового блоку «I» і «Q4» (таблиця 4.25). Відносно результатів оцінки особистості за Кеттеллом, показники чинників характеризують спортсменок даної групи як життєрадісних, імпульсивних, веселих, експресивних, безтурботних, таких, які нестримно, поривчасто, бурхливо виявляють свої почуття. Їм притаманне багатство емоційних переживань, схильність до романтизму, до співчуття, співпереживання і розуміння інших людей, художнє сприйняття світу, розвинені естетичні інтереси й розвинена уява. Вони не дуже ретельно вибирають партнерів для спілкування, для них є важливою емоційна

значущість соціальних контактів і емоційна яскравість у відносинах між людьми. Вони самовпевнені, розсудливі, практичні, для них характерним є раціональність, логічність, гнучкість у судженнях.

Таблиця 4.26

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного, регресійного аналізу у андрогінних спортсменок, які спеціалізуються у спортивних іграх

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«G» - сприйнятливість до почуттів – висока нормативність поведінки»	«Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль»	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»
«Q2» - «конформізм – нонконформізм»	«O» - «впевненість у собі – тривожність»	«G» - «сприйнятливість до почуттів – висока нормативність поведінки»
	«Q1» - «консерватизм – радикалізм»	«Q1» - «консерватизм – радикалізм»
	«E» - «підпорядкованість – домінантність»	«E» - «підпорядкованість – домінантність»
	«Q2» - «конформізм – нонконформізм»	«Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль»
	«G» - «сприйнятливість до почуттів – висока нормативність поведінки»	«O» - «впевненість у собі – тривожність»

У андрогінних дівчат, які спеціалізуються у спортивних іграх дані факторного, регресійного й кореляційного аналізів співпали за чинниками «G», що відноситься до емоційно-вольового блоку і «Q2» комунікативного блоку (таблиця 4.26). Показники цих чинників свідчать, що дівчата даного гендерного типу характеризуються як відповідальні, сумлінні, врівноважені, організовані, стабільні, розумні, совісні. Їм притаманне розвинене почуття обов'язку, наполегливість у досягненні цілей, ділова спрямованість, орієнтація на соціальне схвалення. Вони усвідомлено дотримуються загальноприйнятих моральних норм і правил, прагнуть приймати рішення разом з іншими людьми.

За результатами факторного й регресійного аналізів виявлено збіг наступних чинників: «O», «Q3» емоційно-вольового блоку, «E» комунікативного блоку та «Q1» інтелектуального блоку (таблиця 4.26). Виходячи з оцінки особистісних якостей за опитувальником Кеттелла, спортсменкам даної групи характерні такі

якості як консерватизм, цілеспрямованість, сильна воля, наполегливість, життєрадісність, впевненість у собі і у своїх силах, безтурботність, небоязкість. За ними спостерігається стабільність щодо зв'язку з традиціями, сумніви щодо нових ідей і принципів, опір змінам, схильність до моралізації і до навіювання моральних правил, орієнтація на конкретну діяльність, вміння контролювати свої емоції і поведінку, вміння розбиратися в оточуючій дійсності, схильність щодо дотримання етикету. Вони можуть справитися зі своїми невдачами. Їм також притаманні якості антагоністи. Одночасно вони можуть бути поступливими і впертими, самостійними і залежними, тактовними і норовливими, лагідними і конфліктними.

Таблиця 4.27

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного, регресійного аналізу у маскулінних спортсменів, які спеціалізуються у спортивних іграх

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
_____	«F» - «стриманість – експресивність» «A» - «замкнутість – товариськість» «H» - «боязкість – сміливість» «I» - «жорсткість – чутливість»	«A» - «замкнутість – товариськість» «H» - «боязкість – сміливість» «F» - «стриманість – експресивність» «I» - «жорсткість – чутливість»

У спортсменів-ігровиків маскулінного типу спостерігається збіг чинників тільки за даними факторного і регресійного аналізів: «F», «A», «H», які належать до комунікативного блоку і «I» емоційно-вольового блоку (таблиця 4.27). За показниками даних чинників спортсменів характеризують як обережних, розсудливих, практичних, раціональних, логічних, схильних до заклопотаності й до занепокоєння про майбутнє, однак вони товариські, відкриті, природні, вільні у своїх діях, вмюють пристосовуватися до обставин, готові до співпраці, уважні до людей, сміливі, активні, мають емоційні інтереси, здатні приймати неординарні рішення, схильні до прояву лідерських якостей. Вони бувають песимістичними щодо сприйняття дійсності, стримані у прояві емоцій, але легко можуть встановлювати міжособистісні контакти.

У юнаків андрогінного типу, які займаються різними спортивними іграми, за даними регресійного, факторного й кореляційного аналізів зафіксовано збіг тільки за одним чинником: «М» інтелектуального блоку (таблиця 4.28). Показники цього чинника свідчать, що таким юнакам притаманна висока швидкість рішення практичних завдань, орієнтація на зовнішню реальність, практичність, реалістичність, зайва увага до дрібниць. У них розвинена конкретна уява. Їх характеризує врівноваженість, розсудливість, сумлінність. Вони дотримуються загально прийнятих норм.

Таблиця 4.28

Збіг чинників за даними кореляційного, факторного, регресійного аналізів у андрогінних спортсменів, які спеціалізуються у спортивних іграх

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«М» - «практичність – розвинена уява» «А» - «замкнутість – товарицькість»	«L» - «довірливість – підозрілість» «O» - «впевненість у собі – тривожність» «MD» - «адекватність самооцінки» «Q2» - «конформізм – нонконформізм» «I» - «жорсткість – чутливість» «M» - «практичність – розвинена уява» «A» - «замкнутість – товарицькість» «G» - «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» «E» - «підпорядкованість – домінантність»	«M» - «практичність – розвинена уява» «E» - «підпорядкованість – домінантність» «L» - «довірливість – підозрілість» «I» - «жорсткість – чутливість» «O» - «впевненість у собі – тривожність» «G» - «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» «MD» - «адекватність самооцінки» «Q2» - «конформізм – нонконформізм»

За результатами кореляційного й факторного аналізів спостерігається співпадіння теж тільки за одним чинником: «А» комунікативного блоку (таблиця 4.28). Цей чинник характеризує спортсменів як природних і невимушених у поведінці, товариських, відкритих, ласкавих, співчутливих, таких, що володіють добрим серцем, добродушних, уважних, добрих,

довірливих. Вони готові до співпраці, охоче працюють з людьми, активні в усуненні конфліктів, не бояться критики, відчують яскраві емоції, жваво відгукуються на будь-які події.

А ось за даними факторного й регресійного аналізів збіг встановлено за декількома чинниками: «L», «Q2», «E» комунікативного блоку, «O», «I», «G» емоційно-вольового блоку та «MD» (таблиця 4.28). За результатами методики Кеттелла наявність цих чинників характеризує спортсменів даної групи як довірливих, відвертих, доброзичливих до людей, терпимих, злагідних, незаздрісних, життєрадісних, впевнених у собі, безтурботних, практичних, раціональних, відповідальних, сумлінних, врівноважених, наполегливих у досягненні мети, з адекватною самооцінкою. Вони легко знаходять контакт з іншими людьми і гарно працюють у колективі, вони залежні від групи, дотримуються громадської думки, воліють працювати і приймати рішення разом з іншими, орієнтуються на соціальне схвалення. Буває, що у них відсутня ініціатива щодо прийняття рішень. Це також чуттєві, артистичні натури, в яких є схильність до романтизму і до художнього сприйняття світу.

Маскулінність спортсменок, які займаються спортивними іграми, визначило поєднання таких чинників як «прямолінійність – дипломатичність», «боязкість – сміливість», «стриманість – експресивність», «підпорядкованість – домінантність» комунікативного блоку та «жорсткість – чутливість», «розслабленість – напруженість» емоційно-вольового блоку (рис. 4.17).

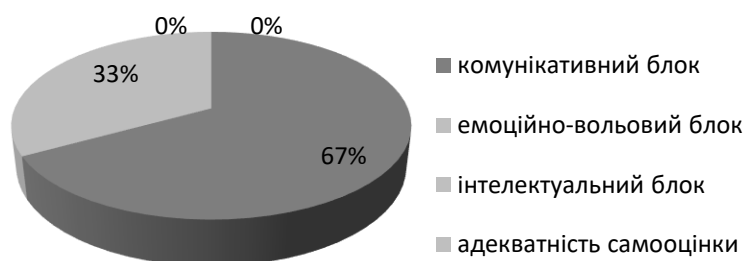

Рис.4.17. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскулінності у спортсменок, що спеціалізуються в ігрових видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

Андрогінність спортсменок, які спеціалізуються у різних спортивних іграх обумовлена збігом таких чинників як «сприйнятливість до почуттів – висока нормативність поведінки», «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «впевненість у собі – тривожність» емоційно-вольового блоку, «конформізм – нонконформізм», «підпорядкованість – домінантність» комунікативного блоку та «консерватизм – радикалізм» інтелектуального блоку (рис. 4.18).

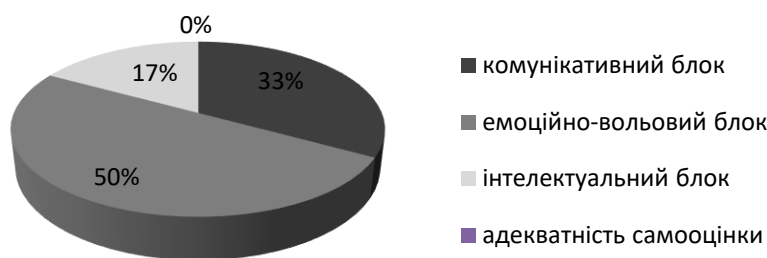

Рис.4.18. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменок, що спеціалізуються в ігрових видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

На формування маскулінності спортсменів, що спеціалізуються в ігрових видах спорту, вплив має збіг чинників комунікативного блоку «стриманість – експресивність», «замкнутість – товариськість», «боязкість – сміливість» та чинника емоційно-вольового блоку «жорсткість – чутливість» (рис. 4.19).

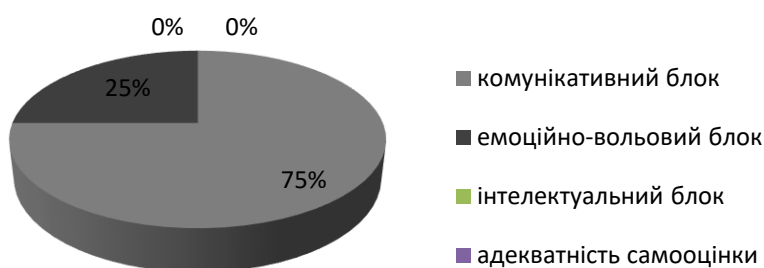

Рис.4.19. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскулінності у спортсменів, що спеціалізуються в ігрових видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

Андрогінність юнаків, що займаються баскетболом, волейболом, гандболом, футболом, хокеєм тощо, визначена збігом чинників «замкнутість – товариськість», «довірливість – підозрілість», «конформізм – нонконформізм», «підпорядкованість – домінантність» комунікативного блоку, «впевненість у собі – тривожність», «жорсткість – чутливість», «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» емоційно-вольового блоку, «практичність – розвинена уява» інтелектуального блоку та чинника «адекватність самооцінки» (рис. 4.20)

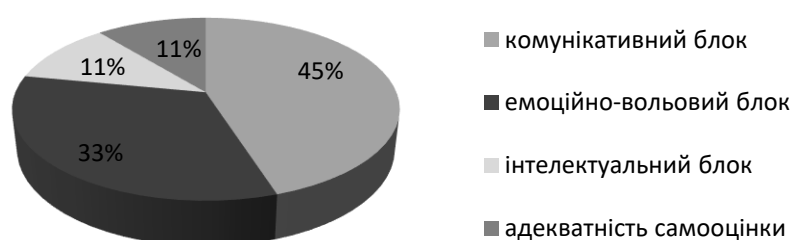

Рис.4.20. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменів, що спеціалізуються в ігрових видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів).

4.5 Взаємозв'язок і залежність показників особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту з їх гендерним типом

У результаті дослідження розглянуто такі складнокоординаційні види спорту: спортивна гімнастика, художня гімнастика, естетична групова гімнастика, спортивні бальні танці, сучасні танці, стрибки на батуті, спортивна акробатика, спортивна аеробіка, фігурне катання, синхронне плавання, акробатичний рок-н-рол, черлідінг, стрибки у воду, стрибки на акробатичній доріжці, стрільба з луку, кінний спорт, альпінізм, воркаут, весловий слалом. Встановлено зв'язок і залежність між гендерним типом досліджуваних і їх особистісними якостями (таблиця 4.29).

Зв'язок особистісних якостей та індексу IS у представників складнокоординаційних видів спорту (за даними кореляційного аналізу) (ум.од.)

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	96	-0,12	0,09	-0,13	0,08	-0,16	-0,02	-0,19	-0,04	0,00	0,12	0,14	0,29	0,06	0,12	0,26	-0,01	-0,21
Андрогінні дівчата	86	-0,30	0,12	-0,11	-0,15	-0,08	-0,06	-0,06	0,02	-0,08	-0,07	-0,00	0,05	0,06	0,18	-0,19	0,02	-0,13
Маскулінні юнаки	25	0,24	0,53	0,27	-0,06	0,54	-0,02	0,52	0,08	-0,05	0,27	-0,13	0,28	0,17	-0,62	-0,02	-0,12	0,17
Андрогінні юнаки	30	-0,07	0,22	-0,25	-0,53	0,23	0,180	-0,17	0,04	-0,10	0,25	-0,10	-0,05	0,09	0,23	0,15	-0,30	-0,08

А – «замкнутість – товариськість», В – «загальний рівень інтелекту», С - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», Е–«підпорядкованість – доміантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки», Н– «боязкість – сміливість», І – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», М – «практичність – розвинена уява», N– «прямолінійність – дипломатичність», О – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

Аналіз особистісних якостей, які корелюють з гендерним типом показав, що найбільша кількість чинників належить до комунікативного блоку (80%), до інтелектуального блоку належить тільки 20% чинників. Чинників, що належать до емоційно-вольового блоку і «адекватність самооцінки» не виявлено.

За даними регресійного аналізу встановлено залежності між показниками особистісних якостей та гендерним типом, як залежної мінливої, на яку впливають декілька незалежних мінливих (таблиця 4.30).

Таблиця 4.30

Залежність гендерного типу від особистісних якостей у досліджуваних, які спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту з урахуванням їх біологічної і соціокультурної статі (за даними регресійного аналізу) (ум.од.)

Маскулінні дівчата n = 96 (R = 0,39)		Андрогінні дівчата n = 86 (R = 0,42)		Маскулінні юнаки n = 25 (R = 0,88)		Андрогінні юнаки n = 30 (R = 0,69)	
Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*	Intercept	b*
O	0,25	A	-0,28	Q1	-0,84	F	0,47
Q3	-0,17	Q3	-0,25	H	0,77	Q4	-0,41
M	0,17	E	-0,17	Q2	-0,67	O	-0,38
Q1	0,13	L	-0,11	F	0,60	B	0,35
Q4	-0,12			I	-0,46	H	-0,31
N	0,11			C	0,46	Q3	0,24
				Q4	-0,39	A	-0,15
				G	-0,26	C	-0,13
				Q3	0,23	M	-0,01
				L	0,20		
				O	0,08		

A – «замкнутість – товариськість», B – «загальний рівень інтелекту», C – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E – «підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», H – «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N – «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

За даними регресійного аналізу встановлено, що і у юнаків, і у дівчат на формування маскулінного гендерного типу найбільший вплив мають чинники, які належать до емоційно-вольової сфери. Андроґінний гендерний тип у спортсменок найбільшу залежність має від чинників комунікативної сфери, а у спортсменів – від чинників емоційно-вольової сфери (рис. 4.21).

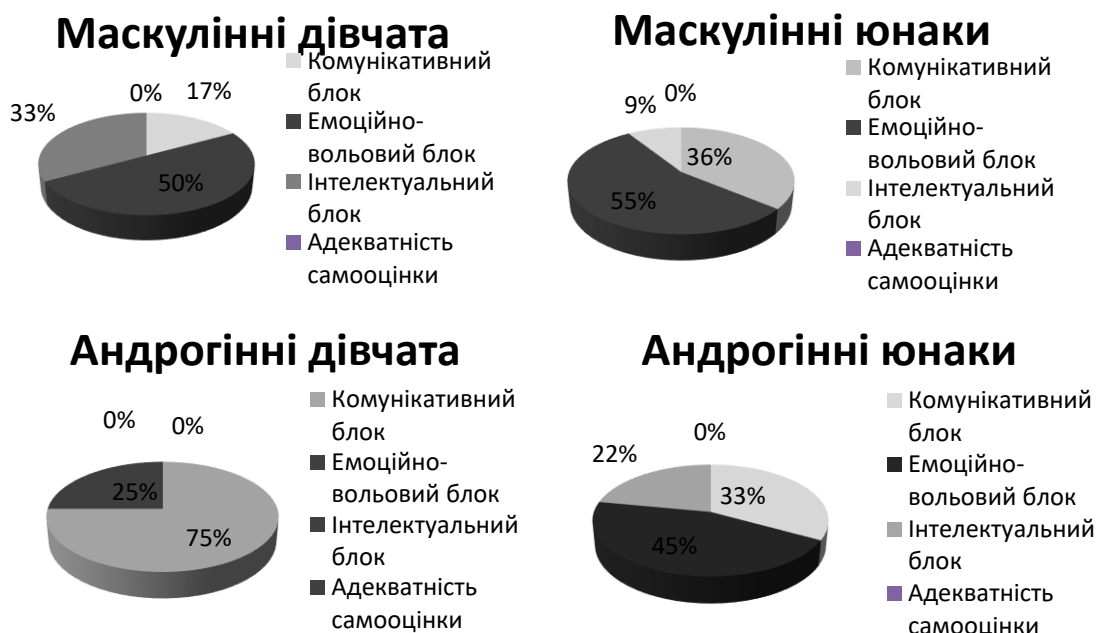

Рис.4.21. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей у представників складнокоординаційних видів спорту (за даними регресійного аналізу)

За показниками, які були отримані у результаті використання методики С.Бем «Маскулінність / фемінність» і 16-факторного опитувальника Кеттелла, проведено факторний аналіз за методом головних компонент. Цей аналіз проводився для того, щоб виявити латентні фактори із числа особистісних якостей, які найбільше впливають на формування того чи іншого гендерного типу у спортсменів і спортсменок, які займаються різними видами спорту, що належать до групи складнокоординаційних видів спорту.

Для аналізу були відібрані й виділені чинники зі значенням коефіцієнту кореляції більше ніж 0,500, тобто статистично значущі чинники.

Інтерпретація факторів виконана відповідно до методики багатфакторного дослідження особистості по Кеттеллу (таблиця 4.31).

Таблиця 4.31

Середні показники особистісних якостей досліджуваних, що спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту (за Кеттеллом) (ум.од.)

Гендерний тип	Кількість	Особистісні якості																
		A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4	MD
Маскулінні дівчата	96	8,59	4,63	7,07	7,19	6,15	8,77	8,27	7,55	5,86	6,68	4,84	7,33	6,99	4,91	6,74	6,01	6,81
Андрогінні дівчата	86	7,88	4,73	7,03	6,76	5,27	8,35	7,60	7,56	5,78	6,50	5,33	6,48	6,59	5,38	6,62	6,12	6,70
Маскулінні юнаки	25	8,16	4,44	7,76	7,20	5,68	8,08	8,44	5,80	6,12	6,24	5,96	5,88	6,96	5,92	7,32	4,24	7,07
Андрогінні юнаки	30	9,03	4,53	7,27	6,87	5,80	8,60	7,63	6,67	5,20	6,20	4,67	5,50	6,83	5,30	6,57	4,73	7,07

A – «замкнутість – товарицькість», B – «загальний рівень інтелекту», C – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E – «підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», H – «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N – «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

Приховані фактори, які сприяють формуванню гендерного типу, виявлено у спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту у результаті використання факторного аналізу. Так, у маскулінних дівчат зафіксовано чотири фактори, які складають 65,66% сумарної загальної дисперсії: емоційно-вольовий (23,62%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (19,19%), комунікативний (13,74%) і комунікативно-емоційно-вольовий (9,11%). У спортсменок андрогінного гендерного типу встановлено шість факторів, які пояснюють 68,59% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (20,20%), комунікативно-емоційно-вольовий (12,70%), інтелектуальний (12,41%), комунікативно-інтелектуальний (8,95%), емоційно-вольовий (8,36%) і «адекватність самооцінки» (5,97%). У спортсменів маскулінного типу визначено п'ять факторів, що складають 79,13% сумарної дисперсії: емоційно-вольовий (17,79%), комунікативно-емоційно-вольовий (15,97%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (15,68%), комунікативний (15,53%), комунікативно-інтелектуальний (14,16%). У андрогінних юнаків виявлено шість факторів, які пояснюють 71,87% сумарної загальної дисперсії: емоційно-вольовий (18,23%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (14,92%), комунікативно-емоційно-вольовий (13,89%), комунікативний (12,53%), комунікативно-інтелектуальний (12,11%) та інтелектуально-емоційно-вольовий (5,85%) [додатки Ю, Я, АБ, АВ].

Отримані результати дозволили згрупувати чинники за даними кореляційного, факторного й регресійного аналізів у таблицях 4.32, 4.33, 4.34, 4.35 і проаналізувати їх.

У спортсменок маскулінного гендерного типу, які займаються фігурним катанням, черліденгом, спортивною гімнастикою, художньою гімнастикою, естетичною груповою гімнастикою, спортивними бальними танцями, стрибками у воду, стрибками на батуті, спортивною акробатикою та іншими складнокоординаційними видами спорту не зафіксовано збігу чинників за результатами кореляційного, факторного й регресійного аналізів.

Таблиця 4.32

**Збіг чинників за даними кореляційного, факторного, регресійного аналізів
у маскулінних спортсменок, які спеціалізуються у складнокоординаційних
видах спорту**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
_____	«N» - «прямолінійність – дипломатичність» «M» - практичність – розвинена уява» «Q4» - «розслабленість – напруженість» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «O» - «впевненість у собі – тривожність»	«O» - «впевненість у собі – тривожність» «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «M» - «практичність – розвинена уява» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «Q4» - «розслабленість – напруженість» «N» - «прямолінійність – дипломатичність»

Збіг чинників, що характеризують особистісні якості досліджуваних (за опитувальником Кеттелла) було встановлено лише за результатами факторного і регресійного аналізів. Співпали наступні чинники: комунікативного блоку «N», інтелектуального блоку «Q1» і «M», емоційно-вольового блоку «Q4», «Q3» і «O» (таблиця 4.32). Таким чином, можна зробити висновок, що ці чинники є найбільш значущими в формуванні маскуліного гендерного типу у дівчат даної групи. Показники даних чинників характеризують спортсменок як цілеспрямованих, спокійних, з сильною волею і вмінням контролювати свої емоції, як відкритих, простих, наївних, природних, безпосередніх, прямолінійних, емоційних, сентиментальних. Вони схильні до організаторської діяльності і досягають успіху там, де потрібна об'єктивність, рішучість, врівноваженість. Їм притаманні недовіра до авторитетів, незалежність суджень, поглядів і поведінки, багата уява, вільнодумство і експериментаторство, захопленість своїми ідеями і внутрішніми ілюзіями, орієнтованість на свій внутрішній світ, мрійливість, спрямованість на аналітичну і теоретичну

діяльність. Вони мають інтелектуальні інтереси, розвинене аналітичне мислення, можуть оперувати абстрактними поняттями. Вони відмовляються приймати що-небудь на віру. Такі спортсменки краще інформовані, не схильні до моралізування, виявляють більший інтерес до наук, ніж до догм. Вони готові до порушення звичок і усталених традицій, бувають недисциплінованими. Інколи вони можуть бути млявими, розслабленими, апатичними, проявляти занепокоєння, заклопотаність і страх, можуть гостро сприймати будь-яку образу і несправедливість, бути невпевненими у собі, схильними до передчуттів і до депресій. Їм буває притаманне почуття провини і невдоволення собою. Вони чутливі до схвалення оточуючих, сором'язливі, їм буває важко вступити у контакт з іншими людьми. Всі ці якості в сукупності сприяють формуванню у спортсменок, що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту маскулінного гендерного типу.

Таблиця 4.33

Збіг факторів за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізів у андрогінних спортсменок, які спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
_____	«Е» - «підпорядкованість – домінантність» «L» - «довірливість – підозрілість» «А» - «замкнутість – товариськість» «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль»	«А» - «замкнутість – товариськість» «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «Е» - «підпорядкованість – домінантність» «L» - «довірливість – підозрілість»

У спортсменок з андрогінним гендерним типом також не було виявлено збігу чинників за результатами кореляційного, регресійного і факторного аналізів. Збіг чинників було встановлено за результатами факторного і регресійного аналізів. Співпали чинники «Е», «L», «А», що належать до

комунікативного блоку та чинник емоційно-вольового блоку «Q3» (таблиця 4.33). Ці чинники більше за інші мають вплив на формування андрогінної соціокультурної статі у досліджуваних дівчат. За показниками цих чинників спортсменки даної групи характеризуються як самостійні, незалежні, наполегливі, напористі, норавливі, цілеспрямовані, вольові, добрі і м'які по характеру, відкриті, терпимі, вільні від заздрості, товариські, природні, невимушені, готові до співробітництва, уважні до оточуючих, такі, що вміють пристосовуватися до тих чи інших людей, або до тих чи інших обставин, що вміють контролювати свої емоції і поведінку. Вони легко знаходять спільну мову з іншими і готові поступитися чимось без суперечок, але іноді вони можуть бути конфліктними і агресивними, схильними до авторитарної поведінки і не визнавати зовнішню владу. Такі дівчата люблять йти в ногу з часом, віддають перевагу роботі з людьми, для них дуже важливим є соціальне схвалення.

У спортсменів з маскуліним гендерним типом, що займаються складнокоординаційними видами спорту дані кореляційного, факторного і регресійного аналізу співпали за чинниками комунікативного блоку «Q2», «F» і «H». Збіг за результатами кореляційного і факторного аналізів встановлено за чинником «B». Збіг за результатами факторного і регресійного аналізів встановлено за чинниками «Q4», «C», «Q3», «O» і «G», які відносяться до емоційно-вольової сфери, а також за чинником комунікативної сфери «L» та чинником інтелектуальної сфери «Q1» (таблиця 4.34).

Показники цих чинників визначили особистісні якості, які впливають на формування маскулінного гендерного типу у юнаків, які займаються різними складнокоординаційними видами спорту. Виявлені якості особистості у досліджуваних сформувалися також і в результаті багаторічних занять спортом.

В результаті аналізу показників особистісних якостей за опитувальником Кеттелла представники даної групи характеризуються як дуже багатогранні особистості. Їх особистісні якості буває вступають в протиріччя, що робить таких спортсменів цікавими і непередбачуваними.

**Збіг факторів за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізу
у маскулінних спортсменів, які спеціалізуються в складнокоординаційних
видах спорту**

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«Q2» - «конформізм – нонконформізм» «F» - «стриманість – експресивність» «B» - «загальний рівень інтелекту» «H» - «боязкість – сміливість»	«Q4» - «розслабленість – напруженість» «C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «H» - «боязкість – сміливість» «L» - «довірливість – підозрілість» «Q2» - «конформізм – нонконформізм» «Q1» - «консерватизм – радикалізм» «O» - «впевненість у собі – тривожність» «G» - «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки» «F» - «стриманість – експресивність» «B» - «загальний рівень інтелекту»	«Q1» - «консерватизм – радикалізм» «H» - «боязкість – сміливість» «Q2» - «конформізм – нонконформізм» «F» - «стриманість – експресивність» «C» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «Q4» - «розслабленість – напруженість» «G» - «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки» «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «L» - «довірливість – підозрілість» «O» - «впевненість у собі – тривожність»

Показники даних чинників характеризують акробатів, фігуристів, гімнастів, стрибунів у воду, стрільків з луку та інших спортсменів, що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту як сміливих, розсудливих, обережних, серйозних, підприємливих, активних, товариських, завзятих. Їм властиві висока ступінь активності в соціальних контактах, здатність налагоджувати зв'язки з іншими людьми, залежність від думки і вимог групи, прагнення працювати і приймати рішення разом з товаришами по команді, слідування за громадською думкою, а також схильність все

ускладнювати. Вони схильні до заклопотаності і до турботи про майбутнє, стримані у прояві емоцій, песимістичні в сприйнятті дійсності, заглиблені у себе, але орієнтовані на соціальне схвалення, здатні витримувати емоційні навантаження. Такі юнаки мають емоційні інтереси, готові до ризику і співпраці з незнайомими людьми в незнайомих обставинах, але всі ризики вони наперед зважать і прорахують. Водночас у спортсменів цієї групи може бути як низький рівень самостійності і відсутня ініціатива щодо прийняття рішень, так і навпаки вони можуть бути надто самостійними і здатними приймати неординарні рішення без узгодження з ким-небудь. Також у них спостерігається схильність до авантюризму і прояву лідерських якостей.

Характеристика інтелектуальних особливостей досліджуваного контингенту також не є однозначною. У даних спортсменів розвинене абстрактне мислення, достатньо високий рівень загальної культури, вони вміють грамотно висловлювати свою думку, аналізувати інформацію і різні ситуації і робити осмислені висновки. Їм притаманні оперативність мислення, кмітливість і здатність швидко навчатися. Але також вони є консервативними, стійкими по відношенню до традицій, орієнтованими на конкретну діяльність, вони висловлюють сумніви відносно нових ідей і опираються змінам.

Досліджувані також характеризуються як сумлінні, відповідальні, врівноважені, стабільні, розумні, совісні, дисципліновані, рішучі, незалежні, спокійні, працездатні, впевнені у собі, емоційно стійкі, витримані, задумливі, цілеспрямовані, з сильною волею, з вмінням контролювати свої емоції і поведінку, з розвиненим почуттям обов'язку і відповідальності. Це емоційно зрілі особистості, зі стійкими інтересами, орієнтовані на реальність, не бояться складних ситуацій. Вони мають соціально схвалені характеристики: самоконтроль, наполегливість, свідомість, схильність до дотримання етикету; вони дбають про свою репутацію, точно виконують соціальні вимоги, на них можна покластися. Але вони бувають і розслабленими, млявими, апатичними, незворушними, з низькою мотивацією і зайвою задоволеністю, і безпечними, самовпевненими, життєрадісними, довірливими, безтурботними, здатними справлятися з невдачами.

Збіг різних особистісних якостей, навіть протилежних, формують маскуліність у цієї групи досліджуваних.

Таблиця 4.35

Збіг факторів за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізу у андрогінних спортсменів, які спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту

Кореляційний аналіз	Факторний аналіз	Регресійний аналіз
«Е» - «підпорядкованість – домінантність»	«Н» - «боязкість – сміливість» «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «В» - «загальний рівень інтелекту» «М» - «практичність – розвинена уява» «Е» - «підпорядкованість – домінантність» «Q4» - «розслабленість – напруженість» «F» - «стриманість – експресивність» «О» - «впевненість у собі – тривожність»	«F» - «стриманість – експресивність» «Q4» - «розслабленість – напруженість» «О» - «впевненість у собі – тривожність» «В» - «загальний рівень інтелекту» «Н» - «боязкість – сміливість» «Q3» - «низький самоконтроль – високий самоконтроль» «С» - «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» «М» - «практичність – розвинена уява»

У андрогінних спортсменів не було встановлено збігу чинників за результатами кореляційного, факторного і регресійного аналізів. Збіг було зафіксовано за даними кореляційного і факторного аналізів за чинником комунікативного блоку «Е» та за даними факторного і регресійного аналізів за чинниками «Н» і «F», які відносяться до комунікативного блоку, за чинниками емоційно-вольового блоку «Q3», «С», «Q4» і «О», а також чинниками «В» і «М» інтелектуального блоку (таблиця 4.35).

Показники встановлених чинників характеризують андрогінних спортсменів як самостійних, незалежних, наполегливих, самовпевнених,

сміливих, спокійних, підприємливих, активних, працездатних, цілеспрямованих, з сильною волею, таких, що самі для себе є законом, вони не визнають зовнішньої влади, схильні до авторитарної поведінки, прояву лідерських якостей, авантюризму і ризику, це непокірні, завжди протестуючі особистості, які закликають до рішучих дій. Вони мають багату уяву, емоційні інтереси, витримку, розвинене абстрактне мислення, достатньо високий рівень культури, вони кмітливі, швидко навчаються, орієнтовані на реальність, обережні, розсудливі, ретельно вибирають партнерів по спілкуванню. Такі спортсмени здатні оперувати абстрактними поняттями і контролювати свої емоції і поведінку. Також їм властива безтурботність і життєрадісність, вони сміливі і впевнені у собі і у своїх силах.

Збіг виявлених чинників обумовлює андрогінність досліджуваних спортсменів.

Маскулінність спортсменок, які спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту, визначило поєднання наступних чинників: комунікативного блоку «прямолінійність – дипломатичність», інтелектуального блоку «практичність – розвинена уява» і «консерватизм – радикалізм», емоційно-вольового блоку «розслабленість – напруженість», «низький самоконтроль – високий самоконтроль» і «впевненість у собі – тривожність» (рис. 4.22).

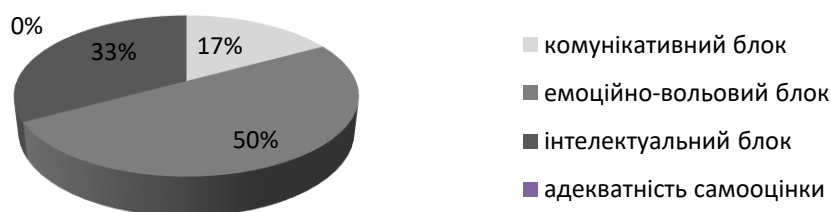

Рис.4.22. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскулінності у спортсменок, що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними факторного, кореляційного і регресійного аналізів)

Андрогінність спортсменок, які спеціалізуються в гімнастиці, синхронному плаванні, фігурному катанні, акробатиці, танцях та інших

складнокоординаційних видах спорту визначена збігом чинників комунікативного блоку «підпорядкованість – домінантність», «довірливість – підозрілість» і «замкнутість – товариськість» та чинника емоційно-вольового блоку «низький самоконтроль – високий самоконтроль» (рис. 4.23).

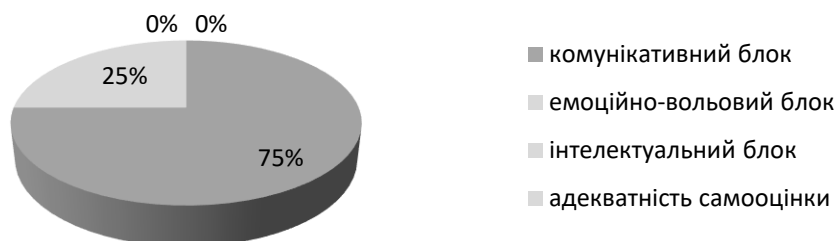

Рис.4.23. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменок,що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту(збіг чинників особистісних якостей за даними факторного,кореляційного і регресійного аналізів)

Маскулінність юнаків, що займаються складнокоординаційними видами спорту обумовлена збігом чинників емоційно-вольового блоку: «розслабленість – напруженість», «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «впевненість у собі – тривожність», «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки»; чинників комунікативного блоку: «боязкість – сміливість», «довірливість – підозрілість» «конформізм – нонконформізм» і «стриманість – експресивність» та чинників інтелектуального блоку: «консерватизм – радикалізм» і «загальний рівень інтелекту» (рис. 4.24).

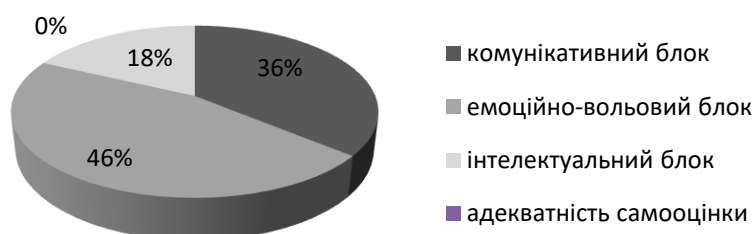

Рис.4.24. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування маскулінності у спортсменів,що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту(збіг чинників особистісних якостей за даними факторного,кореляційного і регресійного аналізів)

На формування андрогінності гімнастів, фігуристів, акробатів, стрільків з луку тощо вплив має збіг чинників, які належать до емоційно-вольового блоку: «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «розслабленість – напруженість» і «впевненість у собі – тривожність»; до комунікативного блоку: «боязкість – сміливість», «підпорядкованість – домінантність» і «стриманість – експресивність» та до інтелектуального блоку: «загальний рівень інтелекту» і «практичність – розвинена уява» (рис. 4.25).

Рис.4.25. Відсоткове співвідношення блоків особистісних якостей, які впливають на формування андрогінності у спортсменів, що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту (збіг чинників особистісних якостей за даними факторного, кореляційного і регресійного аналізів)

Висновки до розділу 4

1. Дослідженнями проведеними в циклічних видах спорту встановлено кореляційний зв'язок особистісних якостей з гендерним типом спортсменок і спортсменів, якими у дівчат маскулінного типу є «довірливість – підозрілість» з показником ($r = 0,59$) і «впевненість у собі – тривожність» з показником ($r = 0,51$), а у юнаків маскулінного типу – «прямолінійність – дипломатичність» з показником ($r = -0,63$), «конформізм – нонконформізм» ($r = 0,52$) і «адекватність самооцінки» ($r = -0,62$), у юнаків андрогінного типу – «стриманість – експресивність» ($r = -0,60$), «конформізм – нонконформізм» ($r = 0,52$) і «розслабленість – напруженість» ($r = -0,51$). Отримані результати свідчать, що найбільша кількість чинників належить до комунікативного блоку

(62,5%), до емоційно-вольового блоку належить 25% чинників та 12,5% до чинника «адекватність самооцінки».

За результатами регресійного аналізу визначено залежність соціокультурної статі спортсменок і спортсменів від їх особистісних якостей. У всіх групах досліджуваних спостерігається сильна лінійна залежність, тобто особистісні якості мають вплив на формування гендерного типу. Так, у маскулінних дівчат ($R = 0,71$), у маскулінних юнаків ($R = 0,87$), у андрогінних дівчат ($R = 0,70$) і андрогінних юнаків ($R = 0,78$). У дівчат з маскуліним гендерним типом виявлено найбільшу залежність від таких якостей як «довірливість – підозрілість» з показником ($b = 0,53$) і «впевненість у собі – тривожність» ($b = 0,42$), у дівчат з андрогінним гендерним типом – від якостей «підпорядкованість – домінантність» ($b = 0,66$), «консерватизм – радикалізм» ($b = -0,64$) і «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» ($b = -0,64$), у маскулінних юнаків – від якостей «довірливість – підозрілість» ($b = -0,98$), «прямолінійність – дипломатичність» ($b = -0,92$), «конформізм – нонконформізм» ($b = 0,81$), «впевненість у собі – тривожність» ($b = 0,74$) і «стриманість – експресивність» ($b = 0,63$), у андрогінних спортсменів – від якостей «розслабленість – напруженість» ($b = -0,69$), «стриманість – експресивність» ($b = -0,55$) і «довірливість – підозрілість» ($b = 0,52$). За даними регресійного аналізу встановлено, що і маскулінний, і андрогінний гендерні типи у досліджуваних найбільшу залежність мають від чинників комунікативної сфери, щодо впливу чинників емоційно-вольового і інтелектуального блоків, то у спортсменок маскуліного і андрогінного типів вони впливають в рівній мірі, а у маскулінних і андрогінних юнаків – більше впливають чинники емоційно-вольового блоку, ніж інтелектуального.

Проведений факторний аналіз дозволив виявити латентні фактори із числа особистісних якостей, які найбільше впливають на формування маскуліного або андрогінного гендерного типу у представників різних циклічних видів спорту. Так, у маскулінних дівчат виявлено чотири фактори, які пояснюють 75,42% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (24,77%

від загальної дисперсії), комунікативно-емоційно-вольовий (20,97%), інтелектуально-емоційно-вольовий (16,64%) і емоційно-вольовий (13,04%). У дівчат, що мають андрогінний гендерний тип встановлено також чотири фактори, які складають 74,60% від загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (36,26%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (15,37%), комунікативний (15,31%) і емоційно-вольовий (7,66%). У маскулінних і андрогінних юнаків зафіксовано по 5 латентних факторів, що пояснюють відповідно 69,87% і 75,03% сумарної загальної дисперсії. У спортсменів з маскулінним гендерним типом – це комунікативно-емоційно-вольовий (28,53%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (11,25%), комунікативний (14,54%), інтелектуальний (8,45%) і адекватність самооцінки (7,10%). У андрогінних спортсменів – емоційно-вольовий (20,04%), комунікативний (19,55%), комунікативно-емоційно-вольовий (15,88%), інтелектуально-емоційно-вольовий (11,38%) і комунікативно-інтелектуальний (8,18%).

2. Дані факторного, кореляційного і регресійного аналізу у маскулінних дівчат, що спеціалізуються в циклічних видах спорту співпадають за чинниками «довірливість – підозрілість» комунікативного блоку і «впевненість у собі – тривожність» емоційно-вольового блоку, за даними факторного і регресійного аналізів встановлено збіг чинників «стриманість – експресивність» комунікативного блоку і «адекватність самооцінки», які свідчать про спортсменок як про самостійних і незалежних в соціальній поведінці, егоцентричних, таких, що мають свою думку, не піддаються обману, насторожених по відношенню до людей, підозрілих, але для них дуже важливим є емоційна значущість соціальних контактів, інколи їм притаманне почуття провини, інколи можуть бути роздратованими, депресивними і тривожними, але їм більше притаманні розсудливість і обережність. Отже, збіг цих чинників сприяє формуванню маскулінності у дівчат, що спеціалізуються в циклічних видах спорту.

У дівчат андрогінного типу співпали чинники тільки за даними регресійного і факторного аналізу: «замкнутість – товариськість», «підпорядкованість – домінантність», «стриманість – експресивність» комунікативного блоку, «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» і «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» емоційно-вольового блоку та «консерватизм – радикалізм» і «загальний рівень інтелекту» інтелектуального блоку. Зазначені чинники суттєво впливають на формування андрогінної соціокультурної статі спортсменок. Головними рисами дівчат даного типу, що займаються циклічними видами спорту є розвинене почуття обов'язку і відповідальності, усвідомлене дотримання загальноприйнятих моральних правил і норм, наполегливість у досягненні цілей, стриманість і розсудливість.

У юнаків з маскулінним типом особистості, що займаються циклічними видами спорту, результати кореляційного, регресійного і факторного аналізу співпали за чинниками «прямолінійність – дипломатичність» і «конформізм – нонконформізм», які представляють комунікативну сферу і чинником «адекватність самооцінки». Поряд з цим за факторним і регресійним аналізами встановлено збіг за чинниками комунікативного блоку «довірливість – підозрілість», «стриманість – експресивність», «боязкість – сміливість» і «підпорядкованість – домінантність», за чинниками емоційно-вольової сфери «впевненість у собі – тривожність», «розслабленість – напруженість», «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» і «жорсткість – чутливість», за чинниками інтелектуального блоку «практичність – розвинена уява», «консерватизм – радикалізм» і «загальний рівень інтелекту». Тобто зазначені чинники більше, ніж інші впливають на формування маскулінності у спортсменів, що займаються циклічними видами спорту.

За результатами кореляційного, регресійного і факторного аналізів андрогінність юнаків, що спеціалізуються в різних циклічних видах спорту визначена збігом чинників комунікативного блоку «стриманість – експресивність» і «розслабленість – напруженість» емоційно-вольового блоку,

які найбільше впливають на формування гендерного типу особистості. Також встановлено збіг особистісних якостей за даними кореляційного і факторного аналізів за чинником комунікативної сфери «конформізм – нонконформізм» та факторного і регресійного аналізів за чинниками «довірливість – підозрілість», «прямолінійність – дипломатичність», «підпорядкованість – домінантність» і «боязкість – сміливість» комунікативної сфери, «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» емоційно-вольової сфери та «консерватизм – радикалізм» інтелектуальної сфери, які також мають вплив на формування андрогінної соціокультурної статі у плавців, велосипедистів, легкоатлетів, шорт-трековиків, лижників.

3. Встановлено кореляційний взаємозв'язок гендерних типів і особистісних якостей спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються в спортивних єдиноборствах.

У дівчат маскулінного типу виявлено кореляційний зв'язок з чинниками «стриманість – експресивність» з показником ($r = -0,61$), «боязкість – сміливість» з показником ($r = -0,69$), «жорсткість – чутливість» ($r = 0,54$), «загальний рівень інтелекту» ($r = 0,56$) і «адекватність самооцінки» ($r = 0,51$); у маскулісних юнаків спостерігаємо кореляційний зв'язок лише з чинником «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» з показником ($r = -0,51$). У дівчат андрогінного типу кореляційний зв'язок визначено особистісними якостями: «жорсткість – чутливість» ($r = -0,61$), «довірливість – підозрілість» ($r = 0,52$), «впевненість у собі – тривожність» ($r = 0,56$) і «адекватність самооцінки» ($r = 0,60$); у єдиноборців андрогенного типу суттєвих кореляційних зв'язків не виявлено, що свідчить про незначний вплив занять єдиноборствами на формування їх гендерного типу. Найбільший відсоток чинників, які корелюють з гендерним типом належать до емоційно-вольової сфери (40%), до комунікативної сфери належить 30% чинників, чинник «адекватність самооцінки» складає 20% і до інтелектуальної сфери належить 10% чинників.

Визначено, що у маскулісних ($R = 0,76$) і андрогінних ($R = 0,77$) спортсменок, які спеціалізуються в спортивних єдиноборствах існує сильна

лінійна залежність гендерного типу від їх особистісних якостей, тобто такі види спорту як дзюдо, карате, самбо, кікбоксинг, бокс, тайський бокс, тхеквондо, рукопашний бій, вільна боротьба, ММА впливають на становлення їх соціокультурної статі. У єдиноборців виявлена помітна і помірна лінійна залежність гендерної статі від їх особистісних якостей: у спортсменів маскулінного типу ($R = 0,50$) і у андрогінних спортсменів ($R = 0,36$), що свідчить про незначний вплив особистісних якостей на формування їх гендерного типу.

За допомогою факторного аналізу встановлено латентні фактори із числа особистісних якостей, які найбільше впливають на формування маскулінного або андрогінного гендерного типу у спортсменів і у спортсменок. Так, у маскулінних дівчат виявлено чотири фактори, які пояснюють 73,78% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (31,15%), емоційно-вольовий (24,48%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (9,69%) і інтелектуальний (8,46%). У андрогінних спортсменок встановлено шість латентних факторів, які складають 78,25% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (31,89%), комунікативно-інтелектуальний (15,19%), інтелектуально-емоційно-вольовий (10,20%), адекватність самооцінки (8,22%), емоційно-вольовий (6,77%) і комунікативний (5,98%). У єдиноборців маскулінного типу визначено п'ять латентних факторів: комунікативно-емоційно-вольовий (22,76%), емоційно-вольовий (18,27%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (10,00%), інтелектуально-емоційно-вольовий (7,77%) і комунікативно-інтелектуальний (6,56%), які пояснюють 65,36% сумарної загальної дисперсії. У андрогінних спортсменів було визначено також п'ять факторів, що складають 67,32% від сумарної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (22,62%), інтелектуально-емоційно-вольовий (22,22%), емоційно-вольовий (9,32%), комунікативний (7,05%) і комунікативно-інтелектуальний (6,12%).

4. За даними кореляційного, факторного і регресійного аналізів у спортсменок, що займаються спортивними єдиноборствами і мають

маскулінний гендерний тип, співпали чинники «стриманість – експресивність» і «боязкість – сміливість» комунікативного блоку, «жорсткість – чутливість» емоційно-вольового блоку і чинник «адекватність самооцінки». За даними кореляційного і факторного аналізів збіг зафіксовано за чинником «практичність – розвинена уява» інтелектуального блоку, а за результатами факторного і регресійного аналізів співпали чинники «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» емоційно-вольового блоку, «прямолинійність – дипломатичність» комунікативного блоку та «загальний рівень інтелекту» інтелектуального блоку.

У єдиноборок з андрогінним типом особистості отримано співпадіння даних кореляційного, факторного і регресійного аналізів за чинниками «впевненість у собі – тривожність» емоційно-вольового блоку і «адекватність самооцінки». За даними кореляційного і факторного аналізів визначено збіг чинників «довірливість – підозрілість» комунікативної сфери і «жорсткість – чутливість» емоційно-вольової сфери. За результатами факторного і регресійного аналізу встановлено збіг чинників «конформізм – нонконформізм», «замкнутість – товариськість» і «боязкість – сміливість», які належать до комунікативного блоку та чинником емоційно-вольового блоку «розслабленість – напруженість».

Таким чином, дівчата-єдиноборки маскулінного типу адекватно оцінюють всі свої переваги і недоліки та не схильні звеличувати або принижувати себе, у той час андрогінні спортсменки характеризуються оптимальним емоційним тонутом і стресостійкістю.

У єдиноборців маскулінного гендерного типу збіг чинників за даними факторного, кореляційного і регресійного аналізів зафіксовано лише за чинником «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», що свідчить про найбільший його вплив на формування соціокультурної статі у цієї групи досліджуваних спортсменів порівняно з іншими чинниками. За результатами факторного і регресійного аналізів співпали чинники «низький самоконтроль –

високий самоконтроль» і «впевненість у собі – тривожність» емоційно-вольової сфери та чинник «підпорядкованість – домінантність» комунікативної сфери.

У єдиноборців андрогінного типу отримане співпадіння за результатами факторного і регресійного аналізів таких чинників емоційно-вольового блоку як «жорсткість – чутливість» і «емоційна нестійкість – емоційна стійкість».

Отримані результати свідчать, що єдиноборці маскулінного гендерного типу схильні до організаторської діяльності і добиваються успіху там, де потрібні об'єктивність, рішучість, врівноваженість, вони впевнені у своїх силах. Андрогінним спортсменам притаманна практичність, раціональність і розсудливість.

5. Встановлено кореляційний зв'язок особистісних якостей відповідно до гендерного типу спортсменів і спортсменок, що займаються швидкісно-силовими видами спорту (важка атлетика, пауерліфтинг, гирьовий спорт, армспорт, бодібілдинг, легкоатлетичні дисципліни – спринтерський біг, стрибки і метання).

Показники спортсменок з маскулінным гендерним типом корелюють з наступними особистісними якостями: «загальний рівень інтелекту» ($r = 0,61$), «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» ($r = -0,63$), «жорсткість – чутливість» ($r = 0,54$), «прямолінійність – дипломатичність» ($r = -0,61$), «впевненість у собі – тривожність» ($r = 0,51$), «консерватизм – радикалізм» ($r = 0,52$); показники маскулінныхюнаків – з чинниками «підпорядкованість – домінантність» ($r = -0,50$), «стриманість – експресивність» ($r = -0,55$), «довірливість – підозрілість» ($r = -0,58$), «прямолінійність – дипломатичність» ($r = 0,60$), «низький самоконтроль – високий самоконтроль» ($r = 0,59$), «розслабленість – напруженість» ($r = -0,53$).

У дівчат з андрогінним гендерним типом, що тренуються в швидкісно-силових видах спорту встановлено помітний кореляційний зв'язок з чинниками: «замкнутість – товариськість» ($r = 0,69$), «підпорядкованість – домінантність» ($r = 0,51$), «стриманість – експресивність» ($r = 0,57$), «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» ($r = -0,59$),

«довірливість – підозрілість» ($r = 0,64$), «впевненість у собі – тривожність» ($r = 0,50$), «консерватизм – радикалізм» ($r = 0,57$), «низький самоконтроль – високий самоконтроль» ($r = -0,63$). Юнаки, що відносяться до андрогінного гендерного типу мають помітний кореляційний зв'язок з чинниками: «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» ($r = -0,50$), «підпорядкованість – домінантність» ($r = -0,59$), «низький самоконтроль – високий самоконтроль» ($r = -0,58$), «розслабленість – напруженість» ($r = -0,60$).

Таким чином, за даними кореляційного аналізу виявлено зв'язок особистісних якостей з соціокультурною статтю спортсменів і спортсменок переважно в чинниках, що належать до комунікативного (46%) і емоційно-вольового (42%) блоків.

За даними регресійного аналізу визначені залежності між гендерним типом і особистісними якостями юнаків і дівчат, які спеціалізуються в швидкісно-силових видах спорту. У всіх групах досліджуваних залежність є лінійною. Так, у маскулінних дівчат R дорівнює 0,74, у маскулінних юнаків $R = 0,83$ і у хлопців андрогінного типу $R = 0,79$. У маскулінних дівчат і хлопців співпали чинники: «прямолінійність – дипломатичність» ($b = 0,46$ - дівчата; $b = 0,22$ – юнаки), «конформізм – нонконформізм» ($b = 0,25$ і $b = 0,37$ відповідно) і «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» ($b = -0,27$ і $b = -0,16$), тобто вони є найбільш значущими у маскулінізації спортсменів і спортсменок.

Проведений регресійний аналіз свідчить, що у представниць швидкісно-силових видів спорту на формування маскулінного гендерного типу більше впливають особистісні якості, що належать до комунікативного (40%) і емоційно-вольового (40%) блоків. На маскулінність юнаків найбільший вплив мають особистісні якості комунікативного блоку (50%), в меншій мірі впливають якості емоційно-вольового (25%) та інтелектуального (25%) блоків. Формуванню андрогінного типу важкоатлетів, спринтерів, метальників, стрибунів, бодіблдерів більше сприяють якості емоційно-вольової сфери (45%), а також мають вплив якості, що визначають комунікативний (33%) і інтелектуальний (22%) блоки.

Факторний аналіз виявив приховані фактори, що впливають на формування соціокультурної статі у спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються в швидкісно-силових видах спорту. У маскулінних спортсменок встановлено 5 факторів, що пояснюють 79,02% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (23,34%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (21,86%), комунікативно-інтелектуальний (17,82%), комунікативний (9,17%) і емоційно-вольовий (6,81%). У дівчат з андрогінним типом особистості виявлено 4 фактори, що пояснюють 95,30% сумарної загальної дисперсії: інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (45,60%), емоційно-вольовий (21,32%), комунікативний (16,10%) і інтелектуально-емоційно-вольовий (12,28%). У маскулінних спортсменів визначено 5 латентних факторів, що складають 73,68% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (29,43%), інтелектуально-емоційно-вольовий (14,71%), комунікативно-емоційно-вольовий (11,08%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (10,35%), емоційно-вольовий (8,12%). У юнаків андрогінного типу зафіксовано 4 прихованих факторів, які пояснюють 77,42% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (30,81%), емоційно-вольовий (20,52%), комунікативно-інтелектуальний (16,67%) і інтелектуальний (9,42%).

6. Встановлено збіг чинників за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізів у спортсменів і спортсменок, які спеціалізуються в різних швидкісно-силових видах спорту. Так, у маскулінних спортсменок співпали чинники «прямолінійність – дипломатичність» комунікативного блоку, «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» емоційно-вольового блоку, «консерватизм – радикалізм» інтелектуального блоку, в той час у маскулінних юнаків співпали наступні чинники: «прямолінійність – дипломатичність», «довірливість – підозрілість», «стриманість – експресивність» комунікативного блоку. У андрогінних спортсменів збіг показників за всіма трьома аналізами визначено за чинниками «розслабленість – напруженість», «підпорядкованість – домінантність», «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «емоційна

нестійкість – емоційна стійкість», поряд з цим у андрогінних спортсменок не визначено співпадіння за трьома математичними аналізами, а встановлено збіг лише за кореляційним і факторним аналізами за сьома чинниками. Таким чином, визначено, що зазначені чинники є найбільш значущими у формуванні маскулінності і андрогінності спортсменів і спортсменок.

7. Визначено кореляційний зв'язок особистісних якостей з показниками гендерного типу дівчат і хлопців представників спортивних ігор. Показники дівчат маскуліного гендерного типу корелюють з чинниками «боязкість – сміливість» ($r = 0,58$) і «прямолінійність – дипломатичність» ($r = -0,60$), у маскулінних спортсменів-ігровиків суттєвих кореляційних не виявлено. У дівчат андрогінного гендерного типу існує зв'язок соціокультурної статі з особистісними якостями «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» ($r = -0,59$) і «конформізм – нонконформізм» ($r = 0,54$), у андрогінних юнаків – з «замкнутість – товариськість» ($r = -0,51$) і «прямолінійність – дипломатичність» ($r = 0,56$). Отже, зв'язок між гендерним типом і особистісними якостями досліджуваних спортсменів і спортсменок встановлено за чинниками, які насамперед належать до комунікативного блоку (67%), а також до емоційно-вольового (16,5%) і інтелектуального (16,5%) блоків.

За результатами регресійного аналізу визначено, що маскулінний гендерний тип спортсменів і спортсменок найбільшу залежність має від чинників, що належать до комунікативного блоку (60% - хлопці; 67% - дівчата), у дівчат андрогінного типу їх гендерний тип в більшій мірі від чинників емоційно-вольового блоку, а залежність гендерного типу андрогінних спортсменів-ігровиків в однаковій мірі виявлена від чинників, які відносяться до комунікативного (37,5%) і емоційно-вольового (37,5%) блоків.

Латентні фактори, що впливають на формування соціокультурної статі, було виявлено для всіх груп досліджуваних, які спеціалізуються в спортивних іграх. У маскулінних спортсменок визначено 4 фактори, які пояснюють 67,31% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (21,61%), комунікативно-

інтелектуальний (21,34%), емоційно-вольовий (19,48%), інтелектуально-емоційно-вольовий (10,79%). У дівчат андрогінного типу – 6 факторів, які пояснюють 69,19% сумарної загальної дисперсії: емоційно-вольовий (18,90%), комунікативно-емоційно-вольовий (16,11%), інтелектуально-емоційно-вольовий (11,83%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (9,52%), комунікативний (7,21%) і комунікативно-інтелектуальний (5,63%). У маскулінних юнаків виявлено чотири фактори, що складають 56,09% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (23,17%), комунікативний (15,47%), інтелектуальний (10,13%) і емоційно-вольовий (8,05%). У гравців з андрогінним гендерним типом встановлено 5 факторів, які пояснюють 70,59% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (36,66%), комунікативно-інтелектуальний (12,13%), інтелектуально-емоційно-вольовий (8,36%), інтелектуальний (7,10%) і емоційно-вольовий (6,33%).

8. Встановлено збіг факторів за даними кореляційного, факторного і регресійного аналізів спортсменок і спортсменів – ігровиків. У дівчат маскуліного типу за всіма типами аналізу отримано співпадіння за чинниками «прямолінійність – дипломатичність» і «боязкість – сміливість», за даними факторного і регресійного аналізів, крім зазначених чинників ще за чотирма: «стриманість – експресивність», «жорсткість – чутливість», «розслабленість – напруженість», «підпорядкованість – домінантність». У маскулінних спортсменів зафіксовано збіг чинників тільки за результатами факторного і регресійного аналізів: «стриманість – експресивність», «замкнутість – товариськість», «боязкість – сміливість», «жорсткість – чутливість».

У спортсменок андрогінного типу визначено співпадіння чинників за кореляційним, факторним і регресійним аналізами: «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» і «конформізм – нонконформізм», а за даними факторного і регресійного аналізів – чинників «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «впевненість у собі – тривожність», «консерватизм – радикалізм», «підпорядкованість – домінантність». Юнаки з

андроґінним типом особистості показали збіг лише одного чинника «практичність – розвинена уява» за результатами всіх трьох видів математичного аналізу, за кореляційним і факторним аналізами виявлено співпадіння за чинником «замкнутість – товариськість», а за факторним і регресійним аналізами встановлено збіг за чинниками: «довірливість – підозрілість», «впевненість у собі – тривожність», «адекватність самооцінки», «конформізм – нонконформізм», «жорсткість – чутливість», «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» і «підпорядкованість – домінантність».

Отримані результати свідчать, що в спортивних іграх на маскулінність спортсменок найбільший вплив мають чинники, які поєднуються в комунікативний блок (67%), а також чинники емоційно-вольового блоку (33%), на маскулінність спортсменів більш за всього впливає збіг чинників комунікативного блоку (75%), а в меншій мірі – емоційно-вольового блоку (25%). Андроґінність дівчат обумовлена збігом чинників насамперед емоційно-вольового блоку (50%), а також комунікативного (33%) і інтелектуального (17%); а андроґінність спортсменів – чинниками, що належать до комунікативного блоку (45%), емоційно-вольового блоку (33%), інтелектуального блоку (11%) і блоку «адекватність самооцінки» (11%).

9. За даними кореляційного аналізу встановлено взаємозв'язок особистісних якостей з індексом «маскулінність / фемінінність», який визначає той чи інший гендерний тип, у спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються в різних складнокоординаційних видах спорту. У юнаків маскуліного типу існує кореляція з показниками особистісних якостей «загальний рівень інтелекту» ($r = 0,53$), «стриманість – експресивність» ($r = 0,54$), «боязкість – сміливість» ($r = 0,52$) і «конформізм – нонконформізм» ($r = -0,62$); у андроґінних спортсменів – з чинником «підпорядкованість – домінантність» ($r = -0,53$). У дівчат маскуліного і андроґінного типів значущих кореляційних зв'язків не виявлено ($r \geq 0,50$).

За даними регресійного аналізу виявлено сильну лінійну залежність гендерного типу з особистісними якостями лише у спортсменів маскулінного гендерного типу ($R = 0,88$), у інших груп досліджуваних, що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту, така залежність є помірною і помітною. Встановлено, що і у юнаків, і у дівчат на формування маскулінного гендерного типу в більшій мірі впливають чинники емоційно-вольового блоку (55% - юнаки, 50% - дівчата), а також чинники комунікативного блоку (36% - юнаки, 17% - дівчата) і інтелектуального блоку (9% - юнаки, 33% - дівчата). На формування андрогінного гендерного типу у дівчат насамперед впливають чинники комунікативного блоку (75%) і в меншій мірі – чинники емоційно-вольового блоку (25%), а у хлопців – найбільший вплив мають чинники емоційно-вольового блоку.

Приховані фактори, які сприяють формуванню гендерного типу, виявлено у спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту в результаті використання факторного аналізу. Так, у маскулінних дівчат зафіксовано чотири фактори, які складають 65,66% сумарної загальної дисперсії: емоційно-вольовий (23,62%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (19,19%), комунікативний (13,74%) і комунікативно-емоційно-вольовий (9,11%). У спортсменок андрогінного гендерного типу встановлено шість факторів, які пояснюють 68,59% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (20,20%), комунікативно-емоційно-вольовий (12,70%), інтелектуальний (12,41%), комунікативно-інтелектуальний (8,95%), емоційно-вольовий (8,36%) і «адекватність самооцінки» (5,97%). У спортсменів маскулінного типу визначено п'ять факторів, що складають 79,13% сумарної дисперсії: емоційно-вольовий (17,79%), комунікативно-емоційно-вольовий (15,97%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (15,68%), комунікативний (15,53%), комунікативно-інтелектуальний (14,16%). У андрогінних юнаків виявлено шість факторів, які пояснюють 71,87% сумарної загальної дисперсії: емоційно-вольовий (18,23%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (14,92%), комунікативно-емоційно-вольовий

(13,89%), комунікативний (12,53%), комунікативно-інтелектуальний (12,11%) і інтелектуально-емоційно-вольовий (5,85%).

10. За даними факторного і регресійного аналізів у маскулінних спортсменок, що спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту, визначено збіг чинників «прямолінійність – дипломатичність», «практичність – розвинена уява», «розслабленість – напруженість», «консерватизм – радикалізм», «низький самоконтроль – високий самоконтроль» і «впевненість у собі – тривожність». З показниками кореляційного аналізу збігу чинників не виявлено. У спортсменок андрогінного гендерного типу також зафіксовано збіг чинників тільки за результатами факторного і регресійного аналізів: «підпорядкованість – домінантність», «довірливість – підозрілість», «замкнутість – товариськість», «низький самоконтроль – високий самоконтроль».

У юнаків з маскулінним типом особистості за трьома видами аналізу (кореляційний, факторний, регресійний) співпали чинники «конформізм – нонконформізм», «стриманість – експресивність», «боязкість – сміливість», за даними кореляційного і факторного аналізів зафіксовано збіг чинника «загальний рівень інтелекту» і за результатами факторного і регресійного аналізів – «розслабленість – напруженість», «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «довірливість – підозрілість», «консерватизм – радикалізм», «впевненість у собі – тривожність» і «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки». У андрогінних спортсменів збіг чинників встановлено переважно між показниками факторного і регресійного аналізів: «боязкість – сміливість», «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «загальний рівень інтелекту», «практичність – розвинена уява», «розслабленість – напруженість», «стриманість – експресивність», «впевненість у собі – тривожність» та кореляційного і факторного аналізів за чинником «підпорядкованість – домінантність».

Таким чином, на формування маскулінності у досліджуваних в складнокоординаційних видах спорту впливають: у дівчат – чинники емоційно-вольової сфери (50%), інтелектуальної сфери (33%) і комунікативної сфери (17%); у юнаків – емоційно-вольової сфери (46%), комунікативної (36%) і інтелектуальної сфери (18%). На формування андрогінності – у спортсменок чинники комунікативної (75%) і емоційно-вольової (25%) сфер; у спортсменів – емоційно-вольової сфери (45%), комунікативної сфери (33%) та інтелектуальної (22%).

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботах багатьох фахівців [2;5;9;10;44;51;53;60;70;122;186;211;217 та інших] підкреслюється, що будь-яка діяльність людини, її специфіка і характер формують певні якості, які необхідні для здійснення цієї діяльності, і як наслідок, які безпосередньо впливають на зміни структури особистості. Спортивна діяльність не є винятком. За даними досліджень Цикунової Н.С., Дамадаєвої А.С., Артамонової Т.В., Шевченко Т.А., Таран І.І. доведено, що спорт є високоспецифічною сферою діяльності людини, яка сприяє формуванню гендерного типу особистості. Результати нашого дослідження підтверджують ці дані. Але, на відміну від попередніх досліджень, нами не було виявлено спортсменів і спортсменок, які мають фемінінний гендерний тип в жодному з видів спорту, які були представлені в дослідженні. Доведено, що багаторічні заняття тим, чи іншим видом спорту накладають відбиток на поведінку дівчат і хлопців, які спеціалізуються в окремих видах спорту [3;67;190;211;217]. Але питання, як саме певні види спорту впливають на формування психологічної статі особистості сьогодні є дискусійними.

Дослідження щодо формування гендеру у представників різних видів спорту з урахуванням їх біологічної статі і спортивної кваліфікації на даний момент є актуальними. Наші дослідження підтвердили необхідність вивчення цього питання, що дозволило деталізувати і конкретизувати переважну спрямованість тієї чи іншої спортивної діяльності в процесі гендерної соціалізації в спорті, це дозволить здійснювати корекцію гендерних деформацій, які можуть виникати у жінок при заняттях «маскулінними» видами спорту, а у чоловіків - «фемінінними», це надасть можливість батькам, що вибирають вид спорту для своєї дитини або підліткам у повній мірі уявляти собі наслідки прийнятого ними рішення.

Аналіз літературних джерел свідчить, що більшість авторів [14;58;79;81;95], оцінюючи характер спортсменів спираються в основному на

психологічну складову і не приділяють належної уваги соціальній складовій. Спорт – це сфера соціального життя.

В численних публікаціях представників різних країн [15;28;29;31;81;90;162;165;169;175] зазначається роль соціуму, як вирішального фактору в формуванні гендеру, а також доведено що гендер – це сукупність соціальних конструкцій і репрезентацій, а не данність закріплена природою [26; 33;176;225;250;256;257].

В роботі проведений аналіз впливу особистісних якостей, що формуються у спортсменів і спортсменок в результаті багаторічних занять різними видами спорту, на формування гендерного типу. Велика кількість фахівців в галузі психології і спорту [2;10;13;34;63;71;85;96;129;142;150;158;188;248;255 та інші] звертали увагу на те, що спорт є таким видом діяльності людини, який накладає особливий відбиток на формування її особистості.

Всі види спорту, які були представлені в дослідженні, були віднесені до тієї чи іншої класифікаційної групи, яка відображає загальну специфіку рухів, а також структуру тренувальної і змагальної діяльності, що характерна для різних видів спорту. Відносно цієї класифікації представлені види спорту увійшли до наступних груп: циклічні, складнокоординаційні, швидкісно-силові види спорту, спортивні єдиноборства і спортивні ігри.

В даній роботі вперше виявили і порівняли схожості й відмінності впливу занять видами спорту тієї чи іншої класифікаційної групи на формування гендерного типу особистості.

Так, на формування маскулінного гендерного типу у дівчат, які займаються циклічними видами спорту вплив має певний збіг виявлених чинників особистісних якостей, таких як «L», «O», «F», «MD», тобто впливають такі якості як самостійність, незалежність, егоцентричність, підозрілість, життєрадісність, імпульсивність, розсудливість, обережність, адекватна самооцінка. У кожного чинника є два полюси. Для даної групи видів спорту формуючими полюсами є підозрілість, впевненість у собі, експресивність (таблиця 5.1.).

Таблиця 5.1

Вплив особистісних якостей досліджуваних спортсменів і спортсменок на формування їх гендерного типу в залежності від груп видів спорту

Гендерний тип Група видів спорту	Особистісні якості, що впливають на формування гендерної статі особистості			
	Маскулінні спортсменки	Маскулінні спортсмени	Андрогінні спортсменки	Андрогінні спортсмени
Циклічні види спорту	L, O, MD, F	N, Q2, MD, L, I, B, M, F, Q1, C, H, O, E, Q4	C, A, G, B, E, Q1, F	F, Q4, Q2, H, E, N, Q1, C, L
Швидкісно-силові види спорту	N, C, Q1, B, I, O, Q2, G	N, L, F, Q3, Q4, E, B, Q2, M, C	A, G, L, Q3, O, Q1, F, E	Q4, E, Q3, C, I, M, B, L
Спортивні єдиноборства	H, F, I, MD, M, N, G, B	C, Q3, O, E	MD, O, I, L, Q2, H, Q4, A	I, C
Спортивні ігри	N, H, F, I, Q4, E	F, A, H, I	G, Q2, Q3, O, Q1, E	M, A, L, O, MD, Q2, I, G, E
Складнокоординаційні види спорту	N, M, Q4, Q1, Q3, O	Q2, F, H, B, Q4, C, Q3, L, Q1, O, G	E, L, A, Q3	E, H, Q3, C, B, M, Q4, F, O

A – «замкнутість – товариськість», B – «загальний рівень інтелекту», C – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», E – «підпорядкованість – домінантність», F – «стриманість – експресивність», G – «сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки», H – «боязкість – сміливість», I – «жорсткість – чутливість», L – «довірливість – підозрілість», M – «практичність – розвинена уява», N – «прямолінійність – дипломатичність», O – «впевненість у собі – тривожність», Q1 – «консерватизм – радикалізм», Q2 – «конформізм – нонконформізм», Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль», Q4 – «розслабленість – напруженість», MD – «адекватність самооцінки».

Формуванню маскулінного типу у дівчат, які тренуються в швидкісно-силових видах спорту сприяє інший набір чинників особистісних якостей: «N», «C», «Q1», «O», «B», «I», «Q2», «G». Збіг таких чинників обумовлює наявність у

дівчат, які займаються важкою атлетикою, пауерліфтингом, швидкісно-силовими видами легкої атлетики, наступних особистісних якостей, що сприяють формуванню маскулінної соціокультурної статі: невимушеність, природність, емоційна щирість, сентиментальність, прямолінійність, імпульсивність, дратівливість, заклопотаність, мінливість настрою і нестійкість інтересів, чутливість, вразливість, самовпевненість, раціоналізм, практичність, відповідальність, наполегливість, сумлінність. Тобто для групи, в яку входять швидкісно-силові види спорту формуючими гендерний тип є наступні полюси чинників особистісних якостей: прямолінійність, емоційна нестійкість, консерватизм, тривожність, жорсткість, нонконформізм, висока нормативність поведінки (таблиця 5.1).

Формування маскуліного типу спортсменок в спортивних єдиноборствах передбачає наступний набір чинників: «F», «I», «H», «MD», «M», «N», «B», «G», що обумовлюють такі особистісні якості як, обережність, розсудливість, стриманість у проявах емоцій, активність, соціальну сміливість, підприємливість, розкутість у спілкуванні, здатність самостійно приймати нестандартні рішення, схильність до ризику і авантюризму, схильність до прояву лідерських якостей, самовпевненість, несентиментальність, раціональність, логічність, деяку жорсткість і суворість у відношенні до людей, відповідальність, сумлінність, наполегливість, цілеспрямованість, врівноваженість, відкритість, кмітливість, достатньо високий рівень загальної культури і інтелекту. Таким чином для видів спорту, що входять до групи спортивних єдиноборств, полюсами чинників, що сприяють формуванню маскуліного гендерного типу у дівчат є: стриманість, жорсткість, сміливість, практичність, прямолінійність, висока нормативність поведінки (таблиця 5.1).

Збіг таких чинників якостей особистості як «N», «H», «F», «I», «Q4», «E» сприяє формуванню маскуліного типу у дівчат, що спеціалізуються в різних спортивних іграх. Поєднання цих чинників зумовлює наступні риси характеру спортсменок-ігровичок: активність, сміливість, підприємливість, відвертість, простоту, довірливість, емоційність, розважливість, обережність,

але з тим і готовність до ризику і до співпраці з незнайомими людьми у незнайомих умовах, схильність до лідерських якостей, безпосередність, наївність, вишуканість, експресивність, життєрадісність, імпульсивність, схильність до романтизму, багатство емоційних переживань, схильність до співчуття, вміння розуміти інших людей, самовпевненість, практичність. Виходячи з цього для групи ігрових видів спорту полюсами чинників формуючих маскулінність спортсменок є: прямолінійність, сміливість, експресивність, чутливість, розслабленість, домінантність (таблиця 5.1).

В складнокоординаційних видах спорту маскулінний гендерний тип у спортсменок формується від впливом чинників «O», «N», «M», «Q1», «Q3», «Q4». Набір таких чинників характеризує спортсменок як сором'язливих, чутливих до схвалення оточуючих, гостро реагуючих на образу і несправедливість, схильних до передчуттів, готових до порушення звичок і усталених традицій, таких, що мають більший інтерес до наук, ніж до догм, схильних до організаторської діяльності, незалежних в судженнях, поглядах і поведінці, прямолінійних, відкритих, природних, емоційних, сентиментальних, безпосередніх, цілеспрямованих, врівноважених, рішучих, спокійних, з сильною волею, об'єктивних, з багатою уявою, захопленими своїми ідеями. Для складнокоординаційних видів спорту полюсами чинників, які сприяють формуванню маскуліного гендерного типу у дівчат є: розвинена уява, високий самоконтроль, радикалізм, розслабленість, тривожність, прямолінійність (таблиця 5.1).

При порівнянні впливу особистісних якостей на формування маскуліної гендерної статі у спортсменок виявлено, що в кожній групі видів спорту спостерігається певний набір якостей, який відрізняється від набору в інших класифікаційних групах. Таким чином різні види спорту, хоча і формують у дівчат маскулінний гендерний тип, але формують його завдяки різним особистісним якостям. Це пояснюється специфікою тренувальної і змагальної діяльності в різних видах спорту.

Формуванню андрогінної соціокультурної статі у спортсменок, що спеціалізуються в циклічних видах спорту, сприяє поєднання наступних чинників особистісних якостей: «С», «А», «G», «В», «Е», «Q1», «F». Завдяки такому збігу дівчатам, що займаються плаванням, лижними гонками, біговими видами легкої атлетики, спортивним туризмом притаманні такі якості як розвинене почуття обов'язку і відповідальності, абстрактне мислення, усвідомлене дотримання загальноприйнятих моральних правил і норм, наполегливість у досягненні цілей, ділова спрямованість, високий рівень загальної культури, працездатність, відкритість у міжособистісних контактах, стриманість і розсудливість, обережність і сором'язливість, схильність до співпраці, емоційна стійкість, активність, врівноваженість, наполегливість, стійне ставлення до традицій. Полюсами чинників, що мають вплив на формування андрогінного типу у дівчат групи циклічних видів спорту є: емоційна стійкість, товарицькість, висока нормативність поведінки, домінантність, консерватизм, стриманість (таблиця 5.1).

Андрогінність у дівчат, що займаються швидкісно-силовими видами спорту формується за рахунок набору наступних чинників: «А», «G», «L», «Q3», «O», «Q1», «F», «E». За рахунок такого поєднання особистісних якостей спортсменки характеризуються як життєрадісні, товариські, тактичні, відкриті, веселі, природні, вільні, готові до співпраці, безтурботні, імпульсивні, експресивні, відповідальні, сумлінні, наполегливі у досягненні своєї мети, вимогливі до себе, цілеспрямовані, орієнтовані на конкретну діяльність тощо. Аналізуючи якості важкоатлеток, легкоатлеток, дівчат, які займаються пауерліфтингом, з'ясовано, що полюсами чинників, котрі впливають на формування соціокультурної статі спортсменок є: товарицькість, висока нормативність поведінки, підозрілість, високий самоконтроль, тривожність, консерватизм, стриманість, домінантність (таблиця 5.1).

У спортсменок, що тренуються в спортивних єдиноборствах андрогінний гендерний тип формується під впливом поєднання чинників «MD», «O», «I», «L», «Q2», «H», «Q4», «A». Таке поєднання чинників особистісних якостей свідчить,

що дівчата-єдиноборки безтурботні, життєрадісні, спокійні, впевнені у собі і своїх силах, сміливі, можуть проаналізувати і виправити свої помилки, не зациклюються на своїх невдачах, з адекватною самооцінкою своїх дій і можливостей, їм не властиве почуття провини, з ревнощами відносяться до успіху інших, замкнуті, заздрісні, замислені, підозрілі, зарозумілі, їх інтереси спрямовані на самих себе, вони обережні в своїх вчинках, самовпевнені, мужні, розсудливі, практичні, реалістичні, жорсткі, незалежні в своїх думках і діях, не дуже товариські, прагнуть подолати догматичні стереотипи, активні, схильні до авантюризму і ризику, але до певної межі, стресостійкі, критично ставляться до людей і подій, схильні до об'єктивності тощо. Враховуючи характеристику якостей таких спортсменок, встановлено, що полюсами чинників, що сприяють формуванню андрогінного гендерного типу є: впевненість у собі, жорсткість, підозрілість, конформізм, сміливість, розслабленість, товариськість (таблиця 5.1).

В спортивних іграх на формування андрогінного гендерного типу дівчат вплив має збіг наступних чинників: «G», «Q2», «Q3», «O», «Q1», «E». Тобто такі особистісні якості як відповідальність, сумлінність, організованість, врівноваженість, розумність, стабільність, совісність, ділова спрямованість, почуття обов'язку, наполегливість, цілеспрямованість, сильна воля, життєрадісність, впевненість у собі, консерватизм, небоязкість, безтурботність, орієнтація на конкретну діяльність, вміння контролювати свої емоції і поведінку, схильність до дотримання етикету, а також поступливість, залежність, норавливість, конфліктність мають вплив на формування андрогінної соціокультурної статі. Полюси даних чинників: висока нормативність поведінки, конформізм, високий самоконтроль, впевненість у собі, консерватизм, підпорядкованість (таблиця 5.1).

Поєднання чинників особистісних якостей «E», «L», «A», «Q3» сприяє формуванню андрогінної гендерної статі у спортсменок, що займаються складнокоординаційними видами спорту. За показниками цих чинників спортсменки даної групи характеризуються як самостійні, незалежні,

наполегливі, напористі, норавливі, цілеспрямовані, вольові, добрі і м'які по характеру, відкриті, терпимі, вільні від заздрості, товариські, природні, невимушені, готові до співробітництва, уважні до оточуючих, такі, що вміють пристосовуватися до тих чи інших людей, або до тих чи інших обставин, що вміють контролювати свої емоції і поведінку. Вони легко знаходять спільну мову з іншими і готові поступитися чимось без суперечок, але іноді вони можуть бути конфліктними і агресивними, схильними до авторитарної поведінки і не визнавати зовнішню владу. Такі дівчата люблять йти в ногу з часом, віддають перевагу роботі з людьми, для них дуже важливим є соціальне схвалення. Полюсами чинників, що мають вплив на формування андрогінного гендерного типу є: домінантність, довірливість, товариськість, високий самоконтроль (таблиця 5.1).

В кожній групі видів спорту спостерігається певний набір чинників особистісних якостей, який не повторюється, тобто на формування андрогінного гендерного типу у спортсменок в різних класифікаційних групах видів спорту вплив має особливе поєднання якостей особистості, які формуються у дівчат в результаті занять різними видами спорту.

Маскулінність спортсменів в циклічних видах спорту формує набір чинників особистісних якостей «N», «Q2», «MD», «L», «I», «B», «M», «F», «Q1», «C», «H», «O», «E», «Q4». Такий збіг чинників характеризує досліджуваних спортсменів як аналітичних, вільно мислячих, критичних, відвертих, природних, безпосередніх, емоційних, але в той же час і стриманих, поступливих, розсудливих, серйозних, самостійних, наполегливих, сміливих, активних, винахідливих, практичних, здатних приймати неординарні рішення, схильних до прояву лідерських якостей, витриманих, працездатних життєрадісних, сміливих, холоднокровних, впевнених у своїх силах, емоційно стійких, орієнтованих на реальність і тверезо оцінюючих дійсність, вміючи оперувати абстрактними поняттями, захоплених своїми ідеями, з адекватною самооцінкою. Але інколи надмірна впевненість у собі може стати причиною зайвої задоволеності собою і своїми досягненнями, що може привести до

розслабленості, апатії, зниженню мотивації. Чинники особистісних якостей для даної групи представлені наступними полюсами: прямолінійність, конформізм, довірливість, жорсткість, розвинена уява, стриманість, консерватизм, емоційна стійкість, сміливість, впевненість у собі, доміантність, розслабленість (таблиця 5.1).

Формуванню маскуліності у юнаків, що спеціалізуються в швидкісно-силових видах спорту сприяє поєднання наступних особистісних чинників: «N», «L», «F», «Q3», «Q4», «E», «B», «Q2», «M», «C». Показники цих чинників характеризують спортсменів даної групи як прямолінійних, довірливих, природних, спонтанних у поведінці, відкритих, спокійних, без почуття заздрості, життєрадісних, у міру обережних і розсудливих, вони готові поступитися в чомусь або комусь без суперечок, вміють уживатися з іншими людьми. Але вони часто не аналізують мотиви поведінки оточуючих, хоча і здатні до осмислених укладень. Таким юнакам притаманна як збудженість, дратівливість так і апатичність, розслабленість. Вони самостійні, наполегливі, нетерплячі, впевнені у собі і з зайвою задоволеністю. Такі спортсмени орієнтовані на зовнішню реальність і загальноприйняті норми, надійні, серйозні, інтелектуальні і культурні, приділяють увагу дрібницям. Вони цікавляться фактами, їх інтереси спрямовані безпосередньо на успіх, їм притаманна жива реакція на практичні питання, не бояться складних ситуацій, емоційно стійкі. Однак іноді їм не вистачає творчої уяви. Що стосується конформізму, то такі спортсмени здатні прислуховуватися до думки інших: більш досвідчених товаришів і наставників, а потім самостійно приймати рішення. Вони незалежні у своїх поглядах, але для них також важливим є соціальне схвалення. Це ще більше надає їм впевненості у собі і своїх справах. Полюсами особистісних якостей для маскулісних спортсменів, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту є: прямолінійність, довірливість, стриманість, високий самоконтроль, розслабленість, доміантність, конформізм, практичність, емоційна стійкість (таблиця 5.1).

В спортивних єдиноборствах формуванню маскулінності сприяє поєднання чинників «С», «Q3», «О», «Е». Вони характеризують єдиноборців як емоційно стійких і зрілих, стриманих, спокійних, активних, працездатних, орієнтованих на реальність і тверезо оцінюючих дійсність, зі стійкими інтересами, іноді ригідних, цілеспрямованих, наполегливих, свідомих, з сильною волею, як таких, що вміють контролювати свої емоції і поведінку і доводять будь-яку розпочату справу до логічного завершення, як впевнених у своїх силах, спокійних, сміливих, життєрадісних, самостійних. Такі спортсмени схильні до організаторської діяльності і добиваються успіху там, де потрібні об'єктивність, рішучість, врівноваженість. Також вони бувають занадто безтурботні і вперті, їм байдуже, що про них говорять і думають інші, іноді конфліктні і агресивні, не визнають зовнішньої влади, схильні до авторитарної поведінки. Відповідно аналізу особистісних якостей юнаків-єдиноборців можна виділити такі формуючі гендерний тип полюси чинників як: емоційна стійкість, високий самоконтроль, впевненість у собі і домінантність (таблиця 5.1).

У спортсменів, що займаються різними спортивними іграми на формування маскуліного гендерного типу вплив має набір чинників «F», «A», «N», «I». Поєднання цих чинників надає наступну характеристику представникам ігрових видів спорту: вони обережні, розсудливі, практичні, раціональні, логічні, схильні до заклопотаності і до занепокоєння про майбутнє, також вони товариські, відкриті, природні, вільні в своїх діях, вміють пристосовуватися до обставин, готові до співпраці, уважні до людей, сміливі, активні, мають емоційні інтереси, здатні приймати неординарні рішення, схильні до прояву лідерських якостей. Вони бувають песимістичними щодо сприйняття дійсності, стримані у прояві емоцій, але легко можуть встановлювати міжособистісні контакти. Таким чином для групи, в яку входять ігрові види спорту формуючими гендерний тип є наступні полюси чинників особистісних якостей: стриманість, товарищескість, сміливість, жорсткість (таблиця 5.1).

Для юнаків, які спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту, визначено наступний збіг чинників особистісних якостей, навіть протилежних, що є формуючими маскулінну соціокультурну стать цих спортсменів: «Q2», «F», «H», «B», «Q4», «C», «Q3», «L», «Q1», «O», «G». Показники даних чинників характеризують досліджуваних як сміливих, розсудливих, обережних, серйозних, підприємливих, активних, товариських, завзятих, схильних до заклопотаності і до турботи про майбутнє, стриманих у прояві емоцій, песимістичних в сприйнятті дійсності, заглиблених у себе, але орієнтованих на соціальне схвалення, здатних витримувати емоційні навантаження, схильних до авантюризму і прояву лідерських якостей. Їм властиві висока ступінь активності в соціальних контактах, здатність налагоджувати зв'язки з іншими людьми, залежність від думки і вимог групи, прагнення працювати і приймати рішення разом з товаришами по команді, слідування за громадською думкою, а також схильність все ускладнювати. Такі юнаки мають емоційні інтереси, готові до ризику і співпраці з незнайомими людьми в незнайомих обставинах, але всі ризики вони наперед зважать і прорахують. Водночас у спортсменів цієї групи може бути як низький рівень самостійності і відсутня ініціатива щодо прийняття рішень, так і навпаки вони можуть бути надто самостійними і здатними приймати неординарні рішення без узгодження з ким-небудь. У даних спортсменів розвинене абстрактне мислення, достатньо високий рівень загальної культури, вони вміють грамотно висловлювати свою думку, аналізувати інформацію і різні ситуації і робити осмислені висновки. Їм притаманні оперативність мислення, кмітливість і здатність швидко навчатися. Але також вони є консервативними, стійкими по відношенню до традицій, орієнтованими на конкретну діяльність, вони висловлюють сумніви відносно нових ідей і опираються змінам. Такі спортсмени є сумлінними, відповідальними, врівноваженими, стабільними, розумними, совісними, дисциплінованими, рішучими, незалежними, спокійними, працездатними, впевненими у собі, емоційно стійкими, витриманими, задумливими, цілеспрямованими, з сильною волею, з вмінням контролювати свої емоції і

поведінку, з розвиненим почуттям обов'язку і відповідальності. Це емоційно зрілі особистості, зі стійкими інтересами, орієнтовані на реальність, не бояться складних ситуацій. Вони мають соціально схвалені характеристики: самоконтроль, наполегливість, свідомість, схильність до дотримання етикету; вони дбають про свою репутацію, точно виконують соціальні вимоги, на них можна покластися. Але вони бувають і розслабленими, м'якими, апатичними, незворушними, з низькою мотивацією і зайвою задоволеністю, і безпечними, самовпевненими, життєрадісними, довірливими, безтурботними, здатними справлятися з невдачами. Полюси даних чинників: конформізм, стриманість, сміливість, розслабленість, емоційна стійкість, високий самоконтроль, підозрілість, консерватизм, впевненість у собі, висока нормативність поведінки (таблиця 5.1).

У спортсменів для всіх класифікаційних груп видів спорту встановлено певне поєднання особистісних якостей, що мають вплив на формування маскулінного гендерного типу особистості. Кожна група відрізняється набором цих якостей як за кількістю, так і за їх характеристикою.

У юнаків, що спеціалізуються в різних циклічних видах спорту формуванню андрогінного гендерного типу сприяє набір наступних чинників особистісних якостей: «F», «Q4», «Q2», «H», «E», «Q1», «N», «C», «L». Таке поєднання чинників характеризує спортсменів як спокійних, незворушних, апатичних, розслаблених, із зайвою задоволеністю і з низькою мотивацією, розсудливих, обережних, серйозних, стриманих у прояві емоцій, поглиблених в себе, не дуже балакучих, таких, що звикли все контролювати. Вони дуже ретельно вибирають партнерів по спілкуванню. Їм притаманна схильність до заклопотаності, до занепокоєння про майбутнє, до песимістичного сприйняття світу. Але для них є також природно проявляти почуття, бути веселими і радісними, навіть інколи безтурботними. Також набір даних чинників свідчить про незалежність спортсменів, такі юнаки надають перевагу власним рішенням, прямують шляхом, який обрали самі, але вони не завжди домінують, тобто маючи власну думку, вони не прагнуть її нав'язувати

оточуючим. Інколи їм не вистачає ініціативи і їм потрібне схвалення колективу і товаришів. Андрогінні плавці, легкоатлети, велосипедисти, лижники тощо проявили себе як неоднозначні особистості: в них переплелися терпимість і дратівливість, лагідність і непоступливість, відкритість і скритність. Аналізуючи якості даної групи атлетів встановлено, що полюсами чинників, які мають вплив на формування їх гендерного типу є: стриманість, розслабленість, нонконформізм, сміливість, домінантність, консерватизм, прямолінійність, емоційна стійкість, довірливість (таблиця 5.1).

Андрогінність спортсменів, що займаються швидко-силовими видами спорту формується за рахунок набору наступних чинників: «Q4», «E», «Q3», «C», «I», «M», «B», «L». Поєднання цих чинників характеризують досліджуваних спортсменів як незалежних, наполегливих, самостійних, норавливих, іноді конфліктних і агресивних, спокійних, апатичних, розслаблених, з недостатньою мотивацією і не цілком виправданою задоволеністю, їм притаманні внутрішня конфліктність, недисциплінованість, спонтанність в поведінці, підпорядкованість своїм пристрастям. Вони впевнені у собі, не бояться складних ситуацій, суворі і жорсткі, бувають цинічними. Такі юнаки реалісти і скептики, які сподіваються лише на власні сили, вони заглиблені у себе, з багатою уявою, розвиненим мисленням і вмінням аналізувати різні ситуації, вони цікавляться сенсом життя. Полюси даних чинників: розслабленість, домінантність, низький самоконтроль, емоційна стійкість, жорсткість, розвинена уява, довірливість (таблиця 5.1).

В спортивних єдиноборствах на формування андрогінної соціокультурної статі у юнаків впливає поєднання лише двох чинників «I» і «C», які характеризують спортсменів як таких, що схильні до романтизму, у них краще розвинене художнє сприйняття світу, вони більш чутливі і вразливі ніж єдиноборці з маскуліним гендерним типом. Їм притаманні естетичні інтереси, артистичність, схильність до співчуття іншим і їх розуміння. Але також вони відрізняються практичністю, раціональністю і розсудливістю. Це активні, емоційно стійкі, спокійні, працездатні особистості, яким не позичати витримки.

Враховуючи характерні особливості даних спортсменів, встановлено, що полюсами чинників є: жорсткість і емоційна стійкість (таблиця 5.1).

Формуванню андрогінності у спортсменів-ігровиків сприяє поєднання таких чинників особистісних якостей, як «М», «А», «L», «O», «MD», «Q2», «I», «G», «E». За даними чинниками юнаки, які спеціалізуються в різних ігрових видах спорту характеризуються як товариські, відкриті, ласкаві, співчутливі, як природні і невимушені в поведінці, добродушні, уважні, добрі, довірливі, відверті, доброзичливі до людей, терпимі, життєрадісні, незаздрісні, безтурботні, практичні, впевнені у собі, раціональні, сумлінні, відповідальні, врівноважені, наполегливі у досягненні мети, з адекватною самооцінкою. Вони готові до співпраці, охоче працюють з людьми, активні в усуненні конфліктів, не бояться критики, відчують яскраві емоції, жваво відгукуються на будь-які події. Таким юнакам притаманна висока швидкість рішення практичних завдань, орієнтація на зовнішню реальність, практичність, реалістичність, зайва увага до дрібниць. У них розвинена конкретна уява. Їх характеризує врівноваженість, розсудливість, сумлінність. Вони дотримуються загально прийнятих норм. Вони легко знаходять контакт з іншими людьми і гарно працюють у колективі, вони залежні від групи, слідуєть за громадською думкою, воліють працювати і приймати рішення разом з іншими, орієнтуються на соціальне схвалення. Чинники особистісних якостей для даної групи представлені наступними полюсами: практичність, товариськість, довірливість, впевненість у собі, конформізм, жорсткість, висока нормативність поведінки, домінантність (таблиця 5.1).

Поєднання таких особистісних чинників як «E», «H», «Q3», «C», «B», «M», «Q4», «F», «O» сприяє формуванню андрогінного типу у юнаків, що спеціалізуються в різних складнокоординаційних видах спорту. Збіг цих чинників зумовлює наступні риси характеру спортсменів: самостійність, незалежність, наполегливість, самовпевненість, сміливість, підприємливість, активність, працездатність, цілеспрямованість, сильну волю, схильність до авторитарної поведінки, прояву лідерських якостей, авантюризму і ризику, такі

спортсмени самі для себе є законом, вони не визнають зовнішньої влади, це непокірні, завжди протестуючі особистості, які закликають до рішучих дій. Вони мають багату уяву, емоційні інтереси, витримку, розвинене абстрактне мислення, достатньо високий рівень культури, вони кмітливі, швидко навчаються, орієнтовані на реальність, обережні, розсудливі, ретельно вибирають партнерів по спілкуванню. Спортсмени даної групи здатні оперувати абстрактними поняттями і контролювати свої емоції і поведінку. Також їм властива безтурботність і життєрадісність, вони сміливі і впевнені у собі і у своїх силах. Виходячи з цього для групи складнокоординаційних видів спорту полюсами чинників формуючих андрогінність юнаків є: домінантність, сміливість, високий самоконтроль, емоційна стійкість, розвинена уява, розслабленість, стриманість, впевненість у собі (таблиця 5.1).

На формування андрогінності у юнаків, які займаються видами спорту, що належать до груп спортивні єдиноборства, спортивні ігри, швидкісно-силові, циклічні і складнокоординаційні види спорту впливає поєднання різних чинників особистісних якостей, які є особливими для кожної конкретної класифікаційної групи.

Щодо формування гендерних відмінностей у спортсменів і спортсменок, що займаються різними видами спорту: в результаті дослідження для кожної класифікаційної групи встановлено певний набір чинників особистісних якостей, які сприяють формуванню маскулінного або андрогінного гендерного типу особистості. В залежності від біологічної статі і групи видів спорту кожне поєднання чинників є унікальним (таблиця 5.1).

Щодо формування гендерних схожостей встановлено, що на маскуліність юнаків в чотирьох класифікаційних групах із п'яти вплив мають такі якості як стриманість і емоційна стійкість, на маскуліність дівчат – прямолінійність, на андрогінність юнаків в чотирьох класифікаційних групах видів спорту впливають якості домінантність і емоційна стійкість. Андрогінність дівчат у більшості груп видів спорту зумовлюється таким

набором особистісних якостей як товариськість, висока нормативність поведінки, домінантність, консерватизм і високий самоконтроль.

Але в результаті дослідження не виявлено особистісних якостей, що мають вплив на формування маскулінної або андрогінної соціокультурної статі, які можна було б спостерігати в усіх класифікаційних групах видів спорту.

В результаті проведених досліджень доповнено і підтверджено дані інших авторів.

Доповнено дані (Артамонової Т.В., Шевченко Т.А. (2009), Багадірової С.К. (2014), Бондаренко Н.А. (2009), Бугаєвського К.А. (2016), Врублевського Є.П. (2008), Ганчара І.Л., Ганчара О.І. (2018; 2020), Дамадаєвої А.С. (2010; 2011), Ковальової В.В., Кодацьких І.Ю. (2017), Краєва Ю.В., Мяконькова В.Б. (1998), Лукашук В.І. (2012), Македон Т.А. (2014), Марченко О.Ю. (2017), Пархоменко О.О. (2013), Родоманової С.С. (2007), Усольцевої А.О. (2015) щодо впливу багаторічних занять різними видами спорту на поведінку юнаків і дівчат, на формування тих чи інших рис характеру.

Підтверджено, що спортивна діяльність є специфічною сферою, що сприяє формуванню гендерного типу особистості у юнаків і дівчат (Артамонова Т.В. (2008; 2013), Артамонова Т.В., Шевченко Т.А. (2008), Афіногенова С. В. (2007), Біліченко О.О. (2014), Ворожбітова А.Л. (2007; 2011, 2018), Гасанова З.А. (1997), Дамадаєва А.С., Шахов Ш.К. (2011; 2012), Джурмій Д.І. (2015), Клецина І.С. (2004), Краєв Ю.Б. (2020), Круцевич Т.Ю., Марченко О.В., Імас Т.В. (2012), Приходько В.В. (2020), Серова Л.Л. (2006), Стамбулова Н.Б. (2012), Усольцева А.О. (2014), Цикунова Н.Г. (2003)).

Дані, що отримані вперше:

- виявлено види спорту, що впливають на формування особистісних якостей спортсменів і спортсменок;
- встановлено, що формування гендерного типу особистості здійснюється в різній мірі окремими групами видів спорту і спортивних дисциплін;

- визначено, що заняття різними видами спорту та рівень спортивної кваліфікації суттєво впливають на формування психологічної статі особистості;
- встановлено кореляційний зв'язок особистісних якостей з гендерним типом особистості спортсменів і спортсменок в різних видах спортивної діяльності;
- встановлено факторну структуру із числа особистісних якостей, що впливають на формування маскулінного і андрогінного типу у спортсменів і спортсменок в різних класифікаційних групах видів спорту;
- з'ясовано вплив різних видів спорту на формування гендерного типу особистості спортсменів за рахунок окремих психологічних чинників.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз літературних джерел свідчить, що біологічні відмінності в будові і функціях чоловічого і жіночого організмів породили нерівність між ними. Зазначене також позначилося і на спортивній діяльності, в якій чітко простежуються розподіл видів спорту на суто «чоловічі» і суто «жіночі», але в останні роки, в тому числі і в світі політики гендерної рівності, що проводить МОК, кількість видів спорту і спортивних дисциплін, в яких не змагаються чоловіки або жінки зменшується, не дивлячись на їх вплив на організм спортсменок. В програмі Олімпійських ігор на даний момент жінки не змагаються лише в греко-римській боротьбі і лижному двоборстві, а чоловіки в художній гімнастиці і синхронному плаванні.

2. Виявлено як групи видів спорту впливають на формування властивостей особистості спортсменів і спортсменок. Заняття циклічними видами спорту переважно формують у юнаків андрогінний (52%) і маскулінний (48%), у дівчат маскулінний (54%) і андрогінний (46%) типи особистості. Швидкісно-силові види спорту сприяють формуванню у юнаків маскулінного (55%) та андрогінного (45%), у дівчат маскулінного (73%) та андрогінного (27%) гендерного типу. Складнокоординаційні види спорту впливають на формування у юнаків андрогінного (55%) і маскулінного (45%), а у дівчат навпаки маскулінного (53%) і андрогінного (43%) типу особистості. В спортивних іграх виявлена більш значуща різниця в показниках гендерних типів особистості і складає у юнаків 60% маскулінних та 40% андрогінних, у дівчат 59% маскулінних і 41% андрогінних. У юнаків і дівчат, що спеціалізуються в спортивних єдиноборствах не виявлено суттєвої різниці у співвідношенні маскулінних і андрогінних особистостей і вони складають 58% у хлопців та 56% у дівчат (маскулінних) та 42% і 44% андрогінних відповідно.

3. Спортивна кваліфікація суттєво впливає на формування психологічної статі особистості. У юнаків і дівчат, які спеціалізуються в більшості швидкісно-силових видів спорту і в спортивних єдиноборствах, а

також в деяких спортивних іграх (баскетбол, волейбол, гандбол, регбі), а у дівчат ще в циклічних і складнокоординаційних видах спорту маскулінність формується в процесі підвищення спортивної майстерності, тобто в процесі багаторічної спортивної діяльності. У юнаків, що займаються циклічними і складно координаційними видами спорту, а також у юнаків і дівчат, які спеціалізуються в деяких спортивних іграх висока спортивна кваліфікація сприяє формуванню андрогінного гендерного типу в процесі багаторічних занять спортом.

4. Встановлено помітний кореляційний зв'язок (0,59 – 0,70) особистісних якостей з гендерним типом спортсменів. В швидкісно-силових видах спорту показники у дівчат з маскуліним гендерним типом корелюють з особистісними якостями: «загальний рівень інтелекту» ($r = 0,61$), «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» ($r = -0,63$), «прямолінійність – дипломатичність» ($r = -0,61$); у юнаків «довірливість – підозрілість» ($r = -0,58$), «прямолінійність – дипломатичність» ($r = 0,60$), «низький самоконтроль – високий самоконтроль» ($r = 0,59$). У дівчат з андрогінним гендерним типом з чинником «замкнутість – товариськість» ($r = 0,69$), «сприйнятливість до почуттів – висока нормативність поведінки» ($r = -0,59$), «довірливість – підозрілість» ($r = 0,64$), «низький самоконтроль – високий самоконтроль» ($r = -0,63$). Юнаки андрогінного типу з чинниками «підпорядкованість – домінантність» ($r = -0,59$), «розслабленість – напруженість» ($r = -0,60$). Зазначене свідчить, що зв'язок особистісних якостей з соціокультурною статтю спортсменів існує переважно в чинниках, що належать до комунікативного (46%) і емоційно-вольового (42%) блоків.

В циклічних видах спорту у дівчат маскулінного типу є взаємозв'язок з чинником «довірливість – підозрілість» ($r = 0,59$), а у юнаків - «прямолінійність – дипломатичність» ($r = -0,63$), «конформізм – нонконформізм» ($r = 0,52$) і «адекватність самооцінки» ($r = -0,62$). У юнаків андрогінного типу – «стриманість – експресивність» ($r = -0,60$), «конформізм – нонконформізм» ($r = 0,52$). Отримані дані свідчать, що найбільша кількість чинників належить до

комунікативного блоку (62,5%), емоційно-вольового блоку (25%) та чинника «адекватність самооцінки» (12,5%).

В спортивних єдиноборствах у дівчат маскулінного типу - з чинниками «стриманість – експресивність» ($r = -0,61$), «боязкість – сміливість» ($r = -0,69$) і «жорсткість – чутливість» ($r = 0,59$), у юнаків - з чинником «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» ($r = 0,51$). У дівчат андрогінного типу з особистісними якостями: «жорсткість – чутливість» ($r = -0,61$), «впевненість у собі – тривожність» ($r = 0,56$) і «адекватність самооцінки» ($r = 0,60$), у хлопців суттєвих кореляційних зв'язків не виявлено, що свідчить про незначний вплив занять єдиноборствами на формування їх гендерного типу. Найбільший відсоток чинників, що корелюють з гендерним типом належать до емоційно-вольової сфери (40%), до комунікативної (30%), «адекватність самооцінки» (20%) та інтелектуальної (10%).

В спортивних іграх у дівчат показники маскулінного гендерного типу корелюють з чинниками «прямолінійність – дипломатичність» ($r = -0,60$), у хлопців суттєвих кореляційних взаємозв'язків не виявлено. У дівчат андрогінного типу - з особистісними якостями «сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки» ($r = -0,59$), у юнаків «прямолінійність – дипломатичність» ($r = 0,56$). Зазначені чинники переважно належать до комунікативного блоку (67%), а також до емоційно-вольового (16,5%) і інтелектуального (16,5%) блоків.

У складнокоординаційних видах спорту у юнаків маскулінного типу існує кореляція переважно з чинником «конформізм – нонконформізм» ($r = -0,62$), у андрогінних спортсменів - з чинником «підпорядкованість – домінантність» ($r = -0,59$). У дівчат маскулінного і андрогінного типів значущих кореляційних зв'язків не виявлено ($\geq 0,50$).

Встановлено, що на формування маскулінного гендерного типу особистості в більшій мірі впливають чинники емоційно-вольового блоку (юнаки – 55%, дівчата – 50%), комунікативного (36% і 17% відповідно) та інтелектуального (9% і 33%). На формування андрогінного гендерного типу у

дівчат переважно чинники комунікативного (75%) і емоційно-вольового (25%) блоків, а у хлопців – чинники емоційно-вольового блоку (82%).

5. Проведений факторний аналіз дозволив визначити латентні фактори із числа особистісних якостей, які найбільше впливають на формування маскулінного або андрогінного типу у представників циклічних видів спорту. У дівчат з маскулінным типом виявлено 4 групи факторів, які пояснюють 75,42% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (24,77%), комунікативно-емоційно-вольовий (20,97%), інтелектуально-емоційно-вольовий (16,64%) і емоційно-вольовий (13,04%); з андрогінним, складають 74,60% від загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (36,26%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (15,37%), комунікативний (15,31%), і емоційно-вольовий (7,66%).

У юнаків маскулінних і андрогінних типів визначено 5 груп факторів, що пояснюють відповідно 69,87% і 75,03% сумарної загальної дисперсії. У спортсменів з маскулінным гендерним типом – комунікативно-емоційно-вольовий (28,53%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (11,25%), комунікативний (14,54%), інтелектуальний (8,45%) і адекватність самооцінки (7,10%). У андрогінних спортсменів – емоційно-вольовий (20,04%), комунікативний (19,55%), комунікативно-емоційно-вольовий (15,88%), інтелектуально-емоційно-вольовий (11,38%) і комунікативно-інтелектуальний (8,18%).

6. Заняття спортивними єдиноборствами формують у спортсменів маскулінного і андрогінного гендерного типу 4 групи факторів. У маскулінних дівчат: комунікативний (31,15%), емоційно-вольовий (24,48%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (9,69%) і інтелектуальний, що складають 73,78% від сумарної загальної дисперсії. У андрогінних спортсменок встановлено шість латентних факторів, що складають 78,25% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (31,89%), комунікативно-інтелектуальний (15,19%), інтелектуально-емоційно-вольовий (10,20%), адекватність самооцінки (8,22%), емоційно-вольовий (6,77%) і

комунікативний (5,98%). У єдиноборців маскулінного і андрогенного типів визначено п'ять латентних факторів: для маскулінного типу комунікативно-емоційно-вольовий (22,76%), емоційно-вольовий (18,27%), інтелектуально-комунікативно-вольовий (10,00%), інтелектуально-емоційно-вольовий (7,77%) і комунікативно-інтелектуальний (6,56%), які пояснюють 65,36% сумарної загальної дисперсії; для андрогінних спортсменів – комунікативно-емоційно-вольовий (22,62%), інтелектуально-емоційно-вольовий (22,22%), емоційно-вольовий (9,32%), комунікативний (7,05%) і комунікативно-інтелектуальний (6,12%), що складають 67,32% від сумарної дисперсії.

7. Факторний аналіз проведений у спортсменів, що спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту впливають переважно на формування соціокультурної статі. У маскулінных спортсменок встановлено 5 факторів, що пояснюють 79,02% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (23,34%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (21,86%), комунікативно-інтелектуальний (17,82%), комунікативний (9,17%) і емоційно-вольовий (6,81%). У дівчат з андрогінним типом особистості виявлено 4 фактори, що пояснюють 95,30% сумарної загальної дисперсії: інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (45,60%) емоційно-вольовий (21,32%), комунікативний (16,10%) і інтелектуально-емоційно-вольовий (12,28%).

У маскулінных спортсменів визначено 5 латентних факторів, що складають 74,68% сумарної загальної дисперсії: комунікативний (29,43%), інтелектуально-емоційно-вольовий (14,71%), комунікативно-емоційно-вольовий (11,08%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (10,35%), емоційно-вольовий (8,12%). У спортсменів андрогенного типу зафіксовано 4 приховані фактори, які пояснюють 77,42% сумарної загальної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (30,81%), емоційно-вольовий (20,52%), комунікативно-інтелектуальний (16,67%) і інтелектуальний (9,42%).

8. Встановлено різну кількість факторів, що впливають на формування соціокультурної статі в спортивних іграх.

У маскулінних спортсменок визначено 4 фактори, які пояснюють 67,31% загальної сумарної дисперсії: комунікативний (21,61%), комунікативно-інтелектуальний (21,34%), емоційно-вольовий (19,48%), інтелектуально-емоційно-вольовий (10,79%). У дівчат андрогінного типу – 6 факторів, які пояснюють 69,19% загальної сумарної дисперсії: емоційно-вольовий (18,90%), комунікативно-емоційно-вольовий (16,11%), інтелектуально-емоційно-вольовий (11,83%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (9,52%), комунікативний (7,21%) і комунікативно-інтелектуальний (5,63%). У маскулінних юнаків виявлено чотири фактори, що складають 56,09% загальної сумарної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (23,17%), комунікативний (15,47%), інтелектуальний (10,13%) і емоційно-вольовий (8,05%). У гравців з андрогінним типом встановлено 5 факторів, які пояснюють 70,59% загальної сумарної дисперсії: комунікативно-емоційно-вольовий (36,66%), комунікативно-інтелектуальний (12,13%), інтелектуально-емоційно-вольовий (8,36%), інтелектуальний (7,10%) і емоційно-вольовий (6,33%).

9. Фактори, що сприяють формуванню гендерного типу у спортсменів, які спеціалізуються в складнокоординаційних видах спорту у маскулінних дівчат склали 4 групи факторів: емоційно-вольовий (23,62%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (19,19%), комунікативний (13,74%) і комунікативно-емоційно-вольовий (9,11%), що складають 65,66% від загальної сумарної дисперсії; у спортсменок андрогінного типу встановлено шість факторів, які пояснюють 68,59% загальної сумарної дисперсії: комунікативний (20,20%), комунікативно-емоційно-вольовий (12,70%), інтелектуальний (12,41%), комунікативно-інтелектуальний (8,95%), емоційно-вольовий (8,36%) і адекватність самооцінки (5,97%).

У спортсменів маскулінного типу визначено п'ять факторів, що складають 79,30% загальної сумарної дисперсії: емоційно-вольовий (17,79%), комунікативно-емоційно-вольовий (15,97%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (15,68%), комунікативний (15,53%), комунікативно-інтелектуальний (14,16%). У андрогінних спортсменів виявлено шість факторів, які пояснюють 71,87% загальної сумарної дисперсії: емоційно-вольовий

(18,23%), інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий (14,92%), комунікативно-емоційно-вольовий (13, 89%), комунікативний (12,53%), комунікативно-інтелектуальний (12,11%) і інтелектуально-емоційно-вольовий (5,85%).

10. Окремі види спорту і спортивні дисципліни впливають на формування гендерного типу особистості. Маскулінного гендерного типу: в єдиноборствах у хлопців - бокс і кікбоксинг (по 70%), греко-римська боротьба (67%) та тхеквондо (64%), у дівчат - вільна боротьба (100%), бокс (75%), самбо (70%) і дзюдо (64%); в швидкісно-силових видах спорту у хлопців - легкоатлетичні стрибки, метання і спринтерський біг (67%), важка атлетика (56%), пауерліфтинг (53%), у дівчат – пауерліфтинг (80%), важка атлетика (78%), швидкісно-силові види легкої атлетики (67%); в складно координаційних видах спорту у хлопців - спортивна акробатика (45%), спортивні бальні танці (45%) і спортивна гімнастика (40%), у дівчат – естетична групова гімнастика (67%), спортивна гімнастика (64%), синхронне плавання (63%), художня гімнастика (61%), черлідінг (60%); в спортивних іграх у хлопців - волейбол (85%), гандбол (67%), баскетбол і футбол (63%), водне поло (50%), у дівчат – гандбол (82%), баскетбол(71%) та волейбол(50%); в циклічних видах спорту у юнаків – лижні гонки (36%), плавання (47%), легка атлетика (40%), велоспорт (50%), у дівчат – лижні гонки (55%), плавання (67%), легка атлетика (43%).

Андрогінного гендерного типу: в єдиноборствах у хлопців – карате (67%), вільна боротьба(59%), дзюдо (56%), у дівчат – карате (70%), тхеквондо (54%) та кікбоксинг (50%); в швидкісно-силових видах спорту у хлопців – пауерліфтинг (47%), у дівчат – швидкісно-силові види легкої атлетики (33%), в складнокоординаційних видах у хлопців – сучасні танці (80%), спортивна гімнастика (60%), акробатика і бальні танці (по 50%), у дівчат - сучасні танці (79%); в спортивних іграх у юнаків і дівчат - настільний теніс (70% і 60% відповідно) та водне поло у хлопців (50%) і футбол у дівчат (60%); в циклічних видах спорту у хлопців – лижні гонки (64%), плавання (53%), легка атлетика (бігові дисципліни на витривалість і спортивна ходьба) (60%), у дівчат – лижні

гонки (45%), плавання (33%), легка атлетика (бігові види на витривалість) (57%).¹¹ Визначено вплив особистісних якостей у досліджуваних спортсменів і спортсменок на формування їх гендерного типу у залежності від групи видів спорту. Циклічні види спорту у спортсменок найбільше впливають на формування маскулінності за рахунок збігу чинників особистісних якостей L, O, MD, F, у спортсменів – за рахунок поєднання чинників N, Q2, MD, L, I, B, M, F, Q1, C, H, O, E, Q4; на формування андрогінності у дівчат впливає збіг чинників C, A, G, B, E, Q1, F, а у юнаків – F, Q4, Q2, H, E, N, Q1, C, L. Формуванню маскулінного типу у спортсменок, які спеціалізуються у швидко-силових видах спорту сприяє набір чинників особистісних якостей N, C, Q1, B, I, O, Q2, G; у спортсменів – N, L, F, Q3, Q4, E, B, Q2, M, C; формуванню андрогінності у швидко-силових видах спорту у дівчат сприяє поєднання чинників A, G, L, Q3, O, Q1, F, E, а у хлопців – Q4, E, Q3, C, I, M, B, L. Формуванню маскулінного типу спортсменок у спортивних єдиноборствах сприяє наступний набір чинників особистісних якостей H, F, I, MD, M, N, G, B, а спортсменів – C, Q3, O, E; андрогінність дівчат у цій групі видів спорту формується за рахунок збігу таких чинників як MD, O, I, L, Q2, H, Q4, A, юнаків – I, C. Спортивні ігри у спортсменок найбільше впливають на формування маскулінності за рахунок збігу чинників особистісних якостей N, H, F, I, Q4, E, у спортсменів – F, A, H, I; формуванню андрогінного гендерного типу у дівчат сприяють чинники G, Q2, Q3, O, Q1, E, у юнаків – M, A, L, O, MD, Q2, I, G, E. У складнокоординаційних видах спорту вплив на формування маскулінності у дівчат мають чинники N, M, Q4, Q1, Q3, O, у юнаків Q2, F, H, B, Q4, C, Q3, L, Q1, O, G, на формування андрогінності у спортсменок – E, L, A, Q3, у спортсменів – E, H, Q3, C, B, M, Q4, F, O.

У результаті дослідження для кожної класифікаційної групи було встановлено набір чинників особистісних якостей, які сприяють формуванню гендерного типу особистості, що може використовуватися для деталізації і конкретизації переважної спрямованості тієї чи іншої спортивної діяльності у процесі гендерної соціалізації особистості у спорті, також надасть можливість

дітям, підліткам і їх батькам визначитися з видом спорту для занять; знання гендерного типу і особистісних якостей спортсменів дозволить підвищити якість відбору для занять певними видами спорту і скоротити час на підготовку спортсменів, створивши модель підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. СПб. Питер. 2001. 288 с.
2. Артамонова Т. В. Гендерные проявления личности в спорте. Волгоград. 2008. 123 с.
3. Артамонова Т.В., Шевченко Т.А. Гендерная дифференциация личности высококвалифицированных спортсменов. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2008. № 4 (38). С. 9 – 13.
4. Артамонова Т. В., Шевченко Т.А. Гендерная идентификация в спорте: Монография. 2009. 236 с.
5. Артамонова Т. В. Особенности влияния спортивной деятельности на личность мужчин и женщин (культурологический аспект). *Ученые записки ун-та им. П. Ф. Лесгафта*. 2013. № 7 (101). С. 18 – 22.
6. Афиногенова С. В. Биологический и психологический пол в связи с профессиональными и спортивными интересами в подростковом и юношеском возрасте: автореф. дис. ... канд. психол. наук. СПб. 2007. 16 с.
7. Ашанин В. С., Пятисоцкая С. С. Теоретические основы многомерных методов анализа в задачах физического воспитания и спорта: учебное пособие. Серия: Библиотека магистранта и аспиранта: «Многомерные методы анализа данных». Выпуск 2. Х.: ХДАФК. 2015. 88 с.
8. Бабкин П. С. Материалы к вопросу о конституциональной полипии у детей и подростков. Дифференциальная психофизиология и ее генетические аспекты: *Тезисы докладов*. М. 1975. С. 192 – 193.
9. Багрунов В. П. Половые различия в видовой и индивидуальной изменчивости психики человека: Дис. ... канд. психол. наук. Л. 1983. 189 с.
10. Багадирова С. К. Формирование гендерной идентичности в условиях профессионализации личности в спорте. *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология*. 2014. № 2. С. 114 – 118.

11. Багадирова С. К. Материалы к курсу «Спортивная психология»: учебное пособие. Майкоп: Изд-во «Магарин О. Г.». 2014. 243 с.
12. Балахничев В. В., Врублевский Е. П., Мирзоев О. М. Отбор и подготовка спортсменов в легкой атлетике с позиции полового диморфизма. *Теория и практика физической культуры*. 2007. № 4. С. 11 – 15.
13. Бачинська Н. В., Забіяко Ю. О., Шуба В. О. Вивчення гендерної ідентифікації студентів вузів 17 – 22 років. *Young Scientist*. 2018. № 2 (54). С. 220 – 222.
14. Бендас Т. В. Гендерная психология: уч. пособие. СПб.: Питер. 2009. 428 с.
15. Берн Ш. Гендерная психология. СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК. 2001. 320 с.
16. Біліченко О. О. Гендерні особливості формування інтересу до фізичного виховання у студентів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2011. № 1. С. 48 – 51.
17. Біліченко О. О. Гендерні особливості формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Дніпропетровськ, 2014. 22 с.
18. Блохина Н. А. Понятие гендера: становление, основные концепции и представления. *Общество и гендер*. 2003. 368 с.
19. Большая советская энциклопедия: в 30 т. Гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. М.: Сов. энцикл. 1969 – 1978.
20. Большой психологический словарь. 4-е изд., расширенное. Сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. М.: АСТ: Москва. СПб.: Прайм-Евроснак. 2009. 811 с.
21. Большой толковый социологический словарь. Под ред. Дэвида Джерри, Джулии Джерри: пер. с англ. В 2 т. М. 1999. 527 с.
22. Бондаренко Н. А. Гендерные аспекты мотивации и самоотношения спортсменов. *Прикладная психология*. 2009. № 2. С. 55 – 61.

23. Борисова О. А. Возможности применения качественной методологии к изучению гендерной идентичности. *Вестник Удмурдского университета. Социология и философия*. 2007. № 3. С. 139 – 142.
24. Бугаевский К. А. Изучение гендерной идентификации и полового диморфизма у спортсменок в ряде видов спорта. *Физкультура, спорт, здоровье: сборник статей Всероссийской с международным участием очно-заочной научно-практической конференции*. 2016. С. 133 – 137.
25. Бугаевский К. А. Изучение показателей гендерной идентификации у девушек-спортсменок. *Актуальные научные исследования в современном мире*. 2016. № 10 – 5 (18). С. 29 – 37.
26. Буракова М. Маскулинность и фемининность: конструирование «настоящих» мужчин и женщин. *Иной взгляд*. 2000. № 3. С. 18 – 21.
27. Бутовская М. Л., Веселовская Е. В., Кондратьева А. В., Просикова Е.А. Морфо-психологические комплексы как индикатор успешности в спорте: женщины. *Вестник Московского университета*. М. 2012. № 2. С. 29 – 42.
28. Бэм С. Л. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов: перевод с англ. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). 2004. 329 с.
29. Вейнингер О. Пол и характер. М. 2012. 270 с.
30. Верхошанский Ю. В. Программирование и организация тренировочного процесса. М.: Физкультура и спорт. 1985. 176 с.
31. Вершинина Д. Б. Гендерные аспекты истории Запада: основные дискуссионные поля. *Вестник Пермского университета. Серия: История*. 2017. С.172 – 182.
32. Владимирова И. М. Особенности психологической адаптации лиц с различными свойствами темперамента к процессу обучения в военно-медицинском вузе: Автореф. дис. ... канд. наук. СПб. 2001.
33. Ворожбитова А.Л. Гендерная теория физической культуры как основа формирования гендерного сознания спортсменов. *Вестник Ставропольского государственного университета*. 2007. № 49. С. 27 – 31.

34. Ворожбитова А. Л. Гендер в спортивной деятельности: учеб. пособ. Москва: ФЛИНТА. 2011. 216 с.
35. Ворожбитова А. Л. О гендерном подходе в области физической культуры. *Молодая спортивная наука Беларуси: материалы Международной научно-практической конференции (Минск, 8 – 10 апреля 2014 г.): в 3 ч. Ред. Т. Д. Полякова; МСТРБ, Белорусский ГУФК. Минск. 2014. Ч. 2. С. 73 – 75.*
36. Ворожбитова А. Л. Гендер в физкультурно-спортивной деятельности [Электронный ресурс]: учеб. пособие. Ставрополь: изд-во СКФУ. 2018. 111 с. Режим доступа: <https://rucont.ru/efd/671124>
37. Воронин Е. В. Зависимость стиля игры в настольном теннисе от типологических особенностей нервной системы и некоторых волевых качеств. *Психофизиологические особенности учебной и спортивной деятельности. Л. 1984. С. 4 – 15.*
38. Воронина О. А. Гендер. Словарь гендерных терминов. Москва. 2002. С. 21 – 22.
39. Воронина О. А. Теория и методология гендерных исследований. Курс лекций. М.: МЦГИ МВШСЭН МФФ. 2001. 416 с.
40. Воронина О.А., Клименкова Т. А. Гендер и культура. Женщины и социальная политика (гендерный аспект). М. 1992. С. 10 – 22.
41. Воронова А. В. Гендерная психология как новое направление науки. *Ярославский педагогический вестник. 2014. № 1. Т. II. С. 288 – 292.*
42. Воронова А. В. Гендер как предмет междисциплинарного анализа. *Ярославский педагогический вестник. 2015. № 2. Т. II. С. 196 – 201.*
43. Воронцов Д. В. Гендерные исследования в социальной психологии: границы поля. *Российский психологический журнал. 2009. № 2. Т. 6. С. 8 – 18.*
44. Воронцов Д. В. Пол человека: биологический феномен или социокультурный конструкт? Гендерная психология: хрестоматия. Сост. Е.Е. Ли. Иркутск: изд-во Иркут. гос. ун-та. 2010. 114 с.

45. Врублевский Е. П. Индивидуализация подготовки женщин в скоростно-силовых видах легкой атлетики: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Волгоград. 2008. – 52 с.

46. Вульфсон И. Н., Солдащенский А. Д. К определению сосудистого периферического сопротивления у здоровых детей. *Педиатрия*. 1967. № 6. С. 6 – 11.

47. Высотская Н. Е. Проявление типологических особенностей по «подвижности – инертности» нервных процессов у гимнастов и акробатов. *Психофизиологические основы физического воспитания и спорта*. Л. 1972. С. 112 – 117.

48. Вяткин Б. А. Спорт и развитие индивидуальности человека. *Теория и практика физической культуры*. 1993. № 2. С. 1 – 5.

49. Ганчар А. И., Ганчар И. Л., Бабич Т. В., Соколов Д. А. Особенности проявления гендерных отличий уровней формирования навыков плавания у сильнейших команд пловцов на XXXIV Чемпионате Европы по водным видам спорта в Глазго-2018, Великобритания. *Вісник ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка*. Випуск 154. Том 2. Чернігів, 2018. С. 232 – 238.

50. Ганчар О. І. Теорія і практика надійного формування навичок плавання серед молоді різної статі в процесі навчання та вдосконалення: монографія. Одеса: ТОВ «Сімекс-Прінт», 2018. 320 с.

51. Ганчар О. І., Чернявський О. А., Ганчар І. Л. Загальні відмінності надійної сформованості рухових навичок плавання за оцінкою досягнень чоловіків та жінок на престижних змаганнях. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15; зб. наукових праць; за ред. О. В. Тимошенко*. К. 2019. Випуск 12 (120)19. С. 45 – 50.

52. Ганчар Олексій, Ганчар Іван, Черкун Ігор. Визначення гендерних параметрів формування навичок плавання за нормативами Єдиної спортивної класифікації. *Вісник НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Випуск 10 (166). 2020. С. 144 – 151.

53. Гасанова З. А. Женщины в изначально мужских видах спорта. *Теория и практика физической культуры: научно-теоретический журнал*. 1997. № 7. С. 10 – 22.
54. Гендерні питання. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* Вип. 36. 2004. 172 с.
55. Герасимова Н. Ценностные ориентации личности в период ранней взрослости. *Ананьевские чтения 98: Тезисы научно-практической конференции*. СПб. 1998. С. 90 – 91.
56. Геодакян В. А. Теория дифференциации полов в проблемах человека. *Человек в системе наук*. М. 1989. С. 171 – 189.
57. Грец И. А. Влияние профессиональной спортивной деятельности на здоровье и биосоциальные особенности женщин. *Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта*. 2009. № 12 (58). С. 37 – 40.
58. Грец И. А. Социально-психологические аспекты современного женского спорта. *Вестник спортивной науки*. 2010. № 3. С. 23 – 26.
59. Грошев И. В. Психофизиологические различия мужчин и женщин. М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЕК». 2005. 464 с.
60. Дамадаева А. С. Влияние занятий спортом на гендерные характеристики личности женщин. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2010. № 3 (61). С. 45 – 47.
61. Дамадаева А. С. Специфика гендерной дифференциации личности в спорте. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2010. № 10 (68). С. 35 – 39.
62. Дамадаева А. С. Роль спортивного стажа в формировании гендерных характеристик личности спортсменов. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2011. № 4 (74). С. 49 – 52.
63. Дамадаева А. С. Роль гендерных характеристик личности в социальной адаптации спортсменов. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2011. № 6 (76). С. 40 – 46.

64. Дамадаева А. С. Спортивно-важные качества личности спортсменов разного пола в маскулинных и фемининных видах спорта. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2011. № 7 (77). С. 57 – 62.
65. Дамадаева А. С., Шахов Ш. К. Спорт как фактор формирования психологического пола личности. *Вестник спортивной науки*. 2011. № 6. С. 16 – 18.
66. Дамадаева А. С., Шахов Ш. К. Проблема коррекции гендерных деформаций личности профессиональных спортсменок. *Вестник спортивной науки*. 2012. № 2. С. 19 – 22.
67. Дамадаева А. С. Психология гендерного развития личности спортсмена: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01. М. 2013. 54 с.
68. Девятых С. Ю. Раздельнополость человека в контексте современных представлений о половой дифференциации. Витебск. *Социосфера*. 2010. № 2. С. 26 – 31. <http://sociospera.com/publication/journal/2010/162>.
69. Денисова А.А. Словарь гендерных терминов. Региональная общественная организация «Восток – Запад: Женские Инновационные Проекты». М.: Информация 21 век. 2002. 256 с.
70. Джурмий Д. И. Особенности гендерной идентификации в спортивной деятельности. *Проблемы совершенствования физической культуры, спорта и олимпизма*. 2015. № 1-1. С. 169 – 174.
71. Доценко Е. Л. Психология личности: учебное пособие. Тюмень: изд-во ТюмГУ. 2009. 512 с.
72. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология. СПб.: Издательство «Питер». 2000. 320 с.
73. Євстігнєєва І. В. Гендерне виховання учнів основної школи на уроках фізичної культури: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Луганськ. 2012. 24 с.
74. Жеребкина И. А. Введение в гендерные исследования. Часть 1. Учебное пособие. Харьков: ХЦГИ. 2001. СПб.: Алетейя. 2001. 708 с.

75. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Відомості Верховної Ради. 2018. № 5. 35 с.
76. Захарченко М. О. Проблема гендерного підходу у процесі фізичного виховання загальноосвітніх шкіл. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2016. № 11 (81). С. 46 – 49.
77. Здравомыслова Е., Темкина А. Социальное конструирование гендера как феминистская теория. *Женщина. Гендер. Культура*. М. 1999. С. 46 – 65.
78. Ижванова Е. М. Гендерные аспекты маскулинности. *Психотерапия*. 2009. № 3. С. 56 – 62.
79. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. СПб.: Питер. 2003. 544 с.
80. Ильин Е. П. Психология спорта. СПб.: Питер. 2008. 352 с.
81. Ильин Е. П. Пол и гендер. СПб.: Питер. 2010. 688 с.
82. Ильина Н. Л. Мотивы начала занятий спортом и причины ухода из спорта (на примере гребцов и волейболистов). *Психологические основы физического воспитания*. СПб. 1996. С. 1 – 6.
83. Иорданская Ф. А. Мужчина и женщина в спорте высших достижений (проблемы полового диморфизма). Москва: Советский спорт. 2012. 256 с.
84. Истягина-Елисеева Е. А. Женская имансепация как фактор развития международного физкультурно-спортивного движения 1860 – 1920 гг. *Теория и практика физической культуры*. 2000. № 6. С. 9 – 12.
85. Каган В. Е. Стереотипы мужественности – женственности и «образя» у подростков. *Вопросы психологи*. 1989. № 3. С. 53 – 62.
86. Каган В. Е. Половая идентичность и развитие личности. *Обозрение психиатрии и медицинской психологи им. Бехтерева*. 1991. № 4. С. 25 – 33.
87. Казанцев С. А., Вальковский В. А. Опыт изучения профессионально важных качеств в различных видах спорта на основе свойств

нервной системы спортсменов. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. СПб. 2015. № 1 (119). С. 214 – 217.

88. Калюжная Р. А. Развитие функций сердечно-сосудистой системы. Физиология развития ребенка. М.: Педагогика. 1983. 296 с.

89. Келлер В.С. Соревновательная деятельность в спорте: лекция для студентов ИФК по курсу «Теория спорта». Госкомспорт УССР, КГИФК. Киев: КГИФК. 1987. 48 с.

90. Клецина И. С. Гендерная социализация: уч. пособие. СПб.: Издательство РГПУ им. А. И. Герцена. 1998. 92 с.

91. Клецина И. С. О проблемах гендерной психологии. *Мир психологии*. 2001. № 4. С. 162 – 208.

92. Клецина И. С. От психологии пола – к гендерным исследованиям в психологии. *Вопросы психологии*. 2003. № 1. С. 61 – 78.

93. Клецина И. С. Психология гендерных отношений: автореф. дис. ... д-ра. психол. наук. СПб. 2004. – 42 с.

94. Клецина И. С. Психология гендерных отношений: теория и практика. Санкт-Петербург: Алтейя. 2004. 408 с.

95. Клецина И. С. Гендерная психология. 2-е изд. СПб.: Питер. 2009. 496 с.

96. Ковалева В. В., Кадацких И. Ю. Особенности гендерных стереотипов студенческой молодёжи. *Территория науки*. 2017. № 2. С. 31 – 35.

97. Коляда А. В. Некоторые перспективы развития женского кикбоксинга с учётом полового диморфизма. *Приоритетные научные направления: от теории к практике*. № 8. 2013. С. 59 – 62.

98. Кон И. С. Половые различия и дифференциация социальных ролей. Соотношение биологического и социального. М. 1975. С. 23 – 29.

99. Кон И. С. Психология половых различий. *Вопросы психологии*. 1981. № 2. С. 47 – 57.

100. Кон И. С. Мужские исследования: меняющиеся мужчины в изменяющемся мире. Введение в гендерные исследования: учебное пособие. Под ред. И. А. Жеребкиной. Харьков. 2001. Ч.1. С. 562 – 605.
101. Кон И. С. Пол и гендер. Заметки о терминах. [Электронный ресурс]. Сексология. Персональный сайт И. С. Кона. Режим доступа: <http://sexology.narod.ru/publ037html>
102. Корниенко И. А. Возрастные изменения энергетического обмена и терморегуляции. М. 1979. 160 с.
103. Костерина И. В. Практики маскулинности в молодёжных группах. Социологические исследования. 2010. № 1. С. 116 – 126.
104. Костикова И. В. Введение в гендерные исследования. М.: Аспект Пресс. 2005. 255 с.
105. Костюкевич В. М., Воронова В. І., Шинкарук О.А., Борисова О.В. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах (спеціальність: 017 Фізична культура і спорт): навч. посіб. К.: КНТ, 2017. 634 с.
106. Кочеткова Е. Ф., Опарина О. Н. Особенности и проблемы полового диморфизма в спорте. *Современные научные исследования и инновации*. 2014. № 7. С. 15 – 20.
107. Кравець В. П. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія. Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2011. 226 с.
108. Краев Ю. В., Мяконьков В. Б. Проявление агрессивности у спортсменов в разных видах спорта. Психология и педагогика – новая интеграция: *Материалы 24-й научной конференции СПб ГАФК им. П. Ф. Лесгафта*. СПб. 1998. С. 33 – 35.
109. Краев Ю. В. Психофизиологический статус мужчин и женщин, занимающихся спортивными единоборствами. *Человек. Спорт. Медицина*. 2020. Т. 20. № 2.
110. Кретти Б. Дж. Психология в современном спорте. Пер. с англ. Ханина Ю. Л. М. 1978. 224 с.

111. Круцевич Т. Ю., Захарченко М. О., Марченко О. Ю. Врахування гендерного підходу у процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді. *Молодий вчений*. 2017. № 3. 1. (43. 1). С. 180 – 183.
112. Круцевич Т., Марченко О., Биличенко Е., Имас Т. Гендерные особенности юношей и девушек, занимающихся и не занимающихся спортом. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2012. № 2. С. 14 – 17.
113. Круцевич Т. Ю., Марченко О. Ю., Имас Т. В. Проблема гендеру у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді. *Physical education, sport and health culture in modern society*. 2015. С. 144 – 146.
114. Круцевич Т. Ю., Марченко О. Ю. Историчні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*; Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2019. № 4 (44). С. 26 – 34.
115. Круцевич Т. Ю., Марченко О. Ю. Концептуальні засади гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. *Спортивний вісник Придніпров'я: науково-практичний журнал*. 2019. № 2. С. 104 – 114.
116. Круцевич Т. Ю., Марченко О. Ю. Концептуальні підходи в дослідженнях гендерної диференціації у фізичному вихованні. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. № 2. С. 80 – 87.
117. Кузнецова Т. Д. Развитие дыхательной функции лёгких. Физиология развития ребёнка. М.: Педагогика. 1983. С. 115 – 132.
118. Кукуленко-Лук'янець І. В. Психологічні особливості прояву фемінінності/ маскулінності у жінок-педагогів. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 27. С. 265 – 279.
119. Кулаева Е. В. Самоопределение женщин с различными типами гендерной идентичности: дис. ... канд. психол. наук. Ярославль. 2010. 185 с.
120. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. 1975. 304 с.
121. Лорбер Дж. Пол как социальная категория. Thesis. Женщина, мужчина, семья. М. 1994. № 6. С. 127 – 136.

122. Лопухова О. Г. Психологический пол личности в контексте гендерных исследований. *Филология и культура*. 2011. № 4. С.384 – 390.
123. Лопухова О. Г. Опросник «Маскулинность, фемининность и гендерный тип личности» (Российский аналог Bem sex role inventory). *Вопросы психологии*. 2013. № 1. С. 1 – 8.
124. Лубышева Л. И. Женщина и спорт: социальный аспект. *Теория и практика физической культуры*. 2000. № 6. С. 13 – 16.
125. Лубышева Л. И. Социальная роль спорта в развитии общества и социализации личности. *Теория и практика физической культуры*. 2001. № 4. С. 11 – 15.
126. Лукашук В. І. Особливості гендерної соціалізації у спорті. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. *Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2012. № 993. С. 141 – 145.
127. Майерс Д. Социальная психология. 6-е изд., перераб. и доп. СПб.: Питер. 2008. 752 с.
128. Македон Т. А. Особенности самореализации феминных и маскулинных женщин. *Вестник Приамурского государственного университета им. Шолом-Алейхема*. 2014. № 4 (17). С. 103 – 111.
129. Мальчиков А. В. Опыт сравнения личностных свойств спортсменов – мужчин и женщин в индивидуальных и командных видах спорта. *Психолого-педагогические особенности физического воспитания и спорта женщин*. 1986. С. 89 – 93.
130. Маркелов В. В., Подлипняк Ю. Ф. Особенности детерминации соревновательной надежности в спорте. *Вестник экономической безопасности. Педагогические науки*. 2018. № 4. С. 289 – 293.
131. Марченко О. Ю. Гендерний аспект формування цінностей фізичної культури у студентів вищих навчальних закладів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 9. С. 50 – 53.

132. Марченко О. Ю. Особенности влияния занятий спортом на формирование гендерных характеристик юношей и девушек. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 1. С. 76 – 83.

133. Марченко О. Ю. Теоретико-методологічні основи гендерного підходу до формування аксіологічної значущості фізичної культури школярів: монографія. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я. М. 2018. 292 с.

134. Матвеев Л. П. Основы спортивной тренировки. М.: Физкультура и спорт. 1977. 280 с.

135. Матвеев Л. П. Общая теория спорта и её прикладные аспекты: учеб. для вузов физ. культуры. [5-е изд.]. М.: Сов. спорт. 2010. 340 с.

136. Мелков С. В., Кудрина А. В. Представление о гендере и гендерной идентичности в современном психоанализе. *Развитие личности*. 2016. № 3. С. 165 – 186.

137. Месснер М. Маскулинность и профессиональный спорт. *Анталогія гендерной теории*. Минск.: Пропилеи. 2000. С. 218 – 235.

138. Микляева А. В., Румянцева П. В. Социальная идентичность личности: содержание, структура, механизмы формирования. СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена. 2008. 118 с.

139. Митина О. В. Математические методы в психологии: Практикум. М.: Аспект-Пресс. 2008. 238 с.

140. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. Учебное пособие. СПб.: Речь. 2004. 392 с.

141. Нечаевский Д. Л. Изучение стереотипов маскулинности / фемининности у школьников (Опыт социологического исследования). Гендерные исследования в гуманитарных науках: современные подходы. *Материалы международной научной конференции. Иваново, 15 – 16 сентября 2000 года. Часть 2. Социология, политология, юриспруденция, экономика*. 2000. С. 51 – 59.

142. Ожигова Л. Н. Гендерная идентичность личности и смысловые механизмы её реализации: автореф. дис. ... доктора психол. наук. Краснодар: Кубанский гос. ун-т, 2006. 46 с.

143. Оніщенко Н., Береза С., Макаренко Л. Гендерні дослідження в сучасному суспільстві: проблеми, реалії, перспективи. *Віче*. 2009. № 17. С. 25 – 28.

144. Основы математической статистики: Учебное пособие для ин-тов физ. культ. Под ред. В. С. Иванова. М.: Физкультура и спорт, 1990. 176 с.

145. Панкова Н. В. Личностные качества игроков в настольный теннис. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2007. № 8 (30). С. 70 – 72.

146. Пархоменко Е. А. Стилевые особенности саморегуляции поведения спортсменов высокой квалификации. *Теория и практика общественногo развития*. 2013. № 4. С. 112 – 114.

147. Пархоменко Е. А. Особенности саморегуляции поведения юных спортсменов в подростковом возрасте. *Физическая культура, спорт – наука и практика*. 2013. № 1. С. 43 – 46.

148. Пейсахов Н. М., Прохоров А. О. Некоторые особенности саморегуляции организма в связи с основными свойствами нервной системы. *Дифференциальная психофизиология и ее генетические аспекты: Тезисы докладов*. М. 1975. С. 125 – 127.

149. Перегудина В. А. Особенности возрастного становления гендерной идентичности. *Известия Тульского гос. университета*. 2010. № 2. С. 305 – 310.

150. Пинчуков А. Г. Сравнительное изучение возрастных изменений свойства подвижности нервных процессов в зрительном и двигательном анализаторах. *Спортивная и возрастная психофизиология*. Л. 1974. С. 127 – 138.

151. Платонов В. Н., Бубка С. Н., Булатова М. М. Олимпийский спорт: в 2 т. К.: Олимп. л-ра. 2009. Т. 2. С. 12 – 18.

152. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн. К.: Олимп. лит. 2015. Кн. 1. С. 64 – 68.

153. Подгорная Ю. Н., Карлышев В. М., Параскевич О. В. Психологический профиль личности спортсмена по художественной гимнастике. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2016. № 11 (141). С. 288 – 294.
154. Попова Л. В. Гендерные аспекты самореализации личности: уч. пос. к спецсеминару. М. 1996. 42 с.
155. Практикум по гендерной психологии. Под. ред. И. С. Клециной. СПб.: Питер. 2003. 479 с.
156. Приходько В. В. Концепція управління сучасною системою підготовки спортсменів: монографія. Дніпро: Інновація. 2018. 464 с.
157. Приходько В. Обґрунтування потреби і врахування гендерного аспекту в системі спортивної підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2020. № 1. С. 118 – 131.
158. Психология спорта в терминах, понятиях, междисциплинарных связях: Словарь-справочник. СПб.: ГАФК. 1996. 451 с.
159. Психология физической культуры и спорта. Под ред. А. В. Родионова. М.: Советский спорт. 2007. 116 с.
160. Пушкарева Н. Л. Гендерные исследования: рождение, становление, методы и перспективы в системе исторических наук. *Женщина. Гендер. Культура*. Москва. 2001. С. 21.
161. Радина Н. К. Об использовании гендерного анализа в психологических исследованиях. *Вопросы психологии*. 1999. № 2. С. 22 – 27.
162. Реан А. А. Психология изучения личности: учебное пособие. СПб. 1999. 288 с.
163. Репина Л. П. Гендерная история: проблемы и методы исследования. *Новая и новейшая история*. 1999. № 6. С. 41 – 58.
164. Родоманова С. С. Исследование гендерных отношений в спорте (на примере спорта высших достижений). *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2007. № 9 (31). С. 81 – 84.

165. Родоманова С. С. Социально-педагогические проблемы гендерных отношений в спорте: автореф. дис. ... канд. пед. наук. СПб. 2007. 25 с.
166. Рубинштейн С. Л. О личностном подходе. Психология личности в трудах отечественных психологов. СПб.: Питер. 2000. С. 23 – 32.
167. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. М.: Педагогика. 1973. С. 27 – 32.
168. Рудик П. А. Психологические аспекты спортивной деятельности. Психология и современный спорт. М.: Физкультура и спорт. 1973. С.14 – 40.
169. Савелова М. А. Маскулинность и фемининность как ключевые категории гендерной теории. *Вестник Костромского государственного университета*. 2011. № 5 – 6. С. 43 – 47.
170. Самойленко Н. І. Передумови виникнення гендерного підходу у педагогічній науці. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33). С. 458 – 461.
171. Сафонов В. К. Психология в спорте: теория и практика. СПб. 2012. 265 с.
172. Сахаев Б.Т. Гуманистический подход в физическом воспитании студентов с учетом их гендерных особенностей: дис. ... канд. пед. наук. Алмата. 2010. 234 с.
173. Серова Л.К. Психологическая классификация видов спорта. *Учёные записки университета им. П.Ф. Лесгафта*. 2018. № 1 (155). С. 302 – 306.
174. Серова Л. Л. Личностные качества спортсмена. *Учёные записки университета им. П.Ф. Лесгафта*. 2006. № 20. С. 75 – 78.
175. Скворцова Е. А. Индивидуальные предпосылки формирования гендерной идентичности юношей и девушек 14 – 17 лет: автореф. дис. ... канд. психол. наук. СПб. 2011. 24 с.
176. Скіндер Н. В. Олімпіада-2016 та нові спроби встановлення гендерної рівності у спорті. Репозитарій Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова. Збірник_28-229-241. С. 229 – 241. pdf. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/44352/>.

177. Скоморохова Н. А. Гендерная компетенция в педагогическом образовании. *Профессиональное образование в России и за рубежом*. 2016. №4. С. 107 – 113.

178. Скоморохова Н. А. Опыт включения знаний о гендере в содержание дисциплины «Психология» при подготовке бакалавров педагогического образования. *Учёные записки Забайкальского государственного университета. Серия: Педагогические науки*. 2018. Т. 13. № 2. С. 93 – 100.

179. Скрипкина Т. М., Сергеев Г. А., Скрипкина В. С. Влияние свойств личности на показатели психологической адаптированности лыжников-гонщиков к тренировочным нагрузкам. *Учёные записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2010. № 5 (63). С. 102 – 106.

180. Слепова Л. Н., Хаирова Т. Н., Дижонова Л. Б. Гендерный подход к физическому воспитанию студентов. *Современные наукоемкие технологии*. 2010. № 5. С. 129 – 130.

181. Соболева Т. С. О проблемах «женского спорта». *Теория и практика физической культуры*. 1999. № 3. С. 56 – 63.

182. Соболева Т. С., Азартных Т. Д., Соболев Д. В. Пол, гендер, маскулинность и женский спорт. *Учёные записки университета им. П.Ф. Лесгафта*. 2013. № 10 (104). С.158 – 162.

183. Сорокин В. А., Бутенко Т. В., Шутьева Е. Ю., Нагорных В. Н. Субъектно-личностные качества спортсменов как фактор успешности их деятельности. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук. Ростов на Дону: Донской гос. технический ун-т*. 2018. № 3. С. 54 – 56.

184. Стамбулова Н. Б. Психология спортивной карьеры: учеб. пособие. СПб.: Центр карьеры. 1999. 368 с.

185. Стамбулова Н. Б. О формировании спортивно важных психических свойств спортсмена. Спортивная психология в трудах отечественных специалистов. Сост. и общая ред. И. П. Волкова. СПб.: Питер. 2002. С. 64 – 72.

186. Староста В. Обосновано ли деление видов спорта на мужские и женские? *Теория и практика физической культуры*. 1999. № 8. С. 55 – 58.

187. Субботина Н. Д. Устарели ли понятия «сущность женщины» и «сущность мужчины?» *Гуманитарный вектор*. 2020. № 15 (2). С. 43 – 53.

188. Сухарева А. М. Проявление свойства силы нервной системы по возбуждению в различном возрасте. *Психофизиологические основы физического воспитания и спорта*. Л. 1972. С. 75 – 79.

189. Таран И. И. Гендерная социализация дошкольников средствами физического воспитания: автореф. дис. ... канд. пед. наук. СПб. 2004. 23 с.

190. Тарасевич Е. А. Гендерные отличия спортсменов в различных классификационных группах видов спорта и спортивных дисциплин. *Слобожанский науково-спортивний вісник*. 2016. № 2 (52). С. 117 – 120.

191. Тарасевич О.А., Камаєв О.І. Особливості гендерних відмінностей у спортсменів, що займаються спортивними єдиноборствами. *Єдиноборства*. 2019. № 4 (14). С.117 – 126.

192. Тарасевич О.А., Камаєв О.І., Окунь Д.О. Гендерна ідентифікація спортсменів різної кваліфікації відносно класифікаційних груп видів спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2019. № 6 (74). С. 10 – 15.

193. Тарасевич О.А. Формування жіночої олімпійської програми у спортивних іграх. *Спортивні ігри*. 2020. № 1 (15). С. 58 – 73.

194. Тарасевич О.А., Мулик В.В. Особливості гендерної ідентичності у спортсменів, що спеціалізуються в швидкісно-силових видах спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2020. № 1 (75). С. 69 – 74.

195. Тарасевич Олена, Мулик Вячеслав, Гращенкова Жанна, Окунь Дар'я. Гендерні схожості і гендерні відмінності спортсменів і спортсменок в циклічних видах спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2020. № 2 (76). С. 73 – 90.

196. Тарасевич О. А. Особливості гендерних схожостей і відмінностей у спортсменів, що спеціалізуються у спортивних іграх. *Спортивні ігри*. 2020. № 3 (17). С. 103 – 114.

197. Тришин Е. С., Катрич Л. В., Бердичевская Е. М., Кобзев О. А. Особенности пространственно-временных качеств спортсменов,

специализирующихся в ситуационных видах спорта. *Физическая культура, спорт – наука и практика. Психологические науки*. 2017. № 2. С. 68 – 73.

198. Усольцева А. А. Представления о гендерной идентичности женщин-спортсменок. *Вестник ТюмГУ*. 2010. № 5. С. 174 – 180.

199. Усольцева А. А. Трудности в становлении гендерной идентичности спортсменок условно мужских видов спорта. *Вестник спортивной науки*. 2014. № 3. С. 56 – 59.

200. Усольцева А. А. Неэффективные стратегии решения гендерных трудностей спортсменок условно женских видов спорта. *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал)*. 2014. № 7 (39). DOI: 10.12731/2218-7405-2014-7-1.

201. Усольцева А. А. Представления о гендерной идентичности профессиональных спортсменок и девушек, профессионально не занимающихся спортом. *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал)*. 2014. № 9 (41). DOI: 10.12731/2218-7405-2014-9-6.

202. Усольцева А. А. Особенности становления гендерной идентичности спортсменок условно мужских видов спорта: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Тюмень. 2015. 209 с.

203. Уэст К., Зиммерман Д. Создание гендера. Хрестоматия феминистских текстов. СПб.: Дмитрий Буланин. 2000. С. 193 – 219.

204. Фарфель В. С. Управление движениями в спорте. М.: Физкультура и спорт. 1975. 208 с.

205. Фарфель В. С., Коц Я. М. Физиология человека: (с основами биохимии): [учебник для техникумов физ. культуры и школ тренеров]. М.: Физкультура и спорт. 1970. 343 с.

206. Фащук О. В. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків: дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту. Івано-Франківськ. 2011. 248 с.

207. Хвацкая Е. Е. Психологическое содержание кризиса начала спортивной специализации и психологическое сопровождение начального этапа спортивной карьеры. *Ананьевские чтения 97: Тезисы научно-практической конференции. СПб.* 1997. С. 286 – 288.

208. Хвацкая Е. Е. Психологическая помощь юным спортсменам на этапе начальной спортивной специализации: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. СПб ГАФК. СПб. 1998. 16 с.

209. Хрестоматия к курсу «Основы гендерных исследований. Под. ред. О. А. Ворониной. М. 2000. 396 с.

210. Цикунова Н. Г. Гендерные характеристики личности спортсменов в маскулинных и фемининных видах спорта: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.04. СПб. 2003. 19 с.

211. Чемоданов В. И. Развитие эндокринной системы. Физиология развития ребёнка. М.: Педагогика. 1983. 296 с.

212. Чистякова М. А., Шишкин А. П. Проблемы и противоречия в вопросах гендерного равенства в спорте. 2019. № 6. С. 93 – 98.

213. Шаболтас А. В. Мотивы занятий спортом высших достижений в юношеском возрасте: автореф. дис. ... канд. психол. наук. СПб. 1998. 21 с.

214. Шакирова С. В. Толкование гендера. *Пол женщины: сборник статей по гендерным исследованиям. Алматы: Центр Гендерных исследований.* 2000. С. 15 – 26.

215. Шахов Ш. К., Дамадаева А.С. Гендерная психология спорта: культурно-образовательный аспект. *Вестник МГУКИ.* 2011. № 2 (40). С. 172 – 176.

216. Шахов Ш. К., Дамадаева А.С. Спорт как фактор формирования психологического пола личности. *Теория и методика спорта высших достижений.* С. 16 – 18.

217. Шиян О. І., Фашук О. В. Проблеми гендерних стереотипів та дисбалансу у сфері фізичної культури і спорту. *Спортивна наука України.* 2012. № 3. С. 40 – 44.

218. Шнейдер Л. Б. Личностная, гендерная и профессиональная идентичность: теория и методы диагностики. М.: МПСИ. 2007. 128 с.
219. Штылева Л. В. Зачем нужен этот «гендер». Гендерный поход в дошкольной педагогике: теория и практика. Монография в 2-х частях. Мурманск. 2001. 4.1. С. 14 – 24.
220. Якимович В. С. Культура в мире спорта. М.: Советский спорт. 2006. 126 с.
221. Anshel M., Porter A. Efficacy of model for examining self regulation with elite and non-elite male and female competitive Air f swimmers. *International journal of sport psychology*. 1996. № 3. P. 321 – 336.
222. Anshel M., Williams L., Hodge K. Cross-Cultural and gender differences on coping style in sport. *International journal of sport psychology*. 1997. № 2. P. 141 – 156.
223. Anshel M. H., Porter A., Quek J. J. Coping with acute stress in sport as a function of gender: An exploratory study. *Journal of Sport Behavior*. 1998. No 21. P. 363 – 369.
224. Anshel M. H., Jamieson J., Raviv S. Coping with acute stress among male and female Israeli athletes. *International journal of sport psychology*. 2001. № 3. P. 271 – 289.
225. Bem S. L. Theory and measurement of androgyny. *Journal of Personal and Social Psychology*. 1979. Vol. 37. P. 1047 – 1054.
226. Bem S. L. Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*. 1981. № 88. P. 354 – 364.
227. Bem S. L. Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-schematic children in a gender-schematic society. *Sings: Journal of women in culture and society*. 1983. Vol. 8. № 4. P. 65 – 78.
228. Bem S. L. The lenses of gender: Transforming the debate on sexual inequality. New Haven, CT: Yale University Press. 1993.
229. Colker R., Widom C. S. Correlates of female athletic: masculinity, femininity, self-esteem and attitudes toward. *Sex Roles*. 1980. Vol. 6. P. 47 – 58.

230. Cornel R. W. *Masculinities*. 2nd ed. University of California Press. 2005. 324 p.
231. Deaux K., Major B. Putting gender into context. *Psychological Review*. 1987. V. 94. P. 369 – 389.
232. Die A. H., Raye H. V. Perceptions of the “typical” female, male, female athlete and male athlete. *International Journal of Sport Psychology*. 1989. No 20. P. 135 – 146.
233. Feingold A. Gender differences in personality: a metaanalysis. *Psychology Bull.* 1994. V. 116. № 3. P. 429 – 456.
234. Fiebert M. S., Meyer M. W. Gender stereotypes: A bias against men. *Journal of Psychology*. 1997. No 131 (4). P. 407 – 410.
235. Gentile D. Just what are sex and gender, anyway? A call for a new terminological standard. *Psychological Science*. 1993. № 4. P. 120 – 122.
236. Graydon J., Dowling S. The effect of gender and gender appropriateness of activity on self-confidence and anxiety. *9 European congress in Sport Psychology. Proceedings. Part 1. Brussels*. P. 333 – 346.
237. Harris D. V., May J. R., Asken M. J. Female Athlete. *Sport Psychology. N.-Y. PMA Publishing Corp.* 1987. P. 99 – 116.
238. Harrison L. A., Lynch A. B. Social role theory and the perceived gender role orientation of athletes. *Sex Roles*. 2005. No 52. P. 227 – 236.
239. Homsby J. *The Oxford Companion of Philosophy*. N.Y. 1995. P. 305.
240. Kirk, D. Physical Culture, Physical Education and Relational Analysis. *Sport, Education and Society*. 1999. Vol. 4(1). P. 63 – 73.
241. Knight J. L., Giuliano T. A. Blood, sweat and jeers: The impact of the media’s heterosexist portrayals on perceptions of male and female athletes. *Journal of Sport Behavior*. 2003. No 26. P. 272 – 285.
242. Krane V., Choi P. Y. L., Baird S. M., Aimar C. M., Kauer K. J. Living the paradox: Female athletes negotiate femininity and muscularity. *Sex Roles*. 2004. No 50. P. 315 – 329.

243. Lance L. M. Gender differences in perceived role conflict among university student-athletes. *College Student Journal*. 2004. No 38. P. 179 – 190.
244. Lantz C. D., Schroeder P. J. Endorsement of masculine and feminine gender roles: Differences between participation in and identification with the athletic role. *Journal of Sport Behavior*. 1999. No 22. P. 545 – 557.
245. Lippa R. On deconstructing and reconstructing masculinity – femininity. *Journal of research in personality*. 2001. Vol. 35 (2). P. 168 – 207.
246. Maccoby E. E., Jacklin C. N. The psychology of sex differences. Stanford. 1974. 634 p.
247. Matteo, S. The effect of sex and gender-schematic processing on sport participation. *Sex Roles*. 1986. Vol. 15. P. 356 – 371.
248. Mead M. Sex and Temperament in three Primitive Societies. New York. 1935. 420 p.
249. Money J. Gender role, gender identity: usage and dedefinitions of terms. *Journal of American Academy of Psychoanalysis*. 1973. Vol. 1. P. 397 – 402.
250. Money J. Man and woman, boy and girl: the differentiation and dimorphism of gender identity from conception to maturity. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 1972. 310 p.
251. Murphy P. J., Leonard W. M. Sport and gender. A sociological perspective of sport. *Illinois State University*. 5th ed. 1998. P. 241 – 276.
252. Popovic R., Kocic J., Herodek K., Muratidou E., Damjanovska M. Barriers to women participation in sport and recreation from perspective of under privileged and developed countries. Pre-Olympic Congress. Volume 1. Thessaloniki: 2004. P. 494.
253. Schmalz D. L., Davison K. K. Differences in physical self-concept among preadolescents who participate in gender-typed and cross-gendered sports. *Journal of Sport Behavior*. 1996. No 29. P. 335 – 352.
254. Trew K., Kremer J. Gender and psychology. London.: Arnold. 1998. 234 p.

255. Unger R., Crawford M. Sex and gender. The troubled relationship between sex and gender. *Psychological Science*. 1993. №4. P. 122 – 124.

256. Whannel G. Mediating masculinities: the production of media representations in sport. *Sport and gender identities: masculinities, femininities and sexualities* / ed. by C. C. Aitchison. NY: Routledge. 2007. P. 7.

ДОДАТКИ

Додаток А

**ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
КАФЕДРА ОЛІМПІЙСЬКОГО І ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ**

АНКЕТА

1. Стать: а) чоловіча; б) жіноча.
2. Вік _____ (повних років).
3. Вид спорту (спортивна дисципліна) _____
4. Загальний стаж занять спортом _____ років.
5. Стаж занять обраним видом спорту _____ років.
6. Спортивна кваліфікація:

а) не маю розряду;	в) I розряд;	д) МС;	ж) ЗМС.
б) II розряд;	г) КМС;	е) МСМК;	
7. У якому віці Ви вперше прийшли до спортивної секції? _____ років.
8. Ви відразу обрали вид спорту, в якому вдосконалюєтесь нині?

а) Так;	б) ні.
---------	--------
9. Якими видами спорту або якою іншою діяльністю Ви займалися до того як прийшли в обраний вид спорту? _____

10. Що спонукало Вас почати займатися спортом?

а) Бажання батьків;	е) участь у шкільних змаганнях;
б) приклад товаришів;	ж) бажання мати атлетичну фігуру;
в) пропозиція тренера;	з) бажання знайти нове коло для спілкування;
г) порада вчителя фізкультури;	и) недолік рухової активності;
д) перегляд змагань;	к) телебачення;
л) інші мотиви (Ваш варіант відповіді) _____	

11. Ви самі обрали для себе вид спорту (спортивну дисципліну)?

а) Так, сам(а);	г) порадив вчитель фізкультури;
б) запросив тренер;	д) порадили друзі;
в) вибір зробили батьки;	е) Ваш варіант відповіді _____

12. Ви досі активно продовжуєте займатися спортом або вже завершили свою спортивну кар'єру? Якщо завершили, то в якому віці?

а) Продовжую займатися спортом;
б) завершив(ла), у віці _____ років.
13. Якщо Ви завершили свою спортивну кар'єру, то з якої причини?

а) За віком;	е) по причині особистого характеру;
б) за станом здоров'я;	ж) фінансові труднощі;
в) непорозуміння з тренером;	з) спортивні невдачі;
г) одруження;	и) розчарування в спорті;
д) народження дитини;	к) травми;
л) вважаю, що вичерпав(ла) свої фізичні можливості;	
м) не добився(лась) того результату, який планував(ла);	

Додаток Б

**ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
КАФЕДРА ОЛІМПІЙСЬКОГО І ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ**

АНКЕТА

Мета: виявити позитивні і негативні риси занять спортом у спортсменів і спортсменок різної кваліфікації, які спеціалізуються в різних видах спорту з урахуванням їх гендерного типу.

Вид спорту і спортивна кваліфікація _____

Вік (повних років) _____ Стать: а) чоловіча б) жіноча

1. З якими позитивними сторонами занять спортом Вам доводилося стикатися протягом своєї спортивної кар'єри?

- а) успіх; б) престиж; в) подорожі; г) придбання друзів;
 - д) отримання задоволення від занять; е) можливість самоствердження;
 - ж) розширення діапазону своїх фізичних можливостей;
 - з) можливість організації досугу; и) заробіток;
 - к) виховання якостей, що необхідні в житті;
 - л) отримання нових знань; м) поліпшення своєї фігури;
 - н) Ваш варіант відповіді _____
-

2. З якими негативними сторонами занять спортом Вам доводилося стикатися на протязі своєї спортивної кар'єри?

- а) відсутність вільного часу для будь-яких занять, крім спорту;
 - б) складності в поєднанні спорту з навчанням;
 - в) погана успішність в школі (в ВНЗі);
 - г) фізичне перевантаження; д) психічне перевантаження;
 - е) застосування допінгу або інших фармакологічних засобів;
 - ж) сексуальні домагання з боку тренера;
 - з) зневажливе ставлення з боку протилежної статі;
 - и) травми; к) загальне виснаження організму; л) дієти;
 - м) надмірні навантаження; н) професійні захворювання;
 - о) фізичний утиск; п) розумове приниження;
 - р) Ваш варіант відповіді _____
-

Додаток Г

Визначення гендерного типу особистості Методика Bem S. «Маскуліність/фемінність»

Методика була запропонована Сандрою Бем (1974) для діагностики психологічної статі і визначає ступінь андрогінності, маскуліності і фемінності особистості.

Опитувальник містить 60 стверджень (якостей), на кожне з яких досліджуваний відповідає «так» або «ні», оцінюючи тим самим наявність або відсутність у себе названих якостей. У потрібній графі поставте знак «+».

№	Якість	«Так»	«Ні»
1	2	3	4
1	Вірить у себе		
2	Вміє поступатися		
3	Здатний допомогти		
4	Схильний захищати свої погляди		
5	Життєрадісний		
6	Похмурий		
7	Незалежний		
8	Сором'язливий		
9	Совісний		
10	Атлетичний		
11	Ніжний		
12	Театральний		
13	Напористий		
14	Ласий на лестощі		
15	Удачливий		
16	Сильна особистість		
17	Відданий		
18	Непередбачуваний		
19	Сильний		
20	Жіночний		
21	Надійний		
22	Аналітичний		
23	Вміє співчувати		
24	Ревнивий		
25	Здатний до лідерства		
26	Пілкується про людей		
27	Прямий (правдивий)		
28	Схильний до ризику		
29	Розуміє інших		
30	Потайний		
31	Швидкий в прийнятті рішень		
32	Співпереживаючий		
33	Щирий		
34	Покладаючийся тільки на себе		
35	Здатний втішити		
36	Марнославний		
37	Владний		

1	2	3	4
38	Має тихий голос		
39	Привабливий		
40	Мужній		
41	Теплий, сердечний		
42	Урочистий, важний		
43	Має власну позицію		
44	М'який		
45	Вміє дружити		
46	Агресивний		
47	Довірливий		
48	Малорезультативний		
49	Схильний вести за собою		
50	Інфантильний		
51	Адаптивний, може пристосовуватися		
52	Індивідуаліст		
53	Нелюблячий сварок		
54	Несистематичний		
55	Має змагальний дух		
56	Любить дітей		
57	Тактичний		
58	Амбіційний, честолюбний		
59	Спокійний		
60	Традиційний, схильний до умовностей		

Ключ до тесту

Маскулінність («так»): 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58.

Фемінність («ні»): 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59.

Інші пункти - нейтральні.

За кожний збіг відповіді з ключем нараховується 1 бал. Потім визначаються показники фемінності (F) і маскулінності (M) відповідно до наступних формул.

F = (сума балів по фемінінності) : 20;

M = (сума балів по маскулінності) : 20.

Основний індекс **IS** визначається як:

IS = (F – M) x 2,322.

Якщо величина індексу IS є в межах від -1 до +1, то роблять висновок про андрогінність. Якщо індекс менше -1 ($IS < -1$), то роблять висновок про маскулінність, а якщо індекс більше +1 ($IS > 1$) - про фемінність. При цьому, у випадку коли $IS < -2,025$ говорять про ярко виражену маскулінність, а якщо $IS > +2,025$ – говорять про ярко виражену фемінність.

8. Більшість людей, з якими я буваю в компаніях, безсумнівно раді мене бачити.

- а) Так; в) іноді; с) ні.

9. Я б скоріше займався (лася):

- а) фехтуванням і танцями; в) важко відповісти; с) боротьбою і баскетболом.

10. Мене забавляє, що те, що люди роблять, зовсім не схоже на те, що вони потім розповідають про це.

- а) Так; в) іноді с) ні.

11. Читаючи про якусь подію, я цікавлюся всіма подробицями.

- а) Завжди; в) іноді; с) рідко.

12. Коли друзі глузують з мене, я зазвичай сміюся разом з усіма і зовсім не ображаюся.

- а) Вірно; в) не знаю; с) невірно.

13. Якщо мені хтось нагрубить, могу швидко забути про це.

- а) Верно; в) не знаю; с) неверно.

14. Мені більш подобається вигадувати нові способи у виконанні будь-якої роботи, ніж дотримуватися прийомів, що вже випробувані.

- а) Вірно; в) не знаю; с) невірно.

15. Коли я планую, що-нибудь, я вважаю за краще робити це самостійно, без будь-чийої допомоги.

- а) Вірно; в) іноді; с) невірно.

16. Я вважаю, що я не менш чутливий(а) і легко збуджуюся, ніж більшість людей.

- а) Вірно; в) важко відповісти; с) невірно.

17. Мене дратують люди, які не можуть швидко приймати рішення.

- а) Вірно; в) не знаю; с) невірно.

18. Іноді, хоча й короткочасно, у мене виникає відчуття роздратування до моїх батьків.

- а) Так; в) не знаю; с) ні.

19. Я швидше розповів(ла) б свої потаємні думки:

- а) моїм хорошим друзям; в) не знаю; с) в своєму щоденнику.

20. Я вважаю, що слово, протилежне за змістом слову «неточний», це:

- а) недбалий; в) ретельний; с) приблизний.

45. Іноді я не наважуюся втілювати у життя свої ідеї, тому що вони здаються мені нездійсненними.
а) Вірно; в) важко сказати; с) невірно.
46. Я намагаюся сміятися над жартами не так голосно, як це робить більшість людей.
а) Вірно; в) не знаю; с) невірно.
47. Я ніколи не відчуваю себе таким нещасним(ою), що хочеться плакати.
а) Вірно; в) не знаю; с) невірно.
48. У музиці я насолоджуюся:
а) маршами у виконанні військових оркестрів;
в) не знаю;
с) скрипковим соло.
49. Я швидше б вважав(ла) за краще провести два літні місяця:
а) у селі з одним або двома друзями;
в) важко сказати;
с) очолюючи групу у туристичному таборі.
50. Зусилля, витрачені на складання планів:
а) ніколи не зайві; в) важко сказати; с) не варті цього.
51. Необдумані вчинки і висловлювання моїх приятелів на мою адресу не кривдять і не засмучують мене.
а) Вірно; в) не знаю; с) невірно.
52. Коли мені все вдається, я знаходжу ці справи дрібними.
а) Завжди; в) іноді; с) дуже рідко.
53. Я волів(ла) би скоріше працювати:
а) в установі, де мені довелося б керувати людьми і весь час бути серед них;
в) важко відповісти;
с) архітектором, який у тихій кімнаті розробляє свій проєкт.
54. Будинок так відноситься до кімнати, як дерево до:
а) лісу; в) рослини; с) листа.
55. То, що я роблю, у мене не виходить:
а) рідко; в) іноді; с) часто.
56. В більшості справ я:
а) надаю перевагу ризику;

- в) не знаю;
с) надаю перевагу діяти напевно.
57. Ймовірно, що деякі люди вважають, що я занадто багато говорю.
а) Швидше за все це так; в) не знаю; с) вважаю, що ні.
58. Мені більше подобається людина:
а) великого розуму, будь вона навіть ненадійна і непостійна;
в) важко сказати;
с) із середніми здібностями, але зате така що вміє протистояти всяким спокусам.
59. Я приймаю рішення:
а) швидше, ніж більшість людей;
в) не знаю;
с) повільніше, ніж більшість людей.
60. На мене більше враження справляють:
а) майстерність і витонченість; в) важко сказати; с) сила і міць.
61. Я вважаю, що я людина, яка схильна до співпраці.
а) Да; в) щось середнє; с) ні.
62. Мені більше подобається розмовляти з людьми вишуканими і витонченими, ніж з відвертими і прямолінійними.
а) Да; в) не знаю; с) ні.
63. Я надаю перевагу:
а) вирішувати питання, що стосуються особисто мене, самому(ій);
в) важко відповісти;
с) радитися з моїми друзями.
64. Якщо людина не відповідає відразу ж після того, як я що-небудь сказав(ла) йому, то я відчуваю, що напевно сказав(ла) якусь дурницю.
а) Вірно; в) не знаю; с) невірно.
65. У шкільні роки я найбільше отримав(ла) знань:
а) на уроках; в) важко сказати; с) читаючи книги.
66. Я уникаю громадської роботи і пов'язаної з цим відповідальності.
а) Вірно; в) іноді; с) невірно.
67. Коли питання, яке потрібно вирішити дуже важке і потребує від мене багато зусиль, я намагаюся:
а) зайнятися іншим питанням;

11-й чинник (N) – **12** b – 1, c – 2; **29** b -1, c – 2; **46** b – 1, a – 2; **63** b – 1, a – 2; **80** b – 1, c – 2; **97** b – 1, c – 2.

12-й чинник (O) – **13** b – 1, c – 2; **30** b – 1, a – 2; **47** b – 1, c – 2; **64** b – 1, a – 2; **81** b – 1, c – 2; **98** b – 1; a – 2.

13-й чинник (Q1) – **14** b – 1, a – 2; **31** b – 1, a – 2; **48** b – 1, c – 2; **65** b – 1, c – 2; **82** b – 1, c – 2; **99** b – 1, a – 2.

14-й чинник (Q2) – **15** b – 1, a – 2; **32** b – 1, c – 2; **49** b – 1, a – 2; **66** b – 1, a – 2; **83** b -1, c – 2; **100** b – 1, c – 2.

15-й чинник (Q3) – **16** b – 1, a – 2; **33** b – 1, a – 2; **50** b – 1, a – 2; **67** b – 1, a – 2; **84** b – 1, c – 2; **101** b – 1, c – 2.

16-й чинник (Q4) – **17** b – 1, a – 2; **34** b – 1, c – 2; **51** b – 1, c – 2; **68** b – 1, a – 2; **85** b – 1, c – 2; **102** b – 1, a – 2.

Чинник MD – **1** b – 1, a – 2; **18** b – 1, c – 2; **35** b – 1, c – 2; **52** b – 1, a – 2; **69** b – 1, c – 2; **86** b – 1, c – 2; **103** b – 1, c – 2.

Отримане значення кожного чинника переводиться у стени (стандартні одиниці) за допомогою приведеної таблиці.

З наявних показників за всіма чинниками будується так названий «профіль особистост».

Таблиця переводів балів у стени за методикою Р. Кеттелла

№ №	Чинники	Стени (стандартні одиниці)									
		низькі			середні				високі		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	A	0 - 4	5	6	7	8	---	9	10	11	12
2.	B	0 - 2	---	3	---	4	---	5	6	---	7 - 8
3.	C	0 - 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4.	E	0 - 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10-12
5.	F	0 - 2	---	3	4	5	6	7	8	9	10- 12
6.	G	0 - 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
7.	H	0 - 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
8.	I	0 - 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

9.	L	0 - 1	2	---	3	4	---	5	6	7	8 - 12
10.	M	0 - 3	---	4	5	6	7	8	9	10	11-12
11.	N	0 - 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10-12
12.	O	0 - 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10-12
13.	Q1	0 - 4	5	6	---	7	8	9	10	11	12
14.	Q2	0 - 2	3	---	4	5	6	7	8	9	10-12
15.	Q3	0 - 2	3	4	5	6	7	8	9	10	11-12
16.	Q4	0 - 1	2	3	4	5	6 - 7	8	9	10	11-12
17.	MD	0 - 2	3	4	5	6	7	8	9	10	11-14

Інтерпретація отриманих результатів

1-й чинник (А) – «Товариськість – замкнутість»

Висока оцінка (9 стенив і вище) характеризує готовність до співпраці, природність у зверненні, уважність до людей, доброту, лагідність. Низька оцінка (6 і нижче) свідчать про такі риси характеру, як холодність, надмірна скептичність, негнучкість по відношенню до людей. 7 – 8 стенив відповідають середнім даним.

2-й чинник (В) – «Загальний рівень інтелекту»

Висока оцінка (5 стенив і вище) свідчать про більш виражені можливості до осмислення нового матеріалу, до обґрунтованих висновків. Низька оцінка (3 стени і нижче) говорить про відносно примітивне мислення, про труднощі у навчанні. 4 стени відповідають середнім даним.

3-й чинник (С) – «Емоційна нестійкість – емоційна стійкість»

Висока оцінка (9 і вище) – стабільний у поведінці, в емоціях, реалістичний, спокійний, злагідний у групі, не боїться складних ситуацій. Низька оцінка (5 стенив і нижче) – низька толерантність до емоціогенних чинників, невпевненість у собі, підвищена дратівливість, часті прояви хвилювання. 6 – 8 стенив відповідають середнім даним.

4-й чинник (Е) – «Підпорядкованість – домінантність»

Висока оцінка (7 стенив і вище) – самовпевненість, домінантність, сам для себе є «законом», у конфліктах зазвичай звинувачує інших. Середні дані (4 – 6)

стенів – більш оптимальне відношення до авторитетів. Низька оцінка (3 стени і нижче) – надмірна сором'язливість, конформність, схильність уступати дорогу іншим.

5-й чинник (F) – «Стриманість – експресивність»

Висока оцінка (7 стенів і вище) – активність, життєрадісність, безтурботність, імпульсивність, експресивність, балакучість. Середня оцінка (4 – 6 стенів) – середні дані. Низька оцінка (3 стени) – підвищена обережність, розсудливість, стриманість, іноді писиместичність, суворість.

6-й чинник (G) – «Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки»

Висока оцінка (9 стенів і вище) – усвідомленість прийнятих рішень, завзятість у досягненні цілей, відповідальність, обов'язковість, прагнення дотримуватися встановлених правил і діяти у відповідності з усіма ціннісними орієнтаціями. Середня оцінка (6 – 8 стенів) – середні дані. Низька оцінка (5 стенів і нижче) – схильність до мінливості, схильність до впливу випадку, прагнення не зв'язувати себе правилами, ізолюватися від впливу колективу.

7-й чинник (H) – «Боязкість – сміливість»

Висока оцінка (9 стенів і вище) – сміливість, схильність до ризику, готовність мати справу з незнайомими речами, багатство емоційних реакцій. Середня оцінка (6 – 8 стенів) – середні дані. Низька оцінка (5 стенів і нижче) – виражена сором'язливість, боязкість, обережність, прагнення перебувати у тіні, великому суспільству воліє вузьке коло близьких друзів.

8-й чинник (I) – «Жорсткість – чутливість»

Висока оцінка (9 стенів і вище) – схильність до залежності, прагнення мати покровителя, мрійливість, витонченість, непрактичність. Середня оцінка (6 – 8 стенів) – середні оптимальні дані. Низька оцінка (5 стенів і нижче) – зайва самовпевненість, суб'єктивність, гіпертрофованість, прагнення до незалежності, манірність, скептицизм, іноді цинічність, прагматизм.

9-й чинник (L) – «Довірливість – підозрілість»

Висока оцінка (5 стенів і вище) – зайвий сумнів, підозрілість, спрямованість інтересів переважно на самого себе, зарозумілість, пошук недоліків у інших. 3 - 4 стени – середні дані. Низька оцінка (1 – 2 стени) – вміння ладити з людьми, добре взаємодіяти у колективі, відсутність надмірної заздрісності, турбота про інших.

10-й чинник (M) – «Практичність – розвинена уява»

Висока оцінка (8 стенів і вище) – багата уява, заглибленість у себе, безпорадність у практичних справах, іноді нереальність, що пов'язана з сильними реакціями, складність відносин у колективі. 5 – 7 стенів – середні дані. Низька оцінка (4 стени і нижче) – орієнтування на зовнішню реальність, загальноприйняті норми, увага до дрібниць (іноді при цьому бракує творчої уяви).

11-й чинник (N) – «Прямолінійність – дипломатичність»

Висока оцінка (7 стенів і вище) – розважливність, досвідченість, відсутність сентиментальності, іноді цинізм. 4 – 6 стенів – середні дані. Низька оцінка (3 стени і нижче) – безпосередність, іноді грубість, задоволення досягнутим.

12-й чинник (O) – «Впевненість у собі – тривожність»

Висока оцінка (7 стенів і вище) – зайве занепокоєння, хвилювання, часті погані передчуття, невпевненість. 4 – 6 стенів – середні дані. Низька оцінка (3 стени і нижче) – спокій, впевненість у собі, нечутливість до думки про себе.

13-й чинник (Q1) – «Консерватизм – радикалізм»

Висока оцінка (9 стенів і вище) – інтелектуальні інтереси і сумніви з приводу фундаментальних проблем, скептицизм, прагнення переглянути існуючі принципи, схильність до експериментування. 7 – 8 стенів – середні дані. 1 – 6 стенів – прагнення до підтримки сталих понять, підтримка усталених принципів, традицій, сумніви щодо нових ідей, заперечення змін.

14-й чинник (Q2) – «Конформізм – нонконформізм»

7 стенів і вище – перевага тільки власним думкам, незалежність у поглядах, прагнення до самостійних рішень, дій. 4 – 6 стенів – середні дані. 1 – 3 стени –

залежність від чужої думки, перевага ухваленню рішень разом з іншими людьми, орієнтування на соціальне схвалення.

15-й чинник (Q3) – «Низький самоконтроль – високий самоконтроль»

Висока оцінка (8 стенів і вище) – дисциплінованість, точність у виконанні соціальних вимог, хороший контроль над своїми емоціями, турбота про свою громадську репутацію. 5 – 7 стенів – середні дані. Низька оцінка (4 стени і нижче) – недисциплінованість, внутрішня конфліктність, не дотримання правил, підпорядкованість своїм пристрастям, низький самоконтроль.

16-й чинник (Q4) – «Розслабленість – напруженість»

8 стенів і вище – збудженість, схвильованість, дратівливість, нетерплячість, надлишок спонукань, що не знаходять розрядки. 4 – 7 стенів – середні дані. 1 – 3 стени – надмірний спокій, не цілком виправдана задоволеність, іноді млявість, недостатня мотивація, іноді лінь.

MD чинник – «адекватність самооцінки»

Чинник MD є додатковим до основних 16-ти чинників. 10 стенів і більше – переоцінка своїх можливостей, самовпевненість і вдоволення собою. 5 – 9 стенів – характеризують адекватність самооцінки особистості, її певну зрілість. 4 стени і нижче – невдоволення собою, невпевненість у собі, зайва критичність по відношенню до себе. Для дослідника дані за цим чинником мають велике значення, оскільки допомагають оцінити зрілість особистості, а також можуть використовуватися при індивідуальній роботі з досліджуваним.

Додаток Е

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

Особистісні чинники	Комунікативний фактор	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор	Емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товаристкість		0,811		
«В» Загальний рівень інтелекту				
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість		0,681		
«Е» Підпорядкованість – домінантність	0,662			
«F» Стриманість - експресивність	-0,550			
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки			0,525	
«Н» Боязкість - сміливість	0,869			
«I» Жорсткість - чутливість		0,853		
«L» Довірливість - підозрлість	0,723			
«M» Практичність – розвинена уява			0,927	
«N» Прямолинійність - дипломатичність	0,844			
«O» Впевненість у собі - тривожність				-0,767
«Q1» Консерватизм - радикалізм				
«Q2» Конформізм - нонконформізм		-0,560		0,548
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль		0,788		
«Q4» Розслабленість - напруженість				-0,832
«MD» Адекватність самооцінки				
% дисперсії	24,77%	20,97%	16,64%	13,04%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 75,42%				

Додаток Ж

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

Особистісні чинники	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товаристкість			0,876	
«В» Загальний рівень інтелекту		-0,796		
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість				0,903
«Е» Підпорядкованість – домінантність		0,691		
«F» Стриманість - експресивність	0,503		0,543	
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки	-0,867			
«Н» Боязкість - сміливість			0,608	
«I» Жорсткість - чутливість	0,842			
«L» Довірливість - підозрілість	-0,773			
«M» Практичність – розвинена уява				
«N» Прямолінійність - дипломатичність	0,748			
«O» Впевненість у собі - тривожність	0,568			
«Q1» Консерватизм - радикалізм		0,606		
«Q2» Конформізм - нонконформізм	0,595			
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль	0,682			
«Q4» Розслабленість - напруженість	0,501	0,552		
«MD» Адекватність самооцінки				
% дисперсії	36,26%	15,37%	15,31%	7,66%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 74,60%				

Додаток К

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

Особистісні чинники	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуальний фактор	Фактор адекватності самооцінки
«А» Замкнутість - товариствість	0,772				
«В» Загальний рівень інтелекту				0,807	
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	0,700				
«Е» Підпорядкованість – домінантність		0,658			
«F» Стриманість - експресивність		0,760			
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки			0,616		
«Н» Боязкість - сміливість	0,693				
«I» Жорсткість - чутливість	0,837				
«L» Довірливість - підозрілість			-0,887		
«M» Практичність – розвинена уява			0,767		
«N» Прямолінійність - дипломатичність	0,564				
«O» Впевненість у собі - тривожність	-0,690				
«Q1» Консерватизм - радикалізм				0,724	
«Q2» Конформізм - нонконформізм		-0,880			
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль					
«Q4» Розслабленість - напруженість	0,598				
«MD» Адекватність самооцінки					0,674
% дисперсії	28,53%	14,54%	11,25%	8,45%	7,10%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 69,87%					

Додаток Л

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

Особистісні чинники	Емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-інтелектуальний факт.
«А» Замкнутість - товариствість		0,625			
«В» Загальний рівень інтелекту				-0,669	
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	0,540		-0,593		
«Е» Підпорядкованість – домінантність			-0,787		
«F» Стриманість - експресивність		-0,732			
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки				0,851	
«Н» Боязкість - сміливість			-0,815		
«I» Жорсткість - чутливість					
«L» Довірливість - підозрліість					0,518
«M» Практичність – розвинена уява					-0,700
«N» Прямолінійність - дипломатичність					0,743
«O» Впевненість у собі - тривожність	-0,851				
«Q1» Консерватизм - радикалізм				-0,651	
«Q2» Конформізм - нонконформізм		0,801			
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль				0,859	
«Q4» Розслабленість - напруженість	-0,912				
«MD» Адекватність самооцінки					
% дисперсії	20,04%	19,55%	15,88%	11,38%	8,18%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 75,03%					

Додаток М

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах

Особистісні чинники	Комунікативний фактор	Емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуальний фактор
«А» Замкнутість - товаристкість	-0,728			
«В» Загальний рівень інтелекту				-0,503
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість		0,657		
«Е» Підпорядкованість – домінантність	-0,846			
«F» Стриманість - експресивність	-0,642			
«G» Сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки		0,662		
«Н» Боязкість - сміливість	-0,865			
«I» Жорсткість - чутливість			0,560	
«L» Довірливість - підозрілість				
«M» Практичність – розвинена уява			0,873	
«N» Прямолінійність - дипломатичність	-0,796			
«O» Впевненість у собі - тривожність		-0,768		
«Q1» Консерватизм - радикалізм				-0,834
«Q2» Конформізм - нонконформізм			0,703	
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль		0,887		
«Q4» Розслабленість - напруженість		-0,625		
«MD» Адекватність самооцінки				
% дисперсії	31,15%	24,48%	9,69%	8,46%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 73,78%				

Додаток Н

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах

Особистісні чинники	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-інтелектуальний фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор	Фактор адекватності самооцінки	Емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор
«А» Замкнутість - товаристкість		0,513				
«В» Загальний рівень інтелекту		0,904				
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	-0,740					
«Е» Підпорядкованість – домінантність	-0,602					
«F» Стриманість - експресивність	-0,829					
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки	0,628					
«Н» Боязкість - сміливість	-0,738					
«I» Жорсткість - чутливість			0,605			
«L» Довірливість - підозрлість	0,894					
«M» Практичність – розвинена уява			0,522			
«N» Прямолінійність - дипломатичність						0,721
«O» Впевненість у собі - тривожність					0,774	
«Q1» Консерватизм - радикалізм			0,893			
«Q2» Конформізм - нонконформізм		-0,834				
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль						
«Q4» Розслабленість - напруженість					0,624	
«MD» Адекватність самооцінки				-0,888		
% дисперсії	31,89%	15,19%	10,20%	8,22%	6,77%	5,98%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 78,25%						

Додаток П

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах

Особистісні чинники	Комуніка-тивно-емоційно-вольовий фактор	Емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-інтелектуальний факт.
«А» Замкнутість - товариствість	0,783				
«В» Загальний рівень інтелекту					0,683
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	0,529				
«Е» Підпорядкованість – домінантність			0,530		
«F» Стриманість - експресивність	0,732				
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки		0,854			
«Н» Боязкість - сміливість	0,593				
«I» Жорсткість - чутливість			0,771		
«L» Довірливість - підозрліість	0,606				
«M» Практичність – розвинена уява				0,727	
«N» Прямолинійність - дипломатичність					-0,691
«O» Впевненість у собі - тривожність				-0,645	
«Q1» Консерватизм - радикалізм			0,800		
«Q2» Конформізм - нонконформізм					
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль		0,729			
«Q4» Розслабленість - напруженість	0,847				
«MD» Адекватність самооцінки					
% дисперсії	22,76%	18,27%	10,00%	7,77%	6,56%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 65,36%					

Додаток Р

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах

Особистісні чинники	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор	Емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Комунікативно-інтелектуальний факт.
«А» Замкнутість - товаристкість	0,535				
«В» Загальний рівень інтелекту		0,835			
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість			-0,796		
«Е» Підпорядкованість – домінантність	0,670				
«F» Стриманість - експресивність	0,812				
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки	-0,739				
«Н» Боязкість - сміливість					-0,529
«I» Жорсткість - чутливість		0,819			
«L» Довірливість - підозрлість				0,802	
«M» Практичність – розвинена уява					0,858
«N» Прямолінійність - дипломатичність					
«O» Впевненість у собі - тривожність			0,717		
«Q1» Консерватизм - радикалізм		0,601			
«Q2» Конформізм - нонконформізм					
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль	-0,573				
«Q4» Розслабленість - напруженість		-0,689			
«MD» Адекватність самооцінки					
% дисперсії	22,62%	22,22%	9,32%	7,05%	6,12%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 67,33%					

Додаток С

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту

Особистісні чинники	Комуніка- тивно- емоційно- вольовий фактор	Інтелектуаль- но-комуніка- тивно-емо- ційно-вольо- вий фактор	Комуніка- тивно-інте- лектуальний фактор	Комуніка- тивний фактор	Емоційно- вольовий фактор
«А» Замкнутість - товаристкість				0,840	
«В» Загальний рівень інтелекту		0,645			
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість		-0,834			
«Е» Підпорядкованість – домінантність			0,868		
«F» Стриманість - експресивність	-0,913				
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки					0,899
«Н» Боязкість - сміливість	-0,674				
«I» Жорсткість - чутливість		0,849			
«L» Довірливість - підозрілість				-0,850	
«M» Практичність – розвинена уява					
«N» Прямолінійність - дипломатичність		-0,691			
«O» Впевненість у собі - тривожність	0,548	0,646			
«Q1» Консерватизм - радикалізм			0,617		
«Q2» Конформізм - нонконформізм	0,919				
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль					0,520
«Q4» Розслабленість - напруженість	-0,694				
«MD» Адекватність самооцінки					
% дисперсії	23,34%	21,86%	17,82%	9,17%	6,81%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 79,02%					

Додаток Т

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту

Особистісні чинники	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товариствість	0,687			
«В» Загальний рівень інтелекту	0,824			
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	0,936			
«Е» Підпорядкованість – домінантність	-0,555		0,641	
«F» Стриманість - експресивність	0,927			
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки		-0,984		
«Н» Боязкість - сміливість	0,767			
«I» Жорсткість - чутливість				0,909
«L» Довірливість - підозрілість			-0,772	
«M» Практичність – розвинена уява				0,721
«N» Прямолінійність - дипломатичність	-0,550			
«O» Впевненість у собі - тривожність	0,950			
«Q1» Консерватизм - радикалізм	-0,835			
«Q2» Конформізм - нонконформізм			0,981	
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль		-0,696		-0,565
«Q4» Розслабленість - напруженість		-0,761		
«MD» Адекватність самооцінки				
% дисперсії	45,60%	21,32%	16,10%	12,28%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 95,30%				

Додаток У

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту

Особистісні чинники	Комунікативний фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товаристкість	0,513				
«В» Загальний рівень інтелекту		0,932			
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість				0,768	
«Е» Підпорядкованість – домінантність	0,551			-0,505	
«F» Стриманість - експресивність	0,658				
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки			0,801		
«Н» Боязкість - сміливість	0,548				
«I» Жорсткість - чутливість					0,878
«L» Довірливість - підозрілість			-0,886		
«M» Практичність – розвинена уява		0,869			
«N» Прямолинійність - дипломатичність	-0,817				
«O» Впевненість у собі - тривожність		0,557		-0,505	
«Q1» Консерватизм - радикалізм				-0,577	
«Q2» Конформізм - нонконформізм	-0,921				
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль					
«Q4» Розслабленість - напруженість		-0,597			
«MD» Адекватність самооцінки					
% дисперсії	29,43%	14,71%	11,08%	10,35%	8,12%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 73,68%					

Додаток Ф

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту

Особистісні чинники	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-інтелектуальний фактор	Інтелектуальний фактор
«А» Замкнутість - товаристкість	0,586			
«В» Загальний рівень інтелекту			0,732	
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість		0,681		
«Е» Підпорядкованість – домінантність			0,711	
«F» Стриманість - експресивність				
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки		-0,756		
«Н» Боязкість - сміливість			0,782	
«I» Жорсткість - чутливість	0,901			
«L» Довірливість - підозрілість			0,731	
«M» Практичність – розвинена уява				0,778
«N» Прямолінійність - дипломатичність	-0,814			
«O» Впевненість у собі - тривожність		0,860		
«Q1» Консерватизм - радикалізм				
«Q2» Конформізм - нонконформізм	0,839			
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль	-0,749			
«Q4» Розслабленість - напруженість	0,672			
«MD» Адекватність самооцінки				
% дисперсії	30,81%	20,52%	16,67%	9,42%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 77,42%				

Додаток X

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у спортивних іграх

Особистісні чинники	Комунікативний фактор	Комунікативно-інтелектуальний фактор	Емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товариствість	0,677			
«В» Загальний рівень інтелекту				0,817
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість				0,576
«Е» Підпорядкованість – домінантність	0,785			
«F» Стриманість - експресивність		-0,843		
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки			-0,677	
«Н» Боязкість - сміливість	0,774			
«I» Жорсткість - чутливість			0,818	
«L» Довірливість - підозрілість		0,773		
«M» Практичність – розвинена уява		-0,565		
«N» Прямолинійність - дипломатичність		-0,771		
«O» Впевненість у собі - тривожність			-0,780	
«Q1» Консерватизм - радикалізм		0,558		
«Q2» Конформізм - нонконформізм				
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль				
«Q4» Розслабленість - напруженість			-0,795	
«MD» Адекватність самооцінки				
% дисперсії	21,61%	21,34%	19,48%	10,79%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 67,31%				

Додаток Ц

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у спортивних іграх

Особистісні чинники	Емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий факт.	Комунікативний фактор	Комунікативно-інтелектуальний фактор
«А» Замкнутість - товаристкість						0,551
«В» Загальний рівень інтелекту						-0,841
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість				-0,512		
«Е» Підпорядкованість – домінантність				-0,604		
«F» Стриманість - експресивність		0,770				
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки	0,550					
«Н» Боязкість - сміливість		0,522				
«I» Жорсткість - чутливість		-0,718				
«L» Довірливість - підозрлість					0,699	
«M» Практичність – розвинена уява			-0,641			
«N» Прямолинійність - дипломатичність					-0,794	
«O» Впевненість у собі - тривожність		0,758				
«Q1» Консерватизм - радикалізм				0,728		
«Q2» Конформізм - нонконформізм		-0,595				
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль		0,869				
«Q4» Розслабленість - напруженість			0,869			
«MD» Адекватність самооцінки						
% дисперсії	18,90%	16,11%	11,83%	9,52%	7,21%	5,63%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 69,19%						

Додаток Ш

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у спортивних іграх

Особистісні чинники	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Інтелектуальний фактор	Емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товариствість		-0,758		
«В» Загальний рівень інтелекту			0,718	
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	-0,516			0,524
«Е» Підпорядкованість – домінантність				
«F» Стриманість - експресивність		0,759		
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки				0,808
«Н» Боязкість - сміливість	-0,619			
«I» Жорсткість - чутливість	0,544			
«L» Довірливість - підозрліість				
«M» Практичність – розвинена уява			0,683	
«N» Прямолинійність - дипломатичність	-0,705			
«O» Впевненість у собі - тривожність	0,753			
«Q1» Консерватизм - радикалізм				
«Q2» Конформізм - нонконформізм				
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль				
«Q4» Розслабленість - напруженість				
«MD» Адекватність самооцінки				
% дисперсії	23,17%	15,47%	10,13%	8,05%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 56,09%				

Додаток Щ

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у спортивних іграх

Особистісні чинники	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-інтелектуальний фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуальний фактор	Емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товаристкість		0,658			
«В» Загальний рівень інтелекту			0,793		
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість					0,750
«Е» Підпорядкованість – домінантність		0,509			
«F» Стриманість - експресивність					
«G» Сприйнятливості до почуттів – висока нормативність поведінки	0,652				
«Н» Боязкість - сміливість	0,555				
«I» Жорсткість - чутливість			0,720		
«L» Довірливість - підозрілість	-0,846				
«M» Практичність – розвинена уява		-0,675			
«N» Прямолінійність - дипломатичність	-0,607				
«O» Впевненість у собі - тривожність	-0,837				
«Q1» Консерватизм - радикалізм				0,563	
«Q2» Конформізм - нонконформізм	-0,754				
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль	-0,785				
«Q4» Розслабленість - напруженість					-0,830
«MD» Адекватність самооцінки					
% дисперсії	36,66%	13,13%	8,36%	7,10%	6,33%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 70,59%					

Додаток Ю

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту

Особистісні чинники	Емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товариствість		0,507		
«В» Загальний рівень інтелекту				
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	-0,672			
«Е» Підпорядкованість – домінантність				
«F» Стриманість - експресивність		-0,637		
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки				-0,648
«Н» Боязкість - сміливість			0,654	
«I» Жорсткість - чутливість		0,705		
«L» Довірливість - підозрілість				-0,832
«M» Практичність – розвинена уява		0,800		
«N» Прямолинійність - дипломатичність			-0,850	
«O» Впевненість у собі - тривожність	0,580	0,502		
«Q1» Консерватизм - радикалізм		0,774		
«Q2» Конформізм - нонконформізм			-0,834	
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль	0,741			
«Q4» Розслабленість - напруженість	0,789			
«MD» Адекватність самооцінки				
% дисперсії	23,62%	19,19%	13,74%	9,11%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 65,66%				

Додаток Я

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у дівчат, які спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту

Особистісні чинники	Комунікативний фактор	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуальний фактор	Комунікативно-інтелектуальний фактор	Емоційно-вольовий фактор	Фактор адекватності самооцінки
«А» Замкнутість - товаристкість	0,574			-0,511		
«В» Загальний рівень інтелекту			0,854			
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість						
«Е» Підпорядкованість – домінантність	0,846					
«F» Стриманість - експресивність	0,791					
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки					0,745	
«Н» Боязкість - сміливість	0,750					
«I» Жорсткість - чутливість					0,535	
«L» Довірливість - підозрілість		-0,641				
«M» Практичність – розвинена уява			-0,838			
«N» Прямолинійність - дипломатичність				-0,634		
«O» Впевненість у собі - тривожність		-0,703				
«Q1» Консерватизм - радикалізм				0,709		
«Q2» Конформізм - нонконформізм	-0,683					
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль					0,514	
«Q4» Розслабленість - напруженість		-0,748				
«MD» Адекватність самооцінки						0,591
% дисперсії	20,20%	12,70%	12,41%	8,95%	8,36%	5,97%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 68,59%						

Додаток АБ

Латентні фактори, що впливають на формування маскулінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту

Особистісні чинники	Емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Комунікативно-інтелектуальний фактор
«А» Замкнутість - товаристкість		0,687			
«В» Загальний рівень інтелекту			0,514		
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	0,879				
«Е» Підпорядкованість – домінантність				-0,539	
«F» Стриманість - експресивність				0,525	
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки	0,541				
«Н» Боязкість - сміливість					0,874
«I» Жорсткість - чутливість					
«L» Довірливість - підозрлість				0,864	
«M» Практичність – розвинена уява			0,529		
«N» Прямолинійність - дипломатичність				0,835	
«O» Впевненість у собі - тривожність			0,547		
«Q1» Консерватизм - радикалізм					0,673
«Q2» Конформізм - нонконформізм			-0,722		
«Q3» Низький самоконтроль –високий самоконтроль	0,877				
«Q4» Розслабленість - напруженість		0,948			
«MD» Адекватність самооцінки					
% дисперсії	17,79%	15,97%	15,68%	15,53%	14,16%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 79,13%					

Додаток АВ

Латентні фактори, що впливають на формування андрогінного гендерного типу у юнаків, які спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту

Особистісні чинники	Емоційно-вольовий фактор	Інтелектуально-комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативно-емоційно-вольовий фактор	Комунікативний фактор	Комунікативно-інтелектуальний фактор	Інтелектуально-емоційно-вольовий фактор
«А» Замкнутість - товаристкість						
«В» Загальний рівень інтелекту						0,836
«С» Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	-0,865					
«Е» Підпорядкованість – домінантність		0,774				
«F» Стриманість - експресивність			0,662			
«G» Сприйнятливність до почуттів – висока нормативність поведінки			0,833			
«Н» Боязкість - сміливість				-0,907		
«I» Жорсткість - чутливість						0,539
«L» Довірливість - підозрілість					0,687	
«M» Практичність – розвинена уява		-0,824				
«N» Прямолінійність - дипломатичність				-0,937		
«O» Впевненість у собі - тривожність		0,592				
«Q1» Консерватизм - радикалізм					0,643	
«Q2» Конформізм - нонконформізм					0,841	
«Q3» Низький самоконтроль – високий самоконтроль	-0,875					
«Q4» Розслабленість - напруженість		0,696				
«MD» Адекватність самооцінки						
% дисперсії	18,23%	14,92%	13,89%	12,53%	12,11%	5,85%
Сумарна загальна дисперсія (%) – 71,87%						

Додаток АГ

Класифікація видів спорту і спортивних дисциплін, що відображує специфіку рухів, а також структуру змагальної і тренувальної діяльності

Циклічні види спорту	Спортивні ігри	Спорт. єдиноборства	Складнокоординаційні види спорту	Швидкісно-силові види спорту	Багатоборства та комб. в. с.
лижний спорт; плавання; шорт-трек; академічне веслування; спортивне орієнтування; спортивний туризм; бігові дисципліни легкої атлетики	волейбол; теніс; хокей; водне поло; гандбол; баскетбол; настільний теніс; бадмінтон; футбол; регбі; бейсбол; боулінг; шахи; петанк	дзюдо; бокс; вільна боротьба; греко-римська боротьба; тхеквондо; самбо; ММА; греплінг; тайський бокс; рукопашний бій; кікбоксинг; карате; капоейра	кінний спорт; гребний слалом; фігурне катання; стрибки в воду; синхронне плавання; художня гімнастика; спортивна гімнастика; стрибки на батуті; стрільба з луку; вітрильний спорт; сучасні танці; естетична гімнастика; стрибки на акробатичній доріжці; спортивна акробатика; акробатичний рок-н-рол; спортивна аеробіка; черлідінг; спортивні бальні танці; парашутний спорт; воркаут; автоспорт	важка атлетика; пауерліфтинг; гирьовий спорт; армспорт; легкоатлетичні стрибки і метання; спринтерський біг	біатлон; тріатлон; легкоатлетичні багатоборства

Додаток АД
Показники індексу IS («маскуліність/фемінність»)
у спортсменок, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах

№ з/р	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	139	дзюдо	20	МС	-1,7415
2	439	дзюдо	25	МС	-1,5093
3	440	дзюдо	19	МС	-1,2771
4	435	дзюдо	20	КМС	-1,6254
5	433	дзюдо	19	КМС	-1,161
6	438	дзюдо	20	КМС	-1,5093
7	437	дзюдо	20	1 розряд	-1,3932
8	296	дзюдо	20	КМС	-0,6966
9	434	дзюдо	19	1 розряд	-0,8127
10	432	дзюдо	17	1 розряд	-0,8127
11	436	дзюдо	19	1 розряд	-0,5805
12	706	самбо	19	МС	-1,161
13	707	самбо	24	МС	-1,5093
14	708	самбо	19	МС	-1,2771
15	709	самбо	20	КМС	-1,5093
16	710	самбо	20	1 розряд	-1,3932
17	711	самбо	19	МС	-0,8127
18	712	самбо	20	КМС	-0,6966
19	194	бокс	20	МС	-1,3932
20	3	бокс	20	МС	-1,2771
21	452	бокс	21	МС	-1,161
22	471	бокс	19	МС	-1,0449
23	636	бокс	23	МС	-1,0449
24	139	бокс	20	КМС	-1,7415
25	217	бокс	21	КМС	-1,9737
26	645	бокс	17	КМС	-1,5093
27	614	бокс	20	КМС	-1,3932
28	250	бокс	21	МС	-0,9288
29	4	бокс	21	КМС	-0,8127
30	642	бокс	17	КМС	-0,4644
31	221	вільна боротьба	21	МС	-1,8576
32	414	вільна боротьба	21	МС	-1,0449
33	413	вільна боротьба	20	МС	-1,0449
34	15	вільна боротьба	20	МС	-1,7415
35	189	вільна боротьба	20	КМС	-1,0449
36	452	тайський бокс	21	МС	-1,161
37	636	тайський бокс	23	МС	-1,0449

38	461	кікбоксинг	18	МСМК	-1,161
39	217	кікбоксинг	21	КМС	-1,9737
40	17	кікбоксинг	21	КМС	-1,0449
41	460	кікбоксинг	20	КМС	-1,2771
42	614	кікбоксинг	20	КМС	-1,3932
43	459	кікбоксинг	22	МС	-0,2322
44	462	кікбоксинг	20	МС	-0,8127
45	489	кікбоксинг	20	Без розряду	-0,5805
46	647	кікбоксинг	19	Без розряду	-0,9288
47	646	кікбоксинг	19	Без розряду	-0,5805
48	713	ММА	19	Без розряду	-0,9288
49	714	ММА	19	Без розряду	-0,5805
50	197	рукопашний бій	20	КМС	-0,6966
51	196	рукопашний бій	27	КМС	-0,8127
52	455	рукопашний бій	19	1 розряд	-0,5805
53	456	карате	18	КМС	-1,3932
54	458	карате	23	Без розряду	-1,3932
55	251	карате	20	КМС	-0,9288
56	457	карате	19	КМС	-0,9288
57	436	карате	19	1 розряд	-0,5805
58	642	карате	17	1 розряд	-0,4644
59	690	карате	20	КМС	-0,8127
60	28	капоейра	21	Без розряду	-0,2322
61	307	тхеквондо	18	МС	-1,0449
62	488	тхеквондо	22	МС	-1,6254
63	487	тхеквондо	19	МС	-1,161
64	486	тхексондо	21	МС	-1,2771
65	490	тхеквондо	23	КМС	-1,2771
66	195	тхеквондо	21	1 розряд	-1,2771
67	185	тхеквондо	21	МС	-0,9288
68	184	тхеквондо	20	МС	-0,3483
69	489	тхеквондо	20	МС	-0,5805
70	484	тхеквондо	20	МС	-0,9288
71	68	тхеквондо	21	КМС	-0,8127
72	455	тхеквондо	19	КМС	-0,5805
73	485	тхеквондо	19	1 розряд	-0,6966

Показники індексу IS («маскуліність/фемінність»)
у спортсменів, які спеціалізуються у спортивних єдиноборствах

№ з/р	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	201	дзюдо	21	МС	-1,9737

2	235	дзюдо	23	МС	-1,2771
3	290	дзюдо	20	МС	-1,7415
4	431	дзюдо	25	КМС	-1,9737
5	430	дзюдо	37	МСМК	-1,0449
6	429	дзюдо	20	МС	-1,7415
7	428	дзюдо	20	Без розряду	-1,3932
8	424	дзюдо	21	МС	-1,5093
9	13	дзюдо	20	КМС	-0,6966
10	2	дзюдо	22	КМС	-0,8127
11	206	дзюдо	21	МС	-0,6966
12	142	дзюдо	21	КМС	-0,2322
13	212	дзюдо	21	МС	-0,4644
14	246	дзюдо	27	1 розряд	-0,6966
15	283	дзюдо	22	КМС	-0,8127
16	426	дзюдо	18	КМС	-0,4644
17	425	дзюдо	18	КМС	-0,9288
18	675	дзюдо	22	2 розряд	-0,5805
19	715	самбо	23	МС	-1,2771
20	716	самбо	25	КМС	-1,9737
21	423	самбо	26	Без розряду	-1,8576
22	422	самбо	30	КМС	-1,6254
23	252	самбо	21	КМС	-1,3932
24	253	самбо	24	МС	-1,7415
25	717	самбо	20	Без розряду	-1,3932
26	718	самбо	21	МС	-1,5093
27	697	самбо	24	МС	-1,3932
28	719	самбо	22	КМС	-0,8127
29	720	самбо	21	КМС	-0,2322
30	427	самбо	21	КМС	-0,4644
31	721	самбо	18	КМС	-0,4644
32	722	самбо	18	КМС	-0,9288
33	705	самбо	19	Без розряду	-0,9288
34	247	бокс	21	КМС	-1,161
35	248	бокс	21	МС	-1,7415
36	249	бокс	21	МС	-1,5093
37	292	бокс	20	МС	-1,0449
38	5	бокс	21	МСМК	-1,5093
39	42	бокс	21	1 розряд	-1,2771
40	93	бокс	21	1 розряд	-1,0449
41	160	бокс	21	1 розряд	-1,5093
42	165	бокс	20	МС	-1,161
43	167	бокс	20	1 розряд	-1,3932
44	168	бокс	21	КМС	-1,2771

45	258	бокс	21	МС	-1,161
46	453	бокс	20	КМС	-1,6254
47	466	бокс	18	МС	-1,2771
48	467	бокс	19	КМС	-1,161
49	470	бокс	20	Без розряду	-1,3932
50	599	бокс	21	КМС	-1,6254
51	297	бокс	20	КМС	-0,8127
52	8	бокс	21	МС	-0,4644
53	10	бокс	21	Без розряду	+0,1161
54	49	бокс	20	1 розряд	-0,3483
55	171	бокс	18	МС	-0,5805
56	472	бокс	20	Без розряду	-0,9288
57	83	бокс	21	Без розряду	-0,9288
58	723	ММА	23	МСМК	-1,2771
59	724	ММА	21	МСМК	-1,3932
60	421	ММА	21	Без розряду	-1,0449
61	616	ММА	18	Без розряду	-1,2771
62	420	ММА	34	Без розряду	-0,6966
63	419	ММА	19	Без розряду	-0,5805
64	683	ММА	22	КМС	-0,5805
65	306	вільна боротьба	19	КМС	-1,3932
66	172	вільна боротьба	18	1 розряд	-1,161
67	448	вільна боротьба	25	Без розряду	-1,2771
68	725	вільна боротьба	21	МС	-1,3932
69	37	вільна боротьба	20	Без розряду	-1,5093
70	442	вільна боротьба	20	Без розряду	-1,5093
71	441	вільна боротьба	21	МС	-1,0449
72	449	вільна боротьба	20	МС	-0,9288
73	279	вільна боротьба	23	МС	-0,8127
74	447	вільна боротьба	21	КМС	-0,6966
75	446	вільна боротьба	25	Без розряду	-0,4644
76	445	вільна боротьба	21	Без розряду	-0,9288
77	444	вільна боротьба	24	Без розряду	-0,2322
78	443	вільна боротьба	20	МС	-0,6966
79	615	вільна боротьба	17	1 розряд	-0,8127
80	641	вільна боротьба	18	Без розряду	-0,9288
81	656	вільна боротьба	20	Без розряду	+0,1161
82	417	греко-римська борот.	21	МС	-1,0449
83	418	греко-римська борот.	20	МС	-1,2771
84	245	греко-римська борот.	21	КМС	-1,5093
85	415	греко-римська борот.	20	МС	-1,2771
86	317	греко-римська борот.	19	Без розряду	-1,5093
87	451	греко-римська борот.	18	КМС	-1,2771

88	191	греко-римська борот.	18	КМС	-0,2322
89	243	греко-римська борот.	22	КМС	-0,9288
90	416	греко-римська борот.	19	КМС	-0,4644
91	726	греплінг	21	МС	-1,3932
92	253	греплінг	24	КМС	-1,7415
93	224	тайський бокс	21	МС	-1,161
94	230	тайський бокс	21	КМС	-1,8576
95	256	тайський бокс	21	1 розряд	-1,5093
96	223	тайський бокс	19	МС	-1,2771
97	162	тайський бокс	20	КМС	-0,8127
98	450	тайський бокс	20	КМС	-0,5805
99	453	рукопашний бій	20	МС	-1,6254
100	454	рукопашний бій	27	1 розряд	0
101	726	кікбоксинг	20	КМС	-1,6254
102	465	кікбоксинг	21	КМС	-1,2771
103	45	кікбоксинг	21	Без розряду	-1,3932
104	143	кікбоксинг	23	Без розряду	-1,2771
105	294	кікбоксинг	18	Без розряду	-1,161
106	463	кікбоксинг	19	КМС	-1,0449
107	428	кікбоксинг	20	Без розряду	-1,3932
108	466	кікбоксинг	18	КМС	-1,2771
109	467	кікбоксинг	19	КМС	-1,161
110	587	кікбоксинг	18	Без розряду	-1,3932
111	601	кікбоксинг	17	КМС	-1,0449
112	638	кікбоксинг	20	Без розряду	-1,9737
113	6	кікбоксинг	20	МС	-0,8127
114	464	кікбоксинг	19	Без розряду	-0,8127
115	637	кікбоксинг	17	2 розряд	-0,6966
116	649	кікбоксинг	18	МС	-0,9288
117	612	кікбоксинг	17	КМС	-0,9288
118	468	карате	21	МСМК	-1,0449
119	469	карате	18	МС	-1,2771
120	470	карате	20	КМС	-1,3932
121	667	карате	20	1 розряд	-1,5093
122	298	карате	20	МСМК	-0,6966
123	205	карате	20	МС	+0,1161
124	140	карате	21	МС	-0,8127
125	289	карате	18	Без розряду	-0,9288
126	443	карате	20	1 розряд	-0,6966
127	657	карате	18	1 розряд	-0,5805
128	675	карате	22	2 розряд	-0,5805
129	683	карате	22	КМС	-0,5805
130	241	тхеквондо	22	КМС	-1,2771

131	214	тхеквондо	21	КМС	-2,0898
132	483	тхеквондо	21	МС	-1,8576
133	482	тхеквондо	21	1 розряд	-1,2771
134	481	тхеквондо	19	МС	-1,161
135	480	тхеквондо	21	МСМК	-1,5093
136	479	тхеквондо	19	МСМК	-1,0449
137	476	тхеквондо	19	МС	-1,6254
138	473	тхеквондо	20	МС	-1,2771
139	228	тхеквондо	21	КМС	-0,8127
140	478	тхеквондо	20	Без розряду	-0,5805
141	477	тхеквондо	20	МС	-0,1161
142	475	тхеквондо	19	КМС	-0,5805
143	474	тхеквондо	18	Без розряду	-0,5805

Показники індексу IS («маскуліність/фемінність»)
у спортсменок, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	286	лижні гонки	21	МС	-1,3932
2	180	лижні гонки	20	КМС	-1,3932
3	166	лижні гонки	20	МСМК	-1,0449
4	125	лижні гонки	21	КМС	-1,5093
5	496	лижні гонки	21	МС	-1,3932
6	625	лижні гонки	18	1 розряд	-1,2771
7	88	лижні гонки	20	1 розряд	-0,9288
8	38	лижні гонки	21	1 розряд	-0,9288
9	26	лижні гонки	21	1 розряд	-0,9288
10	495	лижні гонки	19	1 розряд	-0,4644
11	494	лижні гонки	20	МС	-0,8127
12	114	плавання	20	КМС	-1,3932
13	511	плавання	20	МС	-1,5093
14	510	плавання	29	КМС	-1,0449
15	508	плавання	20	КМС	-1,0449
16	378	плавання	19	КМС	-1,3932
17	379	плавання	19	КМС	-1,161
18	652	плавання	19	Без розряду	-1,5093
19	694	плавання	21	Без розряду	-1,3932
20	18	плавання	20	Без розряду	-0,6966
21	156	плавання	39	КМС	-0,4644
22	512	плавання	22	КМС	-0,8127
23	509	плавання	38	Без розряду	-0,4644
24	150	академічн. веслування	22	МС	-0,6966

25	624	спорт. орієнтування	19	КМС	-1,5093
26	521	спорт. орієнтування	23	МС	-0,9288
27	520	спорт. орієнтування	24	МС	-0,3483
28	519	спорт. орієнтування	21	1 розряд	-0,9288
29	623	велоспорт	19	Без розряду	-1,5093
30	652	велоспорт	19	Без розряду	-1,5093
31	98	велоспорт	21	КМС	-0,2322
32	527	спортивний туризм	20	1 розряд	-1,3932
33	526	спортивний туризм	21	1 розряд	-1,161
34	181	спортивний туризм	19	КМС	-1,2771
35	525	спортивний туризм	20	КМС	-1,161
36	523	спортивний туризм	19	1 розряд	-1,3932
37	522	спортивний туризм	18	1 розряд	-1,6254
38	89	спортивний туризм	20	Без розряду	+0,1161
39	126	спортивний туризм	21	1 розряд	-0,5805
40	28	спортивний туризм	21	Без розряду	-0,2322
41	524	спортивний туризм	19	1 розряд	-0,3483
42	131	легка атлетика	21	КМС	-1,0449
43	110	легка атлетика	20	Без розряду	-1,2771
44	611	легка атлетика	22	КМС	-1,5093
45	634	легка атлетика	17	3 розряд	-1,0449
46	620	легка атлетика	18	2 розряд	-1,6254
47	627	легка атлетика	18	КМС	-1,3932
48	183	легка атлетика	20	1 розряд	-0,4644
49	178	легка атлетика	19	2 розряд	-0,3483
50	119	легка атлетика	21	1 розряд	-0,8127
51	111	легка атлетика	21	1 розряд	-0,3483
52	603	легка атлетика	20	МС	-0,2322
53	672	легка атлетика	20	Без розряду	-0,5805
54	622	легка атлетика	20	Без розряду	-0,4644

Показники індексу IS («маскуліність/фемінність»)
у спортсменів, які спеціалізуються у циклічних видах спорту

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	33	лижні гонки	20	Без розряду	-1,3932
2	492	лижні гонки	21	1 розряд	-1,0449
3	665	лижні гонки	18	КМС	-1,2771
4	685	лижні гонки	18	КМС	-1,3932
5	275	лижні гонки	21	МС	-0,5805
6	218	лижні гонки	22	КМС	-0,9288
7	182	лижні гонки	21	1 розряд	-0,8127

8	99	лижні гонки	20	1 розряд	-0,3483
9	491	лижні гонки	20	КМС	-0,4644
10	493	лижні гонки	30	КМС	-0,8127
11	701	лижні гонки	19	2 розряд	-0,1161
12	62	плавання	21	1 розряд	-1,7415
13	507	плавання	22	МС	-1,6254
14	505	плавання	20	КМС	-1,6254
15	504	плавання	20	КМС	-1,5093
16	503	плавання	17	МС	-1,2771
17	500	плавання	19	МС	-1,0449
18	650	плавання	22	Без розряду	-1,161
19	137	плавання	34	КМС	-0,8127
20	21	плавання	20	КМС	-0,6966
21	506	плавання	21	1 розряд	-0,6966
22	502	плавання	19	КМС	-0,5805
23	501	плавання	20	1 розряд	+0,3483
24	376	плавання	19	1 розряд	-0,8127
25	370	плавання	18	Без розряду	-0,4644
26	705	плавання	19	Без розряду	-0,9288
27	533	шорт-трек	17	КМС	-1,161
28	532	шорт-трек	19	МС	-1,5093
29	22	шорт-трек	20	МС	-1,161
30	176	шорт-трек	19	МС	-1,0449
31	531	шорт-трек	20	МС	-1,0449
32	530	шорт-трек	20	КМС	-1,3932
33	492	спорт. орієнтування	21	1 розряд	-1,0449
34	100	спорт. орієнтування	21	МС	-0,2322
35	632	спорт. орієнтування	19	КМС	-0,9288
36	513	велоспорт	21	МС	-1,161
37	537	велоспорт	20	МСМК	-2,2059
38	538	велоспорт	18	КМС	-1,5093
39	613	велоспорт	18	Без розряду	-1,8576
40	518	велоспорт	20	МС	+0,9288
41	147	велоспорт	32	МС	-0,9288
42	215	велоспорт	21	КМС	-0,8127
43	517	велоспорт	19	МС	+0,1161
44	516	велоспорт	19	МС	0
45	515	велоспорт	19	МС	-0,1161
46	514	велоспорт	19	МС	-0,8127
47	701	велоспорт	19	Без розряду	-0,1161
48	528	спортивний туризм	19	1 розряд	-1,2771
49	529	спортивний туризм	18	1 розряд	-1,161
50	693	спортивний туризм	19	КМС	-1,2771

51	27	спортивний туризм	21	КМС	-0,8127
52	31	легка атлетика	21	2 розряд	-1,2771
53	24	легка атлетика	21	1 розряд	-1,161
54	606	легка атлетика	39	КМС	-1,161
55	653	легка атлетика	21	1 розряд	-1,5093
56	607	легка атлетика	20	Без розряду	-0,2322
57	48	легка атлетика	20	Без розряду	-0,5805
58	25	легка атлетика	21	Без розряду	-0,8127
59	23	легка атлетика	22	МС	-0,2322
60	130	легка атлетика	20	КМС	-1,1161
61	619	легка атлетика	17	Без розряду	-0,5805

Показники індексу IS («маскуліність/фемінність»)
у спортсменок, які спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	658	конний спорт	18	Без розряду	-1,161
2	28	конний спорт	21	Без розряду	-0,2322
3	86	веслувальний слалом	25	МС	-0,8127
4	152	фітнес	20	Без розряду	-1,161
5	157	фітнес	32	Без розряду	-1,2771
6	658	фітнес	18	Без розряду	-1,161
7	109	спортивна аеробіка	20	1 розряд	-1,6254
8	202	спортивна аеробіка	21	МС	-1,161
9	400	спортивна аеробіка	20	КМС	-1,3932
10	618	спортивна аеробіка	23	КМС	-1,6254
11	146	спортивна аеробіка	21	1 розряд	-0,6966
12	203	спортивна аеробіка	21	1 розряд	-0,8127
13	402	спортивна аеробіка	21	КМС	-0,6966
14	401	спортивна аеробіка	21	КМС	-0,9288
15	95	спортивна аеробіка	21	КМС	-0,5805
16	96	спортивна аеробіка	21	1 розряд	-0,9288
17	102	фітнес	37	Без розряду	-0,6966
18	151	фітнес	28	Без розряду	+0,1161
19	336	фітнес	22	Без розряду	-0,9288
20	347	сучасні танці	20	Без розряду	-1,161
21	345	сучасні танці	20	Без розряду	-1,2771
22	343	сучасні танці	20	Без розряду	-1,3932
23	339	сучасні танці	18	Без розряду	-1,0449
24	336	сучасні танці	22	Без розряду	-0,9822
25	90	сучасні танці	20	Без розряду	-0,8127
26	175	сучасні танці	18	Без розряду	-0,5805

27	349	сучасні танці	19	Без розряду	-0,5805
28	348	сучасні танці	22	2 розряд	-0,5805
29	346	сучасні танці	20	Без розряду	-0,4644
30	344	сучасні танці	18	Без розряду	-0,8127
31	342	сучасні танці	19	Без розряду	-0,2322
32	341	сучасні танці	20	Без розряду	-0,8127
33	389	сучасні танці	22	1 розряд	-0,8127
34	340	сучасні танці	18	Без розряду	-0,4644
35	664	сучасні танці	18	КМС	-0,3483
36	663	сучасні танці	18	Без розряду	-0,9288
37	662	сучасні танці	17	Без розряду	-0,9288
38	661	сучасні танці	17	Без розряду	-0,8127
39	350	фігурне катання	21	2 розряд	-1,0449
40	87	фігурне катання	21	КМС	-1,7415
41	688	фігурне катання	19	КМС	-0,9288
42	702	фігурне катання	19	КМС	-0,1161
43	378	стрибки в воду	19	КМС	-1,3932
44	379	стрибки в воду	19	КМС	-1,161
45	377	стрибки в воду	19	КМС	-1,161
46	179	стрибки в воду	20	КМС	-0,8127
47	366	синхронне плавання	23	МСМК	-1,0449
48	365	синхронне плавання	20	МС	-1,161
49	364	синхронне плавання	24	МС	-1,2771
50	148	синхронне плавання	24	МС	-1,2771
51	499	синхронне плавання	18	МС	-1,2771
52	367	синхронне плавання	21	ЗМС	-0,8127
53	118	синхронне плавання	20	МС	-0,5805
54	177	синхронне плавання	20	МС	-0,5805
55	148	художня гімнастика	24	КМС	-1,2771
56	305	художня гімнастика	19	КМС	-1,3932
57	291	художня гімнастика	20	КМС	-1,0449
58	278	художня гімнастика	21	КМС	-1,161
59	263	художня гімнастика	21	КМС	-1,9737
60	240	художня гімнастика	20	МС	-1,161
61	357	художня гімнастика	20	КМС	-1,7415
62	354	художня гімнастика	21	КМС	-1,5093
63	237	художня гімнастика	20	КМС	-1,161
64	85	художня гімнастика	23	МС	-1,2771
65	352	художня гімнастика	23	МС	-1,2771
66	308	художня гімнастика	23	КМС	-1,0449
67	144	художня гімнастика	22	КМС	-1,5093
68	154	художня гімнастика	22	КМС	-1,0449
69	362	художня гімнастика	20	КМС	-1,161

70	361	художня гімнастика	20	КМС	-1,161
71	359	художня гімнастика	19	КМС	-1,2771
72	358	художня гімнастика	19	МС	-1,0449
73	636	художня гімнастика	23	КМС	-1,0449
74	678	художня гімнастика	17	КМС	-1,161
75	680	художня гімнастика	17	КМС	-1,2771
76	681	художня гімнастика	17	КМС	-1,0449
77	630	художня гімнастика	17	КМС	-1,3932
78	682	художня гімнастика	17	КМС	-1,0449
79	618	художня гімнастика	23	КМС	-1,6254
80	145	художня гімнастика	25	КМС	-0,9288
81	219	художня гімнастика	20	КМС	-0,6966
82	222	художня гімнастика	32	1 розряд	-0,6966
83	356	художня гімнастика	21	КМС	-0,8127
84	355	художня гімнастика	21	КМС	-0,9288
85	353	художня гімнастика	20	КМС	-0,3483
86	196	художня гімнастика	27	МС	-0,8127
87	94	художня гімнастика	20	1 розряд	-0,6966
88	159	художня гімнастика	23	МС	-0,9288
89	1	художня гімнастика	20	КМС	-0,8127
90	351	художня гімнастика	20	КМС	-0,6966
91	360	художня гімнастика	20	КМС	-0,6966
92	679	художня гімнастика	17	КМС	-0,6966
93	676	художня гімнастика	17	МС	-0,3483
94	677	художня гімнастика	17	МС	-0,9288
95	693	художня гімнастика	20	МС	-0,8127
96	727	естетична груп. гімн.	20	МС	-1,161
97	728	естетична груп. гімн.	23	МС	-1,2771
98	729	естетична груп. гімн.	23	МС	-1,2771
99	730	естетична груп. гімн.	23	МС	-1,0449
100	731	естетична груп. гімн.	22	МС	-1,5093
101	732	естетична груп. гімн.	22	МС	-1,0449
102	733	естетична груп. гімн.	21	КМС	-1,5093
103	734	естетична груп. гімн.	19	МС	-1,2771
104	735	естетична груп. гімн.	19	МС	-1,0449
105	736	естетична груп. гімн.	17	КМС	-1,3932
106	737	естетична груп. гімн.	23	МС	-0,9288
107	738	естетична груп. гімн.	20	МС	-0,8127
108	739	естетична груп. гімн.	20	КМС	-0,6966
109	740	естетична груп. гімн.	17	КМС	-0,3483
110	741	естетична груп. гімн.	17	КМС	-0,9288
111	262	спортивна гімнастика	21	МС	-1,5093
112	198	спортивна гімнастика	21	Без розряду	-1,3932

113	259	спортивна гімнастика	20	КМС	-1,161
114	386	спортивна гімнастика	19	3 розряд	-1,161
115	384	спортивна гімнастика	19	КМС	-1,2771
116	582	спортивна гімнастика	18	Без розряду	-1,0449
117	620	спортивна гімнастика	18	1 розряд	-1,6254
118	387	спортивна гімнастика	19	КМС	-0,8127
119	385	спортивна гімнастика	19	КМС	-0,2322
120	383	спортивна гімнастика	20	Без розряду	-0,1161
121	295	спортивна гімнастика	26	КМС	-0,1161
122	220	стрибки на батуті	20	МСМК	-1,0449
123	628	стрибки на батуті	18	МС	-1,2771
124	629	стрибки на батуті	18	МС	-1,161
125	264	стрибки на батуті	20	МС	-0,8127
126	391	спортивна акробатика	19	КМС	-1,0449
127	390	спортивна акробатика	20	МС	-1,7415
128	101	спортивна акробатика	20	Без розряду	-1,161
129	91	спортивна акробатика	21	МС	-1,3932
130	633	спортивна акробатика	18	КМС	-1,0449
131	631	спортивна акробатика	18	КМС	-1,0449
132	389	спортивна акробатика	22	КМС	-0,8127
133	232	спортивна акробатика	21	МС	-0,6966
134	200	спортивна акробатика	20	МС	-0,9288
135	388	спортивна акробатика	19	КМС	-0,9288
136	498	спортивна акробатика	18	КМС	+0,3483
137	663	спортивна акробатика	18	Без розряду	-0,9288
138	295	стрибки на акроб. дор.	26	МС	-0,1161
139	161	акробатич. рок-н-ролл	20	МС	-1,3932
140	234	акробатич. рок-н-ролл	21	КМС	-1,161
141	387	акробатич. рок-н-ролл	21	КМС	-1,2771
142	91	акробатич. рок-н-ролл	21	КМС	-1,3932
143	396	акробатич. рок-н-ролл	20	КМС	-0,4644
144	395	акробатич. рок-н-ролл	20	КМС	-0,9288
145	408	акробатич. рок-н-ролл	18	КМС	-0,2322
146	659	акробатич. рок-н-ролл	18	КМС	-0,8127
147	660	акробатич. рок-н-ролл	17	КМС	-0,9288
148	400	черліденг	20	КМС	-1,3932
149	398	черліденг	19	КМС	-1,6254
150	678	черліденг	17	КМС	-1,161
151	680	черлідінг	17	КМС	-1,2771
152	681	черліденг	17	КМС	-1,0449
153	682	черліденг	17	КМС	-1,0449
154	399	черліденг	22	Без розряду	-0,5805
155	402	черліденг	21	КМС	-0,6966

156	655	черліденг	19	КМС	-0,5805
157	679	черліденг	17	КМС	-0,6966
158	216	спорт. бальні танці	20	КМС	-1,3932
159	225	спорт. бальні танці	17	2 розряд	-1,3932
160	226	спорт. бальні танці	17	2 розряд	-1,2771
161	106	спорт. бальні танці	25	Без розряду	-1,161
162	277	спорт. бальні танці	17	Без розряду	-1,0449
163	331	спорт. бальні танці	20	МСМК	-1,2771
164	329	спорт. бальні танці	19	2 розряд	-1,6254
165	328	спорт. бальні танці	20	Без розряду	-1,161
166	327	спорт. бальні танці	20	Без розряду	-1,6254
167	651	спорт. бальні танці	19	2 розряд	-1,0449
168	199	спорт. бальні танці	18	МСМК	-0,8127
169	209	спорт. бальні танці	18	Без розряду	-0,8127
170	121	спорт. бальні танці	21	МС	-0,5805
171	75	спорт. бальні танці	20	КМС	-0,8127
172	330	спорт. бальні танці	22	Без розряду	-0,5805
173	276	спорт. бальні танці	19	Без розряду	-0,9288
174	368	спорт. бальні танці	20	Без розряду	-0,1161
175	369	спорт. бальні танці	20	МСМК	-0,9288
176	664	спорт. бальні танці	18	КМС	-0,3483
177	261	стрільба з луку	22	МС	-1,5093
178	288	стрільба з луку	20	КМС	-1,0449
179	115	стрільба з луку	21	МС	-0,5805
180	67	автоспорт	20	Без розряду	-0,2322
181	412	альпінізм	18	2 розряд	-1,161
182	363	альпінізм	21	Без розряду	-0,9288

Показники індексу IS («маскуліність/фемінність») у спортсменів, які спеціалізуються у складнокоординаційних видах спорту

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	698	сучасні танці	19	Без розряду	-1,2771
2	334	сучасні танці	21	Без розряду	-0,6966
3	335	сучасні танці	20	Без розряду	-0,8127
4	409	сучасні танці	18	Без розряду	-0,3483
5	703	сучасні танці	20	Без розряду	-0,8127
6	103	парусний спорт	24	МС	-0,4644
7	333	парашутний спорт	35	Без розряду	-0,9288
8	338	веслувальний слалом	20	КМС	-0,6966
9	337	фітнес	38	Без розряду	-0,4644
10	405	фітнес	18	Без розряду	-0,4644

11	375	стрибки в воду	19	КМС	-0,8127
12	376	стрибки в воду	19	2 розряд	-0,8127
13	208	фігурне катання	21	МС	-1,2771
14	666	фігурне катання	24	Без розряду	-1,161
15	699	фігурне катання	37	Без розряду	-1,161
16	382	спортивна гімнастика	20	Без розряду	-1,6254
17	380	спортивна гімнастика	22	КМС	-1,6254
18	586	спортивна гімнастика	18	МС	-0,3483
19	635	спортивна гімнастика	18	1 розряд	-0,5805
20	619	спортивна гімнастика	17	Без розряду	-0,5805
21	382	воркаут	20	Без розряду	-1,6254
22	381	воркаут	20	Без розряду	-1,5093
23	380	воркаут	22	КМС	-1,6254
24	589	воркаут	18	Без розряду	-0,8127
25	211	стрибки на акроб. дор.	19	МС	-1,0449
26	287	стрибки на акроб. дор.	18	МС	-0,6966
27	675	стрибки на акроб. дор.	12	2 розряд	-0,5805
28	193	стрибки на батуті	21	МС	-1,0449
29	287	стрибки на батуті	18	МС	-0,6966
30	192	стрибки на батуті	21	МС	-0,9288
31	673	стрибки на батуті	18	МС	-0,1161
32	406	спортивна акробатика	18	МС	-1,161
33	407	спортивна акробатика	18	КМС	-1,2771
34	674	спортивна акробатика	17	КМС	-1,3932
35	392	спортивна акробатика	20	Без розряду	-0,4644
36	393	акробатич. рок-н-ролл	22	КМС	-2,0898
37	394	акробатич. рок-н-ролл	20	КМС	-1,5093
38	169	спорт. бальні танці	20	Без розряду	-1,161
39	73	спорт. бальні танці	20	Без розряду	-1,0449
40	50	спорт. бальні танці	21	КМС	-1,7415
41	669	спорт. бальні танці	18	Без розряду	-1,3932
42	667	спорт. бальні танці	20	МС	-1,5093
43	74	спорт. бальні танці	20	Без розряду	-0,9288
44	83	спорт. бальні танці	21	МС	-0,9288
45	403	спорт. бальні танці	18	Без розряду	-0,9288
46	404	спорт. бальні танці	18	Без розряду	-0,5805
47	670	спорт. бальні танці	18	КМС	-0,9288
48	668	спорт. бальні танці	21	1 розряд	-0,9288
49	170	стрільба з луку	22	МС	-1,6254
50	704	стрільба з луку	21	МС	-1,6254
51	63	стрільба з луку	21	1 розряд	-0,5805
52	332	стрільба з луку	21	МС	-0,6966
53	705	стрільба з луку	19	МС	-0,9288

54	684	мотоспорт	48	КМС	-1,161
55	97	спортивна аеробіка	21	1 розряд	-1,0449

Показники індексу IS («маскуліність/фемінність»)
у спортсменок, які спеціалізуються у спортивних іграх

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	47	волейбол	21	2 розряд	-1,2771
2	40	волейбол	23	1 розряд	-1,0449
3	596	волейбол	23	1 розряд	-1,2771
4	591	волейбол	18	1 розряд	-1,2771
5	590	волейбол	19	1 розряд	-1,0449
6	608	волейбол	20	1 розряд	-1,5093
7	686	волейбол	19	2 розряд	-1,0449
8	694	волейбол	21	КМС	-1,3932
9	94	волейбол	20	2 розряд	-0,6966
10	190	волейбол	19	2 розряд	-0,3483
11	597	волейбол	20	2 розряд	-0,6966
12	39	волейбол	22	КМС	-0,9288
13	595	волейбол	19	Без розряду	-0,5805
14	594	волейбол	19	1 розряд	-0,8127
15	593	волейбол	19	1 розряд	-0,4644
16	592	волейбол	19	1 розряд	-0,4644
17	238	бадмінтон	21	МС	-1,2771
18	585	бадмінтон	20	КМС	-1,2771
19	76	теніс	21	Без розряду	-1,5093
20	583	теніс	19	2 розряд	-1,3932
21	652	теніс	19	Без розряду	-1,5093
22	72	теніс	22	1 розряд	-0,9288
23	540	теніс	19	1 розряд	-0,9288
24	575	хокей	38	КМС	-1,0449
25	576	хокей	19	КМС	-0,4644
26	30	гандбол	20	КМС	-1,0449
27	35	гандбол	20	КМС	-1,6254
28	282	гандбол	21	1 розряд	-1,3932
29	562	гандбол	20	1 розряд	-1,5093
30	255	гандбол	21	КМС	-1,161
31	239	гандбол	21	КМС	-1,0449
32	561	гандбол	19	Без розряду	-1,8576
33	560	гандбол	23	КМС	-1,3932
34	609	гандбол	23	КМС	-1,3932
35	46	гандбол	20	КМС	-0,8127

36	559	гандбол	18	1 розряд	-0,8127
37	210	баскетбол	23	МС	-1,7415
38	188	баскетбол	21	2 розряд	-1,0449
39	174	баскетбол	18	1 розряд	-1,2771
40	141	баскетбол	21	МС	-1,3932
41	12	баскетбол	21	1 розряд	-1,0449
42	555	баскетбол	19	1 розряд	-1,0449
43	552	баскетбол	20	2 розряд	-1,2771
44	551	баскетбол	19	2 розряд	-1,3932
45	550	баскетбол	20	КМС	-1,7415
46	634	баскетбол	17	Без розряду	-1,0449
47	233	баскетбол	21	1 розряд	-0,8127
48	92	баскетбол	22	2 розряд	-0,4644
49	554	баскетбол	19	1 розряд	-0,8127
50	553	баскетбол	19	1 розряд	-0,5805
51	187	настільний теніс	20	МС	-1,3932
52	609	настільний теніс	23	Без розряду	-1,3932
53	614	настільний теніс	20	Без розряду	-1,3932
54	244	настільний теніс	22	МС	-0,5805
55	293	настільний теніс	20	КМС	-0,4644
56	549	настільний теніс	21	КМС	-0,4644
57	548	настільний теніс	19	Без розряду	-0,3483
58	44	шахи	22	КМС	-1,5093
59	693	шахи	20	Без розряду	-0,8127
60	304	футбол	21	МС	-1,5093
61	302	футбол	22	МС	-1,5093
62	300	футбол	21	МС	-1,0449
63	299	футбол	21	МС	-1,161
64	43	футбол	21	1 розряд	-1,3932
65	610	футбол	21	МС	-1,5093
66	303	футбол	21	МС	0
67	301	футбол	21	МС	-0,3483
68	285	футбол	20	1 розряд	-0,9288
69	155	футбол	37	МС	-0,9288
70	543	футбол	21	1 розряд	-0,8127
71	542	футбол	19	1 розряд	+0,1161
72	541	футбол	19	2 розряд	-0,2322
73	581	футбол	23	КМС	-0,6966
74	687	футбол	22	МС	-0,3483
75	544	регбі	22	КМС	-1,6254
76	255	регбі	21	КМС	-1,161
77	239	регбі	21	КМС	-1,0449
78	127	регбі	22	КМС	-1,3932

79	122	регбі	22	КМС	-1,6254
80	105	регбі	20	КМС	-0,8127
81	119	регбі	21	КМС	-0,8127

Показники індексу IS («маскулінність/фемінність»)
у спортсменів, які спеціалізуються у спортивних іграх

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	207	волейбол	20	КМС	-1,6254
2	284	волейбол	22	1 розряд	-1,161
3	82	волейбол	23	КМС	-1,7415
4	80	волейбол	25	МС	-1,0449
5	61	волейбол	22	КМС	-1,5093
6	34	волейбол	20	1 розряд	-1,2771
7	7	волейбол	21	КМС	-1,6254
8	599	волейбол	21	КМС	-1,6254
9	598	волейбол	19	КМС	-1,6254
10	650	волейбол	22	Без розряду	-1,161
11	699	волейбол	37	1 розряд	-1,161
12	158	волейбол	20	КМС	-0,9288
13	149	волейбол	35	КМС	-0,9288
14	71	теніс	26	Без розряду	-1,2771
15	584	теніс	20	Без розряду	-1,0449
16	653	теніс	21	Без розряду	-1,5093
17	650	теніс	22	Без розряду	-1,161
18	577	хокей	19	1 розряд	-1,5093
19	667	хокей	20	1 розряд	-1,5093
20	666	хокей	24	1 розряд	-1,161
21	700	хокей	18	1 розряд	-1,2771
22	580	хокей	20	КМС	-0,6966
23	579	хокей	21	КМС	-0,1161
24	280	хокей	20	1 розряд	-0,3483
25	578	хокей	19	КМС	-0,6966
26	641	хокей	18	1 розряд	-0,4644
27	281	водне поло	21	КМС	-1,161
28	497	водне поло	24	КМС	-1,0449
29	571	водне поло	18	КМС	-1,7415
30	742	водне поло	27	Без розряду	-1,161
31	574	водне поло	25	КМС	-0,6966
32	573	водне поло	22	МС	-0,6966
33	572	водне поло	22	МС	-0,9288
34	81	водне поло	20	КМС	-0,4644

35	568	гандбол	20	КМС	-1,6254
36	567	гандбол	20	КМС	-1,3932
37	566	гандбол	21	КМС	-1,161
38	565	гандбол	19	Без розряду	-1,161
39	564	гандбол	19	Без розряду	-1,2771
40	563	гандбол	18	1 розряд	-1,161
41	29	гандбол	20	1 розряд	-0,5805
42	570	гандбол	24	1 розряд	-0,9288
43	569	гандбол	20	1 розряд	-0,6966
44	273	баскетбол	21	1 розряд	-1,2771
45	272	баскетбол	21	КМС	-1,2771
46	257	баскетбол	21	Без розряду	-1,6254
47	254	баскетбол	21	1 розряд	-1,2771
48	236	баскетбол	22	КМС	-1,7415
49	153	баскетбол	30	1 розряд	-1,3932
50	79	баскетбол	24	1 розряд	-1,2771
51	78	баскетбол	20	1 розряд	-1,5093
52	77	баскетбол	20	1 розряд	-1,5093
53	70	баскетбол	21	Без розряду	-1,2771
54	557	баскетбол	24	1 розряд	-1,5093
55	639	баскетбол	17	2 розряд	-1,0449
56	274	баскетбол	29	КМС	-0,5805
57	260	баскетбол	20	КМС	-0,4644
58	231	баскетбол	22	Без розряду	-0,9288
59	229	баскетбол	20	2 розряд	-0,6966
60	69	баскетбол	20	1 розряд	-0,4644
61	558	баскетбол	21	Без розряду	-0,5805
62	556	баскетбол	21	1 розряд	-0,6966
63	547	настільний теніс	17	КМС	-1,5093
64	588	настільний теніс	17	Без розряду	-1,161
65	409	настільний теніс	18	Без розряду	-0,3483
66	546	настільний теніс	18	1 розряд	-0,9288
67	617	настільний теніс	17	Без розряду	-0,3483
68	696	настільний теніс	21	Без розряду	-0,5805
69	701	настільний теніс	19	КМС	-0,1161
70	326	боулінг	20	Без розряду	-1,2771
71	545	петанк	39	Без розряду	-1,2771
72	36	бейсбол	21	Без розряду	-0,6966
73	66	шахи	21	Без розряду	-1,3932
74	427	шахи	21	Без розряду	-0,4644
75	474	шахи	18	Без розряду	-0,5805
76	696	шахи	21	Без розряду	-0,5805
77	107	футбол	20	Без розряду	-1,161

78	104	футбол	20	Без розряду	-1,2771
79	65	футбол	21	Без розряду	-1,2771
80	60	футбол	20	1 розряд	-1,0449
81	59	футбол	21	Без розряду	-1,161
82	58	футбол	21	Без розряду	-1,0449
83	270	футбол	23	Без розряду	-1,2771
84	269	футбол	21	Без розряду	-1,3932
85	268	футбол	22	1 розряд	-1,7415
86	267	футбол	21	Без розряду	-1,0449
87	266	футбол	21	2 розряд	-1,3932
88	265	футбол	21	Без розряду	-1,6254
89	227	футбол	20	1 розряд	-1,5093
90	129	футбол	21	1 розряд	-1,161
91	123	футбол	20	Без розряду	-1,8576
92	116	футбол	21	1 розряд	-1,161
93	57	футбол	20	1 розряд	-1,3932
94	41	футбол	20	Без розряду	-1,3932
95	14	футбол	21	2 розряд	-1,0449
96	695	футбол	21	2 розряд	-1,5093
97	112	футбол	20	Без розряду	-0,4644
98	108	футбол	20	1 розряд	-0,6966
99	84	футбол	21	Без розряду	-0,1161
100	128	футбол	21	Без розряду	-0,1161
101	117	футбол	20	КМС	-0,8127
102	113	футбол	20	Без розряду	-0,9288
103	56	футбол	20	Без розряду	-0,8127
104	55	футбол	21	1 розряд	-0,2322
105	54	футбол	20	Без розряду	-0,1161
106	51	футбол	20	Без розряду	+0,1161
107	16	футбол	20	Без розряду	-0,8127
108	696	футбол	21	Без розряду	-0,5805
109	271	регбі	22	МС	-1,2771
110	124	регбі	20	МС	-1,3932
111	242	регбі	20	КМС	-0,8127
112	649	регбі	18	Без розряду	-0,9288
113	641	регбі	18	Без розряду	-0,9288

Показники індексу IS («маскулінність/фемінність»)

у спортсменок, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	186	важка атлетика	22	1 розряд	-1,5093

2	320	важка атлетика	31	1 розряд	-1,5093
3	321	важка атлетика	19	МС	-1,161
4	322	важка атлетика	21	2 розряд	-1,3932
5	323	важка атлетика	19	МС	-1,0449
6	644	важка атлетика	17	1 розряд	-1,2771
7	643	важка атлетика	17	1 розряд	-1,2771
8	52	важка атлетика	21	Без розряду	-0,8127
9	539	важка атлетика	18	Без розряду	-0,6966
10	743	пауерліфтинг	22	1 розряд	-1,5093
11	744	пауерліфтинг	30	МС	-1,5093
12	319	пауерліфтинг	20	1 розряд	-1,6254
13	318	пауерліфтинг	19	1 розряд	-1,161
14	373	пауерліфтинг	18	МС	-1,5093
15	600	пауерліфтинг	18	КМС	-0,5805
16	138	легка атлетика	22	КМС	-1,3932
17	131	легка атлетика	21	КМС	-1,0449
18	122	легка атлетика	22	КМС	-1,6254
19	110	легка атлетика	20	Без розряду	-1,2771
20	604	легка атлетика	21	МСМК	-1,3932
21	602	легка атлетика	22	МС	-1,9737
22	671	легка атлетика	18	1 розряд	-1,161
23	654	легка атлетика	17	КМС	-1,6254
24	620	легка атлетика	18	2 розряд	-1,6254
25	627	легка атлетика	18	КМС	-1,3932
26	120	легка атлетика	21	КМС	-0,8127
27	603	легка атлетика	20	МС	-0,2322
28	672	легка атлетика	20	Без розряду	-0,5805
29	622	легка атлетика	20	Без розряду	-0,4644
30	692	легка атлетика	21	1 розряд	-0,2322

Показники індексу IS («маскулінність/фемінність»)
у спортсменів, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	164	важка атлетика	23	МС	-1,2771
2	314	важка атлетика	18	Без розряду	-1,6254
3	315	важка атлетика	27	Без розряду	-1,6254
4	316	важка атлетика	23	МС	-1,2771
5	311	важка атлетика	19	Без розряду	-1,161
6	317	важка атлетика	19	КМС	-1,5093
7	371	важка атлетика	19	Без розряду	-1,5093
8	372	важка атлетика	19	КМС	-1,2771

9	638	важка атлетика	20	Без розряду	-1,9737
10	204	важка атлетика	23	КМС	-0,9288
11	9	важка атлетика	20	Без розряду	-0,3483
12	410	важка атлетика	18	КМС	-0,9288
13	411	важка атлетика	18	1 розряд	-0,1161
14	657	важка атлетика	18	1 розряд	-0,5805
15	640	важка атлетика	18	1 розряд	-0,6966
16	689	важка атлетика	20	Без розряду	-0,8127
17	309	пауерліфтинг	18	2 розряд	-1,2771
18	310	пауерліфтинг	23	КМС	-1,161
19	311	пауерліфтинг	19	КМС	-1,161
20	312	пауерліфтинг	19	МС	-1,2771
21	313	пауерліфтинг	20	КМС	-1,161
22	588	пауерліфтинг	17	1 розряд	-1,161
23	648	пауерліфтинг	17	1 розряд	-1,0449
24	591	пауерліфтинг	22	МС	-1,0449
25	173	пауерліфтинг	17	2 розряд	-0,5805
26	289	пауерліфтинг	18	2 розряд	-0,9288
27	163	пауерліфтинг	20	КМС	-0,2322
28	64	пауерліфтинг	21	Без розряду	-0,6966
29	370	пауерліфтинг	18	Без розряду	-0,4644
30	617	пауерліфтинг	17	2 розряд	-0,3483
31	615	пауерліфтинг	17	Без розряду	-0,8127
32	326	гирьовий спорт	20	Без розряду	-1,2771
33	53	гирьовий спорт	22	КМС	-1,2771
34	11	гирьовий спорт	20	МС	-0,4644
35	703	гирьовий спорт	20	МС	-0,8127
36	324	армспорт	20	КМС	-1,161
37	639	армспорт	17	2 розряд	-1,0449
38	325	армспорт	23	МСМК	-0,9288
39	635	армспорт	18	1 розряд	-0,5805
40	374	бодібілдинг	19	Без розряду	-0,5805
41	589	бодібілдинг	18	Без розряду	-0,8127
42	32	легка атлетика	22	МС	-1,6254
43	31	легка атлетика	21	2 розряд	-1,2771
44	24	легка атлетика	21	1 розряд	-1,161
45	136	легка атлетика	21	КМС	-1,7415
46	134	легка атлетика	22	МС	-1,161
47	124	легка атлетика	20	КМС	-1,3932
48	606	легка атлетика	29	КМС	-1,161
49	653	легка атлетика	21	1 розряд	-1,5093
50	25	легка атлетика	21	Без розряду	-0,8127
51	133	легка атлетика	21	МС	-0,5805

52	130	легка атлетика	20	КМС	-0,1161
53	619	легка атлетика	17	Без розряду	-0,5805

Показники індексу IS («маскулінність/фемінність»)
у спортсменок, які спеціалізуються у багатоборствах і
комбінованих видах спорту

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	20	тріатлон	21	МС	+0,2322
2	576	біатлон	19	1 розряд	-0,4644
3	19	легка атлетика	23	КМС	-1,0449
4	135	легка атлетика	21	КМС	-1,5093
5	105	легка атлетика	20	1 розряд	-0,8127
6	605	легка атлетика	21	1 розряд	+0,1161
7	621	легка атлетика	18	1 розряд	-0,9288
8	692	легка атлетика	21	1 розряд	-0,2322

Показники індексу IS («маскулінність/фемінність»)
у спортсменів, які спеціалізуються у багатоборствах і
комбінованих видах спорту

№ п/п	№ спортсмена	Вид спорту	Вік спортсмена	Кваліфікація	Індекс IS
1	535	тріатлон	18	КМС	-1,161
2	536	тріатлон	21	МС	0
3	492	біатлон	21	1 розряд	-1,0449
4	534	біатлон	19	1 розряд	-1,0449
5	20	легка атлетика	22	Без розряду	-1,161
6	576	легка атлетика	21	КМС	-0,5805

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Тарасевич Е. А. Гендерные отличия спортсменов в различных классификационных группах видов спорта и спортивных дисциплин. *Слобожанский научно-спортивный вестник*. Харків. 2016. № 2 (52). С. 117 – 120.

2. Тарасевич О. А., Камаєв О. І. Особливості гендерних відмінностей у спортсменів, що займаються спортивними єдиноборствами. *Єдиноборства*. Харьков. 2019. № 4 (14). С.117-126.

3. Тарасевич О. А., Камаєв О. І., Окунь Д. О. Гендерна ідентифікація спортсменів різної кваліфікації відносно класифікаційних груп видів спорту. *Слобожанський науково-спортивний вестник*. Харків. 2019. № 6 (74). С. 10 – 15.

4. Тарасевич О. А. Формування жіночої олімпійської програми у спортивних іграх. *Спортивні ігри*. № 1 (15). Харків. 2020. С. 58 – 73.

5. Тарасевич О. А., Мулик В. В. Особливості гендерної ідентичності у спортсменів, що спеціалізуються в швидкісно-силових видах спорту. *Слобожанський науково-спортивний вестник*. Харків. 2020. № 1 (75). С. 69 – 74.

6. Олена Тарасевич, Вячеслав Мулик, Жанна Гращенко, Дар'я Окунь. Гендерні схожості і гендерні відмінності спортсменів і спортсменок в циклічних видах спорту. *Слобожанський науково-спортивний вестник*. Харків. 2020. № 2 (76). С. 73 – 90.

7. Тарасевич О. А. Особливості гендерних схожостей і відмінностей у спортсменів, що спеціалізуються у спортивних іграх. *Спортивні ігри*. № 3 (17). С. 103 – 114.

8. Тарасевич О. А., Канунова Л. В., Мулик В. В. Особливості гендерної ідентичності у спортсменів, які спеціалізуються у різних складнокоординаційних видах спорту, у тому числі і силової спрямованості. *World Science*. No 1(62). 2021. С. 1 – 10.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Тарасевич Е. А. Обоснование деления видов спорта на «мужские» и «женские»: *сбірник статей XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України»*. 8 – 9 грудня 2016 р. Харків: ХДАФК. 2016. С. 444 – 448.

10. Тарасевич О. А. Мотивація до занять обраним видом спорту у осіб чоловічої і жіночої статі: *сбірник тез X Міжнародної наукової конференції молодих учених «Молодь та олімпійський рух»*. 24 – 25 травня 2017 р. Київ. 2017. С. 319 – 320.

11. Тарасевич О. А., Камаєв О. І. Гендерные различия в оценке роли занятий спортом как один из показателей качества жизни спортсменов. Фізична активність і якість життя людини. *Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції 22 – 24 травня 2018 р.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки. 2018. С. 71.

12. Тарасевич Е. А. Женская тяжелая атлетика как олимпийский вид спорта. *Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи»*. Харків, 14 грудня 2018 р. Харків: ХДАФК. 2018. С.119 – 121.

13. Тарасевич О. А. Особенности гендерной схожости і гендерных відмінностей у спортсменів, які спеціалізуються в олімпійських і неолімпійських видах спорту. *Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи»*. Харків, 6 грудня 2019 р. Харків: ХДАФК. 2019. С. 93 – 95.

**Наукові праці, які додатково відображають наукові результати
дисертації:**

14. Надеждина О. А., Тарасевич Е. А. Формирование спортивных программ Олимпийских игр. *Студентський слобожанський науково-спортивний вісник. Матеріали III Всеукраїнської студентської наукової конференції в рамках XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я». Харків, 5 – 6 грудня 2013 р. Харків: ХДАФК. 2013. С.114 – 117.*

15. Тарасевич Е. А., Надеждина О. А. Формирование женской олимпийской программы в спортивных единоборствах. *Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях: сборник статей XI Международной научной конференции. 6 – 7 февраля 2015 г. Белгород Харьков Красноярск: ХДАФК. 2015. С.144 – 149.*

Відмінності про апробацію результатів дисертаційного дослідження

№ з/п	Назва конференції, конгресу, семінару	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	III Всеукраїнська студентська наукова конференція в рамках XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я».	Харків, 5 – 6 грудня 2013 р	Публікація
2.	XI Международная научная конференция «Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях»	Белгород Харьков Красноярск 6 – 7 февраля 2015 г.	Публікація
3.	XVI Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України»	Харків 8 – 9 грудня 2016 р.	Публікація
4.	X Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух».	Київ 24 – 25 травня 2017 р.	Публікація
5.	II Міжнародна науково-практична конференція	Луцьк 22 – 24 травня 2018 р.	Публікація
6.	XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи».	Харків, 14 грудня 2018 р	Публікація
7.	XIX Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи».	Харків, 6 грудня 2019 р.	Доповідь та публікація

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень
в систему відбору і підготовки юних спортсменів і спортсменок
з урахуванням їх гендерної схожості і гендерних відмінностей
в різних видах спорту

м. Харків

« 06. » лютого 2020 р.

Ми, що нижче підписалися, представник об'єкта – завідувач кафедри олімпійського і професійного спорту, д. н. з фіз. вих. і спорту, професор Мулик В.В. та відповідальний за впровадження в Харківській державній академії фізичної культури, проректор з науково-педагогічної роботи, к. ю. н, доцент Корольова М. В., склали цей акт про впровадження результатів дисертаційної роботи «Особливості формування гендерної схожості і гендерних відмінностей під впливом занять різними видами спорту» виконаної згідно Зведеного плану науково-дослідної роботи на 2016-2020 роки за темою «Психо-сенсорна регуляція рухової діяльності спортсменів ситуативних видів спорту», номер держреєстрації 0116U008943, та на 2020 – 2024 роки, за темою «Перспективні напрями вдосконалення теоретичного та методичного забезпечення тренувальної діяльності у сучасному спорті», номер держреєстрації 0120U101061, Тарасевич О.А. впровадила такі практичні пропозиції:

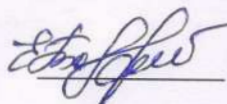
Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Матеріали для використання в навчальному процесі у закладах вищої освіти спортивного профілю. Визначення і аналіз показників якостей особистості спортсменів і спортсменок, що мають різний гендерний тип, які спеціалізуються в видах спорту, що відносяться до різних класифікаційних груп.	Доповнено та вдосконалено навчально-методичний супровід викладання навчальних дисциплін на кафедрі олімпійського і професійного спорту ХДАФК, а саме щодо впливу спортивної діяльності на формування якостей особистості та особливостей формування гендерного типу юнаків і дівчат, що займаються різними видами спорту.	Методичні матеріали використовуються в процесі викладання навчальних дисциплін для студентів спеціальності 017 – фізична культура і спорт на кафедрі олімпійського і професійного спорту ХДАФК, а також в процесі перепідготовки тренерських кадрів. Студенти поглиблюють свої знання щодо питань гендерної ідентичності спортсменів і спортсменок відносно їх соціокультурної статі і спортивної кваліфікації.

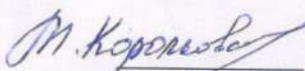
Автор розробки

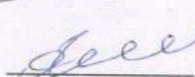
Проректор
З науково-педагогічної роботи

Завідувач кафедри ОліП
д. н. з фіз. вих. і спорту, професор

 Олена ТАРАСЕВИЧ

 Марина КОРОЛЬОВА

 Вячеслав МУЛИК

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень
в систему відбору і підготовки юних спортсменів і спортсменок
з урахуванням їх гендерної схожості і гендерних відмінностей
в різних видах спорту

м. Харків

« 15 » Вересня 2020 р.

Ми, що нижче підписалися, представник об'єкта – директор Комунального закладу «Золочівська ДЮСШ» Золочівської селищної ради Григоров І.М. та відповідальний за впровадження в Харківській державній академії фізичної культури, проректор з науково-педагогічної роботи, к.ю.н, доцент Корольова М.В., склали цей акт про впровадження результатів дисертаційної роботи «Особливості формування гендерної схожості і гендерних відмінностей під впливом занять різними видами спорту» виконаної згідно Зведеного плану науково-дослідної роботи на 2016-2020 роки за темою за темою «Психо-сенсорна регуляція рухової діяльності спортсменів ситуативних видів спорту», номер держреєстрації 0116U008943, та на 2020 – 2024 роки, за темою «Перспективні напрями вдосконалення теоретичного та методичного забезпечення тренувальної діяльності у сучасному спорті», номер держреєстрації 0120U101061, Тарасевич О.А. впровадила такі практичні пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Матеріали для поліпшення роботи тренерів і спортивних психологів, що працюють в КЗ «Золочівська ДЮСШ». Встановлення гендерної ідентичності спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються в ігрових видах спорту, спортивних єдиноборствах, легкій атлетиці та велоспорті.	Встановлено особливості формування гендерних характеристик особистості спортсменів і спортсменок в процесі занять видами спорту, що належать до різних класифікаційних груп. Рекомендується для використання в практичній підготовці спортсменів і спортсменок різної кваліфікації, що займаються футболом, волейболом, легкою атлетикою, велоспортом, вільною боротьбою, тхеквондо та іншими видами спорту.	Визначення особливостей впливу різних по прийнятності для хлопців і дівчат видів спорту на становлення гендерного типу спортсменів і спортсменок дозволило підвищити ефективність навчально-тренувального процесу і якість відбору для занять легкою атлетикою, велоспортом, футболом, волейболом, вільною боротьбою і тхеквондо.

Автор розробки

 Олена ТАРАСЕВИЧ

Проректор
з науково-педагогічної роботи

 Марина КОРОЛЬОВА

Директор КЗ «Золочівська ДЮСШ»
Золочівської селищної ради

Ігор ГРИГОРОВ

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень
в систему відбору і підготовки юних спортсменів і спортсменок
з урахуванням їх гендерної схожості і гендерних відмінностей
в різних видах спорту

м. Харків

«23» вересня 2020 р.

Ми, що нижче підписалися, представник об'єкта – директор Комунального закладу Богодухівської міської ради «ДЮСШ» М.Є.Рубан та відповідальний за впровадження в Харківській державній академії фізичної культури, проректор з науково-педагогічної роботи, к.ю.н, доцент М.В.Корольова, склали цей акт про впровадження результатів дисертаційної роботи «Особливості формування гендерної схожості і гендерних відмінностей під впливом занять різними видами спорту» виконаної згідно Зведеного плану науково-дослідної роботи на 2016-2020 роки за темою «Психо-сенсорна регуляція рухової діяльності спортсменів ситуативних видів спорту», номер держреєстрації 0116U008943, та на 2020 – 2024 роки, за темою «Перспективні напрями вдосконалення теоретичного та методичного забезпечення тренувальної діяльності у сучасному спорті», номер держреєстрації 0120U101061, О.А.Тарасевич впровадила такі практичні пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Матеріали для поліпшення роботи тренерів і спортивних психологів, що працюють в Комунальному закладі Богодухівської міської ради «ДЮСШ». Встановлення гендерної ідентичності спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються в ігрових видах спорту, спортивних єдиноборствах і легкій атлетиці та визначення маскулінності як важливої якості особистості для спортивної діяльності.	Встановлено залежність і зв'язок особистісних якостей з гендерним типом спортсменів і спортсменок в ігрових видах спорту, спортивних єдиноборствах і легкій атлетиці і їх вплив на формування соціокультурної статі особистості за рахунок окремих психологічних чинників. Рекомендується для використання в практичній підготовці спортсменів і спортсменок різної кваліфікації в різних класифікаційних групах видів спорту.	Встановлення гендерної ідентичності і аналіз показників якостей особистості спортсменів і спортсменок, що займаються ігровими видами спорту, боксом, легкою атлетикою сприяють підвищенню ефективності навчально-тренувального процесу за рахунок оптимізації діяльності тренерів і спортивних психологів, які здійснюють психологічну підготовку спортсменів.

Автор розробки

 Олена ТАРАСЕВИЧ

Проректор
з науково-педагогічної роботи

 Марина КОРОЛЬОВА

Директор КЗ Богодухівської міської ради ДЮСШ

 Михайло РУБАН

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень
в систему відбору і підготовки юних спортсменів і спортсменок
з урахуванням їх гендерної схожості і гендерних відмінностей
в різних видах спорту

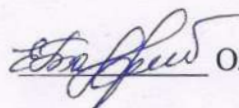
м. Харків

«22» листопада 2020р.

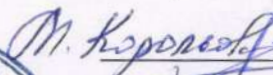
Ми, що нижче підписалися, представник об'єкту – директор Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю Вишня І.М. та відповідальний за впровадження в Харківській державній академії фізичної культури, проректор з науково-педагогічної роботи, к.ю.н, доцент Корольова М. В., склали цей акт про впровадження результатів дисертаційної роботи «Особливості формування гендерної схожості і гендерних відмінностей під впливом занять різними видами спорту» виконаної згідно Зведеного плану науково-дослідної роботи на 2016-2020 роки за темою за темою «Психо-сенсорна регуляція рухової діяльності спортсменів ситуативних видів спорту», номер держреєстрації 0116U008943, та на 2020 – 2024 роки, за темою «Перспективні напрями вдосконалення теоретичного та методичного забезпечення тренувальної діяльності у сучасному спорті», номер держреєстрації 0120U101061, Тарасевич О.А. впровадила такі практичні пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Матеріали для поліпшення роботи тренерів і вихователів та для використання в навчальному процесі у закладах освіти спортивного профілю. Встановлення гендерної ідентичності та визначення і аналіз показників якостей особистості спортсменів і спортсменок різної спортивної кваліфікації, що спеціалізуються в різних видах спорту.	Розширені наукові уявлення про маскулінні, андрогінні і фемінінні типи особистості спортсменів і спортсменок, що спеціалізуються в видах спорту, які відносяться до різних класифікаційних груп. Це має значення для встановлення гендерної ідентичності спортсменів і спортсменок і їх самореалізації.	Встановлення гендерної ідентичності спортсменів і спортсменок в різних видах спорту і усвідомлення ними свого гендерного типу дозволило скорегувати навчально-тренувальний процес, що позначилося на підвищенні спортивних результатів. Методичні матеріали використовуються в процесі викладання навчальних дисциплін.

Автор розробки

 Олена ТАРАСЕВИЧ

Проректор
З науково-педагогічної роботи

 Марина КОРОЛЬОВА

Директор Харківського республіканського ліцею-інтернату спортивного профілю

 Ігор ВИШНЯ